

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

*Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти
і молодих учених*



2021 рік

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти
і молодих учених**

УДК 338:33(477)
ББК 65.01(4 Укр)

*Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 3 від 26.11.2021 р.*

*Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 16.11.2021 р.*

Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених підготовлено за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України», яка проводилася 16 листопада 2021 р. на базі Хмельницького національного університету.

Голова редколегії:

Хрущ Н. А., д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Члени редколегії:

Квасницька Р. С., д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Форкун І. В., к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Ларіонова К. Л., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Доценко І. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Матвійчук Л. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Пристапа Л. А., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Донченко Т. В., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Технічний секретар редколегії:

Доценко І. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2021. 190 с.

У збірнику подано статті, що відображають результати наукових досліджень молодих учених, здобувачів вищої освіти за напрямками: стратегічні напрями розвитку інновацій в фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції; інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансового ринків; фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки; фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції; фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів; загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, за адресою: <https://fbs.khnu.km.ua/>

Зміст

1. Стратегічні напрями розвитку інновацій у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції

Бурякова В. А., Бурковська А. І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	9
Жарук А. П., Хрущ Н. А. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ	10
Корженевський О. А., Корчагіна В. Г. СУЧАСНІ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	12
Остапенко В. М. Е-МИТНИЦЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	14
Рилєєв М. С., Рилєєв С. В. ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК В СИСТЕМІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА: КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ	17
Саванчук Т. М. АНАЛІТИЧНА РОБОТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	19
Святенко Т. С., Нестеренко В. Ю. СУЧАСНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	21
Токар І. І., Сокирник І. В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	23
Устик Є. С., Овчарова Н. В. СТРАТЕГІЧНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	26
Ходзицька В. В. КОРПОРАТИВНА ЗВІТНІСТЬ: ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	28
Чобан Є. І., Форкун І. В. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ	30

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Антонюк О. В., Квасницька Р. С. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	33
Антошевська Д. О., Сидорчук І. П. РИНОК СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ	35
Бойчук А. О., Форкун І. В. ІНСТРУМЕНТИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	37
Войтюк А. В., Блажівська А. С., Приступа Л. А. РОЗВИТОК ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	40

Горбатюк І. Р., Донченко Т. В. ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ 2018–2020 РОКИ	43
Дячук Д. І., Ларіонова К. Л. ДИСТАНЦІЙНЕ БАНКІВСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	45
Козінчук Т. А., Доценко І. О. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	48
Колісник О. Ю., Хрущ Н. А. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВ УКРАЇНИ	50
Курига І. В., Ларіонова К. Л. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	52
Петрушанський Н. С., Ліщук О. М., Хрущ Н. А. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	54
Рогачевська В. О., Донченко Т. В. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ	57
Тверда О. О., Ларіонова К. Л. АНАЛІЗ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	60
Ткачук О. А., Антонюк В. В., Приступа Л. А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	63
Франчук О. І., Голуб Р. Р. ПЕРСПЕКТИВНІ БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	65
Цісар Ю. В., Доценко І. О. ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ	66
Штамбург О. О., Катранжи Л. Л. КРЕДИТНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКОМ	69
 3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки	
Grigorchuk M. Eu., Gordeeva T. A. AUDIT OF COMPLIANCE WITH FINANCIAL AND BUDGET DISCIPLINE IN THE BUDGET PROCESS	71
Ostapenko V. M. FINANCIAL SUPPORT OF INTERACTION BETWEEN EDUCATION, SCIENCE AND BUSINESS IN INNOVATIVE ECONOMY	73
Боднар І. О., Мустеца І. В. ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	76
Герасимчук В. Г., Вдовенко Л. О. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ	78
Жук І. І. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	80

Коваленко С. В., Мустаца І. В. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	83
Котляревська Д. С., Кравченко О. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ	85
Мельниченко Г. В., Мустаца І. В. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ	87
Назукова Н. М. ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	89
Ройбул К. П., Огренич Ю. О. ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ	92
Ситенко Б. П., Мустаца І. В. МОНІТОРИНГ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ З ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДЕРЖАВНИМИ МЕДИЧНИМИ УСТАНОВАМИ	94
Стойко І. О., Форкун І. В. БОРГОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ	96
Тітов Д. В., Вдовенко Л. О. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	99
Токман Д. А., Антоненко В. М. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	102
Фрадинський О. А. ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ: ФІСКАЛЬНИЙ ЕФЕКТ ТА ПРОБЛЕМИ СПРАВЛЯННЯ	103
Хрептієвська Є. В., Єгорова О. М. РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	105

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Богашко О. Л. ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ КРАУДІНВЕСТІНГУ ЯК СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	108
Єгорова О. М. ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	110
Закревська Л. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	112
Калиба Д. В., Руденко І. В. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	113
Медведєва Ю. В., Єгорова О. М. ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	115

Мікуляк К. А. ДОСВІД КРАЇН СВІТУ ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	116
Мотрук Д. А., Єпіфанова І. Ю. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	119
Пашинний А. В., Пристемський О. С. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	121
Петрушеску Ю. В., Мустеца І. В. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ	122
Плікус І. Й. ЗВІТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА МСФЗ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	124
Пономаренко Н. В. РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	127
Сапожнік А. Р., Сачинська Л. В. НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	129
Серета Т., Донченко Т. В. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ	131

5. Фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів

Дудинець Л. А. ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ	134
Танасієнко В. П., Гордєєва Т. А. ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КОРОНАВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ	135
Швед І. В., Фостяк В. В. ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	137

6. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції

Nefodov Y. O., Shytikova L. V. THE IMPORTANCE OF CREATING NEW INNOVATIONS IN UKRAINE	140
Nytka S., Tulai O., Alekseyenko L. REALITIES AND PROSPECTS OF REALIZATION OF INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE SOCIETY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION	141
Posternak A. S., Posternak I. M., Posternak S. A. CORPORATE SCIENTIFIC AND TECHNICAL COMPLEX OF URBAN POWER ENGINEERING RECONSTRUCTION AS AN ELEMENT OF INNOVATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	143

Бесса Діана Лурдес де Жесус, Джеджула В. В. УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	145
Білець Л. В., Міщанчук С. А., Налутка П. В., Завербний А. С. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	148
Завербний С. А., Мишишин О. Л., Завербний А. С. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГАРМОНІЙНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВ	150
Захарченко Т. С., Шепель І. В. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	152
Зеліско Н. Б. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	154
Корнєва А. О., Жибер Т. В. РОЗВИТОК СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	157
Мороз А. Р., Нестеренко В. Ю. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	159
Назарова Л. В., Ісаншина Г. Ю. НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	160
Осіпчук К. О., Глущенко Я. І. ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	163
Петрищева К. Г. ДІАГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ТА МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗИ УКРАЇНИ	164
Пікуль Н. В., Мирончук З. П. ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	167
Предчук О. А., Бурковська А. І. РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	169
Ткачук Х. Д., Рилєєв С. В. ЗАРОБІТНА ПЛАТА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	171
Сидоренко А. О., Андрющенко І. Є. ПРОГНОЗУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ВЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	173
Совінський Т. А., Сачинська Л. В. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ	176
Федоров Д. В., Семенова Т. В. СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ТА ВАРТІСНІ ПОКАЗНИКИ УПРАВЛІННЯ ЧИСЕЛЬНІСТЮ ПЕРСОНАЛУ	178

Фесик Я. А., Шигікова Л. В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – ВИРІШАЛЬНИЙ ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	180
Шаєв С. В., Остапенко Л. О., Нестеренко В. Ю. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	182
Шаєв С. В., Святенко Т. С., Нестеренко В. Ю. АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОСТІ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В БУДІВНИЦТВІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	184
Шкабара Н. В., Капінос Г. І. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	186
Юхимець Р. С. КРИЗА ЦІН НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТА ЇЇ ПОДАЛЬШІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	189

**1. Стратегічні напрями розвитку інновацій
у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції**

Бурякова В. А., Бурковська А. І.
**Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв**

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. У наш час важко назвати більш важливу і багатогранну сферу діяльності, чим управління, або менеджмент, від якого в значній мірі залежать і ефективність виробництва, і якість обслуговування населення.

Виклад основного матеріалу. Управлінський менеджмент – це ядро управління будь-яким підприємством. Від того, на скільки цей процес відповідає сучасним вимогам, залежить швидкість та ефективність досягнення мети. Менеджмент персоналу є специфічним за своєю суттю, оскільки взаємодія з людьми потребує особливих зусиль і постійних інвестицій в їх розвиток. Сучасні умови диктують нові правила гри. Той, хто вивчить їх першим, має більші шанси на перемогу. Тому дослідження найсучасніших тенденцій управлінського менеджменту є особливо актуальним на етапі становлення вітчизняної економіки ринкового типу [1].

В Україні поки ще не досягнуті значні успіхи в теоретичному і практичному освоєнні менеджменту. Реорганізуються старі структури управління і влади, при цьому використовуються західні моделі управління. Менеджмент зумовлений такими базисними чинниками, як тип власності, форма державного устрою, міра розвитку ринкових відносин [2].

Особливістю сучасного менеджменту передусім є те, що однією з головних його функцій є підприємницька. Підприємництво перетворюється в ядро менеджменту.

Успішна підприємницька діяльність неможлива, якщо в організації (на підприємстві) не впроваджуються нововведення. Сучасний менеджер має бути новатором, протистояти консерватизму, орієнтувати підприємство на постійні зміни, вдосконалення технологічного та організаційного процесу залежно від кон'юнктури ринку.

Важливе завдання сучасного менеджменту – робити знання продуктивними. Основним капітальним ресурсом, головним об'єктом витрат розвинутої економіки є такий робітник, який володіє знаннями, тобто втілює у свою працю все те, що він набув у процесі систематичної освіти, а не такий, який використовує в роботі ремісничі навички або фізичну силу [3].

Висновки. У будь-якій конкретній ситуації сучасного менеджменту є безліч факторів, які впливають на діяльність підприємства. Тому, необхідно для ефективної діяльності підприємства, необхідно оптимальний спосіб управління. Що досягається шляхом постійного поповнення знання з менеджменту, постійного аналізу результатів підприємства та вивчення зарубіжного досвіду.

Література

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Організація праці менеджера : навч. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2004.
 2. Адилова Д. А. Адилов А. Стаття «Конкурентоспособность фирмы и его влияние на сущность стратегического управления» [Электронный ресурс] : XLV Междунар. науч.-практ. конф. «Экономика и современный менеджмент: теория и практика». URL: <http://sibac.info/17259>
- Бібліотека Воеводіна «Основи менеджменту» [Електронний ресурс]. URL: http://enbv.narod.ru/text/Econom/management/management_kneu/str/01

Жарук А. П., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Потенціал підприємства виступає системою можливостей досягнення окреслених цілей розвитку в межах функцій, які визначені структурою підприємства. Для стабілізації і забезпечення ефективної роботи підприємства малого та середнього бізнесу мають вживати заходи націлені на удосконалення процесів формування фінансового потенціалу.

Формування, аналіз та оцінка фінансового потенціалу є особливо актуальним завданням, оскільки характеризує не лише поточний фінансовий стан підприємства, а й визначає тенденції розвитку, можливості та перспективи ефективності і результативності діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси управління фінансовим потенціалом підприємств досліджували: Адамова І. З., Боронос В. Г., Воронкова А. Г., Гузенко Т. С., Демчишак Н., Ільїна К., Кирилова Л. І., Комарецька П. В., Маринич І. А., Маслиган О. О., Пробоїв О. А., Руда Р. В. Значний внесок у розв'язання зазначених проблем зробили: В. Мікловда, Н. Міщенко, О. Кузьмін, О. Костевич, Н. Кубіній, О. Олексюк, І. Плікус, І. Репіна, П. Стецюк, О. Федорін, П. Фомін та багато інших науковців. У той же час залишаються недостатньо вивченими теоретико-методичні аспекти управління фінансовим потенціалом підприємств МСБ, що обумовлює продовження дослідження даного питання.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій управління фінансовим потенціалом підприємств МСБ.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий потенціал являє собою складову економічного потенціалу підприємства, перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими його складовими та забезпечує сталий розвиток підприємства та його конкурентоспроможність.

У структурі стратегічного потенціалу підприємства фінансовий потенціал має велике значення, оскільки:

- здійснює вплив на ринковий потенціал, забезпечуючи фінансову сторону здійснення маркетингових досліджень, гнучкість цінової політики, зниження витрат на збут, збільшує частку ринку;
- в управлінському потенціалі забезпечує стабільний фінансовий стан, прибутковість та рентабельність бізнесу;
- гарантує вільні фінансові ресурси для здійснення операцій, покупки новітніх технологій [1, с. 201].

Для фактору управління великий вплив має стратегія, обрана підприємством, для реалізації якої формується ряд завдань, стиль управління і компетентність керівників, швидкість та ефективність прийняття управлінських рішень, принципи ведення бізнесу, організаційна структура підприємства, планування і прогнозування показників, рівень делегування повноважень та відповідальність працівників.

У процесі управління фінансовим потенціалом важливе значення набуває процес його планування. У ході планування забезпечуються та конкретизуються основні цілі розвитку МСП та створюється база для здійснення всіх функцій управління.

Планування фінансового потенціалу підприємства передбачає формування низки заходів, що встановлюють черговість досягнення окреслених цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів МСП.

Процес планування фінансового потенціалу підприємства є комплексним явищем і вирішує наступні важливі завдання (рис. 1).

Планування фінансового потенціалу МСП тісно пов'язане із процесом його організації, що націлений на узгоджену взаємодію і впорядкування елементів системи та процедур для виконання програми, досягнення поставлених цілей. В процесі організації фінансового потенціалу МСП підвищується ефективність та якість роботи підприємства, встановлюється відповідальність та оптимізується комунікація. В основі організаційного впливу є: організаційне регламентування, організаційне нормування та організаційне проектування. В цілому організаційний вплив відображає статику системи управління підприємством та є комплексом заходів організаційного характеру.

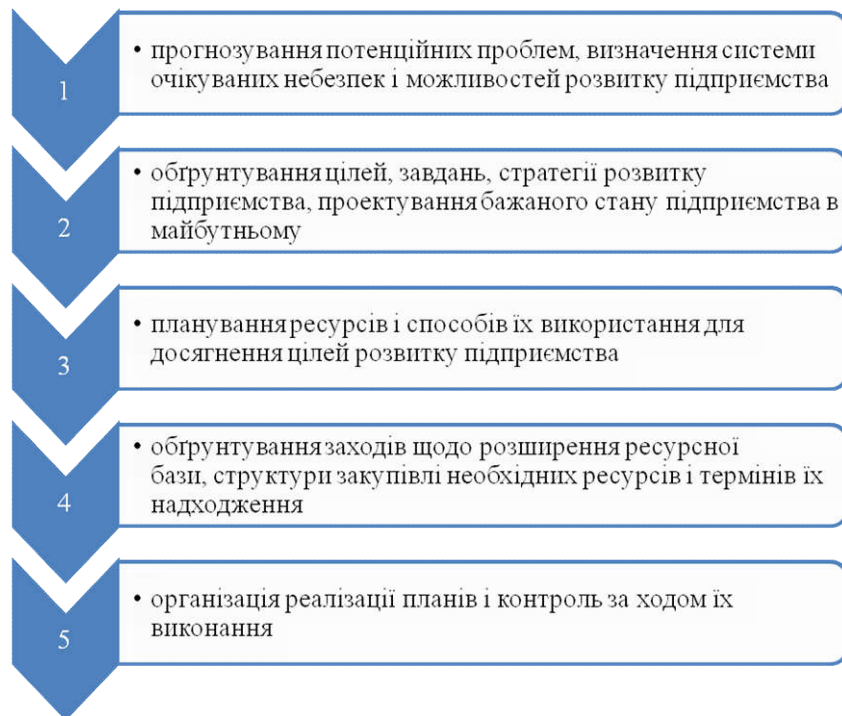


Рис. 1. Процес планування фінансового потенціалу підприємства

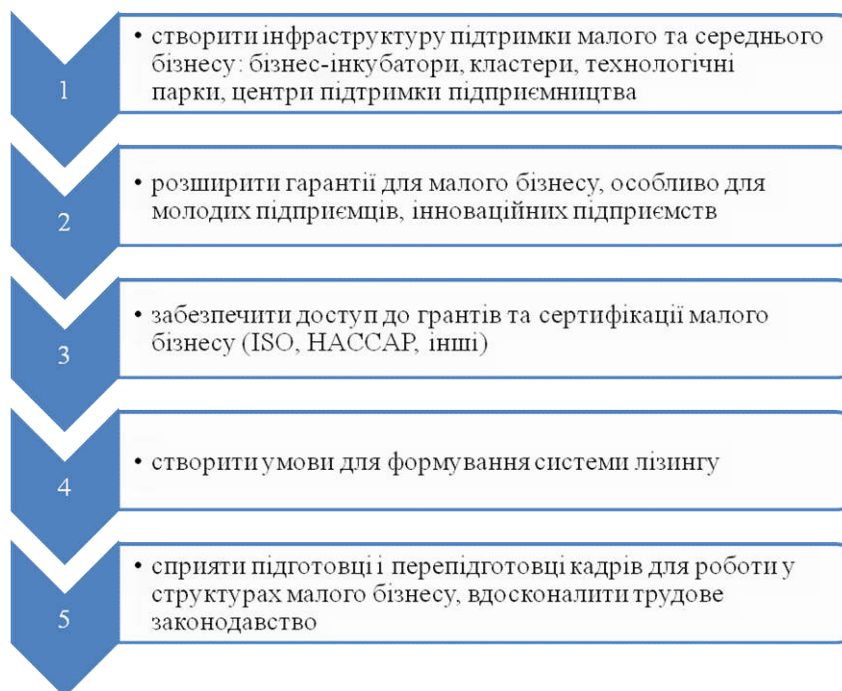


Рис. 2. Напрями стимулювання розвитку підприємств малого та середнього бізнесу

Важливим завданням підприємства є контроль за його формуванням і використанням фінансового потенціалу. Процес контролю це діяльність суб'єктів контролю, що інтегровані у певну структуру і спрямована на досягнення конкретних цілей із врахуванням поставлених завдань. Процес контролю передбачає низку послідовних етапів, серед яких:

- формування цілей, методів та форм контролю, створення програми, визначення ключових параметрів та обрання безпосередніх виконавців контролю;
- визначення об'єкта контролю, збір необхідної інформації, її обробка і графічне представлення, яка дозволить здійснити об'єктивну оцінку ситуації;

– співставлення отриманих результатів з прийнятими нормативами;
– корегування формування та використання фінансового потенціалу з урахуванням виявлених проблем.

Процеси планування, організації і контролю фінансового потенціалу підприємства є ключовими елементами його формування, використання і ефективного розвитку. Уряд України планує та вже розпочав проводити реформи, які спрямовані саме на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Однак, для їх здійснення необхідно здійснити певні кроки (рис. 2).

Проведення зазначених реформ буде сприяти формуванню нових умов ведення бізнесу МСБ, це надасть можливість залучити національні і іноземні інвестиції, забезпечити значне економічне зростання, підвищити добробут населення України і таким чином сформувати економічно самостійний та стабільний клас малого і середнього бізнесу.

Висновки. Таким чином, в процесі управління фінансовим потенціалом важливе значення набуває процес його планування при реалізації якого планування забезпечуються та конкретизуються основні цілі розвитку МСП, а також створюється база для здійснення всіх функцій управління. Планування фінансового потенціалу підприємства передбачає формування низки заходів, які встановлюють черговість досягнення окреслених цілей із урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів МСП.

В цілому, процеси планування, організації і контролю фінансового потенціалу підприємства виступають ключовими елементами його формування, використання і ефективного розвитку. Важливе значення має також підтримка МСБ зі сторони держави.

Література

1. Хрущ Н. А., Доценко І. О. Фінансово-аналітичні дослідження діяльності інститутів фінансового ринку : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2020. 360 с.
2. Стецюк П. А., Корнійчук Г. В. Теоретичні та практичні аспекти організації планування фінансового потенціалу підприємств. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1010_68927482.pdf (дата звернення: 18.09.2021).

Корженевський О. А., Корчагіна В. Г.
Новокаховський гуманітарний інститут
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,
м. Нова Каховка

СУЧАСНІ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Євроінтеграційні процеси в економічній сфері надали можливість розвитку вітчизняним суб'єктам господарювання, водночас стали викликами щодо забезпечення конкурентоспроможності, збереження ефективності та економічної безпеки функціонування. Тому актуальним постає питання стратегічного розвитку за рахунок інноваційних механізмів, і відповідно, джерел фінансування даної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності на різних рівнях, сферах діяльності і галузях країни достатньо ґрунтовно досліджено у працях таких науковців, як Ю. Барського, М. Гончаренко, О. Гривківської, О. Гуцалука, В. Костецького, З. Самулік, О. Шутеевої та ін. Питанням фінансових інновацій присвячені роботи багатьох вчених, серед яких В. Жупанін, В. Кротюк, С. Науменкова, І. Шуміло. Форми фінансового забезпечення інноваційної діяльності є предметом аналізу в наукових працях Г. Возняка, О. Колодізева, А. Кузнецової, О. Москаля, С. Онишко, І. Сокирської та ін. Проте питання доцільності залученням тих чи інших форм фінансування в процесі інноваційного розвитку підприємств залишається актуальним – процеси світової глобалізації активізують політику інноваційного розвитку на різних рівнях – від держави, регіонів до окремих економічних суб'єктів.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження джерел фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання з позицій структурної побудови системи її фінансового забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Фінансування інноваційного розвитку є комплексним процесом, який включає не лише визначення можливих джерел залучення коштів, але й вибір зручних, економічно вигідних та безпечних фінансових складових ведення інноваційної діяльності для підприємства, виходячи з умов роботи та сукупності факторів, що формують сукупність загроз та можливостей.

Чинне законодавство України визначає основні джерела фінансування інноваційної діяльності, зокрема кошти державного та місцевих бюджетів України, власні та запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності, кошти фізичних і юридичних осіб [1]. Розширення питання форм фінансування інновацій дає їх класифікація, заснована на різних ознаках. Зокрема, заслуговують на увагу наступні підходи до визначення та класифікації джерел фінансування інноваційних процесів:

– ресурсно-постачальний, який ґрунтується на систематизації джерел фінансування відповідно до місця їх утворення чи виділення (бюджетні кошти, кошти спеціальних державних позабюджетних фондів, власні чи кредитні кошти підприємства, фінансові ресурси небанківських фінансових установ та різних комерційних структур, іноземні інвестиції та ін.);

– обліковий, який передбачає ідентифікацію різноманітних джерел фінансування на основі прийнятої системи обліку (довгострокові чи короткострокові зобов'язання, кредиторська заборгованість);

– фінансово-аналітичний, що визначає окремі статті пасивів підприємства як джерел фінансування з позицій їх фінансово-економічної природи (власний капітал, зобов'язання) [2, с. 102].

Тож, основними формами фінансування інноваційної діяльності на сьогодні визначають самофінансування, кредитування, акціонерне фінансування, державне фінансування.

Власні джерела (в основному це прибуток та амортизаційні відрахування) є основою фінансування короткострокових інновацій для вітчизняних підприємств. Обираючи дану форму фінансування, враховуються наступні їх переваги: простота та швидкість залучення без додаткових витрат (сплати позикових відсотків), управління даним джерелом зберігається в руках менеджерів підприємства, що зручно для прийняття гнучкої політики інвестиційних рішень. Ресурси амортизаційного фонду є додатковим джерелом фінансування інноваційної діяльності, надходження до якого легко спланувати за рахунок формування власної амортизаційної політики (вибору доцільних методів нарахування амортизації необоротних активів). Разом з даними перевагами слід враховувати реальну обмеженість вільних власних коштів, які під впливом інфляції з часом знецінюються.

Акціонерне фінансування полягає у залученні коштів через випуск простих і привілейованих акцій, а також облігацій. Фінансування діяльності підприємства, за рахунок даного джерела є досить привабливим з точки зору безстроковості залучення коштів. Основними недоліками є обмежений термін використання коштів та зниження рівня фінансової стійкості та фінансової незалежності підприємства, так як випуск облігацій відображається у збільшенні величини довгострокових зобов'язань.

Використання банківського кредиту як джерела фінансування характеризується швидкістю одержання ресурсів та широтою їх використання у випадку, якщо підприємство є платоспроможним. Однак, варто враховувати високу вартість залучення таких ресурсів ат зростання залежності від зовнішніх кредиторів, що в може порушити фінансову стійкість підприємства.

Перевагою державного фінансування є те, що за рахунок цих ресурсів фінансуються, як правило, достатньо ризикові фундаментальні дослідження. Зважаючи на обмеженість ресурсів, які виділяються з державного та інших бюджетів, одержати такі кошти для підприємства є досить складно та вимагає великих затрат часу на оформлення відповідної документації.

Може мати місце і одночасне фінансування із різних джерел, в залежності від призначенням інноваційного проекту: стартові інвестиції; фінансування розвитку тощо.

Аналіз статистичних даних за останній період розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання свідчить про наступні тенденції щодо вибору джерел фінансування інноваційної діяльності (табл. 1).

Як видно, за останній період для забезпечення інноваційного розвитку підприємств переважає тенденція залучення власних коштів, незважаючи на відносне коливання у структурі джерел фінансування (84–97 %). Варто звернути увагу на зростання як в абсолютному, так і у структурному показнику форми державного фінансування на фоні загального скорочення використання коштів закордонних інвесторів. До речі, певне зниження фінансування з даних джерел у 2019 році пояснюється загальним уповільнення економічного розвитку, спричинене пандемією COVID-19. Слід відмітити, що на фоні такого скорочення зросли інші джерела фінансування. Тож, актуальним на сьогодні питанням є збільшення частки державної участі у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств України.

Джерела фінансування інновацій підприємств в Україні [3]

Рік	Витрати на інновації, млн грн	У тому числі за рахунок:							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1

На сьогодні звертають увагу та таку перспективну форму фінансування венчурного бізнесу, як інноваційний фонд з метою підтримки новітніх науково-технічних розробок. На відміну від безпосереднього перерахування коштів від інвестора до виконавця інноваційного проекту, передбачає ряд додаткових заходів для зменшення ризику та розподілу можливих збитків між групою інвесторів. Венчурне фінансування має довгостроковий характер та стабільні умови фінансування, коли інвестори беруть на себе частину ризиків підприємства та передають ефективний досвід управління, знання та доступ до найкращих спеціалістів. До суттєвих недоліків можна віднести тривалий та доволі складний відбір венчурними фондами проектів, що підлягають фінансуванню, інвестуються підприємства тих галузей, які швидко зростають, а не тих, які є пріоритетними та наукомісткими.

Висновки. Вибір певної форми фінансування інновацій вимагає ретельного порівняння всіх можливих варіантів залучення коштів. Для кожного підприємства потрібно враховувати певні критерії відбору джерел фінансування в залежності від індивідуальних характеристик інноваційної стратегії. Зваживши можливості, переваги і недоліки використання доступних форм фінансування, підприємство може сформувати оптимальну фінансову базу інноваційної діяльності. Також важливим питання оптимізації джерел фінансування даного напрямку є стадії життєвого циклу інноваційного проекту.

Література

1. Про інноваційну діяльність : закон України від 4.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 02.11.2021).
2. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / М. І. Диба та ін. ; за ред. М. І. Диби. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ni/dj_fin_igpp/dj_fin_idpp_u.htm (дата звернення: 05.11.2021).

Остапенко В. М.

**Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків**

Е-МИТНИЦЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сучасні умови господарювання унеможливають економічний розвиток держави без аспекту розширення міжнародної співпраці. Процес євроінтеграції України неможливий без адаптування до міжнародних стандартів, одними з яких є ведення електронної документації, полегшення умов імпорту/експорту через митні кордони, інноватизація митного регулювання, розвиток цифрової системи надання фінансових послуг банками тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, які зробили свій внесок в дослідження впливу цифрових технологій на функціонування економіки країни, можна виділити праці Гудзь О. Є., Кленіна О. В., Пуцентейла П. Р., Шкарлета С. М. З іншого боку, проблеми розвитку взаємодії вітчизняних підприємств з митними органами розглядалися у працях Бережнюка І. Г., Кормича Б. А., Пашка П. В., Прокопенка В. В. та ін.

Мета статті. Метою статті є визначення основних аспектів інноватизації митної сфери України; систематизування перспектив розвитку цифрової економіки України на основі системи Е-митниці.

Виклад основного матеріалу. У 2019 р. згідно із світовим рейтингом цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking) Україна посіла 60 місце із 63 можливих, тому для держави є необхідним вирішення проблеми «цифрового розриву», що полягає у широкомасштавному доступі до мережі Інтернет як у великих містах, так і маленьких селах [1]. Увага має бути також звернена на європейські тенденції розвитку цифрових технологій, а саме на досвід Швеції, Фінляндії, Естонії, Латвії та Норвегії, які вже близько 10–15 років працюють за аналогічною системою. Зважаючи на світовий досвід, система BankID допоможе Україні у процесі розвитку електронного урядування і сприятиме підвищенню прозорості діяльності виконавчих органів влади. Чим вищий рівень розвитку електронних послуг, тим нижчий корупційний показник буде спостерігатися в державі.

Позитивними результатами розвитку цифрових технологій в Україні можна вважати:

– 4-те місце України в світі за рівнем розвитку безконтактних платежів. Нині в Україні налічується близько 38 млн дійсних банківських карток, серед яких 5,3 млн містять в собі безконтактну технологію платежу;

– позиція України у п'ятірці найкращих країн світу за платіжними операціями, здійсненими за допомогою NFC-серверів, що використовуються понад 20 українськими банками;

– зменшення банківських відділень як позитивна ознака внаслідок активного впровадження засобів електронного надання послуг банківської сфери та пандемії COVID-19 (з 9 489 відділень у 2018 р. до 7 134 на початку 2021 р.);

– обслуговування 96 % міжбанківських платежів за допомогою системи електронних платежів.

Збільшення кількості міжнародних операцій зумовлює підприємців стикатися з певними труднощами, що пов'язані з документальним оформленням митних документів та проходженням процедури перетину митного кордону.

Смарт-митниця, проєкт якої було представлено в 2018 р. має поєднати в собі всі інноваційні процеси, що нині доступні на митниці, а також цифровізувати ті, які лише плануються ввести. Смарт-митниця України повинна містити в основі використання інтелектуальної системи ризиків, єдиний портал надання всіх дозвільних документів в електронній формі, віддалене декларування, митний контроль та здійснення аудиту. Смарт-митниця повинна бути адаптована до можливості швидкісного зв'язку з портами, авіалініями, Укрзалізницею, Державною митною службою тощо. Декларування товарів на смарт-митниці буде здійснюватися за принципом «Єдиного вікна». Передбачено також введення в дію автоматизованого випуску товарів в митний режим на основі аналізу ризиків та подальшому формуванні трьох каналів випуску митних товарів за електронними деклараціями: зелений канал (без здійснення документального контролю та митного огляду); жовтий канал (проведення документального контролю); червоний канал (здійснення документального контролю та митного огляду).

У 2018 р. за підсумками конференції Всесвітньої митної організації (ВМО) було визначено важливість діджиталізованого розвитку всіх митниць світу. Побудова системи «смарт-митниці» в Україні та введення її в дію цілком відповідає вимогам ВМО з приводу принципу роботи сучасної митниці в умовах інформаційного розвитку [5].

Розвиток міжнародної торгівлі України сприяв підвищенню привабливості України як транзитної держави, що спровокувало збільшення наполегливості підприємців, посиленню їх вимог мінімального втручання в особисті дані та максимально швидкого надання митних послуг, встановлення вимог щодо чесності та відсутності корупційних діянь персоналу. Дані потреби та вимоги Вимоги та потреби підприємців також мають бути покладені в основу розвитку української «смарт-митниці», забезпечивши її високою рейтинговою оцінкою. Митне оформлення товарів для задоволення особистих потреб має бути адаптоване для цієї мети за допомогою принципу «смарт-митниця-громадяни». Функціонування «смарт-митниці» та «смарт-митниці-громадяни» має здійснюватися через мобільний додаток в через Play Market або App Store, що представлятиме собою інформаційно надійний додаток з можливістю реєстрації та авторизації «Особистого кабінету», швидкого та високоякісного отримання послуг. Мобільний додаток має пропонувати клієнтам цілодобову он-лайн підтримку у режимі реального часу на випадок виникнення труднощів або технічних перепон. Оскільки митний кордон України перетинається суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, серед яких є іноземці, додаток «Смарт-митниця» має бути розроблений українською, російською та англійською мовами. Система «Смарт-митниці» призведе до покращення іміджу митниці, що є інноваційною та створює базу для протидії корупції; підвищення правової грамотності населення України і зменшення кількості митних злочинів; пришвидшення митного контролю та декларування, уникнення законодавчих непорозумінь (рис. 1).

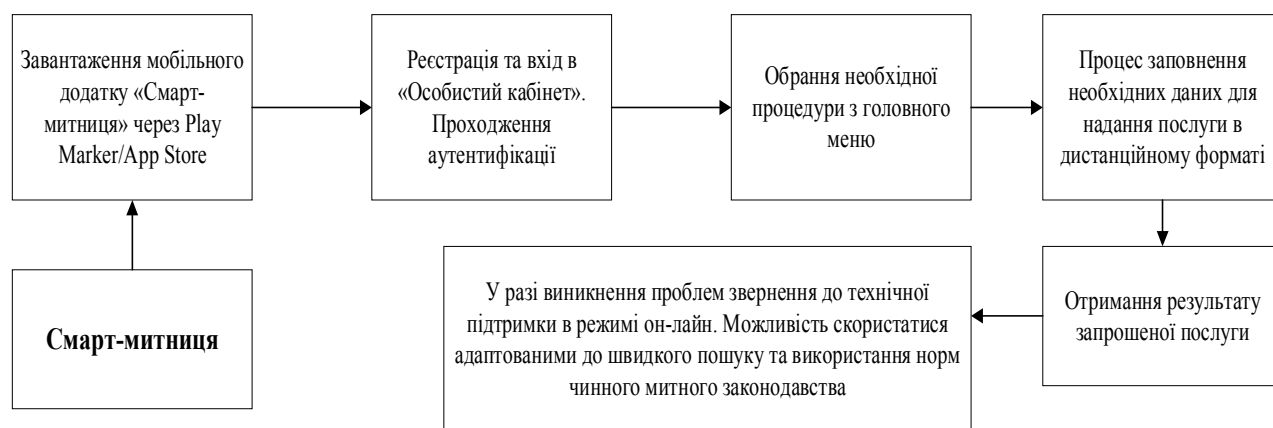


Рис. 1. Загальний принцип роботи «Смарт-митниці»*

*розроблено на основі [2, 4**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

Робота «Єдиного вікна» в період 2016–2020 рр. не призвела до особливої зміни кількісної структури експорту та імпорту держави, тому дана система є недоскональною для діджиталізації митниці, оскільки інноваційна система має працювати на результат та змінювати модельну структуру митниці. З побудованої моделі видно, що кількість імпорту в країні більша за експорт, що є негативною тенденцією розвитку національної економіки.

Автоматизовані процеси повинні заохочувати підприємців розширювати межі своєї діяльності простим, надійним та швидким сервісом митного оформлення та контролю. Даний захід є одним із можливих заходів для стабілізації та подальшого розвитку національного ринку України та можливий за реалізації концепції «Смарт-митниці».

Висновки. Отже, з метою здійснення ефективного оцифрування митниці України запропоновано впровадити програму «Смарт-митниці» з використанням інноваційних технологій електронного документообігу, декларування, моніторингу, контролю, сканування, розмитнення та можливістю здійснення інших послуг. «Смарт-митниця» має містити в собі всі аспекти митної сфери України. Загалом, створення та впровадження системи «Смарт-митниці» призведе до повної автоматизації митних процедур, комплексного комбінування всіх інноваційних рішень в одному додатку, уникненню законодавчих конфліктів, мінімізації рівня контрабанди та інших митних злочинів, підвищення ефективності роботи митниці у контексті міжнародних рейтингів. «Смарт-митниця» стане логічним завершенням діджиталізації митниці та митних формальностей. Запропонований інтерфейс «Смарт-митниці» має бути адаптований до комфортного використання українцями та іноземцями. Єдина «розумна» система є найбільш діджиталізованим та перспективним рішенням даного питання для України в умовах євроінтеграційного процесу.

Література

1. World Customs Organization [Electronic resource]. – Available at: <http://www.wcoomd.org/>
2. Державна митна служба України. ІТ-стратегія митниці до 2022 р. URL: <https://customs.gov.ua/en/>
3. Петришин Н. Я., Медвідь Р. В. Удосконалення взаємодії митних органів з підприємствами шляхом впровадження інноваційних технологій. *Економіка. Фінанси. Право.* 2020. № 5/1. С. 24–29.
4. Про запровадження рекомендаційно-технічного пілотного проекту виконання митних формальностей в автоматичному режимі : наказ Держмитслужби від 07.05.2020 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0167913-20#Text>
5. Семенов А. Ю. Аналіз світових рейтингів оцінки формування та розвитку цифрової економіки та місце України в них. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2020. № 43. С. 38–43.

Рилєєв М. С., Рилєєв С. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці

**ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК В СИСТЕМІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА:
 КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ**

Актуальність дослідження. Сучасний стан та розвиток світової та вітчизняної економіки в значній мірі залежить від розповсюдження та боротьбою з коронавірусною інфекцією спричиненою COVID-19. У цих умовах господарювання одним з визначальних факторів забезпечення як поточної, так і стратегічної конкурентоспроможності виступає технічний прогрес. Важливість технічно-інноваційної складової у фінансово-господарській діяльності вітчизняних підприємств актуалізує проведення досліджень теоретико-методологічних та практичних аспектів функціонування ефективної системи управління технічним розвитком на стратегічну перспективу.

Особливого значення проблематика управління технічним розвитком набуває для вітчизняних підприємств з огляду на його низький рівень, що пов'язано не лише з неадекватною державною політикою підтримки цього процесу, але, насамперед, з ігноруванням саме стратегічного спрямування стійкого розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Розвиток є характерним для багатьох систем: економічних, соціальних, інформаційних, виробничих, а також, технічних.

Таблиця 1

Тлумачення терміна «технічний розвиток» різними вченими-дослідниками

№ з/п	Автор(и) та джерело	Технічний розвиток ...
1	Андросова О. Ф., Череп А. В. [2, с. 182]	Сукупність організаційно-технічних заходів, які виступають завершальним етапом певних науково-технічних програм, здійснюється у межах підприємства і виконують роль інтенсифікатора щодо певних ділянок виробничого процесу
2	Бармашова Л. В. [3]	Діяльність підприємства, що спрямована на підвищення ефективності роботи через удосконалення техніки, технології та організації виробництва для кращого задоволення потреб ринку
3	Большотенко І. В. [4]	Сукупність організаційно-технічних заходів, які виступають завершальним етапом певних технічних програм, здійснюється у межах підприємства і виконують роль інтенсифікатора щодо певних ділянок виробничого процесу
4	Бородин В. О., Голощاپова І. А., Карпова В. А. [5, с. 20]	Процес формування і вдосконалення техніко-технологічного рівня підприємства, що має бути постійно зорієнтованим на підвищення ефективності виробництва та прогресивність розвитку
5	Мойсеєнко І. П. [6, с. 302]	Формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства, що має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його господарської діяльності
6	Манів З. О., Луцький І. М. [7, с. 263]	Процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства, що має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його виробничо-господарської, комерційної чи іншої діяльності (зокрема, створення і реалізація конкурентоспроможної продукції, послуг, товарів, виробництву тощо)
7	Некрасов С. І., Некрасова Н. А. [8, с. 197]	Процес удосконалення техніки, технології, продукції і послуг, що виробляються, й професіональних можливостей кадрів з метою інтенсифікації виробництва, підвищення його ефективності й якості продукції
8	Олійник Л. Г. [9]	Процес переходу техніко-технологічної бази підприємства з якісного стану меншою міри складності у якісний стан більшої міри складності. При цьому перехід з одного стану більш простої міри складності в більш високий якісний стан може мати еволюційний і революційний тип
9	Тігаренко В. В., Звягінцева Ю. А. [10, с. 113]	Сукупність структурно-функціональних характеристик технічних об'єктів, при якій кожна з наступних сукупностей якісно відрізняється від попередньої
10	Цзян Мінфен [11]	Процес удосконалення техніки, технології, продуктів, послуг та професійного рівня кадрів з метою інтенсифікації виробництва, підвищення його ефективності та якості продукції
11	Якименко О. С. [12, с. 398]	Вдосконалення виробничого апарату підприємства, переведення його на вищий технічний рівень, що забезпечує виконання соціально-економічних завдань і що відображає досягнення технічного прогресу

Під технічною системою слід розуміти сукупність функціонально взаємопов'язаних машин, апаратів, приладів, споруд, ручних знарядь праці, а також їх елементів: деталей, блоків, агрегатів, а також їх складні комплекси [1, с. 284]. Процес розвитку технічної системи підприємства називається технічним розвитком. Тлумачення поняття «технічний розвиток» вітчизняними і зарубіжними дослідниками наведено в таблиці 1.

Аналіз визначень, які наведені в таблиці 1 показують, що в економічній літературі найбільш поширеною є думка, щодо трактування технічного розвитку як процесу формування і вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства, орієнтованого на кінцеві результати його господарської діяльності за рахунок техніко-технологічних нововведень.

Більшість з цих визначень об'єднані думкою, що внаслідок певних перетворень технічна система підприємства має перейти на новий якісний рівень, в тому числі має поліпшитись технічний рівень виробництва, що являє собою ступінь розвитку засобів виробництва, і передусім, знарядь праці – інструментів, машин, механізмів, приладів, двигунів тощо, за допомогою яких здійснюється виробництво продукції з різним ступенем технологічності. В якості синтезуючого показника, що характеризує ступінь технічного розвитку, виступає, наприклад, показник техніко-організаційного рівня підприємства, що визначається окремими показниками технічного і організаційного рівнів підприємства. Також всі автори погоджуються, що технічний розвиток має бути постійно зорієнтованим на підвищення ефективності виробництва та бути прогресивним, сприяти підвищенню якості продукції тощо.

Джерелом технічного розвитку будь-якого підприємства стають усі пріоритетні напрямки технічного прогресу на рівні підприємства, галузі, держави тощо.

Висновки. Отже аналіз підходів до трактування поняття «технічний розвиток», а також виявлені взаємозв'язки цієї категорії з категоріями «розвиток» і «технічна система» дозволили дати уточнене її визначення, як сукупності кількісно-якісних вимірюваних змін певної форми та типу, що відбуваються в технічній системі підприємства й призводять до підвищення або погіршення технічного рівня та показників ефективності функціонування підприємства.

Розгляд форм технічного розвитку у працях науковців дозволив систематизувати їх види:

- просте відтворення (оновлення);
- доозброєння;
- модернізація;
- технічне переозброєння;
- реконструкція;
- розширення;
- нове будівництво;
- технологічні прориви.

Окреслені форми технічного розвитку виступають основними компонентами процесу розвитку технічної системи підприємства. Вибір та застосування певної форми технічного розвитку вимагають від підприємства побудови програми дій для реалізації технічних змін з врахуванням виконавців, ресурсів, строків, конкурентних переваг, стану технічної системи тощо.

Література

1. Мухтаров Ш. Г. Разработка планов технического развития предприятия. *Управление производством. Учет, анализ, финансы.* 2017. № 12. С. 284–285. URL: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=4176>
2. Андросова О. Ф., Череп А. В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності : монограф. Київ : Кондор, 2007. 356 с.
3. Бармашова Л. В. Влияние инновационной деятельности на развитие предприятия. *Вестник Брестского гос. техн. ун-та.* 2013. № 3. С. 39–41. URL: <https://www.bstu.by/uploads/vestnik/13-3/14.pdf>
4. Ботьботенко І. В. Організація заходів з технічного переозброєння виробництва в сучасних умовах. *Коммунальное хозяйство городов.* 2003. № 50. С. 90–94. URL: <http://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/3855/3834/>
5. Бородин В. А., Голощапова И. А., Карпова В. А. Организационно-экономическое реформирование промышленных предприятий как способ повышения эффективности их деятельности. *Стратегия трансформации экономики и проблемы развития менеджмента : докл. к симпозиуму.* 2011. С. 19–27.

6. Мойсеєнко І. П. Інвестування : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 490 с.
7. Манів З. О., Луцький І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 580 с.
8. Некрасов С. И., Некрасова Н. А. Философия науки и техники : тематический словарь-справочник. Орёл : ОГУ, 2019. 289 с.
9. Олійник Л. Г. Оновлення техніко-технологічної бази підприємств легкої промисловості. URL: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17956.doc.htm
10. Титаренко В. В., Звягинцева Ю. А. Стратегическое управление техническим развитием АПК. *Вестник Орловского государственного аграрного университета*. 2012. № 3 (36). С. 112–115. URL: [http://www.agriscience.ru/journal/2587-666X/2012/3%20\(36\)/112-115](http://www.agriscience.ru/journal/2587-666X/2012/3%20(36)/112-115)
11. Цзян Минфен. Управление техническим развитием на производственном предприятии. *Економіка і менеджмент перспективи інтеграції та інноваційного розвитку* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 14–15 квіт. 2016 р. Дніпропетровськ : Біла К. О., 2016. С. 80–82. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/7_tsjan_minfen.htm
12. Якименко О. С. Стратегічне управління розвитком: динамічний аспект. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту*. 2012. Ч. 1. С. 397–405. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2012/4420>

Саванчук Т. М.

**Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро**

АНАЛІТИЧНА РОБОТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Реалізації євроінтеграційної стратегії України впливає на різні аспекти діяльності суб'єктів господарювання і сприяє просуванню українського бізнесу на європейські ринки. В процесі входження українських підприємств в ринкові умови Європейського союзу, суб'єкти господарювання повинні відповідати певним вимогам та бути конкурентоздатними на європейському ринку.

Однією з характеристик, які забезпечують довіру до наших підприємств є вартість їх власного капіталу, а тому питання управління власним капіталом підприємства та пошук інноваційних підходів до провадження вказаного процесу є надзвичайно актуальним в умовах, що склалися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різного роду питання управління власним капіталом підприємства досліджувалися в працях багатьох науковців: Буратчука Н., Журавльової І., Ілляшенко С., Корж Н., Федулової І., Сілакової Г., Петухової О., Ступнікер Г., Харчук С., Янчевої Л., Кашеної Н., Чміль Г. та ін. Зазначені науковці досить глибоку увагу приділяють окремим видам капіталу та розробці політики управління ним, проте, на нашу думку, в умовах євроінтеграції, питання запровадження аналітичної роботи в системі управління власним капіталом підприємства, як інноваційного підходу до управління ним є недостатньо розробленими і потребують поглибленого вивчення.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування необхідності запровадження аналітичної роботи в систему управління власним капіталом підприємства.

Виклад основного матеріалу. Запровадження сучасних підходів до прийняття управлінських рішень щодо управління власним капіталом є одним із основних стратегічних напрямків розвитку інноваційних підходів в фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції.

Важливим елементом в цьому процесі, на нашу думку, є аналітична робота, яка має здійснюватися на підприємстві для забезпечення керівництва необхідною інформацією про стан власного капіталу і його основні характеристики. На необхідність здійснення аналізу стану власного капіталу наголошував і Харчук С. А., який рекомендував суб'єктам господарювання проведення факторного аналізу змін у капіталі підприємства [5].

Янчева Л. М., Кашена Н. Б. та Чміль Г. Л. в своїх працях визначають обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом торгових підприємств [6]. Аналіз робочого капіталу в підприємствах України проводить і Буратчук Н. Ю., визначаючи інноваційні підходи до управління

ним [1]. Спираючись на праці цих та інших науковців [2–4], перш за все зазначимо, що облікова інформація в системі управління реалізується завдяки двом видам зв'язків: прямим та зворотним. Прямий зв'язок має чітку направленість від органу управління до об'єктів, а реакція об'єкта управління на вплив органу управління є зворотнім зв'язком. На підставі використання фактичних бухгалтерських даних при проведенні аналізу реалізується зворотний зв'язок. Тобто при здійсненні аналітичних процедур відбувається регулювання діяльності підприємства.

Аналіз має зворотний зв'язок з обліком, інформація для проведення аналітичних процедур базується на даних фінансового обліку. З метою оперативності проведення аналітичних процедур активно використовується також планова інформація.

Таким чином, важлива роль у забезпеченні управління власним капіталом підприємства належить інформації, так як вона зв'язує окремі елементи управління в єдину динамічну систему. Взаємозв'язок між інформаційним та методичним забезпеченням відбувається завдяки меті проведення аналізу: надання інформації системі управління про стан власного капіталу підприємства та можливості підвищення його вартості.

Вважаємо, що сукупність інформаційного забезпечення системи аналізу у на підприємствах України має бути представлено: інформаційною системою, комунікативним середовищем та інформаційними технологіями. Взаємозв'язок між окремими функціональними підсистемами управління, повинен простежуватися завдяки інформаційним потокам і забезпечувати на підставі вихідної інформації аналізу урегулювання подальшої діяльності управлінського персоналу підприємства.

Організація економічного аналізу безпосередньо пов'язана з реалізацією контрольної функції. Функція контролю тісно взаємодіє майже з усіма іншими функціями управління, але її реалізація саме при здійсненні оперативного аналізу є більш важливою. Необхідність реалізації контрольної функції управління, потреби раціоналізації виробничого процесу є передумовами формування завдань аналізу власного капіталу.



Рис. 1. Запропоновані етапи розробки політики формування власних фінансових ресурсів на основі аналізу стану власного капіталу підприємства

На нашу думку, основу управління власним капіталом підприємства складає управління формуванням його власних фінансових ресурсів. В цілях забезпечення ефективного управління цим процесом на підприємстві необхідно розробити спеціальну фінансову політику, що направлена на залучення власних фінансових ресурсів з різних джерел у відповідності з потребами його розвитку в наступному періоді.

Політика формування власних фінансових ресурсів має бути частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку.

Слід зазначити, що на сьогодні на більшості українських підприємств аналітична робота зводиться в основному до калькулювання собівартості, визначення планових її показників та аналізу відхилень. Ця робота безумовно є досить важливою для підприємства, але в сучасних умовах не достатньою для підтримки стабільного фінансового становища. Тому аналіз стану власного капіталу, як інноваційний підхід до управління ним має стати основою розробки політики формування власних фінансових ресурсів. Таку політику слід здійснюється за основними етапами наведеними на рис. 1.

Інформація представлена на рисунку засвідчує, що аналізуючи формування власних фінансових ресурсів підприємства, необхідно визначити питому вагу окремих складових власного капіталу і динаміку їх складу та структури за окремі періоди. Необхідність окремого розгляду елементів власного капіталу пов'язана з тим, що кожен з них є характеристикою правових і інших обмежень підприємства у розпорядженні своїми активами.

Висновки. На нашу думку, запровадження на українських підприємствах на постійній основі зазначеної аналітичної роботи не просто надасть керівництву інформацію про зміни у власному капіталі, а і дозволить розробити політику формування власних фінансових ресурсів, що підвищить ринкову вартість підприємства і його основні фінансові показники, а отже, дозволить європейським контрагентам розглядати зазначене підприємство як надійного партнера і будувати з ним міцні економічні зв'язки.

Література

1. Буратчук Н. Ю. Інноваційні підходи до управління робочим капіталом торговельних мереж. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 5 (15). С. 133–140.
2. Корж Н. В., Федулова І. В. Управління корпоративним капіталом із позиції концепції життєвого циклу. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 1. С. 343–358. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_1_35 (дата звернення: 12.11.2021).
3. Сілакова Г. В., Петухова О. М. Сучасні погляди на управління власним капіталом підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. № 3. С. 101–105.
4. Ступнікер Г. Л. Управління інтелектуальним капіталом підприємства на основі економічної діагностики. *Ефективна економіка*. 2011. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=565> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Харчук С. А. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 110–115.
6. Янчева Л. М., Кащена Н. Б., Чміль Г. Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія. Харків : ХДУХТ, 2016. 537 с.

Святенко Т. С., Нестеренко В. Ю.

**Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків**

СУЧАСНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Метою функціонування комерційного підприємства в умовах євроінтеграції та відкритого ринку є максимізація прибутку та рівня рентабельності. Досягнення цієї мети є неможливим без побудови ефективної системи економічного аналізу усіх аспектів господарської діяльності підприємства. Тому дослідження сучасних напрямків такого аналізу є актуальним і вимагає перманентної уваги з боку керівників та власників підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам побудови ефективної системи аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства приділила увагу у своїх дослідженнях велика кількість дослідників [1–3]. Однак все ще потребує подальшого розгляду проблема побудови актуального підходу до проведення комплексного аналізу діяльності підприємства.

Мета статті. Метою статті є визначення актуальних аспектів вдосконалення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо принципові основи побудови системи аналізу господарської діяльності підприємства. На сучасному етапі під час аналізу прийнято використовувати системний підхід. Тобто підприємство прийнято розглядати як систему, яка складається з певного переліку елементів, які є пов'язаними між собою. Підходи для виокремлення таких елементів можуть бути різними та залежать від цілей аналізу. Такими підходами можуть бути наступні: за видами економічної діяльності; за видами ресурсів, які використовуються; за шляхом перетворення ресурсів; за підсистемами управління; за підрозділами відповідно до організаційної структури підприємства, тощо.

Однак, не зважаючи на все різноманіття підходів, головною роллю належить підходу виокремлення елементів за видами використовуваних ресурсів з подальшим визначенням результативних показників, основою для формування яких є рівень ефективності використання ключових виробничих сил.

Відповідно до підходу всі елементи підприємства як соціально-економічної системи поділяються відповідно до приналежності до однієї з виробничих сил, а саме до засобів праці, предметів праці або праці. Тобто за наведеним підходом елементами підприємства, як системи є: підсистема виробничих засобів; підсистема оборотних коштів та матеріальних ресурсів; підсистема трудових ресурсів.

Результатом взаємодії наведених підсистем є наступні елементи: підсистема собівартості продукції; підсистема прибутку і рентабельності; підсистема фінансового стану.

Таким чином, в процесі побудови ефективної системи аналізу господарської діяльності підприємства, коректна система показників, які мають бути об'єктами аналізу повинна формуватися таким чином, щоб вона максимально повним чином характеризувала стан кожної з виокремлених підсистем.

В сучасних умовах дуже важливо аналізувати не лише показники ефективності використання основних виробничих засобів підприємства, а й показники наявності та використання нематеріальних активів, бо в багатьох галузях економіки саме ці активи стають визначальними для кінцевої ефективності діяльності підприємства. Однак в обох напрямках, обов'язково слід аналізувати показники наявності, руху та ефективності використання кожної з груп активів.

Стосовно підсистеми показників використання оборотних коштів та матеріальних ресурсів мають бути обов'язково розглянутими традиційні показники, які характеризують оборотність коштів, та проаналізований рівень виконання нормативів щодо ефективного використання сировинних ресурсів та енергоресурсів, зокрема.

Говорячи про підсистему трудових ресурсів важливим є аналіз показників ефективності використання персоналу, рівня його вмотивованості на найвищу продуктивність праці, показників плинності кадрів та окремих показників його руху за структурою та рівнем кваліфікації. Важливим в цій підсистемі також є контроль над співвідношенням темпів приросту заробітної плати та загальної продуктивності праці з метою недопущення неефективного використання коштів фондів оплати праці.

Аналізуючи показники собівартості, слід звертати увагу не лише на тенденції зміни її розмірів, але й на її структуру за елементами та статтями витрат з метою недопущення суттєвих коливань відповідно до загальногалузевого рівня.

В підсистемі прибутку та рентабельності слід відстежувати тенденції в зміні показників за всіма напрямками та видами формування та використання прибутку, а також порівнювати рівень рентабельності з показниками галузі в цілому та з підприємствами – лідерами галузі, бо саме так можна побачити наявність резервів підвищення ефективності, які не використовуються.

Показники підсистеми фінансового стану є першим етапом оцінювання загальної ефективності господарської діяльності підприємства, які дозволяють зробити висновки про достатність коштів та власних фінансових ресурсів у підприємства, а також про ефективність використовуваних джерел отримання додаткових фінансових ресурсів.

Висновки. Саме така система показників дозволить в повному обсязі розкрити всі головні аспекти діяльності підприємства та сформулювати правильні висновки щодо тенденцій його розвитку, а

також сформувані рекомендації щодо оптимальних управлінських рішень, які сприятимуть подальшому розвитку підприємства та використанню всіх резервів підвищення ефективності його діяльності на шляху до отримання конкурентних переваг в умовах євроінтеграції та відкритого ринку.

Література

1. Григораш О. В., Терьшина Ю. О. Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України. *Бізнес інформ*. 2017. № 11. С. 221–226.
2. Нестеренко В. Ю., Осьмірко І. В., Синиця Т. В. Актуальні аспекти аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва* : зб. наук. пр. Харків. Нац. автомоб.-дорож. ун-ту. 2021. № 1 (26). Харків : Стиль-Издат, 2021. – С. 79–88.
3. Степаненко О. І. Аналітична оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2016. № 3. Т. 21. С. 206–212.

Токар І. І., Сокирник І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Сучасна концепція стратегічного управління істотно відрізняється від системи стратегічного планування, так як головний пріоритет здійснюється на гнучкості стратегії, безперервності пошуку більш оптимальних стратегічних підходів, які носили б упереджувальний характер. Вибір оптимальної господарської стратегії є в значній мірі неформальною процедурою, так як вимагає одночасного врахування багатьох факторів соціально-політичного, економічного і техніко-технологічного характеру. Тому вибір стратегії в загальному випадку не може бути здійснений на основі одного, навіть самого складного єдиного критерію, а вимагає достатньої інформації, що обумовлює необхідність запровадження моніторингу тенденцій розвитку зовнішнього середовища, поведінки конкурентів.

Питання стратегічного управління розкривають у своїх працях такі науковці як Ансофф І., Мексон М. Х., Томсон А. А., Стрікленд А. Дж., Портер М., Хофер К., Пирс та Робінсон, Шендел та Хаттенс, Наливайко А. П., Шершньова З. Є., Василенко В. О., Ткаченко Т. І., Міщенко А. П., Пастухова В. В., Мізюк Б. М., Семенов Г. А. та ін. Однак, не зважаючи, на наявні теоретичні та методичні напрацювання, практичним аспектам формалізації процедур моніторингу як інструменту здійснення стратегічного аналізу приділено не достатньо уваги.

Метою статті є практичні аспекти інформаційного забезпечення формування стратегії розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна підтримка необхідна на всіх етапах стратегічного вибору, при цьому інформація, необхідна для здійснення стратегічного вибору повинна бути об'єктивною, достовірною та актуальною, а також сприяти прийняттю оптимальних стратегічних рішень [1, с. 135]. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи стратегічного управління – це поєднання всієї використовуваної в ній інформації, специфічних засобів і методів її аналітичної обробки, а також діяльності фахівців із її ефективного вдосконалення та використання. На базі стратегічної інформації приймаються стратегічні рішення, які потім втілюються в стратегії й організаційні, фінансово-економічні соціально-психологічні, методичні та інші інструменти, за допомогою яких здійснюється стратегічний процес [2, с. 83]. Формування інформаційного забезпечення на підприємств дозволяє отримати наступну інформацію: про стан зовнішнього навколишнього середовища; рівні конкуренції в обраному сегменті ринку; динаміці економічних параметрів роботи фірми; стан виробничої діяльності.

Стратегічний аналіз підприємства є комплексним, багаторівневим дослідженням зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що дозволяє визначити стратегічні орієнтації, на основі яких формується стратегія розвитку підприємства, розробляється стратегічний план їх забезпечення. Моніторинг як інструмент здійснення стратегічного аналізу дозволяє контролювати [3, с. 97]:

1. Показники, що характеризують кон'юнктуру і економічний стан ринків, розвиток внутрішнього ринку.

2. Показники, що характеризують діяльність конкурентів:

- якісні характеристики продукції, що випускається;
- характеристики сировинних ресурсів;
- характеристики покупців продукції.

3. Показники рейтингу конкурентів.

В ході ситуаційного аналізу галузі, ринків постачання і збуту необхідно вибрати узагальнюючі показники, що відображають істотні тенденції, сприятливі можливості і загрози для організаційно-економічного розвитку підприємства. Як показники можуть бути використані ємність ринку постачання, місткість ринку збуту і його окремих сегментів, темп зростання ринку, коефіцієнт варіації попиту, еластичність попиту за ціною, середньогалузева рентабельність продажів, частки ринку конкурентів, кількість конкурентів, рівень завантаження виробничих потужностей в галузі, інтенсивність конкуренції та ін. За результатами першого етапу складається аналітична довідка про поточний стан галузі та ринків постачання і збуту підприємства. Пропонуємо узагальнення інформації здійснювати на основі звітної форми, наведеної в таблиці 1.

Таблиця 1

Форма звіту «Результати аналізу галузі, ринків постачання і збуту»*

Об'єкт аналізу	Показник	Базовий період	Звітний період	Зміна	Значимість фактору
Галузь бізнесу	Кількість конкурентів	<i>Може враховуватися загальна кількість або тільки ключові конкуренти</i>			<i>Значимість фактору визначається стратегічними цілями</i>
	Розподіл ринку	<i>Доля кожного конкурента в загальному обсязі виробництва/реалізації</i>			
	Сегменти ринку	<i>за різними ознаками: географічним, демографічним, економічним, метою використання тощо</i>			
Ринок постачання (ресурс 1)	Кількість постачальників	Середнє значення по галузі за період			<i>Значимість фактору визначається виробничої стратегією</i>
	Ємність ринку постачання	За результатами маркетингових досліджень підприємства			
Ринок постачання (ресурс 2). Ринок постачання (ресурс n)	<i>Заповнюється аналогічно даним по ресурсному ринку 1</i>	<i>Заповнюється аналогічно даним по ресурсному ринку 1</i>			
Ринок збуту (продукт 1)	Коефіцієнт варіації попиту	<i>За результатами маркетингових досліджень підприємства</i>			<i>Значимість фактору визначається маркетинговою стратегією</i>
	Ємність ринку	Середнє значення			
	Рентабельність ринку				
Ринок збуту (продукт 2). Ринок збуту (ресурс n)	<i>Заповнюється аналогічно даним по ринку збуту 1</i>	<i>Заповнюється аналогічно даним по ринку збуту 1</i>			

*запропоновано автором.

Така форма є універсальною та може застосовуватись як для виробничих підприємств, так і підприємств сфери послуг, а також різних за масштабами діяльності підприємств (малі, великі, середні). Тому запропонована форма забезпечуватиме формалізацію, процедуру збору інформації та моніторингу найважливіших показників для обґрунтування стратегічних рішень на підприємстві. Особливістю такої форми є комплексний підхід до вивчення кон'юнктури і економічного стану ринків, дослідження тенденцій в розрізі ключових для підприємства ринків постачання ресурсів та ринків збуту готової продукції. Варто підкреслити, що чим вища складність проблеми, тим більше знань та ресурсів (фінансових, людських, технічних тощо) потрібно для її вирішення. Сукупність отриманої інформації (як вторинної, так і первинної) є базою знань, забезпечуючи співпрацю з різними зацікавленими сторонами, ідентифікуючи можливості та загрози, оптимізуючи споживання ресурсів або сприяти інтеграції знань через різні інформаційні потоки всередині підприємства та за його межами.

Подібні звіти повинні складатись всіма суб'єктами, яких залучають до процесу розробки стратегії. Кожен із суб'єктів формує подібний звіт, виходячи із ділянки діяльності, за яку відповідає, а також необхідної інформації для розробки стратегії відповідного рівня. Приклади таких звітів із використанням ключових учасників розробки стратегії розвитку підприємства наведено у таблиці 2. При цьому ми враховували рух інформації з метою пошуку ключових факторів успіху, що в подальшому буде використано для визначення стратегії.

Таблиця 2

Взаємозв'язок аналітичної інформації, що використовується для розробки стратегії*

Аналітичні звіти	Маркетолог	Начальник виробництва	Головний технолог	Головний бухгалтер	... *	...	Напрямок пошуку ключових факторів успіху (КФУ)
Аналітична довідка про інноваційний потенціал організації	В	В	Р	–			Продукт
Аналітичні довідки про виробничий потенціал організації	В	Р	Р	–			Виробництво
Аналітичні довідки про ресурсний потенціал організації	Р	Р	Р	Р			Виробництво збут
Аналітична довідка про ефективність діяльності організації в звітному періоді	В	–	–	Р			Фінанси
Аналіз галузі і ринків постачання і збуту	Р	–	–	–			Збут

* запропоновано автором.

Примітка: 1 – перелік ключових учасників розробки стратегії формується кожним підприємством відповідно до місця в організаційній структурі та функціональних зв'язків; 2 – В – відповідальний за процес, Р – розробник звіту.

Організація збору даних для стратегічного аналізу повинні регламентуватися внутрішніми нормативними актами підприємства (положення, регламент процесу). При складанні аналітичних таблиць, графіків, проведення розрахунків враховуються можливості існуючої на підприємстві інформаційної системи.

Висновки. Інформаційне забезпечення розглядається як одна з найважливіших функцій, якість якої є визначальним фактором обґрунтованості прийнятого рішення та ефективності функціонування системи управління підприємством [1, с. 165]. Наскільки ефективними є процеси збору, накопичення, зберігання, пошуку, передачі та методів обробки інформації, настільки дієва система управління підприємством загалом. Запропоновані процедури формалізації процесу розробки стратегії є універсальними та можуть бути використані будь-яким підприємством незалежно від форми господарювання та масштабів діяльності.

Література

1. Ліпич Л. Г., Хілуха О. А., Кушнір М. А. Інформаційне забезпечення стратегічного вибору. *Економічний форум*. 2021. № 1 (1). С. 134–141.
2. Фатенок-Ткачук А. Організація обліково-аналітичного забезпечення процесу формування стратегії розвитку підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С. 82–88.
3. Шурпенкова Р. К. Стратегічний аналіз як складова процесу управління підприємством. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. № 2 (112). С. 96–99.

Устик Є. С., Овчарова Н. В.
Сумський державний університет,
м. Суми

СТРАТЕГІЧНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Логістична діяльність підприємства, залежно від специфіки його діяльності, охоплює традиційні сфери закупівельної, збутової, внутрішньовиробничої, складської, транспортної, інформаційної логістики, управління замовленнями та управління запасами, формування інфраструктури логістичних процесів, а також організаційно-управлінську діяльність із створення та управління цією системою.

Водночас, ефективність управління логістичною системою та розвиток підприємства, і як головної цілі його створення – зростання прибутку, досягається за рахунок впровадження на підприємстві стратегічного управлінського обліку, а головне – стратегічної управлінської звітності, як практичної реалізації такого обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управлінської звітності логістичної діяльності на основі концепції стратегічного менеджменту та обліку присвячені праці таких науковців, як: Пилипенко О. І. [3], Гончар Л. А. [4], Євдокимов А. В., Чортюк Ю. В., Родимченко А. О. [5], Скрипник Н. В., Скрипник М. Є. [6], Шевчук В. Р. [7], Корягін М., Куцик П. [8], Плікус І. Й. [9], Бруханський Р. [1], Ходзицька В. В. [2] та ін. Однак у працях вище наведених науковців розкрито дане питання у загальному розумінні без виокремлення особливостей таких звітів.

Мета статті. Метою дослідження є визначення сутності та значення стратегічної управлінської звітності логістичної діяльності підприємства, окреслення основних концепції та принципів формування такої звітності, елементів та показників, які застосовуються в управлінському звіті для прийняття стратегічних рішень.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою загальної системи управлінського обліку будь-якої діяльності на підприємстві доцільно вважати саме стратегічний управлінський облік, оскільки він є поєднує облікову систему підприємства і систему стратегічного менеджменту та формалізує інформаційні запити стратегічного характеру в систему показників стратегічної управлінської звітності для прийняття відповідних рішень. Результатом практичної реалізації стратегічного управлінського обліку доцільно визнати генерування інформаційного продукту у вигляді стратегічної управлінської звітності, що є сукупністю способів отримання підсумкових відомостей, які надаються менеджерам для забезпечення функцій стратегічного управління [1].

Оскільки управлінська звітність не має уніфікованих форм та нерегламентована на законодавчому рівні, кожне підприємство розробляє таку форму звіту, яка б задовольнила інформаційні потреби управлінців з урахуванням специфіки діяльності підприємства. Так, на підприємствах, що мають на меті управління логістичною діяльністю в стратегічному контексті, формують стратегічно-управлінський звіт, який має поєднувати дві важливі складові – фінансові показники (характеризують логістичну систему) та не фінансові (характеризують ефективність логістичної системи) [4].

Перша складова передбачає переважно показники, формовані на основі даних бухгалтерського обліку – інформація про логістичні витрати. Дана інформація у звіті може бути сформована як за центрами відповідальності (відділ постачання, допоміжні й обслуговуючі підрозділи (цехи, майстерні тощо), склади готової продукції, відділ збуту, відділ інформаційного забезпечення, відділ маркетингу тощо), так і за функціональними сферами (логістика постачання, складська логістика, логістика збуту, транспортна логістика).

Окрім логістичних витрат, також доцільно враховувати показники оцінки логістичних активів (основних засобів, оборотного капіталу) – швидкість обертання запасів, термін окупності інвестицій, площа складських приміщень, їх місткість, пропускна спроможність, обсяг готової продукції тощо [5]. До показників, що відображають діяльність системи, належать показники ефективності, продуктивності, надійності та гнучкості логістичної системи.

Друга складова – нефінансові показники – включає моніторингові та контрольні показники: рівень сервісу, рівень мотивації персоналу, якість та строки поставок, правильність місця доставки, рівень збереження вантажу, рівень задоволення клієнтів, розширення бази постачальників, зростання кількості клієнтів, виконання планів продажів та/або реалізації послуг, своєчасність виконання

завдань спеціалістами логістичного відділу, дотримання часу прибуття автомобілів на завантаження, технічні характеристики транспортних засобів, своєчасне складання та аналіз звітів та супровідної документації, дисципліна працівників логістики та водійського складу, своєчасне виявлення недоліків та несправності [4].

Застосування наведених показників у стратегічному контексті дасть змогу спланувати витрати та визначити критичні показники стратегічних планів, визначити вузькі та знайти слабкі місця управлінських рішень, визначити основні підконтрольні показники відповідно до стратегічних цілей підприємства, порівняти планові та фактичні значення підконтрольних показників з метою виявлення причин і наслідків такі відхилень, проаналізувати вплив відхилень на виконання стратегічних планів.

Під час розробки стратегічного управлінського звіту використовують концепцію і принципи, що притаманні управлінській звітності у загальному розумінні. Так, концепції, що використовуються при формуванні управлінського звіту наведені на рис. 1.



Рис. 1. Концепції формування управлінської звітності*

*сформовано автором на основі [1, 2, 6, 7, 9]

Управлінська звітність як основа для прийняття ефективного, перспективного і стратегічного рішення, повинна стати довгостроковою тенденцією для задоволення інформаційних потреб користувачів звітності. Зауважимо, що така звітність допоможе контролювати хід виконання логістичних стратегій підприємства, що направлені на розвиток нових підходів до управління та моделювання логістичних процесів, ефективно координувати учасників логістичного процесу та мінімізувати витрати та підвищити ефективність логістичної діяльності підприємства в цілому.

Висновки. Управлінська звітність логістичної діяльності для цілей стратегічного управління формується підприємством самостійно. Архітектура звіту формується відповідно до особливостей логістичної діяльності підприємства та інформаційних потреб управлінського персоналу і керівників різних рівнів. Найбільш вагомими показниками таких звітів є фінансові показники логістичної діяльності та нефінансові показники ефективності логістичної діяльності. Застосування таких звітів у практичній діяльності підприємства дасть змогу підвищити прибутковість у достроковій перспективі, зменшити витрати логістичної діяльності та передбачити та уникнути майбутні ризики.

Література

1. Бруханський Р. Побудова методики стратегічного управлінського обліку на підприємствах. Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит». Серія «Управлінський облік». 2014. С. 27–36.
2. Ходзицька В. В. Семасіологія управлінської звітності: інноваційний підхід. Вісник ДЗВН «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». 2018.

3. Пилипенко О. І. Управління підприємством для цілей безпеки: концепція облікового забезпечення логістичної стратегії. *Вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2014. С. 270–273.

4. Гончар Л. А. Логістика як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Вип. № 5 (48). С. 77-81.

5. Євдокимов А. В., Чортюк Ю. В., Родимченко А. О. Логістичні стратегії та логістичні процеси на торговельних підприємствах. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. Серія Менеджмент, маркетинг, підприємництво». 2016.

6. Скрипник Н. В., Скрипник М. Є. Сутність стратегічної управлінської звітності та підходи щодо її формування. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015.

7. Шевчук В. Р. Стратегічний управлінський облік як система інформаційної підтримки конкурентної стратегії підприємства. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2012. С. 281–285.

8. Корягін М., Куцик П. Сутність та особливості формування стратегічної звітності на основі бухгалтерського інжинірингу. *Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит»*. Серія «Фінансова звітність». 2015. С. 26–33.

9. Плікус І. Й. Стратегічний облік як інструмент стратегічного управління підприємством. *Вісник Української академії банківської справи*. 2002. Вип. № 12. С. 94–95.

Ходзицька В. В.

**Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ**

КОРПОРАТИВНА ЗВІТНІСТЬ: ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Актуальність дослідження. Рух бізнесу до глобальної економіки прискорив необхідність руху до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Процеси глобалізації призводять до постановки нових проблемних питань у сфері бухгалтерського обліку. Одним з таких питань є питання розбіжностей у регулюванні бухгалтерського обліку, яке спричиняє ускладнення комунікаційних процесів між суб'єктами в міжнародному середовищі. Одночасно розвиток глобалізації у світі призводить до розробки і впровадження загальноприйнятих вимог до ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності на основі міжнародних стандартів фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку й аналізу діяльності корпорацій досліджувалися у працях зарубіжних вчених: Ансоффа І., Багатої І., Бегте Й., Кінга А., Райана Б., Рішара Ж.

Метою дослідження є розкриття актуальних питань організації обліку в корпораціях згідно з міжнародною практикою.

Виклад основного матеріалу. Однією з часто згадуваних вимог, що висуваються до корпоративної звітності, є термін «прозорість звітності». Цікавою видається розробка визначення дефініції «прозорість» у бухгалтерському обліку, ознак прозорої звітності та важливості дотримання прозорості при складанні корпоративної звітності. Прозорість фінансової звітності означає, що звітність зрозуміла, всі показники правильно і достатньою мірою розкриті, і зрозумілі. Використання прихованих записів, неправильне трактування подій, не повинні використовуватися, облікова політика повинна бути правильно розроблена. Основна мета підготовки прозорої фінансової звітності в тому, що вона повинна бути цікава і зрозуміла. Високий рівень аудиторських перевірок та зустрічних перевірок здійснюються з метою підтвердження того факту, що фінансова звітність безпомилкова і не містить фактів шахрайства.

Процес складання фінансової звітності покликаний зробити її більш дружньою для користувача, який повинен переконатися, що всі цифри відображені правильно й кожний бухгалтерський запис робить фінансовий звіт більш прозорим. При складанні прозорої фінансової звітності, потрібно переконатися, чи відповідає вона вимогам міжнародних стандартів чи ні. Міжнародні стандарти фінансової звітності роблять фінансову звітність зрозумілою на міжнародному рівні. Компанії, які надають значення прозорості фінансовій звітності, знають психологію потенційних інвесторів. Прозора фінансова звітність завжди буде більш приваблива для інвестора. Непрозорий фінансовий звіт зі

складними цифрами й термінами ставить інвестора в складне становище. Вони не можуть оцінити всі можливі фактори ризику або коефіцієнти рентабельності, якщо фінансова звітність не є прозорою.

Так що ж таке прозорість фінансової інформації? Це ступінь, за якими інвестори мають вільний доступ до будь-якої необхідної фінансової інформації про компанії, такі як рівні цін, глибини ринку та ступінь схильності фінансових звітів. Прозорість є однією з мовчазних передумов будь-якого вільного та ефективного ринку. Коли прозорість відноситься до потоку інформації, звіт компанії для інвесторів, вона характеризується таким терміном як «повне розкриття». Прозорість допомагає запобігти корупції, яка неминуче виникає при вибірковості доступу до важливої інформації, що дозволяє використовувати дану інформацію для особистої вигоди. Зниження волатильності цін також має тенденцію бути побічним продуктом прозорого ринку, тому що всі учасники ринку можуть засновувати рішення цінності на тих же даних. Є десятки принципів, правил, дотримуючись яких можна забезпечити прозорість на фондових ринках. Компанії також мають сильну мотивацію, щоб забезпечити таке розкриття, як прозорість, і як правило, зростання вартості акцій це гідна винагорода за подібну мотивацію.

Під прозорістю фінансових звітів розуміється повне розкриття та надання корисної інформації для справедливого оцінювання необхідних для прийняття економічних рішень широким колом користувачів. У контексті публічного розкриття фінансова звітність повинна бути легко інтерпретована. У той же час необхідно дотримуватися балансу між необхідною інформацією та детальною інформацією, вилучення та обробка якої є дуже дорогою. Таким чином, чиста вигода від надання більшого ступеня прозорості повинна бути ретельно оцінена.

Ухвалення міжнародно визнаних стандартів фінансової звітності сприяють підвищенню прозорості та правильної інтерпретації фінансових звітів. Комітет з міжнародних стандартів фінансової звітності (КМСФО) розробив Концептуальну основу підготовки та складання фінансової звітності, яка містить концептуальну основу – фундамент МСФЗ, і укладачі стандартів часто посилаються на цей документ. Концептуальна основа не є стандартом і не має номера, і їх іноді опускають при перекладі стандартів.

Мета корпоративної звітності – подавати фінансову інформацію про звіт компанії, яка корисна для існуючих і потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів при прийнятті рішень про надання ресурсів компанії. Фінансова звітність значною мірою заснована на оцінках, судженнях і моделях [11, с. 216]. Тому Концептуальна основа встановлює основоположні підходи для цих оцінок, суджень і моделей.

Поряд з глобальними загальноприйнятими принципами та галузевими стандартами інвесторам і кредиторам необхідна додаткова інформація про кожну конкретну корпорацію, наприклад, бачення топ-менеджерами стратегії розвитку, конкурентного середовища, управління ризиками. Специфічними для кожної корпорації є додаткові фінансові та нефінансові показники. Рішення про розкриття інформації за цими показниками приймають топ-менеджери корпорації. Вищенаведена інформація повинна бути основою корпоративного управління кожної окремої корпорації. Така інформація, незважаючи на специфічний характер, повинна регламентуватися і мати певний стандарт подання. Наприклад, у США така інформація, називається «Обговорення і аналіз керівництвом фінансового стану й результатів операцій», і присутня у кожному опублікованому річному звіті корпорації. Специфічними для корпорації показниками є дані про стратегію, систему управління ризиками, показники фінансової ефективності. Ці показники визначають прозорість звітності корпорації, оскільки відображають зв'язки між стратегією корпорації і результатами діяльності, управлінням та факторами створення вартості. Реальні чинники вартості складаються з набору фінансових і нефінансових показників.

Висновки. У сучасних умовах особливого значення набуває інформаційний аспект економічної глобалізації. Глобалізація означає щось більше, ніж просто створення великих ринків. Діяльність в економічній сфері не можна відокремити від більш складної структури соціального й політичного життя. Вплив глобалізаційних процесів на систему бухгалтерського обліку очевидний – адже дані бухгалтерського обліку – це інформація, що володіє всіма особливостями притаманними для інформації. Таким чином, тенденції глобалізації у сфері економіки стосуються системи бухгалтерського обліку та звітності й поставили завдання вирішення міжнародних облікових проблем. Одним із таких рішень є розробка і поширення Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Література

1. Abdel-khalik, A.R., Chen, P.-C. (2015). Growth in financial derivatives: The public policy and accounting incentives. *Journal of Accounting and Public Policy*, 34 (3), p. 291–318.

2. Adams, C. A. “Internal Organisational Factors Influencing Corporate Social and Ethical Reporting: Beyond Current Theorising”, Accounting, Auditing and Accountability Journal, 2002, Vol. 15, No. 2, p. 223–250.

3. Al Daoud, K.A., Ku Ismail, K.N.I., Lode, N.A. (2015). The impact of internal corporate governance on the timeliness of financial reports of Jordanian firms: Evidence using audit and management report lags. Mediterranean Journal of Social Sciences, 6 (1), p. 430-442.

4. Balashova N. N., Melikhov V. A. (2014). Conceptual approaches to the disclosure of information on the cost formation at the agro-industrial holdings. Vestnik of Astrakhan state technical university. Series: economics, 3(1), p. 84–95.

Чобан Є. І., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання перед вітчизняними підприємствами стоїть ключове завдання, яке полягає в можливості функціонувати та мати позитивні фінансові результати діяльності, на які справляє свій негативний вплив політична нестабільність, високий рівень інфляції, наявність економічної кризи, висока конкуренція на ринках збуту, і, відповідно, значний рівень ризику втрати прибутку.

Фінансовий результат сьогодні – це не лише наслідок успішної роботи підприємства вчора, а й грошовий потік завтра. Визначення фінансових результатів і підходи до їх класифікації є актуальною науковою проблематикою, що залишається в центрі уваги значної кількості сучасних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно-методичних питань формування, оцінки та управління фінансовими результатами діяльності підприємств зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та науковці: Атамас П. Й., Бланк І. А., Бурковська А. В., Бутинець Ф. Ф., Волкова Н. А., Загородній А. Г., Зудова І. Ю., Ільницька Г. Я., Левицьких О. О., Лондар С. Л., Мороз Ю. Ю., Мочерний С. В., Назаренко О. В., Пушкар М. С., Семенова К. Д., Сміт А. І., Ткаченко Н. М., Турило А. М., Янчева Л. М., Яріш П. М та ін. Проте в контексті гармонізації вітчизняної фінансової системи з міжнародними стандартами та наявності великої кількості змін у законодавчому забезпеченні виникає ряд питань з визнання та класифікації фінансових результатів підприємств, які вимагають подальших досліджень, глибшого вивчення і формування нових підходів та напрямів їх удосконалення.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад визнання та підходів до класифікації фінансових результатів діяльності підприємства з врахуванням змін чинного законодавства України та міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Головною метою будь-якого підприємства є отримання позитивного фінансового результату і пошук шляхів його збільшення.

Тема фінансових результатів діяльності підприємства завжди актуальна і є предметом постійного обговорення серед науковці та практиків у сфері економіки та управління підприємством. Тому для того, щоб визначити роль та значення показників фінансового результату необхідно звернутися до наукових праць відомих вчених, які займалися дослідженням даного питання та проаналізувати трактування даної категорії. У таблиці 1 наведено трактування поняття «фінансовий результат».

Аналізуючи наведені визначення категорії «фінансовий результат» можна зробити висновок, що такі науковці як: Ф. Ф. Бутинець, А. Г. Загородній і Г. Л. Вознюк, Н. М. Ткаченко, В. М. Опарін, Л. М. Худолій розглядають фінансовий результат як результат співставлення доходів і витрат підприємства. Такі науковці як: С. Л. Лондар та О. В. Тимошенко, а також А. Г. Загородній та Г. Л. Вознюк характеризують фінансовий результат із точки зору власного капіталу – приріст чи зменшення. Р. В. Скалюк зазначає, що фінансовий результат є якісним та кількісним показником діяльності підприємства. Також автори: Ф. Ф. Бутинець, А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, А. Д. Мочерний, М. С. Пушкар, Н. М. Ткаченко, В. М. Опарін, Л. М. Худолій, М. С. Чебанова та С. С. Василенко наводять форми вираження фінансового результату – прибуток або збиток.

У науковій літературі часто спостерігається отождолення понять «фінансовий результат» і «прибуток», проте варто зауважити, що категорія фінансового результату є ширшою порівняно з категорією прибутку. Це пояснюється тим, що показник прибутку виступає у одній із двох форм (прибуток чи збиток) та показує відображення фінансового результату господарської діяльності підприємства. Прибуток характеризує позитивне значення фінансового результату, що свідчить про високу результативність господарської діяльності, ефективне використання капіталу, а також виступає в якості своєрідної винагороди за ризик і непередбачуваність комерційної діяльності підприємства [1].

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «фінансовий результат»*

Автор	Трактування сутності поняття «фінансовий результат»
Бутинець Ф. Ф. [2]	Співставлення доходів та витрат підприємства відображених у звіті. Прибуток або збиток організації
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. [3]	Різниця між доходами та витратами підприємства чи його окремого підрозділу за певний час. Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді
Мочерний А. Д. [4]	Грошова форма підсумків господарської діяльності організації або її підрозділів, виражена в прибутках або збитках
Опарін В. М. [5]	Зіставлення регламентованих податковим законодавством доходів і витрат. Перевищення доходів над витратами становить прибуток, зворотнє явище характеризує збиток
Пушкар М. С. [6]	Прибуток або збиток, отриманий в результаті господарської діяльності
Ткаченко Н. М. [7]	Доходи діяльності підприємства за вирахуванням витрат діяльності
Худолій Л. М. [8]	Зіставлення доходів і витрат, регламентованих податковим законодавством
Чебанова М. С., Василенко С. С. [9]	Прибуток або збиток, одержаний від діяльності підприємства

* складено автором

Від’ємне значення категорії фінансового результату знаходить своє відображення в показнику збитку, який свідчать про низький рівень чи відсутність результативності господарської діяльності, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічним потенціалами підприємства, неефективне використання наявного капіталу, низьку якість роботи менеджменту підприємства тощо.

Таким чином, фінансовий результат – це різниця між доходами та витратами підприємства, прибуток або збиток. Фінансовий результат у підприємства є завжди: позитивний (прибуток), негативний (збиток). Нульовий результат теж можливий, але рідко зустрічається, він характерний для підприємства, яке взагалі не проводило будь-якої діяльності протягом періоду (етап створення або ліквідації).

$$\text{Фінрезультат} = \text{Доходи} - \text{Витрати} = \text{Прибуток/Збиток.} \quad (1)$$

У звітності за міжнародними стандартами (МСФЗ) термін «фінансовий результат» зазвичай уникають, а вживають більш зрозумілі для пересічного користувача звітності поняття «прибуток» або «збиток». Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10] виділяють фінансовий результат від операційної та іншої (фінансової, інвестиційної) діяльності.

Висновки. Отже, фінансовий результат є визначальним критерієм ефективності господарювання, а позитивне його значення визначає можливість подальшого розвитку підприємства та створює запас фінансової стійкості, який дає підприємству змогу оперативно реагувати на зміни у ринковій кон’юктурі.

Література

1. Скалюк Р. В. Сутність та значення фінансових результатів в системі розвитку господарської діяльності промислових підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Кіровоград, 2010. Вип. 18 (1). Економічні науки. С. 135–141.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир : Рута, 2009. 912 с.
3. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник: навчальний посібник. Київ : Знання, 2010. 1072 с.

4. Мочерний С. В. Основи економічної теорії: підручник. Київ : Академія, 2009. – 504 с.
5. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. 4-ге вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2007. 240 с.
6. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 628 с.
7. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підручник. 7-ме вид. допов. і перероб. Київ : Алерта, 2016. 928 с.
8. Худолій Л. М. Теорія фінансів : навч.-метод. посіб. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 167 с.
9. Чебанова М. С. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : Академія, 2002. 671 с.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Антонюк О. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Основною метою управління банку щодо мобілізації грошових коштів є створення оптимальної ресурсної бази, що при мінімальних видатках на формування ресурсів забезпечуватиме стабільно високий рівень доходів. При цьому важливу роль відіграють структура та обсяги ресурсів банку, передусім залучених депозитів. Задля утримання своєї конкурентоспроможності банківським установам слід постійно знаходити нові шляхи до вдосконалення депозитної політики, обирати такі фінансові інструменти, що дозволять покращити ефективність діяльності та прибутковість, розширювати варіативність пропонованих клієнтам депозитних продуктів тощо [1, с. 436]. Отже, ефективна депозитна політика є одним з ключових завдань в управлінні банком, а формування депозитної політики банку безпосередньо впливає на забезпечення його конкурентоспроможності на фінансовому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем залучення депозитних ресурсів банківськими установами приділено увагу в працях багатьох науковців: О. Бартоша, Н. Волкової, М. Олексенка, Н. Радченка, В. Міщенко, Ю. Шушкової та ін. Результати їх досліджень спрямовані переважно на вивчення сутності та принципів депозитної політики, визначенню факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на формування депозитної бази банківських установ. Однак, актуальним залишається питання аналітичної оцінки реалізації депозитної політики окремих банків та визначення підходів до підвищення ефективності обраної банком дивідендної політики.

Метою статті є аналіз результатів реалізації депозитної політики банку на прикладі АТ «КБ «ПриватБанк» з метою виявлення позитивного чи негативного її впливу на розвиток банку загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною передумовою успішного функціонування банківської установи є наявність ресурсного потенціалу, тому менеджмент депозитної діяльності банків, ефективна політика щодо здійснення депозитних операцій є важливим завданням загальної системи стратегічного менеджменту, а підходи до залучення ресурсів потребують особливої уваги в умовах конкурентної боротьби між банками за вклади клієнтів [1, с. 436]. Відмітимо, що депозитна політика є складним процесом, суть якого необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому розумінні депозитну політику комерційного банку розглядають як стратегію і тактику діяльності банку щодо залучення ресурсів, а також при організації та управлінні депозитним процесом. Під депозитною політикою у вузькому розумінні розглядають стратегію і тактику банку в частині організації депозитного процесу з метою забезпечення його ліквідності [2, с. 98].

Одним з головних принципів функціонування банків є принцип ефективного використання залучених ресурсів, відповідно до якого залучені банком кошти повинні бути не лише збережені, але й повернені з приростом (депозитним відсотком), який є часткою загального приросту авансованої вартості (позичкового відсотка). Останнє є вкрай важливим для визначення ефективності депозитної політики, оскільки своєчасне повернення позики може мати місце в разі її невикористання [3, с. 161]. Тому, ефективність функціонування банку може бути визначена через оптимальне співвідношення відсоткових ставок за депозитами та кредитами, тобто через визначення різниці між відсотковими ставками за кредитами й відсотковими ставками за депозитами у національній валюті (визначення відсоткового спреда). Так, динаміку вартості залучених та розміщених коштів, що представлена за розміром середньозважених відсоткових ставок за ними в АТ КБ «ПриватБанк» представлено на рис. 1.

Виходячи з даних рис. 1, можемо зробити висновок, що протягом 2016–2018 років відсотковий спред мав тенденцію до підвищення. Так, у 2017 р. різниця між середньозваженими відсотковими ставками за кредитами й середньозваженими відсотковими ставками за депозитами у національній валюті становила 14 %, а у 2018 р. вона досягла максимального значення (16 %), що свідчить про ефективність реалізації депозитної політики банку.

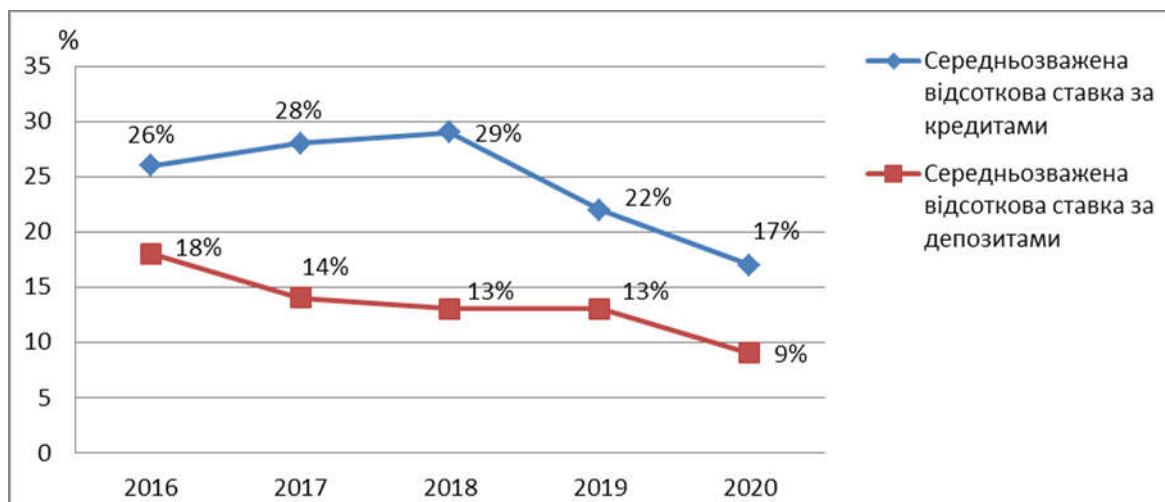


Рис. 1. Динаміка середньозважених відсоткових ставок за кредитами та депозитами АТ КБ «ПриватБанк» (2016–2020 рр.)*

* побудовано авторами на основі [4]

Однак, починаючи з 2019 р. ставки за депозитами почали знижуватися і у 2020 р. депозитні ставки АТ КБ «ПриватБанк», як і інших українських банків, досягли економічно обґрунтованого мінімуму. Кредитні ставки, своєю чергою, також знаходяться на відповідно низькому рівні. Тому, відсотковий спред АТ КБ «ПриватБанк» також зменшився і становив у 2020 р. лише 8 %. Таке зменшення амплітуди між відсотковими ставками за депозитами та кредитами першочергово пов'язане зі зниженням облікової ставки НБУ (її розмір на кінець 2018 р. становив 18,0 %, а на кінець 2020 р. він був на рівні 6,0 %) та загальними тенденціями до здешевлення депозитів на українському фінансовому ринку. При цьому, зазначимо, що динаміка розміру депозитних вкладень в АТ КБ «ПриватБанк» має тенденцію до зростання як за загальною сумою депозитних коштів клієнтів банку, так і за окремими групами клієнтів. Так, депозитні вкладення клієнтів банку зросли з 01.01.2019 р. по 01.01.2021 р. на 414341 млн грн (на 43,02 %). В тому числі зростання депозитних вкладень фізичних осіб становило 240124 млн грн (на 59,09 %), юридичних осіб – 173435 млн грн (34,11 %) і небанківських фінансових установ – 10910 млн грн (45,85 %) [5].

Звичайно, беручи у своє розпорядження кошти від фізичних та юридичних осіб як депозитні вкладення, банк отримує зобов'язання, що є його ресурсами, які класифікують як заборгованість банку, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів банку, що втілюють у собі економічні вигоди [6, с. 183]. Аналізуючи результати реалізації депозитної політики банку, доцільним є аналіз його зобов'язань за основними показниками ефективності використання (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» за 2019–2020 рр.*

Показник	2019 р.	2020 р.	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
Частка зобов'язань в пасивах	88,84	92,04	+3,19	+3,59
Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів	0,25	0,34	+0,09	+34,25
Ступінь використання платних пасивів банку	1,035	1,139	+0,10	+10,09
Ефективність використання сукупних зобов'язань	0,93	1,02	+0,09	+9,32
Генеральний коефіцієнт надійності	0,13	0,20	+0,07	+53,69
Рівень надійності капіталу в пасивах банку	12,38	20,79	+8,42	+68,01
Коефіцієнт використання депозитів	0,11	0,18	+0,07	+61,92
Ефективність використання банком залучених ресурсів	0,05	0,13	+0,07	+145,89

* складено авторами за даними [4]

З даних таблиці 1 видно, що за аналізований період, частка зобов'язань в пасивах збільшилася на 3,59 %, що вказує на зростання залежності банку від залучених коштів. Однак ефективність

використання сукупних зобов'язань зросла на 9,32 %, що є свідченням того, що банківський менеджмент є дієвим. Зростання генерального коефіцієнта надійності та рівня надійності капіталу в пасивах банку вказує на зміцнення надійності банківської установи. Значення коефіцієнту співвідношення кредитів і депозитів і коефіцієнту використання депозитів збільшилися відповідно на 34,25 % та 61,92 %, що вказує на правильно вибудовану депозитну політику банку.

Таким чином, згідно отриманих результатів здійсненого аналізу певних напрямів реалізації депозитної політики АТ КБ «ПриватБанк», можна зробити висновок про те, що депозитна політика банку є дієвою. Сьогодні банк відзначається позитивною практикою стосовно залучення нових клієнтів, яка веде до зростання дешевих ресурсів банку, та належну роботу з формування стабільної частини ресурсів банку завдяки залученню такого перспективного виду ресурсів, як депозити.

Висновки. З викладеного можна зробити висновок про те, що депозитна політика будь-якого банку повинна базуватись на чітко скоординованому управлінні власними фінансами, під час якого відбуваються узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між активними та пасивними операціями, що дасть змогу досягти певних цілей, зокрема підвищення прибутку та управління маржею. АТ КБ «ПриватБанк» – це банк, який визначається позитивною практикою збільшення депозитних вкладень в портфелі його ресурсів, що мають постійну тенденцію до зростання як за загальною сумою депозитних коштів клієнтів банку, так і за окремими групами клієнтів. Банк постійно вдосконалює підходи до формування та реалізації своєї депозитної політики вдосконалюючи існуючі й упроваджуючи нові форми та методи залучення депозитів, задля залучення ще більшої кількості клієнтів.

Література

1. Квасницька Р. С., Антонюк О. В. Сучасний інструментарій реалізації депозитної політики банків України. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Дніпро, 4–5 лютого 2021 р.). Дніпро. 2021. С. 436–438.
2. Бартош О. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. *Вісник УБС НБУ*. 2008. № 3. С. 97–101.
3. Радченко Н. Методичні підходи до оцінки ефективності депозитної політики банку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 3. С. 161–166.
4. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <http://privatbank.ua> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення: 10.11.2021).

Антошевська Д. О., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РИНОК СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ

Актуальність дослідження. В сучасних реаліях фінансовому ринку відводиться одна із головних ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки країни. Саме тому його розвиток, і в тому числі розвиток кожної його структури, є досить важливим. Однією з таких складових фінансового ринку є страховий ринок, який є одним із ланок загальноекономічного механізму реалізації сталого розвитку, на якому забезпечується формування та реалізація страхових послуг.

Актуальність даної теми можна пояснити тим, що розвиток ринку страхування можна віднести до одних з необхідних частин ринкової інфраструктури, адже він тісно пов'язаний з іншими ринками. Такими ринками, наприклад, є ринок цінних паперів та капіталу, ринок засобів виробництва, споживчий ринок, ринок праці та робочої сили. За допомогою страхування можна стимулювати ділову активність підприємців і саме тому в економічно розвинених країнах воно набрало широкого розмаху. Проте сьогодні світова економіка зазнала певного удару через пандемію. Всі події, які розгорнулися на фоні COVID-19 певним чином вплинули і на ринок страхування в Україні. Оскільки стан ринку

страхування безпосередньо залежить від розвитку економіки країни, необхідно визначити та проаналізувати вплив та наслідки пандемії з метою адаптації страхових компаній до цих змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню діяльності страхового ринку приділяють уваги багато вітчизняних вчених та авторів, серед яких можна виділити А. М. Єрмошенко, В. Д. Базилевич, О. Д. Заруба, С. С. Осадець. А також в процесі підготовки опиралися на праці таких вчених: О. О. Гаманкова, В. О. Пасічний, Н. В. Фесенко. Проте, через новизну проблем у розвитку, дуже мало уваги приділялося функціонування страхових компаній в кризовий період, зокрема в часи поширення пандемії.

Метою статті є оцінка сучасного стану розвитку страхового ринку, виявлення особливостей і проблемних аспектів його функціонування, а також дослідження впливу COVID-19 на ринок страхування в Україні і аналіз змін, які були викликані пандемією, визначення її наслідків.

Виклад основного матеріалу. Глобальні зміни та стрімкий розвиток фінансових технологій, посилені складністю системи задіяних інститутів та використанням широкого спектру фінансових інструментів, визначаються вагомими зрушеннями як з боку пропозиції фінансових послуг, так і з боку попиту на них. Страховий ринок змушений реагувати на окреслені трансформації задля максимального задоволення потреб і побажань своїх клієнтів з метою їх страхового захисту в частині удосконалення підходів до ведення бізнесу, розробки інноваційних каналів реалізації продуктів і надання послуг та технологій обслуговування [1].

Рівень розвитку страхового ринку визначається соціально-економічним становищем в країні, готовністю населення та суб'єктів господарювання до споживання такого роду фінансових послуг, а також державною підтримкою страхового бізнесу.

Пандемія COVID-19 вплинула на страховий ринок. Так, у 2020 році продовжилася тенденція до зростання показників страхових премій – приріст становив 12 %. Також у 2020 році зросли й виплати страхових відшкодувань – на 9 %. Крім цього, торік та у 2021 році продовжувався тренд на скорочення кількості страховиків. Насамперед – через добровільну відмову від ліцензій та вихід з ринку за власною ініціативою. За останні 11 місяців кількість страховиків скоротилася на 24 компанії.

У Національному банку України зазначили, що минулого та на початку цього року фінансовий стан низки страховиків продовжував погіршуватися. У березні регулятор склав 46 актів про порушення страховиками нормативів і сім актів – через неподання компаніями звітності.

До низки компаній було застосовано заходи впливу. Так, 20 компаній Нацбанк зобов'язав усунути порушення. Ще 17 компаніям тимчасово зупинив ліцензії, з них семи – за неподання звітності, 10 – за порушення нормативів.

Деякі компанії вже подали інформацію, і в НБУ роблять попередній висновок про те, що бізнес-моделі страхових компаній змінюються з року в рік. Так, близько 20 компаній у 2020 році порівняно з 2019-им мали суттєві зміни в структурі видів страхування, категорій клієнтів, видів діяльності [2].

Висновки. Через пандемію COVID-19 ринок страхування в Україні і по всьому світу зазнав певних змін. За останні роки страхування стрімко розвивалося і на 2020 рік робилися позитивні прогнози. COVID-19 привів до різкого спаду економіки по всьому світу, що не могло не відобразитися на ринку страхування. Нові умови функціонування призвели як до позитивних, так і негативних наслідків. Особливо негативно пандемія вплинула на авіа-страхування і на страхування майна, так як саме ці сфери не були необхідними через карантин. Автострахування також зазнало певних втрат, особливо через зменшення кількості контрактів, що стосуються страхування нового авто. При цьому таке страхування як КАСКО і ОСАГО залишилося стабільним [3].

Найбільше COVID-19 вплинув на страхування здоров'я. Страхові компанії змінюють свої програми чи вносять певні корективи, до того ж з'являється новий ризик – коронавірус, від якого вже страхують багато компаній. Одним з позитивних наслідків стало розвиток інновацій у сфері страхування, діджиталізація. Страхові компанії працюють в режимі онлайн, через що втрачається необхідність зустрічатися в офісі. Тому можна сказати, що страхові компанії вже почали підлаштовуватися і знаходити різні рішення для нормального і стабільного функціонування.

Література

1. Базилевич В. Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 2012. Вип. 133. С. 5–8.

2. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення: 1.11.2021).

3. COVID-19. Як пандемія змінила ринок страхування. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/covid-i-strahoviy-biznes-v-ukrajini-tendenciji-ta-prognoz-novini-ukrajini-50116198.html> (дата звернення: 1.11.2021).

Бойчук А. О., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ІНСТРУМЕНТИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В умовах переходу України до європейських стандартів у банківському секторі, потужна банківська система є однією з найважливіших умов для забезпечення сталого економічного розвитку. Стійкість та стабільність банківського сектору країни є однією з найголовніших передумов досягнення сталого розвитку національної економіки, а його недостатній рівень стійкості та стабільності може призвести до кризових явищ усередині країни.

В умовах викликів та загроз для вітчизняної банківської системи важливою залишається підтримка на належному рівні її фінансової стабільності, що дає змогу банкам виконувати функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів. Стабільність банківської системи визначається не лише конкурентоспроможністю, а й сукупним рівнем ризиків, властивих банківській діяльності, тому досить актуальним є визначення інструментів банківського регулювання для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки та управління фінансовою стабільністю банку присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Е. Крокетт, С. Арбузов, О. Барановський, О. Головка, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, Л. Ключко, В. Коваленко, Ю. Колобов, О. Крухмаль, О. Малахова, Р. Михайлюк, А. Максимова та ін. Разом з тим, віддаючи належне розробкам усіх авторів, зазначимо, що питання систематизації інструментів банківського регулювання для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України вимагає подальшого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні інструментів банківського регулювання для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення фінансової стабільності банків України є однією із пріоритетних цілей Національного банку України, як Регулятора банківського сектору в країні. Згідно Конституції України [1], законам України «Про Національний Банк України» [2] та «Про банки і банківську діяльність» [3], Національний банк України (НБУ) здійснює регулювання і банківський нагляд та визначає особливості регулювання та нагляду за системно важливим банком (далі СВБ), банком, що має статус Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, з урахуванням специфіки діяльності таких банків.

Ефективне функціонування системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи є можливим лише за умови застосування дієвого інструментарію банківського регулювання. Інструментарій забезпечення фінансової стабільності банківської системи має широкий спектр представлення, який змінюється від особливостей побудови і принципів функціонування банківської системи країни. На даному етапі розвитку банківської системи України інструменти забезпечення її фінансової стабільності, представлено наступним чином в таблиці 1.

За даними таблиці 1 визначено основні діючі та потенційні для впровадження інструменти банківського регулювання в системі організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи, варіативність застосування яких обумовлена об'єктами регулювання та проблемами у процесі досягнення фінансової стабільності. При цьому з метою забезпечення фінансової стабільності банківської системи необхідно поєднувати різноманітні види інструментів монетарного, макро- та мікропруденційного регулювання залежно від завдань, цілей, можливостей та часу застосування.

Інструменти банківського регулювання для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України*

Назва інструменту	Нормативно-правовий акт, рекомендаційні вимоги	
Реєстрація банків і ліцензування їх діяльності	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [3]	
Встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків		
Застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру		
Нагляд за діяльністю банків		
Надання рекомендацій щодо діяльності банків		
Встановлення обов'язкових економічних нормативів:	Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [4]. Постанова правління НБУ «Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» [5]. Постанова правління НБУ «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» [6]	
а) нормативи капіталу:		
мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1	200 млн грн	500 млн грн – з 11 липня 2024 р. для банків, які розпочали діяльність до 11 липня 2014 р., передбачено поетапне протягом десяти років приведення розміру регулятивного капіталу до встановленого рівня (120 млн грн – до 10.07.2017 р.; 150 млн грн – з 11 липня 2017 р.; 200 млн грн – з 11 липня 2018 р.; 250 млн грн – з 11 липня 2019 р.; 300 млн грн – з 11 липня 2020 р.; 350 млн грн – з 11 липня 2021 р.; 400 млн грн – з 11 липня 2022 р.; 450 млн грн – з 11 липня 2023 р.)
достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2	не менше 10 %	
достатності основного капіталу Н3	не менше 7 %	
б) нормативи ліквідності:		
миттєвої ліквідності – Н4	не менше 20 %	діяли до 2 вересня 2019 р.
поточної ліквідності – Н5	не менше 40 %	
коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB)	З 1 грудня 2018 р. мінімальне значення для LCR в іноземній валюті становило 50 %, в усіх валютах – 80 %. У червні 2019 р. відбулось підвищення мінімального обов'язкового значення LCR до 90 % для значення коефіцієнту LCR в усіх валютах та в іноземній валюті. З 1 грудня 2019 р. мінімальне значення коефіцієнту покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio – LCR) в усіх валютах та в іноземній валюті підвищується з 90 % до 100 %. Мінімальний рівень 100 % буде зберігатися і надалі	
коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	З 1 січня 2021 р. – запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). Норматив NSFR – на рівні 100 %	
короткострокової ліквідності – Н6	не менше 60 %	
в) нормативи кредитного ризику:		
максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7	не більше 25 %	
великих кредитних ризиків – Н8	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	
максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру – Н9	не більше 5 %	
максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам – Н10	не більше 30 %	

Назва інструменту	Нормативно-правовий акт, рекомендаційні вимоги	
г) нормативи інвестування:		
інвестування в цінні папери окремо за кожною установою – Н11	не більше 15 %	
загальної суми інвестування – Н12	не більше 60 %	
Буфер запасу (консервації) капіталу	з 1 січня 2020 р. – у розмірі 0,625 %; з 01 січня 2021 р. – у розмірі 1,25 %; з 01 січня 2022 року – у розмірі 1,875 %; з 01 січня 2023 року – у розмірі 2,5 %	Національний банк України відтермінував вимогу дотримання банками буферу запасу (консервації) капіталу та буферу системної важливості
Буфер системної важливості	банк 1 категорії – розмір показника системної важливості банку – менше 5 %; розмір буфера системної важливості – 1 %	
	банк 2 категорії – розмір показника системної важливості банку – від 5 % до 10 %; розмір буфера системної важливості – 1,5 %; банк 3 категорії – розмір показника системної важливості банку – більше 10 %; розмір буфера системної важливості – 2 %	
Стрес-тестування	Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [7]	«Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» [8]
Співвідношення суми кредитів до вартості активів		–
Співвідношення суми кредиту до доходу		–
Норми обов'язкових резервів для банків	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [3]	Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні» [9]
Норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій		Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику» [10]
Процентна політика	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [3]	
Рефінансування банків		
Кореспондентські відносини		
Управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції		
Операцій з цінними паперами на відкритому ринку		
Імпорту та експорту капіталу		

* складено авторами

Висновки. Таким чином, функціонування системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стабільності банківської системи (банків) на основі врахування рекомендацій провідних міжнародних фінансових організацій та чітко регламентовані інструменти банківського регулювання підвищать ефективність виконання НБУ своїх функцій щодо реалізації виваженої монетарної політики, моніторингу системних ризиків, усунення структурних диспропорцій, застосування упереджувальних заходів для недопущення розгортання кризових процесів.

Література

1. Конституція України : [закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Національний банк України : [закон від 20.05.1996 № 679-XIV] – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Про банки і банківську діяльність : [закон від 07.12.2020 № 2121-III] – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
4. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : [постанова НБУ від 28.08.2001 № 368]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
5. Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) : [постанова правління НБУ від 15.02.2018 №13]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-18>
6. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) : [постанова правління НБУ від 15.02.2018 №101-рш]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18>
7. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : [постанова правління НБУ від 30.06.2016 № 351]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
8. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України : [постанова правління НБУ від 06.08.2009 № 460]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
9. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України : [постанова правління НБУ від 18.07.2019 № 97]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19>
10. Про затвердження Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику : [постанова правління НБУ від 24.12.2019 № 156]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19>

Войтюк А. В., Блажівська А. С., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЗВИТОК ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Актуальність дослідження. Протягом останніх років, особливо в період пандемії COVID-19 цифровізація стала відігравати важливу роль у функціонуванні та розвитку світової економіки, як найважливіший фактор економічного зростання чи не кожної країни світу.

Діджиталізація вже давно зачепила будь-які сфери діяльності, особливо банківський сектор, оскільки саме банки тісно співпрацюють з платіжною системою країни, і є основним джерелом кредиту, а також виступають надійним сховищем коштів. Тому вивчення впливу сучасних процесів цифровізації банківського сектору із урахуванням нових перспектив та можливих ризиків та загроз набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у дослідження теорії впливу цифровізації на банківську діяльність зробили вітчизняні і зарубіжні науковці. Серед вітчизняних науковців особливу наукову цінність представляють роботи таких вчених: Шелудько С. А., Браткевич П. П., Семенов А. Ю., Цирулик С. В., Соколова Г. Б., Веретюк С. М., Пілінський В. В., Коляденко С. В. та ін. Не зважаючи на велику кількість публікацій, присвячених процесам

діджиталізації в банківській системі України, зазначена проблематика потребує подальшої розробки з урахуванням впливу пандемії та необхідності адаптації до зміни умов функціонування та активізації дистанційного обслуговування та співпраці з існуючими та потенційними клієнтами.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз розвитку цифровізації банківської системи в Україні у період пандемії COVID-19, аналіз її сучасного стану та визначення ключових перспективних можливостей розвитку даного напрямку.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація в банківській діяльності – це комплекс сучасних економічних, організаційно-управлінських, інституційних інновацій в різних галузях банку, які пов'язані із розвитком цифрових технологій. В умовах зростаючої та високої конкуренції вона сприяє розширенню клієнтської бази, збільшенню частки ринку банківських послуг, зменшенню витрат, підвищенню фінансової стійкості та безпеки банку [1, с. 1]. Саме тому у XXI ст. сучасні банки пропонують достатньо широкий спектр послуг, об'єднаних загальним терміном – дистанційне банківське обслуговування. Перевагою конкретно такого обслуговування виступає надання послуг клієнту засобами телекомунікацій без його безпосереднього візиту в банк. Впроваджуючи і розвиваючи дистанційне банківське обслуговування, банк підвищує ступінь ефективності своєї діяльності і отримує додаткові вигоди для бізнесу за рахунок продажу банківських продуктів та залучення нових клієнтів, а клієнт отримує банківські послуги миттєво та якісно.

Основним атрибутом для здійснення дистанційного банківського обслуговування став цифровий банкінг (або інтернет-банкінг). Під поняттям цифровий банкінг слід розуміти надання клієнтам певного банку цифрової системи, за допомогою якої вони зможуть виконувати різні фінансові операції. Цифровий банкінг у свою чергу поділяється на чотири види (рис. 1). Основною його перевагою і, саме те, для чого створюються банківські онлайн-сервіси, є економія часу. Більшість банків дозволяють оплатити онлайн комунальні послуги, штрафи, навчання, квитки на транспорт, а також поповнити мобільний, зробити карткові перекази, в тому числі, на власний депозитний рахунок. В он-лайні такі операції займають декілька хвилин, тоді як для вирішення цих питань у відділеннях забирало би по декілька годин як у клієнта, так і у менеджерів банку [2].

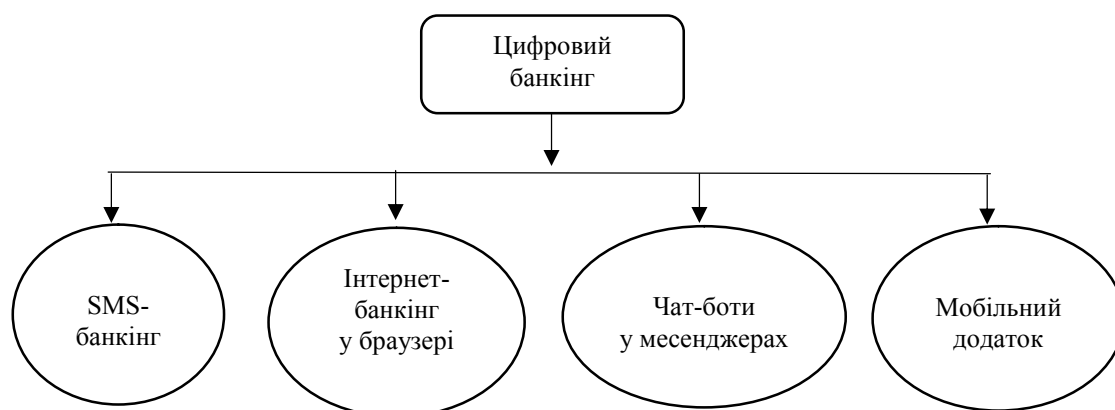


Рис. 1. Види цифрового банкінгу*

* узагальнено авторами

Пандемія COVID-19 з'явилась несподівано та здійснила вплив чи не на кожну сферу бізнесу та економіки. Однак, незважаючи на безліч негативних наслідків, вона ще і спричинила позитивні зміни. Дослідження «COVID19. Життестійкі» консалтингової групи One Philosophy показало, що пандемія стала каталізатором для запуску нових продуктів чи послуг 71 % організацій, а 55 % залучили нових партнерів для створення спільних ініціатив [3].

Під час кризи змінюються звички споживачів, так як весь бізнес переходить на цифрові канали – і це один із головних ризиків для банків, у яких не було часу на поступову цифрову трансформацію: вони повинні були відразу змінювати свої продукти і послуги. Мета цифровізації виявилась простою тільки для тих банків, які вже давно ввели у свою роботу цифровий банкінг. Проте, менше половини діючих банків в Україні провели цифровізацію своїх банківських послуг у режим он-лайн до початку пандемії. Під впливом карантинних обмежень свої інтернет-банкінги запустили (або здійснили цілковитий ребрендинг додатків) такі банківські установи, як КредіАгріколь, Альфа-Банк Україна, Кредобанк, Правекс Банк, Банк Південний, Укргазбанк та ін.

Дослідження організації Fidelity National Information Services (FIS) показали, що у зв'язку з початком пандемії мобільний банківський трафік зріс на 85 % у квітні 2020 р., а нові цифрові реєстрації зросли на 200 % [4]. Серед цифрових банкінгів українських банків лідерами по кількості користувачів стали Приват24 від Приватбанку (12 млн) [5], Ощад 24/7 від Ощадбанку (4 млн) [6] та проєкт Monobank від UniversalBank (3 млн) [3]. Рейтинг українських банків за кількістю пошукових запитів в мережі Інтернет за підсумками 2021 р. зображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг українських банків за кількістю пошукових запитів за підсумками 2021 р.*

№	Назва банку	Кількість пошукових запитів, разів
1	Приватбанк	6 078 600
2	Ощадбанк	5 079 100
3	Альфа-банк	2 798 100
4	ПУМБ	2 413 800
5	УКРСИББАНК	2 079 000
6	Monobank	1 759 500
7	ОТП банк	1 058 400

* складено та узагальнено авторами на основі [7]

Щоб полегшити використання новітніх ІТ-технологій для учасників фінансового сектору та забезпечити надійність ІТ-інфраструктури, НБУ були реалізовані певні заходи Проєкту будівництва ЦОД НБУ щодо побудови ІТ-інфраструктури (модернізація мереж та систем зберігання даних). Задля спрощення та економії зберігання паперового архіву, були здійсненні заходи щодо створення електронного архіву НБУ, зокрема [8]:

- виконано обстеження процесів забезпечення до архівного та архівного зберігання документів;
- затверджено регламент процесу систематизації, до архівного та архівного зберігання документів;
- придбано обладнання для діджиталізації архівних документів центрального апарату НБУ.

Важливе місце в банківській діяльності почав займати кіберзахист, тому що з впровадженням нових технологій, з'явився новий вид злочину – кіберзлочин. У відповідь на це Україна прийняла відповідні закони і нормативні акти, що регулюють цю сферу і чимраз їх вдосконалюють.

Варто відзначити, що в Україні кіберзахист є ще не достатньо розвинений і потребує більшої уваги, оскільки за останні 5 років рівень інформаційних злочинів виріс у 2,5 рази.

Отже, враховуючи розвиток цифрових технологій та потреби сучасного банківського сектору, найбільш важливими напрямками розвитку цифровізації банківської системи в Україні є наступні:

- створення цифрових банків, у яких немає відділень і послугами яких фізична особа може користуватись у будь-якому місці, у будь-який час, де є доступ до Інтернету. Яскравим прикладом цифрового банку є революційний проєкт Monobank від Universal Bank, який завоював прихильність вже більше 3 млн українців;

- застосування біометричної безпеки. Щоб забезпечити необхідну безпеку банківських даних, більшість банків повинні надавати клієнтам можливість захисту інформації у додатках за допомогою сканерів відбитків пальців, сканування обличчя тощо, які вважаються більш надійними, ніж звичайні паролі, і є чи не у кожному сучасному смартфоні;

- здійснення транзакцій без карток. Оскільки тенденція використання карток щороку знижується, банкам варто закликати своїх клієнтів до переходу на безконтактні способи оплати за допомогою смартфона та технологій ApplePay та GooglePay;

- потенційні прибутки на 10 % переважають над витратами. У свою чергу задля подальшого впровадження інновацій, НБУ затвердив Стратегію розвитку Fintech в Україні до 2025 року – поетапний план створення в Україні повноцінної екосистеми fintech з інноваційними фінансовими послугами та доступними цифровими послугами.

Висновки. Отже, вплив цифровізації на Україну був помітний вже з 1993 р., але значної популярності набув лише починаючи з 2013 р., коли Україна почала створювати умови для цифровізації економіки. Загалом, саме Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. дала значний поштовх у цьому напрямі, оскільки вона містила у собі цілу секцію, присвячену цифровізації. Нині система електронних платежів обслуговує 96 % міжбанківських платежів, що є значним досягненням для України. Таким чином, дослідження досвіду цифровізації українських

банків у період пандемії COVID-19 засвідчило, що цей досвід став важливим переосмисленням діяльності багатьох фінансових установ та допоміг банкам визначити трансформаційний потенціал цифрових технологій, а також важливість створення нових цінностей у довгостроковій перспективі.

Література

1. Кльоба Л. Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. С. 8.
2. Бабенко М. Платим онлайн. Вибираем лучший интернетбанкинг для физлиц. Интернет-журнал Focus. 2020. URL: <https://focus.ua/ukraine/466712platimonlaynvybiraemluchshiyinternetbank> (дата звернення: 13.01.2021).
3. Visa і monobank запустили продаж платіжних карток з віддаленою верифікацією на касах супермаркетів Novus. Інформаційне агентство "Interfax Україна". 2020. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/709416.html> (дата звернення: 13.01.2021).
4. Walden S., Foreman D. 5 Fintech Trends Likely To Stick Around After The Pandemic. Forbes. 2020. URL: <https://www.forbes.com/advisor/banking/fintech-trends-after-the-pandemic/> (дата звернення 13.01.2021).
5. Приват 24. Wikipedia. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Приват24> (дата звернення: 13.01.2021).
6. Кінцева мета «Ощадбанку» – приватизація. Ощадбанк. 2020. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/press-service/relizes/kinceva-meta-oschadbanku-privatizaciya-andriy-pishniy> (дата звернення: 13.01.2021).
7. Топ 20 digitalбанков України. Банковский журнал Украины Banker. 2021. URL: <https://banker.ua/magazine/> (дата звернення: 13.01.2021).
8. Звіт про виконання комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CP_finsektor_2020_report_2020-final.pdf?v=4 (дата звернення: 13.01.2021).

Горбатюк І. Р., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ 2018–2020 РОКИ

Актуальність дослідження. На сьогодні питання дефіциту, скорочення обсягу та порушення оптимальної структури ресурсного потенціалу у комерційних банках стоїть доволі гостро. Тому доволі важливою частиною є їх реальна оцінка та забезпечення конкурентоспроможності кожного комерційного банку. Це зумовлює актуальність вивчення методичних аспектів оцінки ресурсного потенціалу комерційного банку та розробки заходів з його нарощування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на визначне місце ресурсного потенціалу у комерційних банках, у різних наукових літературах не одноразово піднімалися питання на цю тему. Зокрема можна виділи праці українських і зарубіжних авторів, а саме: І. Барилюк, О. Васюренко, О. Дзюблюк, А. Єпіфанов, Едвіна Дж. Долана, В. Коваленко, М. Савлук, Д. Циганюк, А. Ятченко, які доволі глибоко і достатньо розкрили питання ресурсного потенціалу, підходів та методів його оцінки.

Мета статті. Узагальнення основних підходів до розуміння сутності ресурсного потенціалу банків, а також оцінка стану ресурсного потенціалу банків України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в літературі відсутній єдиний підхід до розуміння сутності ресурсного потенціалу комерційного банку. Тому можна виділи два загальних поняття ресурсного потенціалу банку:

– за першим науковим підходом зміст досліджуваного терміну ототожнюється з поняттям «фінансові ресурси» комерційного банку. Так, наприклад, А. Єпіфанов під ресурсним потенціалом банку розуміє сукупність власних, залучених і позичкових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення банківської діяльності;

– за другим науковим підходом поняття «ресурсний потенціал» та «фінансові ресурси» не є тотожними. При цьому враховується, що категорія потенціалу враховує перспективи досягнення певних результатів. Такого підходу дотримується, наприклад, М. Савлук, на думку якого ресурсний потенціал банку – це потенційні можливості його формувати свої ресурси.

Згідно з результативним підходом потенціал комерційного банку пов'язаний, перш за все, з його результатами роботи у найближчому та віддаленому періодах.

Далі розглянемо динаміку ресурсного потенціалу банків України за 2018–2019 роки у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка ресурсного потенціалу банків України за період 2018–2019 рр.

у млн грн

Складові ресурсної бази	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення	
				2019/2018	2020/2019
Пасиви, усього	1 359 703	1 493 298	1 822 841	133 595	329 543
Балансовий капітал	154 960	199 921	209 460	44 961	9 539
з нього: статутний капітал	465 532	470 712	479 932	5 180	9 220
Частка капіталу у пасивах (капіталомісткість), %	12,08	13,55	16,18	1	3
Зобов'язання банків	1 204 743	1 293 377	1 613 381	88 634	320 004
з них: кошти суб'єктів господарської діяльності	406 367	498 157	646 491	91 790	148 334
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	42 178	23 912	24 235	-18 266	323
Вклади фізичних осіб	508 457	552 115	681 892	43 658	129 777

Як свідчать дані таблиці 1, обсяг власного капіталу банків збільшився в 2019 р. порівняно з попереднім роком на та станом на 44 961 тис. грн склав та складав 199 921 тис. грн, також певне збільшення було у 2020 р. та склав 209 460 тис. грн.

Обсяг зобов'язань банків України збільшувався у 2019 р. завдяки суттєвій девальвації національної валюти та складав 1 293 377 млн грн. Кошти суб'єктів господарської діяльності у 2020 р. складають 646 491 тис. грн, що на 148 334 тис. грн більше ніж у 2019 р. Також вклади фізичних осіб мали тенденцію збільшення до 552 115 тис. грн та до 681 892 тис. грн у 2020 р. Проте строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків мали зменшення, так у 2019 р. вони зменшились на 18 266 тис. грн відносно 2018 р., у 2020 р. склали 24 235 тис. грн.

Таблиця 2

Основні показники результатів діяльності банківської системи України у 2018–2020 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Чистий процентний дохід, млн грн	126 687 133	78 891 828	84 848 137
Чистий комісійний дохід, млн грн	34 376 295	43 961 015	46 508 404
Результат від торговельних операцій, млн грн	2 551 837	16 225 436	21 507 004
Чистий операційний дохід від основної діяльності, млн грн	64 399 601	75 531 874	96 846 375
Чистий інший операційних дохід, млн грн	7 338 242	8 146 959	6 812 916
Інший дохід, млн грн	2 133 365	3 718 813	3 468 218
Загальні адміністративні витрати, млн грн	61 802 965	77 105 593	88 570 375
Відрахування в резерви, млн грн	31 727 080	10 713 659	31 036 947
Податок на прибуток, млн грн	-309	-406	-418
Фінансовий результат поточного року, млн грн	52 966	66 600	159 387
Коеф. ефективності діяльності, %	138,43	167,14	152,34
Загальні адмін. витрати/валовий дохід, %	24,08	18,45	25,64
ROA	10,2	14,38	17,49
ROE	14,7	34,2	38,53

Сучасні ресурсні проблеми банків обумовлені багатьма факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зовнішніми чинниками впливу є:

- незадовільний стан світової та національної фінансово-економічних систем;
- недосконалість грошово-кредитної політики центрального банку, недосконалість законодавчої бази;

- підірвана довіра до кредитних установ;
- нерозвиненість ринку страхування та фондового ринку тощо.

Найбільш вагомим чинником внутрішнього характеру щодо накопичення ресурсних проблем банків є: недостатній рівень капіталізації банків, а внаслідок цього ненадійність, нестабільність та неспроможність банків пристосуватися до несприятливих змін кон'юнктури ринку. Вирішення проблем, які виникають під впливом вище перерахованих факторів, вимагає від банків оптимізації управління ресурсним потенціалом.

Висновки. Провівши дослідження сучасного стану ресурсного потенціалу банків України можна визначити, що основною метою управління ресурсним потенціалом банків є збільшення обсягу ресурсів для підтримання достатньої ліквідності кожного банку і забезпечення його рентабельності на адекватному зростанню вартості власного капіталу рівні. Для досягнення таких цілей необхідним є:

- відновлення довіри населення до банків через нарощування власного капіталу, підвищення ефективності державного гарантування вкладів, вдосконалення комунікації їх з громадськістю, покращення поінформованості клієнтів про діяльність банків.
- формування оптимального складу ресурсів банку відповідно до його стратегічних потреб та можливостей фінансового ринку;
- запровадження сучасних методів управління ризиками, пов'язаними з формуванням ресурсної бази;
- динамічне нарощування власного капіталу до рівня, достатнього для забезпечення ефективної діяльності банку та підтримання його надійності;
- підвищення ефективності кредитної політики, збалансованість за вартістю, темпами і строками з ресурсною політикою. Зниження частки ризикових (проблемних) активів та підвищення частки ліквідних активів.

Література

1. Барилук І. В. Теоретико-методологічні засади вивчення сутності поняття «ресурсний потенціал банку». *Економічний простір*. 2016. № 19. С. 205–213.
2. Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку *Банківська справа*. 2015. № 1. С. 58–64.
3. Вядрова І. М., Добровольська І. О. Система додаткового страхування вкладів як чинник зростання ресурсного потенціалу вітчизняних банків. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1 (175). С. 268–276.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: bank.gov.ua
5. Галах Т. А. Ресурсний потенціал підприємства як основа успішного розвитку. *Луцький НТУ «Економічні науки*. Серія «Облік і фінанси». Вип. 9 (33). Ч. 3. 2014. 46 с.
6. Фурсова В. А., Капелюшна М. О. Формування ресурсної бази комерційних банків: сучасний стан і перспективи розвитку. *Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии*. 2015. № 50. С. 118–124.

Дячук Д. І., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ДИСТАНЦІЙНЕ БАНКІВСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день банківська діяльність є однією з найбільш сприятливих сфер для впровадження новітніх інформаційних технологій. Швидка обробка потоків інформації є одним із головних чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень та на ефективність банківської діяльності загалом. Постійне збільшення конкуренції в секторі банківського обслуговування примушує банки шукати нові більш перспективні шляхи підвищення інтенсивної та якісної взаємодії з клієнтами. Клієнти бажають максимально просто, доступно і швидко скористатись

банківським продуктом, який є повноцінним віртуальним офісом. Тому дистанційне обслуговування є тим перспективним та актуальним напрямком діяльності, що потребує додаткового вивчення і подальшого впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку дистанційного банківського обслуговування присвячували значну увагу у своїх працях такі українські та зарубіжні науковці, як В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева, О. В. Дзюблюк, С. В. Науменкова, С. В. Міщенко, О. В. Мошенець, М. С. Мрочко, О. В. Степаненко, А. Я. Страхарчук, В. П. Страхарчук, В. А. Шпильовий та ін.

Мета статті. Визначення доцільності та перспектив розвитку дистанційного банківського обслуговування в сучасних умовах розвитку фінансового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій стало передумовою виникнення банківського дистанційного обслуговування, що у сучасних умовах відрізняється новими стандартами проведення фінансових операцій і якістю обслуговування, а також надає можливості залучення нових і утримання діючих клієнтів банку. Оскільки банки інтенсивно розвивають дистанційне обслуговування, необхідно визначитися з тим, що включає до себе даний вид банківського продукту.

Дистанційне банківське обслуговування – це комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій на підставі дистанційних розпоряджень клієнта. Дистанційне обслуговування рахунку клієнт може здійснювати за допомогою систем «клієнт – банк», «клієнт – Інтернет – банк» (Інтернет-банкінг), «телефонний банкінг» тощо [3].

Система дистанційного обслуговування клієнтів банку – це багатофункціональний пакет програмного та апаратного забезпечення, який дозволяє клієнтам банку здійснювати різного роду операції, керувати своїми рахунками в режимі «онлайн» та отримувати широкий спектр відповідної фінансової інформації без відвідування банку.

З кожним роком дистанційне банківське обслуговування набуває більшого розвитку. Зі збільшенням конкурентоспроможності банків, дистанційне обслуговування являє собою – одну з головних елементів якісного обслуговування клієнтів. Оскільки близько 20 років назад, дистанційне обслуговування відіграло роль додаткових супутніх послуг, то тепер для клієнтів, технологічно розвинуте дистанційне обслуговування в банку та ширший асортимент послуг, які можна зробити через нього є однією із найважливіших передумов для вибору банку [4, с. 278].

Сьогодні банки пропонують досить широкий спектр послуг з використанням технологій дистанційного обслуговування. Найбільш поширеними є:

- інтернет-банкінг, тобто надання послуг дистанційного банківського обслуговування на основі банківської системи платежів через Інтернет;
- мобільний банкінг, тобто надання послуг дистанційного банківського обслуговування з використанням мобільних технологій; вважається, що найближчими роками мобільні сервіси забезпечать максимальний приріст клієнтської бази банків [2, с. 142].

Таблиця 1

Стадії переходу від традиційного до дистанційного банківського обслуговування

Стадія	Назва стадії	Характеристика стадії
1	Традиційне банківське обслуговування	У відділеннях банку оформлюється значна кількість паперових документів, альтернативні канали практично не використовуються, частка трансакцій через віддалені канали становить менше 40 %
2	Освоєння електронних каналів	Банк і клієнт освоюють форми дистанційного банківського обслуговування «банк-клієнт» та інтернет-банкінг; відбувається дедалі більша орієнтація на електронний документообіг, скорочується кількість паперових носіїв інформації; зростає використання альтернативних каналів, частка трансакцій через віддалені канали дорівнює 60–80 %
3	Багатоканальне обслуговування	Впроваджується мобільний банкінг та інші технології дистанційного банківського обслуговування; зростає якість банківських послуг; клієнти все більше віддають перевагу багатоканальному обслуговуванню замість візиту до відділення банку; обслуговування майже повністю відбувається через віддалені канали (частка трансакцій становить 80–90 %)
4	Переважає дистанційного банківського обслуговування	Усі основні банківські продукти продаються і обслуговуються через систему дистанційного обслуговування; передбачається високотехнологічне обслуговування наявних клієнтів з переведенням на 100 % трансакції дистанційно

Експерти виділяють 4 стадії переходу від традиційного банківського обслуговування до дистанційного банківського обслуговування. Дані стадії описані в таблиці 1 [1, с. 64].

Згідно наведених нами стадій можна зробити висновок що вітчизняна банківська система знаходиться на третій стадії переходу від традиційного до дистанційного банківського обслуговування, оскільки вже зараз переважна кількість банків впроваджує системи мобільного банку та інші технології, за допомогою яких здійснюється дистанційне банківське обслуговування. Але, до досягнення четвертої стадії банківській системі ще далеко, оскільки певна частка людей досі надає перевагу більш традиційним методам банківського обслуговування.

Перевагами використання систем дистанційного обслуговування в банку є:

- простота (автоматизація процесу підготовки розрахункових та інших документів, а також наявність програмного контролю щодо заповнення обов'язкових реквізитів в документах значно спрощує процес формування документів і дозволяє мінімізувати операційні помилки);

- зручність (автоматизація процесу підготовки розрахункових та інших документів, а також наявність програмного контролю поза відвідуванням банку);

- безпека (система дистанційного банківського обслуговування дозволяє збільшити безпеку і конфіденційність документообігу з банком; в будь-який момент отримати виписку, яка містить інформацію про всі вхідні та вихідні документи та іншу інформацію про стан рахунку без відвідування банку).

До причин, які гальмують розвиток банківських дистанційних послуг, відносяться:

- значні капіталовкладення банківських установ для розробки та впровадження дистанційного обслуговування;

- підвищення вимог до інформаційної та операційної систем банку при здійсненні операцій в режимі реального часу;

- відсутність законодавчої бази для регулювання банківських послуг, що здійснюються через дистанційні канали обслуговування: суперечності, щодо захисту персональних даних та безпеку відповідних операцій;

- фінансова неграмотність населення;

- низький рівень матеріального забезпечення широких верств населення, що у свою чергу веде до невеликого попиту на банківські послуги, включаючи дистанційні послуги банку [5, с. 195].

Висновки. Отже, дистанційне банківське обслуговування займає вагомe значення у сучасному економічному середовищі.

Більшість українських банків здійснює комбіноване дистанційне обслуговування на основі використання систем інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу, які нині є найпопулярнішими системами.

Популяризація електронних банківських послуг, удосконалення існуючих та запровадження новітніх систем дистанційного банкінгу у майбутньому надасть додаткові конкурентні переваги комерційним банкам та призведе до розширення їх клієнтської бази, зростання ефективності, оздоровлення та підвищення довіри до банківської систем в цілому.

Література

1. Косарев В. Є. Про перспективи розвитку дистанційного банківського обслуговування. *Банківська справа*. 2012. № 9. С. 63–65.
2. Онищенко Ю. І., Дем'яновська Д. О. Оцінка стану дистанційного обслуговування клієнтів в банках України. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 2 (02). С. 141–145.
3. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті від 21.01.2004 (ред. від 25.05.2021) № 22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/REG8976?an=1115>
4. Степаненко О. П. Тенденції інноваційного розвитку банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 275–282.
5. Файдула М. В. Дистанційне обслуговування клієнтів банків та його розвиток в Україні. *Банківська система України: стабілізація та драйвери зростання* : зб. тез доп. Всеукр. наук. інтернет-конф. Тернопіль : Вектор, 2017. С. 194–196.

Козінчук Т. А., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В банківському секторі України стан фінансового розвитку відзначається динамічними змінами між співвідношеннями попиту і пропозиції на кредитні ресурси банківських установ, значним браком залучення коштів, за рахунок яких забезпечується формування обсягу фінансових ресурсів банків, нестабільністю в законодавчій сфері. Всі зазначені фактори суттєво впливають на забезпечення банківського сектору фінансовими ресурсами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням, питань дослідження розвитку банківського сектору зацікавилися: М. Барилюк, А. Беспалько, Р. Вовченко, В. Гапоненко, О. Дубровін, М. Зубок, М. Копитко, О. Хитрін та ін.

Мета статті полягає вивчення сучасного стану розвитку банківської системи в умовах впливу факторів економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. В період з 2014 до 2019 року в банківській системі України простежуються значні зміни, які пов'язані з реформуванням фінансового сектора економіки. Зміна кількості діючих банків в Україні у 2016–2019 роках відображена на рис. 1.

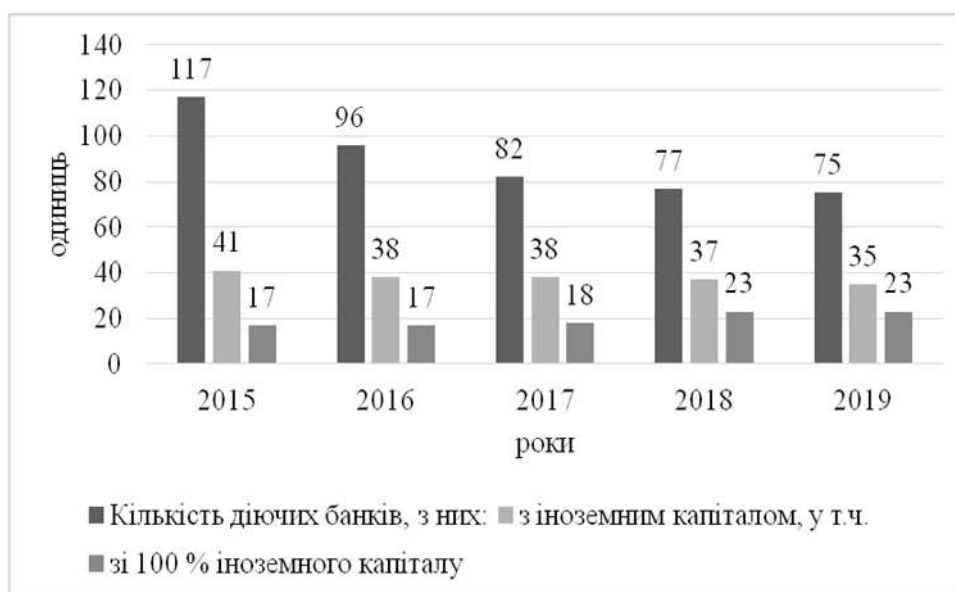


Рис. 1. Динаміка зміни кількості діючих банків в Україні*

* побудовано автором на основі [1]

Значний вплив на політику реформування банківського сектора здійснив Національний банк України, головним кроком якого, було очищення банківської системи за рахунок неплатоспроможних банків та покращення фінансової безпеки банківських установ.

На основі аналізу рис. 1, відзначимо, що протягом аналізованого періоду кількість діючих банків в Україні невинно зменшувалася. Зокрема, з 117 банків, які функціонували в 2015 р., залишилося 75 діючих банків в 2019 р. Тобто кількість діючих банків зменшилася на 42 банки або на 35,8 %. Значне зменшення кількості діючих банків характеризує низьку фінансову безпеку банків через те, що вони втрачають свої конкурентні переваги та банкрутують.

Основною причиною ліквідації діючих банківських установ є їх незадовільний фінансовий стан. До інших причин можна віднести такі: приєднання до іншого банку або реорганізація у фінансові компанії; самоліквідація; невиконання планів капіталізації; недотримання мінімальних вимог до капіталу; недостатність коштів для виконання зобов'язань перед кредиторами; неспроможність акціонерів збільшити статутний капітал; непрозора структура власності; конфлікт інтересів у банку [2, с. 102].

На рівень фінансової безпеки банків суттєво впливають основні показники діяльності банківських установ. Тому у табл. 1 проведено аналіз загальних балансових показників банківської системи в Україні у 2015–2019 роках.

Таблиця 1

Аналіз загальних балансових показників банківської системи в Україні в 2015–2019 роках*

Рік	Депозити, млн грн	Зобов'язання, млн грн	Кредити, млн грн	Активи, млн грн	Власний капітал, млн грн	Грошові кошти, млн грн	Прибутки/Збитки, млн грн
2015	720 704	1 150 672	1 009 768	1 254 385	103 713	191 357	–66 600
2016	807 066	1 132 515	1 005 923	1 256 299	123 784	199 150	–159 388
2017	882 055	1 172 723	1 036 745	1 333 831	161 108	178 080	–26 491
2018	915 035	1 205 114	1 118 618	1 360 764	155 650	169 905	21 726
2019	1 097 557	1 293 606	1 238 715	1 982 628	200 854	133 087	59 633

* складено автором на основі [1]

Протягом 2015–2019 рр. обсяг загальних активів банків України збільшився з 1254385 млн грн до 1982628 млн грн, або на 58,1 %. Основну частину активної діяльності банку займає кредитування клієнтів, частка яких за аналізований період, втім, зменшилася з 80 % до 62 %.

Зобов'язання банківського сектора в 2015–2019 році збільшилися, зокрема їх обсяг в 2015 р. складав 1150672 млн грн, тоді як в 2019 році – 1293606 млн грн.

Власний капітал діючих банків України мав тенденцію як до збільшення, починаючи з 2015 р., так і до зменшення в 2018 році до рівня 155650 млн грн. Проте в 2019 році власний капітал банківського сектору збільшився, порівняно з 2018 роком на 45204 млн грн, та склав 200854 млн грн. Тоді як грошові кошти та їх еквіваленти, за 2015–2019 роки значно зменшилися, починаючи з 191357 млн грн в 2015 році до 133087 млн грн в 2019 році.

Як можна побачити з табл. 1, діяльність банківських установ України в 2015–2017 роках була збитковою. Лише два останніх років, а саме 2018–2019 роки, характеризуються позитивною динамікою прибутковості. Прибутки банківського сектора, в аналізованому періоді, забезпечено, головним чином, групою банків з іноземним капіталом. Отримання банківськими установами чистого прибутку у 2018–2019 роках, обумовлено зниженням відрахувань у резерви банків. Збиток банківських установ на початку 2015 року становив 66600 млн грн, а наприкінці 2019 р. банківські установи отримали прибутки у розмірі 59633 млн грн. Збільшенню в 2019 р. прибутків банківських установ, сприяла жорстка монетарна політика Національного банку України, а також більш зважена кредитна політика самих банків. Значне збільшення обсягу отриманого прибутку банківських установ України стало можливим за рахунок стабільного зростання процентного і комісійного доходів та зменшення відрахувань у резерви. Чистий процентний та комісійний доходи фінансових установ на кінець аналізованого періоду, тобто 2019 року, збільшились загалом на 38 % порівняно з попереднім 2018 роком.

На сьогодні нормативне значення регулятивного капіталу банків (Н1) виконувалося усіма банками України. Розмір регулятивного капіталу в 2015–2019 роках зростає з 129816,9 млн грн в 2015 році до 150313,8 млн грн на кінець 2019 р. Таку ситуацію можна оцінити як позитивний чинник. Тому що основним призначенням регулятивного капіталу є покриття негативних наслідків впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків, які банки приймають на себе у процесі здійснення своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів клієнтів банку, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності [3].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу, було виявлено, що: в умовах економічної та фінансової кризи 2015–2019 років, банківська система України пройшла процес очищення, що супроводжувався масовим скороченням чисельності банків; з виведенням неплатоспроможних банків з фінансового ринку України, показники банківської системи покращилися; на кінець 2019 року банківський сектор України мав рекордно позитивний фінансовий результат діяльності за останні п'ять років, що стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів.

Література

1. Наглядова статистика // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.11.2021).

2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 22 с.

3. Гірман Ю. В. Передумови створення оптимальної моделі забезпечення фінансової безпеки банку на базі світового досвіду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 49–53.

Колісник О. Ю., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Стійкі фінансові результати є головним елементом успішності банківської установи та гарантією стабільного довгострокового розвитку. Фінансовий результат виступає своєрідним індикатором і критерієм успішності управління банком. Ефективність діяльності банку безпосередньо пов'язана з його здатністю отримувати прибуток, адже прибуток це кінцева мета підприємницької діяльності, яка може реалізуватись у виробництві, комерції або фінансовій комерції.

Проблематика формування фінансових результатів, створення дієвих механізмів їх аналізу з метою забезпечення реальних конкурентних переваг банку на ринку банківських послуг та забезпечення ефективності його діяльності саме в кризових умовах, залишається важливою і актуальною з погляду як теорії, так і практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та використання фінансових результатів банків висвітлено в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених: Арістова А. І., Базилюка А. В., Бушуєва І. В., Вовчак О. Д., Загороднього А. Г., Євдокимова Ю. Ю., Коваленко В. В., Міщенко О. В., Мороза А. М., Мочерного С. В., Пушкаря М. С., Савлука М. І., Савицької Г. В., Ткаченко Н. М. та багатьох інших вчених. Однак, вони і наразі є досить актуальними та викликають інтерес.

Метою статті є проведення аналізу фінансових результатів банків України.

Виклад основного матеріалу. В умовах, які сьогодні переживає Україна, її регіони та галузі господарювання, а особливо – банківські установи, потребують динамічних, якісних, глибоких і системних перетворень майже в усіх сферах соціуму, економіки та бізнес-діяльності.

В умовах сьогодення банківським установам для успішного функціонування важливим є проведення своєчасного аналізу фінансових результатів їхньої діяльності. Гарантією успішного розвитку банківської установи є постійний моніторинг фінансових результатів та робота щодо їх стабілізації. Аналіз фінансових результатів здійснимо за матеріалами АТ КБ «Приватбанк» та інших банків цієї групи.

Заснований у 1992 році, АТ КБ «Приватбанк» є лідером банківського ринку країни. Стратегічною метою банку є нарощування якісного кредитного портфеля роздрібних кредитів та кредитів МСБ. Банк забезпечує універсальне обслуговування для широкого кола клієнтів, являючись лідером українського ринку в роздрібному сегменті, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі. Основу ресурсної бази банку складають кошти фізичних осіб в національній валюті, із значною часткою поточних рахунків. Банк має потужну транзакційну платформу Приват 24, що дозволяє ефективно обслуговувати операції з ведення рахунків клієнтів всіх сегментів та зумовлює високий рівень комісійних доходів [24].

Поряд з online сервісами банк має розгалужену мережу відділень, банкоматів та терміналів самообслуговування, що дозволяють надавати послуги на всій території країни (за винятком тимчасово окупованих територій). АТ КБ «Приватбанк» відносить до групи банків з державною часткою. Здійснимо аналіз фінансових результатів банків цієї групи у таблиці 1.

Результати аналізу свідчать, що в група банків із державною часткою у 2018–2020 роках отримала фінансовий результат – чистий прибуток і була прибутковою, за виключенням АТ «Укркрексімбанк», який у 2020 році отримав збитки в розмірі –5593979 тис грн.

У 2020 році порівняно з 2018 роком найбільш значне покращення фінансових результатів отримав АТ «Ощадбанк», чистий прибуток якого збільшився на 1645,4 % та склав 2831702 тис грн, чистий прибуток також збільшив АТ КБ «ПриватБанк» на 116,9 %. Інші 3 банки дещо втратили рівень своєї прибутковості. Порівняно з 2019 р. тенденції подібні за виключенням АТ КБ «Приватбанк», який отримав у 2020 р. величину чистого прибутку на 22,4 % менше ніж у 2019 р..

Таблиця 1

Аналіз фінансових результатів групи банків з державною часткою*

Банки з державною часткою	Прибуток/(збиток) після оподаткування, за роками, тис. грн			Абсолютне відхилення (+, -) тис. грн		Темп приросту до 2018 року, %	Темп приросту до 2019 року, %
	2018	2019	2020	2020/2018	2020/2019		
АТ КБ «ПриватБанк»	11668227	32609220	25305938	13637710	-7303282	116,9	-22,4
АТ «Ощадбанк»	162238	276888	2831702	2669464	2554814	1645,4	922,7
АТ «Укрексімбанк»	852300	1002107	-5593979	-6446279	-6596086	-756,3	-658,2
АБ «УКРГАЗБАНК»	768698	1299300	542762	-225936	-756538	-29,4	-58,2
ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР»	36411	14830	2066	-34345	-12764	-94,3	-86,1
Всього	13487875	35202345	23088489	9600614	-12113856	71,2	-34,4

* складено та розраховано за даними [1-4]

Проаналізуємо детально фінансові результати АТ КБ «Приватбанк» у 2018–2020 рр. (табл. 2). Проаналізувавши фінансові результати банку за три роки, спостерігаємо прибутковість банківської установи. Так, за результатами 2018 року банк отримав чистий прибуток у сумі 11668227 тис. грн.

У 2019 р. також отримано прибуток, який значно перевищив фінансовий результат попереднього року (темپ приросту – 179,47 %) і склав 32609220 тис. грн.

За результатами 2020 р. прибуток АТ КБ «Приватбанк» склав 25305938 тис. грн, однак сума отриманого прибутку у порівнянні із 2019 роком менше на –7303282 тис. грн, або на 22,40 %. Це свідчить про зниження прибутковості АТ КБ «Приватбанк».

Таблиця 2

Аналіз фінансових результатів АТ КБ «Приватбанк» за 2018–2020 роки*

Показник	2018 рік, тис. грн	2019 рік, тис. грн	2020 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+, -), тис. грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення), %	
				2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Чистий процентний дохід / Чисті процентні витрати	16767465	19666809	21601641	4834177	1934832	28,83	9,84
Процентні доходи	30769524	33840958	33563085	2793561	-277873	9,08	-0,82
Процентні витрати	14002059	14174149	11961443	-2040616	-2212706	-14,57	-15,61
Комісійні доходи	19590421	24574761	27649024	8058603	3074263	41,14	12,51
Комісійні витрати	4401910	6386113	8888206	4486297	2502093	101,92	39,18
Торговий результат	65918	7588086	11696546	11630628	4108459	17644,22	54,14
Результат від переоцінки іноземної валюти	1227002	6431738	-7349027	-8576029	-13780765	-698,94	-214,26
Інші операційні доходи	1384291	1446866	1066347	-317944	-380519	-22,97	-26,30
Адміністративні та інші операційні витрати	14673356	14662273	18597412	3924056	3935140	26,74	26,84
Всього доходів	33491240	47635315	53463078	19971838	5827763	59,63	12,23
Всього витрат	21832094	15026480	28162705	6330611	13136225	29,00	87,42
Прибуток (збиток) до оподаткування	11659146	32608835	25300373	13641227	-7308462	117,00	-22,41
Витрати на податок на прибуток	9081	385	5565	-3517	5180	-38,73	1345,11
Прибуток (Збиток)	11668227	32609220	25305938	13637710	-7303282	116,88	-22,40

* складено та розраховано за [1, 4]

АТ КБ «Приватбанк», як суб'єкт підприємництва, зацікавлений в збільшенні чистого доходу, і для цього в його розпорядженні є такі можливості:

- підвищення середнього рівня доходу від використання кожної складової активів;
- здійснення перерозподілу активів на користь тих, що приносять найбільший середній дохід;
- зменшення процентних та непроцентних видатків;
- реструктуризація депозитної бази в напрямку залучення менш дорогих для банку депозитів та не депозитних джерел та інші.

Висновки. Основною метою діяльності банківської установи є передусім отримання позитивного значення фінансового результату, а саме максимального прибутку за умови її стабільного становища і тривалого функціонування на ринку. Ця необхідність зумовлена значенням прибутку не тільки для окремої банківської установи, а й для всіх учасників економічного процесу. Прибуткова діяльність банківської системи є запорукою незалежності, стабільності та забезпеченості усієї країни.

Література

1. Офіційний вебсайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2021).
2. Офіційний вебсайт Незалежної асоціації банків України. URL: <https://nabu.ua/ua/rejting-bankiv-yak-zminivsya-bankivskiy.html> (дата звернення: 15.09.2021).
3. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 15.09.2021).
4. Офіційний вебсайт АТ КБ «Приватбанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 15.09.2021).

Курига І. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Актуальність дослідження. Функціонування ринку страхових послуг необхідне для створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, підтримання соціальної стабільності у суспільстві та економічної безпеки держави загалом. Також страхування виступає важливим джерелом акумуляції фінансових ресурсів задля подальшого інвестування та реструктуризації економіки. Сьогодні страховий ринок займає ключові позиції у фінансових системах економічно розвинутих країн. З огляду на це набуває актуальності питання забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, що безпосередньо впливає на майнові та фінансові інтереси застрахованих осіб за настання страхових подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика питання управління фінансовою стійкістю страховиків досліджена у працях В. Д. Базилевича [2], А. О. Бойка [3], А. А. Гвозденка [4], М. О. Житар [5], І. С. Іванюка [6], В. Л. Пластуна [7] тощо. Попри наявність багатьох праць, присвячених цій проблематиці, все ж відсутнє цілісне бачення тактики і стратегії страхової компанії щодо забезпечення власної фінансової стійкості у довгостроковій перспективі.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів визначення сутності фінансової стійкості страхових компаній та її вплив на ефективне функціонування сучасної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно до Закону України «Про страхування» фінансова стійкість страхових компаній визначається з огляду на умови забезпечення їх платоспроможності [1]: наявністю сплаченого статутного фонду і гарантійного фонду страховика; створенням страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат; перевищенням фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Беручи до уваги світовий досвід, перш за все, потрібним є активна участь держави щодо розробки вимог забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, які, звичайно ж, відповідатимуть сьогоdnішнім викликам. На думку Іванюка І. С. [6], доцільним є перегляд саме вимог ЗУ «Про страхування» у частині щодо забезпечення платоспроможності страхових компаній.

По-перше, вимога щодо додержання мінімального розміру статутного капіталу страховика повинна перевірятися не тільки на дату його державної реєстрації, але і кожні хоча б 3 роки його постійного функціонування. Тоді, якщо фактичний обсяг капіталу буде меншим за встановлений рівень, то страховик повинен збільшити її. Оскільки в страховій діяльності наявні такі випадки, коли страхові виплати виконуються вже після закінчення терміну дії договору, то доцільним би було, щоб фінансова звітність корегувалася через кожні 3 роки, як це робиться у світовій практиці.

По-друге, у чинному законодавстві України існує вимога тільки щодо потреби в гарантійному фонді страховика. Тому страхові компанії нічого не зобов'язує створювати та нарощувати даний фонд у достатньому обсязі з метою забезпечення фінансової стійкості. Тобто, має бути чітко встановлений мінімальний рівень даного показника згідно до сучасної кон'юнктури ринку та галузі страхової діяльності.

Можна виділити багато різнопланових підходів науковців щодо визначення самого поняття «фінансова стійкість страхових компаній» (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи щодо трактування поняття «фінансова стійкість страхової компанії»*

Автор	Трактування
В. Д. Базилевич [2]	Здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, а також змін в економічній кон'юктурі
О. А. Гвозденко [4]	Постійне балансування або перевищення доходів над витратами по страховому грошовому фонду, що формується зі сплачених страховальниками страхових внесків (премій)
А. О. Бойко [3]	Комплекс дій (фінансового, інвестиційного та організаційного характеру), спрямованих на постійну підтримку балансу між витратами і зобов'язаннями страховика та фінансовими ресурсами, необхідними для їх покриття або виконання, у результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії, незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки
І. С. Іванюк [6]	Економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу й використання, за якого страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, у якому воно перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика
В. Л. Пластун [7]	Виконання зобов'язань за договорами страхування та перестраховування, а також перед працівниками і власниками компанії

* систематизовано авторами

Систематизувавши наведені підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії» можна виділити ряд ключових моментів, а саме:

- фінансова стійкість страховика являє собою перевищення доходів над його витратами;
- фінансова стійкість – це спроможність страховика виконувати взяті на себе всі зобов'язання перед страхувальниками. Даний підхід є найпоширеніший серед вітчизняних науковців.
- фінансова стійкість прирівнюється до здатності страхової компанії адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища.

Отже, проведене дослідження показало, що фінансова стійкість страхової компанії – це такий стан і якість грошових потоків страхової компанії, за якого вона здатна в повному обсязі та в обумовлений період виконувати взяті на себе зобов'язання перед усіма суб'єктами ринку під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, та забезпечувати відновлення своїх фінансових показників до нормативного рівня у разі впливу негативних факторів.

Проблема забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страхових організацій має особливе значення для ефективного функціонування сучасної економіки, оскільки від її вирішення залежить можливість реалізації страхового захисту суспільства, покликаної забезпечити економічну безпеку, безперервність і стабільність суспільного відтворення в умовах динамізму господарського середовища.

Управління фінансовою стійкістю страхових організацій нерозривно пов'язане з управлінням ризиками страховика. Попередження ризиків дозволить знизити ймовірність настання страхових

випадків та величину збитків від реалізації страхових ризиків, і, відповідно, зменшити затрати страхової компанії на виплати. Також скорочення розміру страхових виплат сприятиме зміцненню фінансової стійкості страховика та дозволить йому знизити розмір страхових тарифів, що сприятиме підвищенню платоспроможного попиту на страхові послуги і підвищенню ефективності функціонування страхового ринку загалом.

Важливим для підтримки фінансової стійкості страховика є таргетування його цілей. Діяльність страхових компаній спрямована на ефективне використання свого капіталу у відповідності до величини та характеру взятих ризиків, зростання надходжень страхових премій завдяки підвищенню довіри населення до страхових компаній; зміцнення фінансового становища.

Забезпечення та підтримку належного рівня фінансової стійкості страховика потрібно розглядати в контексті сукупності цілей організації залежно від періоду їхнього досягнення. Таких періодів можна виділити два: довгострокові та середньострокові. В межах довгострокових цілей можуть бути розглянуті такі ефективні кроки як: збільшення частки страховика на ринку страхових послуг; інвестування фінансових ресурсів задля отримання додаткового прибутку; вчасне і повне покриття збитків страхування та перестраховування; підвищення якості страхових послуг тощо.

Оскільки для реалізації середньострокових цілей необхідно значно менше часу, аніж для довгострокових, до них можна віднести: формування стратегічного бюджету страхової організації; бюджетування відокремлених структурних підрозділів; контроль, аналіз і оцінювання страхової діяльності.

Висновки. На сучасному етапі розвитку страхового ринку України одним з пріоритетних завдань є забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. Варто відзначити, що успішне функціонування страхових компаній значно залежить від рівня їх фінансової стійкості. Фінансова стійкість страхових компаній є основною умовою, за якої інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення. Оскільки, в умовах невизначеності та широкого спектру ризиків тільки фінансово стійкі страхові компанії зможуть надавати надійний страховий захист юридичним та фізичним особам, сприяючи їх ефективному функціонуванню та забезпечуючи їх впевненість у майбутньому.

Література

1. Про страхування : закон України від 07.03.96. № 86/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Базилевич В. Д. Страхування: підручник. Київ : Знання, 2008. 1019 с.
3. Бойко А. О. Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Суми, 2016. 278 с.
4. Гвозденко А. А. Страхування : підручник. М. : ТК Велби, 2006. 464 с.
5. Житар М. О. Методичні аспекти управління ризиками страхових компаній. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2019. Вип. 1 (141). С. 13–17.
6. Іванюк І. С. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії». *Фінанси України*. 2016. № 11. С. 77–89.
7. Пластун В. Л. Формування оптимальної структури портфеля страхових послуг. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1 (127). С. 335–341.

Петрушанський Н. С., Ліщук О. М., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Найзначнішою подією 2020 року стала пандемія COVID-19, яка привела до різкої рецесії світового масштабу. В цілому, банківський сектор України виявився стійким до коронакризи. Банки безперебійно надавали послуги, підтримували клієнтів кредитуванням. Криза мала помірний негативний вплив на операційну діяльність банківського сектору. З часу розгортання кризи більшість банків досить швидко переорієнтувалася на роботу онлайн. Незважаючи на тимчасове скорочення кількості працюючих відділень, доступність банківських сервісів не знизилася. Стійкість

і стабільність банківського сектору України є однією з найголовніших передумов досягнення сталого розвитку національної економіки, натомість недостатній їх рівень може призвести до негативних (кризових) явищ усередині країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості розвитку банківської системи в Україні на сьогодні є актуальною темою дослідження у працях багатьох українських вчених – О. І. Барановський, О. Д. Вовчак, Н. П. Погороленко, А. Ю. Маслової, В. В. Павленко та ін. Також згаданими питаннями є темою обговорення багатьох фахівців та експертів банківської сфери. Але проблема результативності діяльності банківського сектору залишається актуальною та потребує детального вивчення та аналізу.

Метою статті є проведення аналізу результатів та ефективності діяльності банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Банківська система є елементом фінансової системи країни. Через банківську систему діє механізм розподілу фінансових ресурсів і грошових коштів, відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Сьогодні політична та військова нестабільність, значна інфляція і загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор, зокрема на показники діяльності банків, які працюють на території України. Основні показники діяльності банківської системи України відображені у табл. 1. У 2019 р. порівняно з попередніми роками ефективність діяльності банківської системи України значно підвищилась. Так, платоспроможні банки у 2019 р. отримали рекордний прибуток – 59,63 млрд грн чистого прибутку. У 2020 р. результат діяльності БСУ знизився на 30,4 % в порівнянні із 2019 р. та склав 41,3 млрд грн.

Аналіз показників діяльності банківського сектору України свідчить, що у 2014–2020 років кількість діючих банків скоротилась на 55,21 % та у 2020 р. складала 73 одиниці [1–4]. Слід вказати на позитивну тенденцію щодо збільшення чистих активів банків порівняно із 2014 роком на 38,42 %, а з 2019 роком на 21,97 %. Така тенденція спостерігається з 2015 р.

Протягом 2019–2020 рр. спостерігається зменшення кредитного портфелю. Зменшилась величина кредитного портфелю порівняно з 2014 роком на 4,55 %, а порівняно з 2019 р. величина кредитного портфелю зменшилась на 7,06 %. Спостерігається збільшення доходів банків порівняно з 2014 р. на 19,02 %, а з 2019 р. на 2,36 %. Слід зазначити, що витрати банків порівняно з 2014 р. зменшились на 20,03 %, їх зростання порівняно із 2019 р. теж значне – 13,90 %.

У 2020 р. рентабельність активів банків склала 2,44 %, це значне зниження порівняно з 2019 р., на 43,91 %. Порівняно з 2014 роком рентабельність активів зросла на 266,80 %. Рентабельність капіталу у 2020 р. склала 19,22 %, зниження порівняно з 2019 р. складає 43,77 %, порівняно з 2014 р. спостерігається зростання – 258,8 %. Динаміка чистого прибутку (збитку) банківської системи України у 2013–2020 рр. відображена на рис. 1.

Таблиця 1

Показники діяльності банківського сектору України у 2014–2020 рр.*

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп приросту, %	
								до 2014 р.	до 2019 р.
Кількість діючих банків	163	117	96	82	77	75	73	-55,21	-2,67
Чисті активи, млрд грн	1316,85	1254,38	1256,3	1336,35	1359,70	1494,46	1822,84	38,42	21,97
Кредитний портфель, млрд грн	1006,36	965,1	1005,92	1042,79	1118,86	1033,54	960,6	-4,55	-7,06
Капітал, млрд грн	148,02	103,71	123,78	163,59	154,96	200,85	209,46	41,51	4,29
з нього: статутний капітал, млрд грн	180,15	206,39	414,68	495,37	465,53	470,71	479,93	166,41	1,96
Зобов'язання, млрд грн	1168,83	1150,67	1132,52	1172,76	1204,74	1293,61	1613,38	38,03	24,72
Доходи, млрд грн	210,2	199,19	190,69	178,23	204,55	244,40	250,17	19,02	2,36
Витрати, млрд грн	263,16	268,79	350,08	202,59	182,22	184,77	210,45	-20,03	13,90
Результат діяльності, млрд грн	-52,96	-66,6	-159,39	-24,36	21,73	59,63	41,3	228,23	-30,74
Рентабельність активів, %	-4,07	-5,46	-12,6	-1,94	1,69	4,35	2,44	266,80	-43,91
Рентабельність капіталу, %	-30,46	-51,91	-116,74	-15,96	14,67	34,18	19,22	258,48	-43,77

* складено та розраховано за даними [1–4]

Вже три роки поспіль результатом діяльності банківського сектору України є прибуток. Так, у 2019 р. отримано прибуток в розмірі 59,63 млрд грн, темп приросту прибутку до 2014 р. склав 188,81 %, а до 2018 р. – 174,41 %.

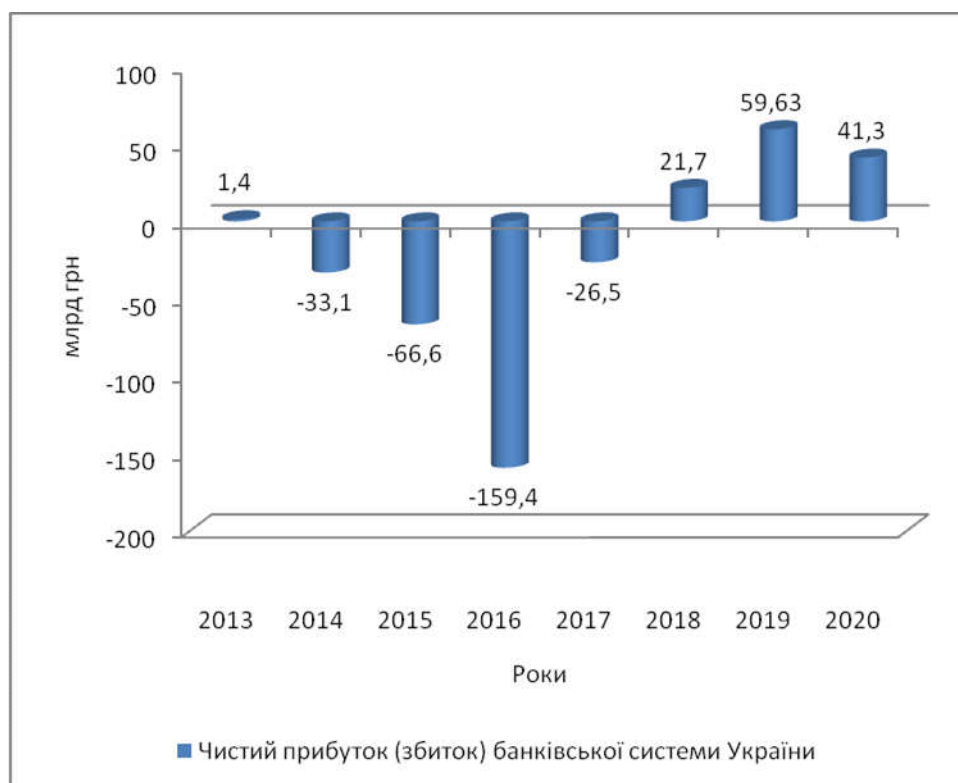


Рис. 1. Динаміка чистого прибутку (збитку) банківської системи України*

* складено та побудовано за даними [1–4]

У 2020 р. прибуток склав 41,3 млрд грн, що на 30,74 % менше ніж у минулому 2019 р. Суттєве зростання прибутковості банківської системи у 2018–2019 роках стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів [3]. Зниження прибутковості у 2020 році значною мірою пов'язано із пандемією.

Далі проаналізуємо більш детально фінансові результати банківського сектору. Загальні доходи банківського сектору протягом 2018–2020 років зростали. Так, у 2020 році доходи склали 250171 млн грн, темп приросту доходів у порівнянні із 2018 роком склав 22,30 %, а у порівнянні із 2019 роком 2,91 %.

Найбільшу питому вагу у структурі банківських доходів традиційно займають процентні доходи за активними операціями. На початок аналізованого періоду частка процентних доходів у структурі загальних активів банківського сектору України становила 68,8%. Комісійні доходи займали 24,9 %, результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу 0,9 %, інші операційні доходи – 4,2 %, інші доходи 0,9 %. Отже, на показник загальних доходів найбільший вплив має зміна процентних доходів.

Слід вказати на зменшення протягом трьох років частки процентних доходів (у 2018 році – 68,8, а у 2020 році – 59,1 %). У той же час, зростали комісійні доходи, як в абсолютній сумі так і їх питома вага. Це пояснюється тим, що в умовах неможливості забезпечення ефективної кредитної діяльності, банки намагаються збільшити обсяг та перелік банківських послуг, що надаються, з метою підвищення рівня комісійних доходів на тлі зменшення доходів по кредитним операціям.

У цілому, протягом трьох років усі доходи БСУ зросли крім інших операційних доходів (темп їх приросту (спаду) –20,68 %). Загальні витрати банків складаються із процентних витрат по залученим коштам, загальних адміністративних витрат, комісійних витрат, відрахувань до резервів, податку на прибуток та інших операційних витрат. Станом на 31.12.2020 р. структура витрат банківського сектору України мала наступний вигляд: процентні витрати – 29,9 %, комісійні витрати – 11,5 %, інші операційні – 7,8 %, загальні адміністративні витрати – 33,0 %, відрахування до резерву – 14,7 %. Протягом трьох років спостерігається зростання загальної суми витрат. У порівнянні з 2018 р. витрати зростають усі за виключенням процентних, інших операційних та податку на прибуток. У порівнянні із 2019 роком зростають усі витрати крім процентних та податку на прибуток. У 2020 р.

процентні витрати порівняно з 2019 р. зменшились на 15,08 %. Найбільше зацікавлення викликають витрати пов'язані з відрахуваннями у резерви. Слід зазначити про значне збільшення відрахувань у резерви. Це пояснюється динамічністю та невизначеністю загальноекономічної ситуації в Україні та світі.

Висновки. Для забезпечення функціонування банківської системи в Україні розроблено нормативну базу, впроваджено принципи діяльності банків, методи та інструменти грошово-кредитної політики, тощо. Однак швидкий і, переважно, непередбачуваний розвиток економічних процесів ставить перед банківською системою держави щоразу більше загроз та нові завдань, які потребують вирішення. Результати проведеного аналізу стану та тенденцій розвитку банківської сфери виступають фундаментом для розробки комплексу управлінських рішень, націлених на стабілізацію та сталий розвиток БСУ.

Література

1. Нові пріоритети у комунікаціях НБУ: нова стратегія, створення Експертної платформи та розвиток бренду. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/novi-prioriteti-u-komunikatsiyah-nbu-nova-strategiya-stvorennya-ekspertnoyi-platforni-ta-rozvitok-brendu> (дата звернення: 10.09.2021).
2. Офіційний вебсайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2021).
3. Офіційний вебсайт Незалежної асоціації банків України. URL: <https://nabu.ua/ua/rejting-bankiv-yak-zminivsya-bankivskiy.html> (дата звернення: 10.09.2021).
4. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2021).

Рогачевська В. О., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Фінансова стійкість банку відіграє важливу роль у діяльності банківських установ та у формуванні довіри до них. Проте, зниження стійкості банків, посилення конкурентної боротьби та виникнення кризових явищ у банківській сфері призводять до негативних явищ. Так, постійна зміна зовнішніх умов вимагає відповідної їхньої реакції та впровадження заходів підвищення резервів фінансової стійкості. Отже, адекватна оцінка фінансової стійкості банку є ключовим орієнтиром при плануванні діяльності комерційних банків. Все це актуалізує досліджувану тему та спонукає до необхідності удосконалення методології та підходів до оцінки фінансової стійкості банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Зокрема аналізу, оцінці та шляхам забезпечення фінансової стійкості банків значну увагу приділили такі зарубіжні науковці як Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Л. Міллер, П. С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Дж. К. Ван Хорн. Також дослідження проводили і вітчизняні науковці: Р. В. Михайлюк, О. В. Дзюблюка, О. Л. Малахової, В. І. Міщенко, Ж. М. Довгань, Н. М. Шелудько. У своїх працях вони розкрили сучасні проблеми управління фінансовою стійкістю.

Метою статті є дослідження факторів, які впливають на фінансову стійкість банку та здійснення оцінки фінансової стійкості АТ «ОТП Банк».

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні банківський сектор функціонує і розвивається в умовах нестабільної загальноекономічної ситуації. А це у свою чергу значно впливає на ефективність та стійкість банківської діяльності, що призводить до зниження довіри до банківської системи з боку економічних суб'єктів.

Узагальнено під фінансовою стійкістю – це якісна характеристика фінансового стану банку, яка визначається достатністю, рівновагою та оптимальним співвідношенням активів і фінансових ресурсів за умови забезпечення необхідного рівня ліквідності та платоспроможності, зростання прибутку та забезпечується зниження ризику, а також підвищує здатність протистояти непередбачуваним.

Досліджуючи сутність стійкості банківської установи слід зупинитись на його факторах. На сьогодні існує величезна різноманітність факторів, що впливають на формування фінансової стійкості комерційного банку. Відмінності в характері, напрямках і їх формах зумовлюють необхідність їх систематизації [2].

Під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів фінансовий стан банку завжди піддається змінам, тому варто сказати, що абсолютно фінансово стабільних банків не існує. [1] До зовнішніх факторів стійкості банківської установи відносяться три основні фактори: економічні, соціально-політичні, фінансові (таблиця 1).

Таблиця 1

Зовнішні фактори що впливають на стійкість банку

Фактор	Характеристика
1. Економічні	– інвестиційний клімат, що забезпечує послаблення інфляції, оптимальні проценти за депозитами та вкладками, зниження відсоткових ставок за кредитами, скорочення заборгованості; – стан платіжного балансу країни який чітко відображає економічне становище країни; – податкова політика, що дозволяє створити економічну ефективність і соціальну справедливість та гарантує стабільність податкового законодавства; – стан економіки, який суттєво впливає на рівень захищеності банківського сектора та ступінь реагування на зміни в економічній ситуації країни
2. Фінансові	– процентна політика НБУ, що дозволяє сформувати процентну політику як єдине поняття грошово-кредитної політики; – кредитна політика НБУ, яка підтримує стабільність національної валюти та стабілізує вартість національних грошей; – валютна політика НБУ, яка спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності та створення умов довіри внутрішньої економіки й іноземного бізнесу до національної валюти, повернення в країну заробленої іноземної валюти; – стан грошового ринку, що дає змогу здійснити накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу; – величина валютних резервів НБУ, що забезпечить економічну самостійність і стабільну діяльність банків за допомогою достатності обсягів валютних резервів
3. Соціально-політичні	– соціальна стабільність, яка створює гармонізацію інтересів банківського сектора та держави в цілому; – стійкість уряду, що забезпечує стабільне функціонування діяльності банків шляхом чіткої та стабільної роботи уряду країни; – політична стабільність, передбачає стан рівноваги, збалансованості банківської системи і політичних інститутів як суб'єктів владних відносин

До внутрішніх факторів стійкості банківської установи відносять [2]:

- організаційні: кадрова політика, якість корпоративного управління, якість систем внутрішнього контролю, маркетингу, системи управління та рівня інноваційних процесів;
- інформаційно-технологічні: рівень застосування новітніх технологій, рівень науково-технічного прогресу, використання інформаційних систем, рівень кваліфікації персоналу в цій сфері;
- фінансові (забезпечення ефективного управління активами і пасивами банку, ліквідності та належного рівня капіталізації).

Для оцінки фінансової стійкості банку, перш за все, увагу необхідно зосередити на аналізі особливостей формування капіталу банку та його структури, якості активів та показників прибутковості функціонування банку.

Оцінювати рівень ефективності діяльності банку будемо здійснювати на основі показників рентабельності активів, доходів та капіталу. Наше дослідження буде здійснено на основі фінансової звітності АТ «ОТП Банк», який є одним з найбільших вітчизняних банків, визнаний лідер фінансового сектору України.

Для оцінки фінансової стійкості АТ «ОТП Банк» використаємо метод коефіцієнтного аналізу, розрахувавши коефіцієнт співвідношення власного капіталу та активів, відношення статутного капіталу до балансового капіталу, мультиплікатора капіталу, коефіцієнт надійності та співвідношення власного капіталу та залучених коштів. Розрахунок наведено в таблиці 2.

Розрахунок основних коефіцієнтів фінансової стійкості АТ «ОТП Банк» 2018–2020 рр.

№	Показник	Одиниця виміру	Нормативне значення	Рік		
				2018	2019	2020
Вхідна дані до розрахунку						
1	Активи	тис. грн	–	39271664	47039362	56822908
2	Власний капітал		–	5039822	7586522	9800436
3	Статутний капітал		–	6186023	6186023	6186023
4	Залучені кошти		–	27754529	34556032	47022471
Результат						
1	Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та активів	%	>4	12,83	16,13	17,25
2	Відношення статутного капіталу до власного капіталу		15–50	122,74	81,54	63,12
3	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	–	8–25	6,35	7,6	9,19
4	Коефіцієнт надійності	%	>5	18,16	21,95	20,84
5	Коефіцієнт фінансового важеля	–	1:20	5,51	4,55	4,8

Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та активів у 2018 р. збільшився на 3,3 % і продовжує збільшуватись у 2019 р. та у 2020 досягає найвищого значення – 17,25 %. Позитивною тенденцією вважається зростання даного показника. Оскільки нормативним значенням вважається не менше 4 %, то, слід зазначити, що АТ «ОТП Банк» у 2018 і 2019 роках має високий рівень фінансування активів за рахунок власного капіталу. Статутний капітал у 2018 р. перевищує власний капітал за рахунок наявності непокритого збитку, проте, вже у наступних роках він не перевищував власний капітал.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу (характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом) – за оптимального співвідношення 8–25 разів він на початок 2018 р. становив 6,35, а на початок 2020 р. – підвищився до 9,19. Це свідчить, насамперед, що темп зростання акціонерного капіталу перевищує темп зростання активів.

Коефіцієнт фінансового важеля – за максимально допустимого співвідношення 1 : 20 він становив на 2018 р. 5 : 51, а на 2020 р. – 4 : 8. Такі результати аналізу свідчать про те, що банк підвищив активність щодо залучення вільних коштів на грошовому ринку, навіть за високого забезпечення власними.

Коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5 %) з кожним роком постійно зростає. Станом на 2018 р. становив 1,16 %, а станом на 2020 р. зріс до 20,84 %. Таким чином банк має високу забезпеченість власним капіталом і рівень надійності, що знаходиться вище нормативного значення.

Висновки. Таким чином, забезпечення, підтримка, аналіз та оцінка фінансової стійкості комерційних банків є рушійною силою розвитку банківської системи, а отже, і всієї української економіки. У ході аналізу фінансової стійкості та подальшого управління нею повинні, з нашої точки зору, враховуватися як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу. Саме групування цих факторів у єдину взаємозалежну систему дасть найбільший ефект у моніторингу та контролі за показниками фінансової стійкості комерційного банку.

Фінансова стійкість є важливим показником для функціонування комерційного банку, який складається з багатьох елементів та потребує постійної уваги і контролю фінансових менеджерів. Отже, комерційний банк ПАТ «ОТП Банк» за аналізований період має достатньо високий рівень фінансової стійкості. Наведені розрахунки фінансової стійкості комерційного банку ПАТ «ОТП Банк» показали його високий рівень, що забезпечило йому 5 місце серед банків України за стресостійкістю.

Література

1. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку. Фінанси України. 2017. № 5. С. 138–143.
2. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2015. № 12 (1). С. 191–195.

3. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк». Фінансова звітність. Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual-reports/>

4. Дані наглядової статистики. Балансові звіти банків. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>

Тверда О. О., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах економічного розвитку споживче кредитування суттєво впливає не лише на забезпечення потреб населення, а й на загальний розвиток економіки країни в усіх напрямках господарської діяльності та на стійкість банківської системи. Це насамперед пояснюється тим, що на споживчому ринку переплітаються ключові інтереси населення і виробників кінцевої продукції та він виконує домінуючі функції життєзабезпечення населення, а також його збалансований розвиток є передумовою прискорення темпів економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління споживчим кредитуванням в науковій літературі приділяється досить значна увага. Фундаментальні основи його сутності й функціонування досліджені таким науковцями, як: М. Алексеєнко, О. Євтух, Б. Івасів, В. Лагутін, А. Мороз, М. Савлук, Р. Тиркало та інші.

Ученими і практиками зроблено вагомий внесок у розвиток теорії і практики управління кредитним портфелем споживчого кредитування, зокрема щодо його сутності і використання. Однак, недостатньо досліджені й потребують поглибленого вивчення питання щодо особливостей розвитку споживчого кредитування в період економічної кризи через пандемію COVID-19.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку споживчого кредитування в економічній кризи через пандемію COVID-19.

Виклад основного матеріалу. Останні п'ять років банківська система України розвивається в умовах військового конфлікту, перманентної політичної та економічної кризи, які в свою чергу посилюються через негативні впливи пандемії COVID-19. Зазначені події змусили безумовно вплинути і на кредитну діяльність банківських установ. За наведеними даними в таблиці 1 можна зробити висновок, що сума кредитів, наданих фізичним особам поступово зростала протягом 2016–2019 років, причому найбільше зростання на 15,03 % відбулося саме у 2018 р., однак на 1.01.2021 р. їх сума зменшилася порівняно з минулим роком на 3,48 %. Кредитування фізичних осіб суттєво уповільнилося з розгортанням коронакризи – зменшився як попит, так і пропозиція на ринку кредитування.

Таблиця 1

Кредити надані банківськими установами України за період 2016–2020 рр.*

Показник	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Кредити надані всього, млн грн	1005923	1042798	1118618	1033539	963664
У т. ч., кредити, надані суб'єктам господарювання, млн грн	847092	870302	919054	822020	752503
Темп приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання, до попереднього періоду, %	1,98	2,74	5,60	-10,56	-8,46
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	84,21	83,46	82,16	79,53	78,09
У т.ч., кредити, надані фізичним особам, млн грн	157385	170938	196634	206761	199556
Темп приросту кредитів, наданих фізичним особам, до попереднього періоду, %	-10,43	8,61	15,03	5,15	-3,48
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	15,65	16,39	17,84	20,47	20,91

*систематизовано за [1]

Однак, аналізуючи структуру кредитного портфеля банків України варто зазначити, що частка кредитів наданих фізичним особам з кожним роком поступово зростала, так у 2016 р. вона складала 15,65 %, а вже в 2020 році дорівнювала – 20,91 %. В той же час частка кредитів наданих юридичним особам поступово знижується.

Обсяги залучених населенням кредитів уже протягом 2018–2020 років залишаються на рівні 6 % ВВП. Населення, як і раніше, залучає позики здебільшого від банківських установ, а частка парабанківських фінансових установ зберігається на рівні нижче 10 %.

Із запровадження карантину вже в квітні 2020 року стрімко знизився чистий кредитний портфель фізичних осіб, оскільки більшість банківських установ скоротили обсяги нового кредитування. Однак таке уповільнення кредитування є природним з огляду на поточний економічний спад в країні. Це пояснюється ще тим, що знизився попит з боку фізичних осіб через суттєве погіршення їхніх споживчих настроїв, а також на динаміку вплинули обмеження роботи магазинів побутової техніки, у яких в тому числі здійснювалися продажі споживчих кредитних продуктів.

За 2020 рік частка доходів від споживчого кредитування становить 34 % від загального процентного доходу банків. Тому банківські установи налаштовані активно розвивати цей сегмент кредитного ринку.

Впродовж 2013–2020 років найбільшу частку (більше 50 %) серед кредитів фізичним особам займали споживчі кредити (зокрема «кешові» кредити), на другому місці кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (від 25 % до 40 %). Зростання чистого гривневого кредитного портфеля фізичних осіб у 2020 році різко загальмувалося через карантинні обмеження в першому півріччі. У другому півріччі значно активізувалося кредитування на купівлю житла, воно зростало вищими темпами, ніж споживче.

Проаналізуємо, також процентні ставки за новими кредитами фізичним особам за цільовим спрямуванням (табл. 2).

Таблиця 2

Процентні ставки за кредитами фізичним особам виданих банками України, за цільовим спрямуванням*

Період	Процентна ставка, усього	У тому числі:		
		за споживчими кредитами	за іпотечними кредитами	за іншими кредитами
2009	22,3	22,4	17,6	22,6
2010	25,2	26,5	15,2	19,6
2011	26,5	28,1	14,9	18,6
2012	27,4	28,7	15,9	21,8
2013	27,3	28,5	17,6	22,2
2014	26,8	27,8	15,9	22,8
2015	28,1	29,7	11,7	28,0
2016	30,6	31,6	12,1	27,7
2017	29,1	30,0	17,3	23,5
2018	30,4	31,3	17,1	24,2
2019	32,0	32,6	17,0	26,2
2020	30,2	32,4	13,1	23,1

*систематизовано автором на основі [2]

З таблиці 2 видно, що хоча протягом всього аналізованого періоду переважали саме споживчі кредити, однак процентні ставки по даного сегменту кредитування є найвищими, на другому місці знаходяться інші кредити, а по іпотечним кредитам процентні ставки є найнижчими. Це пояснюється, що оскільки всі іпотечні кредити забезпечені надійною заставою, тому ризик неповернення даних кредитів є найменшим порівняно з іншими видами кредитів, які видаються фізичним особам.

За темпами зростання серед складових гривневих роздрібних кредитів у 2018–2020 роках лідирують кредити на побутову техніку.

Якщо проаналізувати споживче кредитування у регіональному розрізі, то лідерами кредитування фізичних осіб за обсягами наданих споживчих кредитів є банки м. Києва та Київської, Одеської, Дніпропетровської областей. Станом на 01.01.2021 р. на ці регіони припадало 65 % від загальної суми всіх виданих споживчих кредитів, така концентрація, насамперед, пов'язана із

зосередженням фінансового та виробничого потенціалу країни в цих регіонах та відбувається як на рівні регіонів, так і на рівні окремо взятих банківських установ. Також необхідно зазначити, що за строками кредитування практично у всіх регіонах України переважають короткострокові кредити терміном до 1 року (табл. 3).

Таблиця 3

Кредити надані фізичним особам банками України у 2016–2020 роках, за строками погашення

Показник	Період									
	01.01.2017		01.01.2018		01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього, у т.ч	157385	100	170938	100	196634	100	206761	100	199556	100
До 1 року	38879	24,70	45895	26,85	73288	37,27	92576	44,77	94910	47,56
Від 1 року до 5 років	31743	20,17	48553	28,40	53223	27,07	64685	31,28	63410	31,78
Понад 5 років	86763	55,13	76490	44,75	70123	35,66	49500	23,94	41236	20,66

Починаючи з 2019 р. якість кредитних портфелів у вітчизняних банках усіх груп покращується. Рівень NPL у середньому по банківській системі станом на 01.01.2021 р. становить 41 % (що на 2,9 п.п нижче ніж у 2016 р.), у т.ч. по споживчих кредитах – 31,25 % (табл. 4).

Таблиця 4

Частка непрацюючих кредитів в банках України за 2016–2020 роки*

У відсотках

Показник	Період				
	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Частка непрацюючих кредитів загалом, у т.ч.:	53,9	54,54	54,54	48,36	41,0
Кредити корпоративному сектору	52,60	56,03	55,83	53,83	55,0
Кредити фізичним особам (включно з ФОП)	62,96	53,51	46,04	34,11	31,25
Банки з державною часткою, з них	77,23	71,12	67,92	63,52	57,4
ПАТ КБ «Приватбанк»	83,00	87,64	83,35	78,38	74,01
Банки з державною часткою, крім ПАТ КБ «Приватбанк»	29,37	55,75	54,96	49,33	44,08

*систематизовано автором [3]

Висновки. На підставі проведеного аналізу процесу становлення та розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування можемо зробити висновок, що споживче кредитування має велике соціально-економічне значення для розвитку нашої країни. Однак, даний вид кредиту чинить на економіку як позитивний, так і негативний вплив, залежно від фази економічного циклу. Сьогодні в Україні обсяги споживчого кредитування поступово збільшуються, а непрацюючі кредити по даному виду кредитування зменшуються, однак не в достатньому розмірі, через негативний вплив фінансово-економічної та політичної кризи, які зумовлюють зниження купівельної спроможності населення, підвищення кредитних ризиків, зниження довіри до банків.

Література

1. Активи банків України (2008–2021 р) : Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
2. Процентні ставки за новими кредитами домашнім господарствам за цільовим спрямуванням : сайт НБУ . URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>
3. Частка непрацюючих кредитів у банках (NPL) : сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2020-rotsi-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-znizilasya-na-74-yp-do-41>

Ткачук О. А., Антонюк В. В., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сьогодні економічна діяльність України та інших країн світу перебуває в стані економічної загрози, що спричинена новим глобальним викликом – пандемією COVID-19. Подальше ефективне функціонування вітчизняного фінансового ринку неможливе без розвитку його складових, зокрема – страхового ринку. Окрім загального позитивного ефекту від успішного функціонування страхових компаній, як бізнес-одиниць, у економічному середовищі, у період реалізації глобальних ризиків та загроз вони виконують також ряд важливих функцій щодо фінансового захисту та підтримки юридичних і фізичних осіб, дозволяючи компенсувати негативні наслідки реалізації відповідних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням ключових тенденцій, проблем та перспектив розвитку ринку страхування в Україні працюють такі вчені: В. Д. Базилевич, О. В. Козьменко, Н. В. Ткаченко, О. О. Гаманкова, Н. В. Фесенко та інші. Проте, потребують детальнішого дослідження аспекти подальшого стабільного функціонування та подолання впливу коронакризи на діяльність вітчизняних страховиків.

Метою статті є дослідження змін та особливостей функціонування страхового ринку України в умовах пандемії COVID-19 та зосередження уваги на нових шляхах вдосконалення діяльності та перспективних можливостях функціонування страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Пандемія вплинула на діяльність страхових компаній як через ризики андеррайтингу, зокрема через зростання смертності й захворюваності, так і через проблеми на ринку, наприклад зниження цін на акції, збільшення кредитних спредів, масове падіння рейтингів, низькі відсоткові ставки. Страховики реагують на кризу вірусу COVID-19 за багатьма напрямками, від пов'язаних з працівниками й безперервністю бізнесу і закінчуючи обслуговуванням клієнтів й загальними економічними перспективами [1]. Щоб визначити наслідки впливу коронавірусу слід розглядати сфери страхування окремо, тому що кожна сфера страхування має свої особливості, тому вплив пандемії буде відрізнятися [2]. Так як, період епідемії COVID-19 відзначився карантинном, під час якого були суворі обмеження, то наслідком є великі втрати у сфері авіаційного страхування і перестраховування. Зокрема, річний обсяг страхових і перестраховальних премій через простій літаків знизився, проте пропорційного зниження обсягу страхових і перестраховальних виплат не відбулося. Кризова ситуація призвела до того, що тарифи перестраховальних програм зросли на 25–30 %, що істотно ускладнило переговори з перестраховиками і в 2021 році [2].

Внаслідок карантинних заборон знизився попит на страхування майна, будинків, приміщень, тому що люди не мають наміру в кризовий період робити додаткові витрати.

У сфері автострахування навпаки відбулось позитивне зростання. Обсяг валових страхових премій з автострахування в 1 кварталі 2020 року зріс на 5,2 % до 3,53 млрд грн, обсяг валових виплат збільшився на 10,2 % до 1,63 млрд грн. Частка страхових премій та валових страхових виплат страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в автострахуванні становить 36,6 % і 38,3 % [2].

Ситуація з карантинном і його обмеженнями значною мірою вплинула на поведінку клієнтів страхових компаній. У цій карантинній ситуації люди відчули потребу в опорі, не бажаючи ризикувати, і бажання захистити своє життя та здоров'я [3]. Таким чином, на ринку страхування збільшився попит на медичне страхування та страхування життя.

Позитивним наслідком пандемії є розвиток онлайн-страхування. Попит на онлайн-сервіси значно зріс, і це пов'язано з прагненням знизити ризики захворіти, відвідуючи офіси страхових компаній. COVID-19 став поштовхом для знаходження нових шляхів надання своїх послуг та залучення нових клієнтів, що діють у режимі «онлайн». В усіх провідних страхових компаній України є свої інтернет-сторінки, на яких вони активно діють і пропонують свої послуги. Тому більшість страхових компаній здійснили трансформацію власних продуктів в формат електронних полісів [2].

Серед вітчизняних страхових компаній, які створили окремі програми по захисту населення від коронавірусу, можна виділити наступні: СК «Провідна», СК «ІНГО», СК «Вусо» та СК «Країна»

(табл. 1) та ін. За кожною із цих програм страхові компанії зобов'язані виплатити страхову суму застрахованій особі у випадку: погіршення стану здоров'я через зараження вірусом COVID-19; смерті внаслідок інфікування вірусом COVID-19. Більшість страхових компаній пропонують придбати поліс на випадок хвороби й отримати компенсацію на лікування. На перший погляд, вартість страховки невисока, проте суттєвим нюансом є те, що купити поліс можуть тільки потенційні пацієнти у віці до 60 років.

Таблиця 1

**Програми медичного страхування страхових компаній України
(які забезпечують фінансову підтримку в разі захворювання COVID-19) ***

Страхова компанія	Назва програми	Умови страхування		
		Страхова сума	Страховий платіж	Строк дії договору
СК «ІНГО»	Короназахист +	40–75 тис. грн	Від 400 грн	6 місяців
СК «Провідна»	СТОП. КОРОНАВІРУС	До 50 тис. грн	Від 225 грн	6 місяців
СК «Країна»	Захист від COVID-19	10–50 тис. грн	100–300 грн	12 місяців
СК «Вусо»	Страхування у разі коронавірусу COVID-19	70 тис. грн	Від 936 грн	6 місяців

* складено та узагальнено на основі інформації [4–7]

Також в Україні є ще важлива проблема пов'язана з ринком страхових послуг, вона полягає у низькому рівні страхової культури населення України, адже в інших високорозвинених країнах світу страхування є загальноприйнятим, навіть для влаштування на роботу, люди укладають страхові договори з повним розумінням, що від цього вони отримують лише вигоду. В Україні страхові послуги потребують активної популяризації, але за динамікою розвитку ринку страхування стало зрозуміло, що COVID-19 дав величезний поштовх для збільшення укладених договорів, в першу чергу це стосується страхування життя та здоров'я [2].

Висновки. Пандемія, яка охопила багато країн світу, стала причиною не лише високої захворюваності людей, але й ряду фінансово-економічних негараздів. На основі проведених досліджень виявлено, що в умовах пандемії для страхового ринку України були створені нові умови функціонування, які як спричинили загрози, так і надали потенційні можливості розвитку. Також, українськими страховиками були розроблені нові програми медичного страхування, яке передбачає фінансову підтримку у разі захворювання на COVID-19. Ще одним позитивним наслідком став активний розвиток та запровадження інновацій у сфері страхування, адже вітчизняні страховики масово почали працювати в режимі онлайн. Таким чином, попри загальний негативний вплив коронакризи на розвиток світової економіки та результати діяльності суб'єктів господарювання, страхові компанії, як фінансові посередники робота яких пов'язана з ризиковими подіями, отримали значну мотивацію як до розвитку нових так і вдосконалення наявних напрямів діяльності, що за умови оперативної адаптації до змін зовнішнього середовища забезпечить можливість стабільного й безперервного функціонування.

Література

1. COVID-19. Як пандемія змінила ринок страхування. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/covid-i-strahoviy-biznes-v-ukrajini-tendenciji-ta-prognoz-noviniukrajini-50116198.html> (дата звернення: 10.11.2021)
2. «Делойт»: Потенційні наслідки від COVID-19 для страхового сектора. URL: <https://www2.deloitte.com/ru/ru/pages/financial-services/articles/2020/potentialimplications-covid-19-insurance-sector.html#> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Татарин Н. Б., Лопушанський Р. В., Лука П. В. Модернізація ринку страхування України в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-48>
4. Короназахист+: вебсайт АТ «СК «ІНГО». URL: <https://online.ingo.ua/covid19> (дата звернення: 10.11.2021).
5. СТОП.КОРОНАВІРУС: вебсайт СК «Провідна». URL: <https://client.portal.providna.com.ua/stopcorona> (дата звернення: 10.11.2021).

6. Страхова програма «Захист від Covid-19»: вебсайт СК «Країна». URL: <https://krayina.com/service/strakhuvannya-vid-covid-19/strakhova-programa-zakhist-vidcovid-19> (дата звернення: 10.11.2021).

7. Страхування у разі коронавірусу COVID-19: вебсайт СК «ВУСО». URL: <https://covid19.vuso.ua/> (дата звернення: 10.11.2021).

Франчук О. І., Голуб Р. Р.
Університет банківської справи,
м. Львів

ПЕРСПЕКТИВНІ БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження. В силу того, що інноваційний розвиток відбувається прискореними темпами, актуальним залишається необхідність дослідження новітніх тенденцій розвитку банківських продуктів та технологій з урахуванням сучасного стану та тенденцій розвитку банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти становлення та функціонування банківських інновацій розглядалися в працях таких українських і зарубіжних вчених, як І. Т. Балабанов, О. В. Дзюблюк, С. М. Козьменко, В. В. Корнєєв, О. І. Лаврушин, І. О. Лютий, Ф. Мишкін, М. Міллер, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, Л. О. Примостка, Дж. Сінкі, Т. С. Смовженко, П. Туфано, Е. А. Уткін й ін.

Мета статті. Розкриття сутності банківських інновацій, дослідження стану розвитку інновацій у банківському секторі України та причин, які зумовлюють необхідність впровадження інновацій у банківську діяльність.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останніх десятиліть банківський сектор постійно розвивався, що обумовлено багатьма факторами – змінами в регулюванні банківської діяльності, глобалізацією, лібералізацією фінансових ринків, а також, зростаючим попитом споживачів фінансових послуг на банківські продукти високої якості.

Глобалізація інформаційних технологій, які охоплюють всі напрями діяльності людства, спонукало банки створити цифрові платформи для інноваційних послуг, з метою скорочення готівки в обігу, зменшення тіньової економіки, збільшення використання цифрових форм вже існуючих валют, а також, покращення якості та швидкості платежів [4].

Інтенсивне впровадження інноваційних технологій у банківську справу наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. здійснили істотний вплив на ефективність банківського бізнесу. Стрімкий розвиток інноваційних банківських послуг у всьому світі підштовхує банківську систему України запроваджувати в свою діяльність різноманітні нововведення та абсолютно нові продукти. Наразі, лідером по застосуванню Інтернет-технологій в Україні є АТ КБ «ПриватБанк» [3].

Варто зазначити, що банківські інновації – це результат діяльності банку, спрямований на створення нових продуктів та технологій, а також інноваційних методів управління банківською установою з метою отримання додаткових доходів та конкурентних переваг. Поняття «інновації» може бути застосовано до всіх нововведень у всіх сферах функціонування банку, що дають змогу досягти визначеного позитивного економічного або стратегічного ефекту (приріст клієнтської бази, збільшення частки ринку, скорочення витрат на проведення певного виду операцій тощо) [2].

До найуживаніших банківських інновацій на даний момент можна віднести:

- безкарткові розрахунки через мобільний телефон;
- режим роботи – 24/7;
- електронна решта: решта в копійках переводиться на рахунок чи поповнює мобільний телефон клієнта;
- центри самообслуговування;
- лізингові операції: оренда машин, устаткування, транспортних засобів, споруд виробничого призначення;
- кеш-менеджмент – комплекс послуг, які пропонують комерційні банки, що дає змогу клієнтам зменшити витрати й ефективно управляти своїми фінансовими потоками. Як правило, включає кілька складників: управління банківськими рахунками, ліквідністю, розрахунково-касове обслуговування, управління процентною ставкою, електронний банкінг і різні інформаційні сервіси [1, с. 298].

Наслідком розвитку банківської діяльності є запровадження дистанційного обслуговування клієнтів. Це дало змогу знизити собівартість банківських послуг за рахунок скорочення витрат на утримання персоналу, обладнання робочих місць, утримання офісів, а також призвело до підвищення якості обслуговування.

Можливість отримувати банківські послуги дистанційно за допомогою інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, СМС-банкінгу, і телефонного банкінгу, стала одною з нагальних потреб населення після початку пандемії Covid-19.

Висновки. Аналіз тенденцій інноваційної діяльності банків дозволяє дійти висновків, що впровадження інновацій є пріоритетним напрямом діяльності вітчизняних банків, оскільки сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності та покращенню конкурентних позицій банківських установ на ринку фінансово-кредитних послуг України.

Досвід передових банків України засвідчує, що впровадження інноваційної моделі сприяє органічному зростанню банку, максимізує можливості наявних бізнес-напрямів і дозволяє створювати нові та генерує додаткові потоки доходів, підвищує ліквідність банку. Таким чином, комерційна діяльність банків повинна базуватись на постійному впровадженні інновацій, які є джерелом їх конкурентоспроможності. Отже, перспективи інноваційних банківських послуг є доволі позитивними. Вони все більше і більше будуть проявлятися за допомогою інформаційних технологій. З одного боку, це веде за собою сталий прогресивний розвиток банківської діяльності, а з іншого, збільшення конкуренції.

Література

1. Ганзюк С. М., Шаровський М. Ю. Традиційні та інноваційні послуги на ринку банківських продуктів України. Вип. 42, 2020. С. 297–301.
2. Козьменко С. М., Васильєва Т. А., Леонов С. В. Маркетинг банківських інновацій. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. С. 13–28.
3. Сизотова Є. П'ять незвичайних інновацій «ПриватБанку» в місті / Є. Сизотова. URL: http://gloss.ua/story/gloss_news/article/74057.
4. Сутність та зміст банківських інновацій. URL: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Economics/45244.doc.html.

Цісар Ю. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Управління ліквідністю банківської системи відіграє важливу роль в досягненні операційних цілей грошово-кредитної політики, зокрема – в утриманні короткострокових ставок міжбанківського ринку в межах облікової ставки НБУ. Для прогнозування і управління ліквідністю банку, необхідно чітко розуміти вплив основних факторів, на ліквідність діяльності банків та банківської системи. Раціональна поведінка учасників ринку заснована на оперативному доступі до інформації, що характеризує ліквідність банківської системи, зменшує ризик виникнення значних раптових коливань попиту чи пропозиції на міжбанківському ринку та відповідно сприяє згладжуванню волатильності ставок на ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності, видів, факторів, інструментів управління ліквідністю банку досліджували: С. Безвух, О. Вовчак, І. Івасів, А. Спіфанов, І. Косарева, В. Коваленко, Т. Крішталь, О. Криклій, Н. Маслак, В. Міщенко, І. Сало, Д. Рябіченко, В. Чібісова, О. Христофорова та ін.

Мета статті полягає у проведенні аналізу ліквідності сучасного стану банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Ліквідність банків та банківської системи загалом перебуває під постійним наглядом Національного банку України. Починаючи з 2019 року, в Україні розпочався

новий етап управління ризиком ліквідності. Відповідно до Постанови правління НБУ було виключено нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5), а замість них Постановою правління НБУ «Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» [1] і Постановою правління НБУ «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» [2], введено новий норматив ліквідності – LCR.

В 2020 р. Національний банк України вводить другий норматив для регулювання ліквідності банків України – коефіцієнт чистого стабільного фінансування або NSFR, що відображає достатність довгострокової ліквідності у банку [3]. Головною метою нормативу є зниження системного ризику, пов'язаного з короткою строковістю фондування банків та збалансування активів та пасивів банків за строками погашення [4, с. 78].

Банки повинні досягти 100 % значення нормативу NSFR поступово. Відповідно до затвердженого постановою НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів» № 166, від 22.12.2020 [5] графіка запровадження NSFR, показники банків мають відповідати нормативним значенням, які становлять не менше ніж [5]: 80 % – з 1 квітня 2021 року; 90 % – з 1 жовтня 2021 року; 100 % – з 1 квітня 2022 року. Встановлені НБУ нормативи ліквідності банківських установ, спрямовані на забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Вказані нормативи ліквідності оцінюються з позиції потоку грошових коштів з врахуванням як притоків, так і відтоків (надходжень і потреб) грошових коштів, що дає змогу прогнозувати ризики ліквідності банків та мінімізувати їх.

Оцінку дотримання банком показників ліквідності наведено в таблиці 1 шляхом порівняння фактичних рівнів з нормативними значеннями та визначення відхилення від нормативів.

Наведені у таблиці 1 дані свідчать про те, що в Україні впродовж останніх років банківська система забезпечувала профіцит по виконанню нормативів ліквідності. При цьому за окремими показниками, зокрема норматив поточної ліквідності, норматив коефіцієнта покриття ліквідності за всіма валютами та норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті, перевищують фактичне значення над нормативним більш як у 2 рази. Так, норматив миттєвої ліквідності (Н4) в 2016 році склав 60,79 %, в 2017 р. значення нормативу зменшилося на 5,24 в.п. та склало 55,55 %. В 2018 році норматив Н4 склав 68,66 % та збільшився, в порівнянні з 2017 року на 13,11 в.п.

Таблиця 1

Нормативи ліквідності банківської системи України у 2016-2020 роках*

Норматив	Вимоги	Рік, %				
		2016	2017	2018	2019	2020
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	≥ 20 %	60,79	55,55	68,66	Скасовано з 02.09.2019 р.	
Норматив поточної ліквідності (Н5)	≥ 40 %	102,14	108,08	99,12	Скасовано з 02.09.2019 р.	
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	≥ 60 %	92,09	98,37	93,52	94,35	90,15
Норматив коефіцієнта покриття ліквідності за всіма валютами (LCR _{вв})	Не менше 100 %	Введено з 01.01.2019 р.			481,07	498,2
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR _{ів})	Не менше 100 %	Введено з 01.01.2019 р.			552,05	680,97

* складено за даними НБУ [6]

За нормативом поточної ліквідності (Н5) банківські установи, протягом 2016–2020 років, демонструють виконання встановлених вимог НБУ зі значним перевищенням мінімально допустимих меж. Так, норматив збільшився на 5,94 в.п. в 2019 р., порівняно з 2018 р. та склав 108,08 %. Норматив поточної ліквідності дещо знизився протягом 2019 р., а саме на 9,08 в.п. та склав 99,12 %, що є свідченням накопичення банками значних обсягів високоліквідних активів.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) протягом 2018–2020 років має тенденцію до зниження з 98,37 % до 90,15 % та перевищує нормативне значення в середньому на 55 %, що говорить про те, що банки в умовах нестабільності мають достатній запас ліквідності для погашення зобов'язань протягом одного року. На 01.01.2021 р. норматив Н6 по системі банків становив 90,15 %, тобто активи і пасиви з кінцевим строком погашення до 1 року збалансовані на 90 %.

Починаючи з вересня 2019 р. економічні нормативи поточної та миттєвої ліквідності не розраховують. Це зумовлено тим, що НБУ використовує новий показник для розрахунку ліквідності банку – коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Вважають, що такий коефіцієнт є жорсткішим, ніж нормативи миттєвої та поточної ліквідності.

Протягом 2019–2020 рр., нормативи покриття ліквідності перевищують нормативне значення, встановлене НБУ, більш як у 4 рази. В 2019 р. норматив коефіцієнта покриття ліквідності за всіма валютами склав 481,07 %. В 2020 р., значення нормативу збільшилося на 17,13 в.п. та склало 498,2 %. Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті в 2019 р. становив 552,05 %, а в 2020 р. – 680,97 %.

На рис. 1 відображено динаміку розподілу кількості банків за рівнем покриття ліквідності за усіма валютами. Рисунок показує скільки банків забезпечують рівень ліквідності в межах нормативних значень. З рис. 1, можна зробити висновки, що в 2019 р. рівень ліквідності лише одного банку характеризується коефіцієнтом покриття ліквідністю (LCR_{вв}), нижчим від нормативного [7]. Проте решта банків забезпечують рівень LCR_{вв}, який є значно вищим за 100 %. Найбільша кількість банків у інтервалі 150–300 % (37 банків в 2019 році та 36 банків – в 2020 р.), однак велика частина банків, 14 банків в 2019 р. та 18 банків в 2020 р., в інтервалі більше ніж 500 %. Банкам необхідно контролювати рівень цього показника, оскільки за умови надлишкового рівня ліквідності, про що свідчать занадто високі значення коефіцієнта покриття ліквідністю, виникають сумніви щодо ефективності використання активів.

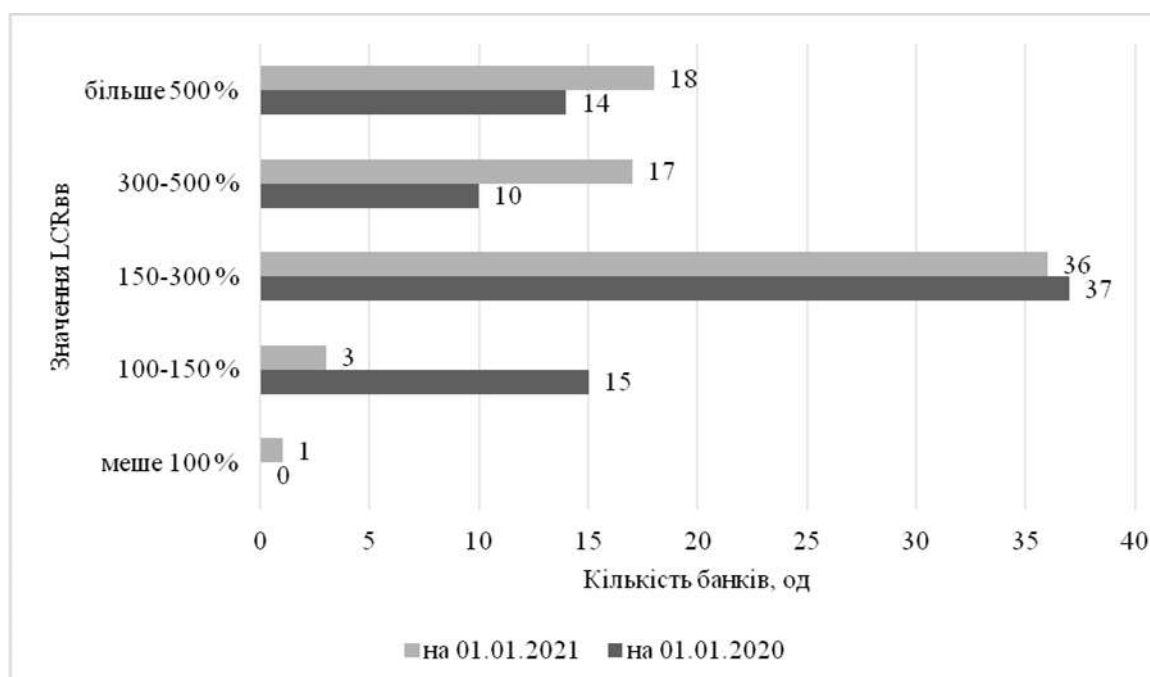


Рис. 1. Розподіл кількості банків за рівнем LCR за всіма валютами в банківській системі України у 2019–2020 роках [7]

На основі проведеного аналізу, доцільно відзначити, що загалом в 2016–2020 рр., банки виконували встановлені нормативи ліквідності з значним перевищенням встановлених нормативів. Також майже за всіма нормативами ліквідності простежується чітка тенденція до зростання.

Висновки. Розглянувши сучасний стан ліквідності банківської системи України, можемо зробити такі висновки. Виконання нормативів ліквідності банківськими установами значно перевищує встановлені Національним банком України нормативи. Структурний аналіз активів та пасивів банківської системи з позиції ліквідності після впровадження нововведень дав змогу виявити певні резерви оптимізації рівня ліквідності банків.

Література

1. Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) : Постанова Правління НБУ № 13, від 15 лютого 2018 року. URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64546644> (дата звернення: 02.11.2021).
2. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) : рішення правління НБУ № 101-рщ, від 15 лютого 2018 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18.3> (дата звернення: 02.11.2021).

3. Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) : постанова Правління НБУ № 158, від 24 грудня 2019 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158 (дата звернення: 03.11.2021).

4. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В. Управління ліквідністю банків України в сучасних умовах: нормативний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 76–82.

5. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів : постанова Правління НБУ № 166, від 22 грудня 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_22122020_166 (дата звернення: 03.11.2021).

6. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції банків України / Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення: 02.11.2021).

7. Тищенко О. І., Тищенко В. А. Напрями регулювання банківської ліквідності за новими стандартами. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 53. С. 188–194.

Штамбург О. О., Катранжи Л. Л.

Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ

КРЕДИТНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКОМ

Актуальність дослідження. Збільшення обсягів здійснюваних банками операцій і поява нових форм кредитних відносин на тлі мінливих норм пруденційного регулювання вимагають від банківських установ підвищення якості управління власною кредитною діяльністю і перегляду підходів, що лежать в основі формування кредитного моніторингу, який повинен адаптувати нові економічні умови і потреби суб'єктів економічного життя до загальної стратегії розвитку банку і розробити адекватні стандарти управління кредитним процесом і кредитним ризиком. Одним із шляхів мінімізації існуючого кредитного ризику банків в Україні є створення ефективної системи банківського контролю (рис. 1).

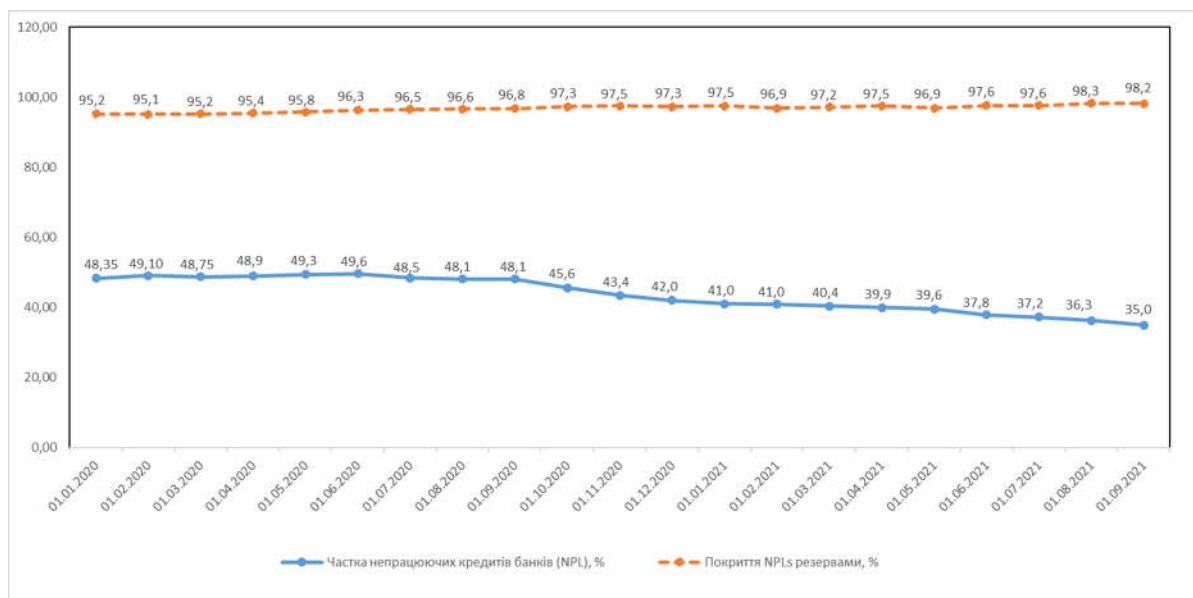


Рис. 1. Рівень непрацюючих кредитів банків і частка покриття непрацюючих кредитів резервами*
* побудовано за даними [1]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи банківського ризик-менеджменту були закладені в працях таких зарубіжних вчених, як Дж. М. Кейнс, Дж. Маршал, О. Моргенштерн, П. Роуз, Дж. Сінкі та ін. Ґрунтовні дослідження щодо управління кредитним ризиком банку здійснювали

українські науковці і практики, зокрема: Н. Васюренко Н. Версаль, О. Дзюблук, О. Терещенко та ін. Дослідженнями в частині ефективної організації кредитної діяльності банків займалися Я. Грудзевич, О. Кириченко, В. Корнєєв, А. Мороз, М. Савлук. Однак слід зауважити, що теоретико-методична база щодо організації моніторингу кредитного ризику недостатньо досліджена в контексті його впливу на ефективність діяльності банків.

Мета статті – подальший розвиток теоретико-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо організації кредитного моніторингу як системи управління кредитним ризиком.

Виклад основного матеріалу. Кредитний моніторинг – складна інформаційно-аналітична система, що включає контроль за якістю наданих позичок, його оцінку і прогнозування майбутнього розвитку для організації своєчасних і адекватних управлінських рішень, що зменшують кредитний ризик на всіх стадіях роботи з позичкою.

Можна виділити дві основні особливості об'єктів кредитного моніторингу, першою з яких є їх динамічність, а другий – наявність або можливість небезпеки, що виникає в процесі функціонування об'єкта моніторингу. Тому кредитний моніторинг необхідно ідентифікувати насамперед як багатофакторний процес, спрямований на зниження ризикованості кредитних операцій та недопущення негативних операцій, пов'язаних з виникненням труднощів у процесі погашення кредиту. Основна відмінність системи моніторингу від системи контролю полягає в прогнозуванні майбутнього розвитку об'єктів.

Основна сфера практичного застосування моніторингу – це управління, а точніше, інформаційне обслуговування управління в різних сферах діяльності. Моніторинг використовується в різних сферах і з різними цілями, але при цьому володіє загальними характеристиками і властивостями.

Узагальнення наукових напрацювань [2, с. 118; 3, с. 167–169; 4, с. 347–348] дозволяє виокремити низку принципів кредитного моніторингу:

- необхідність періодичної перевірки всіх видів кредитів, що сприяє постійному відстеженню недоліків на всіх етапах моніторингу та їх усунення;
- ретельна розробка етапів і програм кредитного контролю, з тим щоб забезпечити перевірку всіх найважливіших умов по кожному кредиту;
- оцінка відповідності виданого кредиту кредитній політиці банку і стандартам, розробленим контролерами з боку органів регулювання і нагляду щодо кредитного портфеля банку;
- збільшення кількості перевірок проблемних кредитів, збільшення частоти перевірок у міру зростання проблем, пов'язаних з конкретним кредитом;
- збільшення кількості перевірок кредитів в умовах економічного спаду або появи значних проблем у тих галузях, в які банк вклав значну частину своїх ресурсів.

Висновки. Зазначені аспекти дозволяють зробити висновок про те, що кредитний моніторинг – це процес, який має свої особливості і тенденції, соціально обумовлені інституційні чинники, спрямований на мінімізацію ймовірності неповернення виданих кредитів і (або) зменшення пов'язаних з цим збитків.

Робота банку, пов'язана з кредитним моніторингом, має носити комплексний характер, охоплювати всю організацію і зміст кредитної діяльності фінансово-кредитної установи з метою оперативної діагностики стану об'єктів дослідження в динаміці, тим самим створюючи можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій.

Література

1. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення 25.10.2021).
2. Рац О. М. Організаційні засади кредитного моніторингу позичальників в системі управління кредитним ризиком банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Херсон, 2014. Вип. 5, ч. 4. С. 117–120. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_05/239.pdf (дата звернення 26.10.2021).
3. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. Ужгород, 2018. Вип. 20, ч. 2. С. 166–170. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_2_2018ua/37.pdf (дата звернення: 27.10.2021).
4. Яремко І. Й., Загорітній М. В. Кредитний моніторинг в комерційних банках як спосіб попередження виникнення проблемної заборгованості. *Молодий вчений*. Херсон, 2021. № 4(92). С. 345–349. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-73> (дата звернення 27.10.2021).

3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки

Grigorchuk M. Eu., Gordeeva T. A.
Khmelnyskyi National University,
с. Khmelnytskyi

AUDIT OF COMPLIANCE WITH FINANCIAL AND BUDGET DISCIPLINE IN THE BUDGET PROCESS

Relevance of research. Rational spending of budget funds, efficient operation of state and municipal property, economic financing from budgets of all levels – this is one of the important tasks in the field of budget management and public finance. Proper compliance with financial and budgetary discipline in the budget process can be ensured through a well-established feedback system, namely public financial control (audit).

Analysis of recent research and publications. Such Ukrainian scientists as Blagun I. G., Vyhovska N. G., Gutsalenko L. V., Dikan L. V., Zhadan T. A., Kotsupatriy M. M. Lysyak L. V, Pihotsky V. F. and others devoted their scientific works to the research of the problem of organization of the state financial control. However, despite the significant achievements, most researchers consider certain aspects of the organization and functioning of public financial control, but little attention is paid to the results of the executive authorities, which are responsible for control functions.

The purpose of the article is to analyze the compliance with financial and budget discipline in the budget process during 2020 and substantiation of directions of improvement of control activity of the State Audit Service of Ukraine.

The main material. In order to perform the tasks assigned to the State Audit Service of Ukraine (hereinafter SASU), its institutions within their powers exercise state financial control over the use of state and local budgets, the state of state and municipal resources in various spheres of state activity, i.e. compliance financial and budgetary discipline in the budget process during the budget year. In Ukraine, it coincides with the calendar year. We will analyze the results of DASU measures in the field of public financial control during 2020, using reporting data from the official website of the institution [1].

During this period, SASU completed more than 9.9 thousand measures of state financial control (including 966 audits and inspections, more than 8.7 thousand monitoring of procurement, 192 state financial audits) at enterprises, institutions and organizations of various forms of ownership.

At the same time, 950 instructions of the Office of the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine (including parliamentary inquiries) and other central executive bodies were fulfilled. As a result of completed measures of state financial control (audits and inspections) at 825 enterprises, institutions and organizations of all forms of ownership revealed financial violations that led to the loss of financial and material resources (lost income, illegal, misappropriated costs and shortages), totalling about UAH 79.4 billion.

The distribution of specific weight by types of these violations is shown in table 1.

Table 1

Financial violations, which led to the loss of financial and material resources, were identified by SASU in 2020

Type of violation	The amount of damage	
	%	UAH million
Illegal expenses	2000.0	2.5
Expenses incurred not for their intended purpose	310.3	0.4
Shortages (theft) of money and valuables	68.5	0.1
Lack of financial resources	76900.0	97.0

Within the rights and responsibilities granted by the DASU institutions, based on the results of state financial control, appropriate measures were taken, as a result of which in 2020 the elimination and

compensation of financial violations that led to the loss of financial and material resources amounted to almost UAH 994.8 million.

Thus, the total amount of financial resources, which as a result of control actions additionally came to the budgets, budgetary institutions and organizations and state and communal enterprises, is over UAH 441.1 million, including the budgets of all levels – more than UAH 363.4 million. Reimbursement and renewal of illegal, non-targeted expenditures and shortages of state and communal resources were provided in the total amount of over UAH 542.3 million.

In addition, SASU and its interregional territorial institutions monitored public procurement during 2020.

Monitoring of the procurement procedure is the analysis of the customer's compliance with the legislation in the field of public procurement during the procurement procedure, conclusion of the procurement contract and during its validity in order to prevent violations of the legislation in the field of public procurement [2].

After the start of monitoring, DASU can use the following sources of information to analyze the evidence of signs of violations:

- information from Prozorro;
- information from unified state registers;
- information from databases open for SASU access;
- data of public authorities, local governments, enterprises, institutions, organizations, customers and suppliers in procurement procedures that can be obtained by the territorial institutions of SASU.

In the development of the first point during 2020 there was a significant improvement, namely in the industrial operation earned the integration of the Treasury system and the Prozorro system. This is an important step in the digitalization of public finances and will significantly simplify for SASU to obtain the necessary information in terms of verifying compliance with financial and budgetary discipline in the budget process. This information allows you to track in real-time the status of registration of agreements of fund managers in the Treasury system, using the Prozorro system.

In addition, a new “E-contract” service should be created, which will be another important element in the public financial management system as the only reliable and legally significant source of information on all contracts concluded for budget funds. The introduction of the “E-contract” system will move to the digital plane business processes of concluded agreements and the processes of their registration in accounting systems [3].

In 2020, SASU and its interregional territorial institutions completed the monitoring of almost 8.8 thousand procurements.

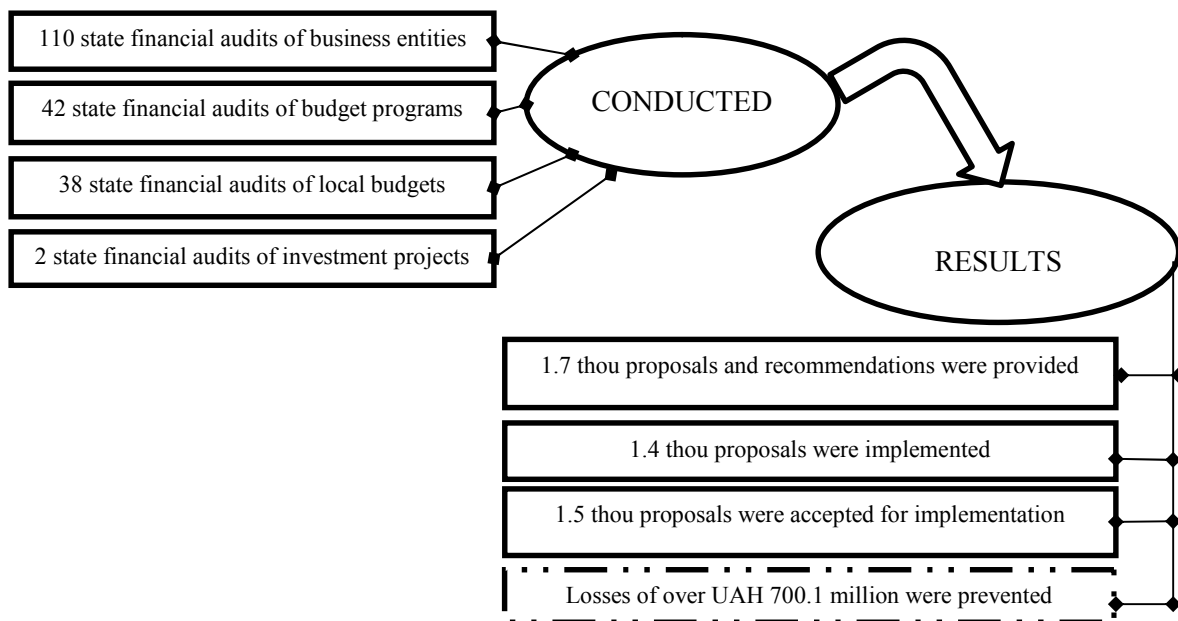


Fig. 1. The main results of the SASU audit that carried through 2020

According to the results of monitoring of procurement by SASU during the reporting period, violations were prevented by cancelling tenders, amounting to over UAH 10.1 billion (in the previous year – amounting to almost UAH 12.3 billion) and by terminating contracts amounting to almost UAH 2, UAH 5 billion (in the previous year – over UAH 2.0 billion).

The main results of public financial audits completed by the SASU in 2020 are shown in Figure 1.

Conclusions. Therefore, to sum up, it should be noted, that as Ukraine is still in the process of developing market relations, public financial control plays a very important role in ensuring financial discipline. After all, this is one of the ways to fill the state budget, a tool to combat crimes in the field of financial relations, a way to preserve state property and funds.

References

1. Official site of the State Audit Service of Ukraine. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/51> (Accessed on 5.11.2021)

2 On Public Procurement [Law of Ukraine № 922-VIII, Dec. 25, 2015]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19/ed20211020#Text> (Accessed on 5.11.2021)

3 Digitization of public finances: how does the State Treasury cooperate with the Prozorro system? URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/news/100020037-didzhitalizatsiyi-publichnikh-finansiv-yak-derzhkaznacheystvo-spiivpratsyuye-z-sistemoyu-prozorro> (Accessed on 5.11.2021).

Ostapenko V. M.

**Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
Kharkiv**

FINANCIAL SUPPORT OF INTERACTION BETWEEN EDUCATION, SCIENCE AND BUSINESS IN INNOVATIVE ECONOMY

Relevance of research. The state policy of regulating education and science is the basis for ensuring the development of human capital and provides an opportunity to obtain economic benefits for the state in the form of sustainable growth and competitive economy, which in turn leads to social and individual well-being and quality of life. At present, education in Ukraine does not meet the modern needs of the individual and society, nor the requirements of the economy and world trends.

Therefore, a systematic transformation in the field of education, science and innovation is needed in order to ensure the appropriate quality of education. In the field of science and technology, the reform will stop stagnation in research, generate demand for training and qualitative developments in basic and applied sciences, reduce inconsistencies between research and implementation of their results, integrate higher education and science of Ukraine into the educational and research space of the European Union.

Analysis of recent research and publications. Current issues of global educational environment, choice of strategic models of functioning and transformation of universities, conditions of formation of research, business and world-class universities, improvement of basic activities of universities, strengthening their scientific and innovative activity, research of their financial and logistical support. leading domestic and foreign scientists, in particular B. Clark, G. Itzkowitz, F. Altbach, J. Salmi, S. Slaughter, L. Leslie, O. Romanovsky, S. Poreva, I. Sandigi, C. Filonovich, D. Palatnikova, E. Ratmanova, P. Schultze, T. Voronkova.

The purpose of the article. In order to develop science and innovation, tasks aimed at achieving the transformation of Ukrainian education into an innovative environment are implemented, and scientists have the opportunities and resources to conduct research that will directly affect the socio-economic and innovative development of the state. The field of education and science must become a lever of social equality and cohesion, economic development and competitiveness of Ukraine. Higher education should create the conditions for obtaining modern knowledge to solve complex problems, create quality and innovative intellectual products and share the values of a free democratic society.

Presentation of the main material. To improve the state of science and technology in Ukraine should address a number of issues, the main of which are:

– improving approaches to the management of science and technology and the mechanism of financing and investing budget funds in its development;

- increasing production productivity as a result of improving conditions for innovation-oriented enterprises;
- improvement of the legal framework in the field of scientific, scientific-technical and innovative activities;
- integration of science, education and production, where the end result is planned innovative products;
- development of the intellectual property market.

It is now necessary to create an effective system of management and funding of science, focused on the development and integration into the world scientific space and the development of innovation ecosystem to transform creative ideas into innovative products and services. To this end, it is necessary to reform the funding system, namely to expand approaches and tools for both budgetary and extrabudgetary support of scientific and technical activities, to create conditions for the effective use of international opportunities; use the results of scientific evaluation to determine the level of budget support, develop research and innovation infrastructure.

In accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the distribution of state budget expenditures between higher education institutions on the basis of indicators of their educational, scientific and international activities" [1] financing and management of the organizational structure of the university. Funding for free economic education should be formed in accordance with such criteria as the scale of the university, regional ratio, contingent of students, the amount of funds received by the university from business and international organizations and entry into international rankings (The Times Higher Education, QS, ARWU, U-Multirank), and from 2021 such a criterion as employment of university graduates will be additionally taken into account (Fig. 1), IHE receives funding from the state budget at the level of about 80 % of previous funding and can additionally receive 15 to 40 % for meeting 95–120 % compared to last year. The criteria should stimulate the development of the universities themselves and promote transparency of funding [2].

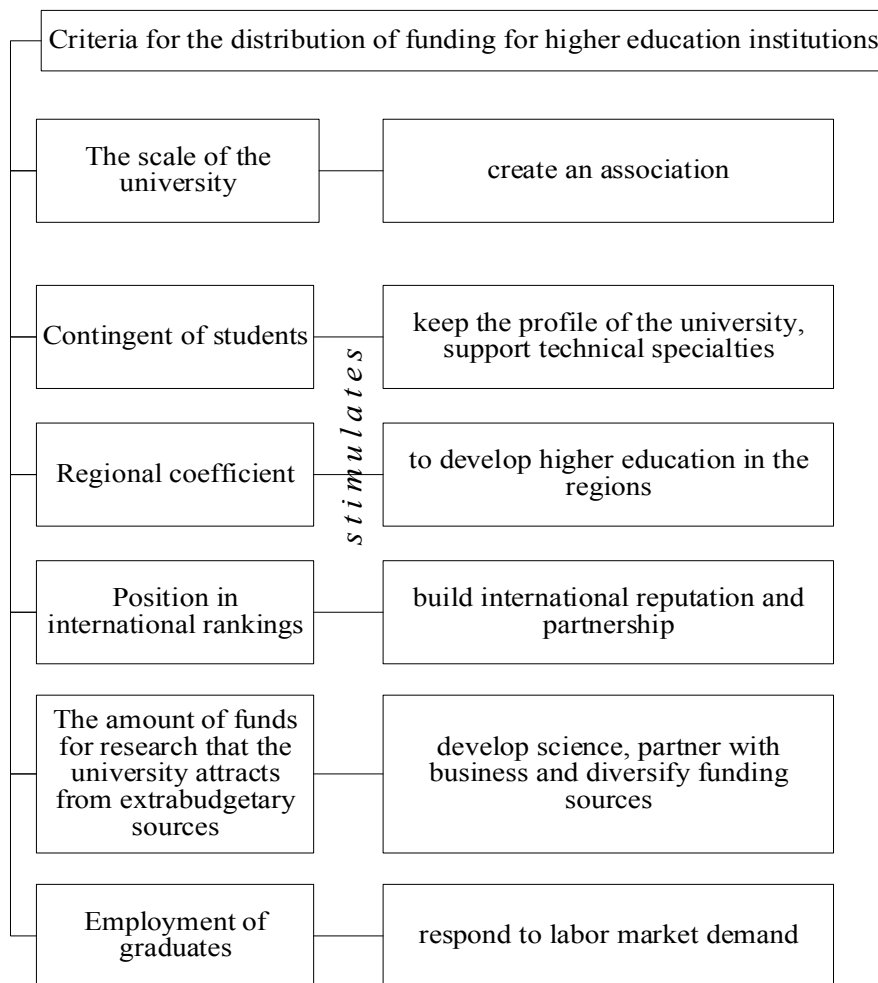


Fig. 1. Criteria for the distribution of funding for higher education institutions

The Ministry of Education and Science of Ukraine plans to distribute funds from the state budget between higher education institutions in the amount of UAH 16,26 billion in 2020. 136 higher education institutions and 12 of their branches, which have their own estimates, will receive funding according to the formula. In 2020, 94 institutions will receive 100–120 % of the 2019 budget, and 54 – 95–99 % of the 2019 budget. Due to the calculation of funding according to the formula in 2020, 17 universities received an increase in funding by more than 15 million hryvnias.

The proposed method of financing encourages free economic development to develop and respond to the demands of the labor market, and additional funding to direct to improve the quality of higher education. Criteria for allocating funding allow universities to identify areas for improvement.

The indicator of scientific activity of the institution of higher education is determined depending on the amount of income to the special fund based on the results of scientific and scientific-technical works on international cooperation projects, the results of scientific and scientific-technical works under economic agreements and the results of scientific services. per one scientific and pedagogical employee at the main place of work (MPW) on average for the previous three calendar years and is taken as equal to: 1 – if the MPW does not exceed 500 hryvnias per person; 1.1 – if the MPW is equal to 501–2000 hryvnias per person; 1.2 – if the MPW is equal to 2001–5000 hryvnias per person; 1.3 – if the MPW is equal to 5001–10 000 hryvnias per person; 1.4 – if the MPW is equal to 10,001–20,000 hryvnias per person; 1.5 – if the MPW exceeds 20,001 hryvnias per person.

The main motivational levers to support the scientific activities of young scientists are:

- strengthening the role and importance of winning in competitions of scientific works by future applicants when entering graduate school to obtain the degree of Doctor of Philosophy at the third (educational and scientific) level of higher education;
- payment for a business trip at the expense of the special fund of the university;
- promotion of the best scientific research of young scientists in accordance with the demands of the real sector of the economy;
- material encouragement of publishing the results of scientific research of young scientists in English in publications indexed by the scientific-metric databases Web of Science and Scopus;
- involvement in research internships within the framework of grant agreements under Erasmus + and AUF projects;
- involvement in research in foreign universities in the framework of cooperation agreements with partner universities.

Conclusions. According to the strategy of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education until 2022 [3], the key goals are to promote the integration of Ukraine's higher education system into the world educational and scientific space and to stimulate the participation of Ukrainian higher education institutions in international educational and scientific rankings.

An urgent need for the university is integration into the world scientific space. To do this, it is necessary to expand the practice of involving foreign scientists in research in the framework of scientific exchange, participation of domestic scientists in scientific, scientific, technical and innovative projects of other countries and large corporations, various international forums, as well as interstate science-intensive projects.

References

1. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : постанова КМУ від 24.12.2019 р. № 1146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>
2. Розподіл держфінансування університетів у 2020 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshe-groshej-silnishim-mon-opublikovalo-rozpodil-derzhfinansuvannya-universitetiv-u-2020-roci>
3. Стратегія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/місія-та-стратегія-агентства/>

Боднар І. О., Мустеца І. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці

ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

Актуальність дослідження. У наш час в Україні створено і діє багато великих і малих підприємств і організацій з різними формами власності. Проблеми обліку доходів, видатків є дуже важливими та актуальними. Саме зараз ця проблема відіграє важливу роль, оскільки від цього залежить не лише майбутнє підприємства, а й держави; тому, що з доходів утворюється ряд державних фондів, які йдуть на підтримку різних бюджетних програм та інші важливі заходи; а також утворення фондів підприємства, та поповнення його власних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських вчених досліджували актуальні питання щодо ведення бухгалтерського обліку та здійснення аналізу в бюджетних установах. Серед цих вчених є такі: С. В. Свірка, Н. І. Сушка, Ф. Ф. Бутинець, С. В. Левицька, П. Й. Атамас, І. Т. Ткаченко та ін. У їх працях багато тверджень про те, що бухгалтерський облік в бюджетних установах є не досконалим і через це вимагає багато подальших досліджень та реформувань.

Мета статті. Дослідження обліку доходів і витрат, яке полягає у своєчасному, і достовірному визначенні фактичних доходів і витрат, пов'язаних з суб'єктів державного сектору, контролю за використанням ресурсів і грошових засобів.

Виклад основного матеріалу. Доходи і видатки бюджетних установ – це самостійні об'єкти обліку, в системі бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору розглядаються у взаємозв'язку, оскільки зв'язок між ними має причинно-наслідковий характер. Доходи відображають всі надходження бюджетної установи, які вона отримує на виконання кошторису, а видатки включають фактичні витрати грошових, матеріальних ресурсів на утримання установи. Господарські засоби та джерела господарських засобів зазнають різких змін у ході діяльності установи. Вони можуть характеризувати їх надходження, вибуття або зміну форми та власника.

Для того, щоб узагальнити доходи та видатки бюджету за різними ознаками розробили бюджетну класифікацію. Її використовують для контролю за фінансовою діяльністю бюджетних установ, складання державних та місцевих бюджетів. Згідно із Бюджетним кодексом класифікація складається з чотирьох частин: класифікація доходів бюджету; класифікація видатків; класифікація фінансування; класифікація боргу [2].

На першому етапі дослідження розглянемо значення доходів та видатків бюджетних установ.

Доходи – це частина грошових коштів, які централізуються державою до загальнодержавного фонду для здійснення та реалізації своїх функцій.

Класифікація доходів бюджетних установ поділяється на такі розділи: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Розберемо кожен розділ окремо:

– податкові надходження – це загальнодержавні податки, місцеві податки, збори та обов'язкові платежі, які встановлені законами України;

– неподаткові надходження – це доходи бюджету, які надходять у вигляді доходів від підприємницької діяльності, адміністративні збори, надходження від штрафів та власні надходження (державне мито, плата за дітей у школах та дитсадках та ін.);

– доходи від операцій з капіталом – це надходження коштів, які мобілізуються неподатковим методом;

– трансферти – кошти, які одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [6].

Видатки – це кошти, які використовують для здійснення програм та заходів, що передбачені законом про бюджет на поточний рік.

Видатки бюджету класифікуються за такими ознаками: 1) функції, які пов'язані із видатками бюджету; 2) ознака головного розпорядника коштів бюджету; 3) бюджетні програми; 4) економічна характеристика операцій по видатках. Також існує економічна класифікація видатків. Для кожної бюджетної установи ця класифікація є важливою, для того, щоб планувати та організувати облік видатків. Вони плануються в кошторисі та відображені в бухгалтерському обліку за кодами

економічної класифікації видатків. Для конкретного виду видатків є свій 4-рівневий цифровий код, який позначають буквами: КЕКВ – код економічної класифікації видатків. За допомогою цього коду можна отримувати інформацію про конкретні видатки установи [3].

Видатки можуть використовуватись для поточних проблем (код 1000) або на використання капітальних витрат (код 2000). Вони поділяються на два види: відплатні (здійснені в обмін на товар або послугу); невідплатні. Видатки класифікують на видатки загального та спеціального фонду залежно від джерел покриття. Видатками загального фонду називаються видатки, які здійснюються на рахунок загального фонду бюджетної установи, аналогічно видатки спеціального фонду – на рахунок спеціального фонду.

Якщо видатки залежать від руху бюджетних коштів то їх класифікують на касові та фактичні видатки.

Касові видатки – це суми та виплати, які здійснені з поточних чи реєстраційних рахунків або готівкою, або безготівково. До зменшення касових видатків призводить повернення грошових коштів на рахунки.

Для обліку касових видатків не передбачено окремих рахунків, тому що видатки збігаються з кредитом рахунку 23 «Грошові кошти на рахунках», субрахунках 2313 «Реєстраційні рахунки» та 2314 «Інші рахунки в Казначействі».

Синтетичний облік касових видатків відображається: у меморіальному ордері 2 (за загальним фондом); у меморіальному ордері 3 (за спеціальним фондом).

Фактичні видатки – це кінцеві видатки, оформлені відповідними первинними документами, які здійснювалися за рахунок коштів загального та спеціального фондів бюджету. До них належать неоплачені рахунки кредиторів, нарахована, але не виплачена заробітна плата та стипендія.

Облік фактичних видатків здійснюється на субрахунках: 801, 811, 821, 831, 841, 851, 852. Ці видатки є показниками кінцевого виконання кошторису установи, тобто в разі виконання планового обсягу робіт вони повинні відповідати сумам асигнувань за кошторисом.

Важливу роль у державному фінансуванні відіграє кошторис витрат. Із затвердженого кошторису витрат, кошти виділяють на проведення заходів та на утримання установ. Кошторисом витрат називають документ (основний плановий і фінансовий), який описує обсяги та всі грошові витрати підприємства за певний проміжок часу, що виділяються на утримання установи [4].

Висновки. Таким чином, ми обґрунтували, що для бухгалтерського обліку основним завданням є своєчасне, повне та точне відображення всіх господарських операцій, беручи до уваги доходи та видатки. Адже вони є найважливішими в цій діяльності при дослідженні стану обліку доходів та видатків суб'єктів державного сектору. Для забезпечення майбутнього ефективного функціонування бюджетної установи в основу даного обліку потрібно покласти доцільне кошторисне використання державних коштів та забезпечити контроль за їх надходженням.

Можна зробити висновок, що саме об'єкти – доходи та видатки бюджетних установ - потребують детального опрацювання. Адже саме діяльність бюджетних установ найбільш спрямована на задоволення культурних та соціальних потреб для суспільного та державного життя [1].

Література

1. Виконання бюджету та його облік. URL: <https://bit.ly/347iHsx> (дата звернення: 28.09.2021).
2. Дідик А., Лемішовський В. Бюджетні установи: облік та оподаткування, кадри та зарплата, звітність. Навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 652 с.
3. Карпенко Н. Г. Завдання та порядок відображення в обліку видатків бюджетних установ. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.3/154.pdf> (дата звернення: 22.05.2021).
4. Мікрюкова Л.В., Гуцайлюк Л.О. Адаптація обліку витрат і доходів суб'єктів державного сектору до змін чинного законодавства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Економічні науки. 2019. № 1. С. 91–97.
5. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 № 1219. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16> (дата звернення: 22.10.2021).
6. Ростоцька О. Форми бюджетного фінансування. Збірник наукових праць студентів кафедри обліку в бюджетній та соціальній сфері. Тернопіль : THEU. С. 16–19. URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/handle/316497/17246> (дата звернення 22.10.2021)

Герасимчук В. Г., Вдовенко Л. О.
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Актуальність дослідження. Для досягнення більш динамічного економічного розвитку сільських територій України, для зміцнення тенденції до підвищення добробуту громадян, органи влади та місцевого самоврядування мають опиратись не тільки на внутрішні, але також і на зовнішні ресурси.

Прикладом таких зовнішніх ресурсів, є залучення інвестицій, що створить нові виробничі потужності та нові робочі місця, сприятиме розвитку експорту з країни і виступить, таким чином, додатковим потужним рушійним фактором розвитку економіки. Основою будь-якого планування, є розробка успішної стратегії. Що являтиме собою сукупність алгоритмів та послідовність дій задля формування сприятливого інвестиційного клімату на сільських територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники, які займалися питанням інвестиційної та інноваційної діяльності та питаннями розвитку сільських територій України, праці кого ми використали в нашій науковій дослідженні: Вдовенко Л. О. [1, 3], Балдинюк В. М. [2], Томашук І. В. [6] та ін.

Мета статті. Обґрунтування необхідності розробки стратегії залучення інвестицій на розвиток сільських територій України.

Правильно встановлені цілі стратегії розвитку сільських територій та підібрані інноваційні методи, дозволять систематизувати діяльність, встановити пріоритети та із максимальною ефективністю використати обмежені ресурси.

Виклад основного матеріалу. Підвищити конкурентоспроможність і економічну ефективність сільських територій можна за рахунок нових інвестицій та інновацій, які могли б поліпшити структуру економіки. Серед найважливіших чинників, які впливають на прийняття інвестором рішення про вибір місця для реалізації інвестиційного проекту, є не лише наявність об'єктів та ділянок для інвестицій, а й стан інвестиційного клімату та очікування дієвої співпраці з місцевими органами влади, сприяння у реалізації інвестиційних проектів [3].

Динамічний та ефективний розвиток інвестиційної діяльності є необхідною умовою стабільного функціонування й розвитку економіки. Масштаби, структура і ефективність, використання інвестицій великою мірою визначають результати господарювання на різних рівнях економічної системи, стан, перспективи розвитку та конкурентоспроможність національного господарства.

Інвестиції – відносно новий для вітчизняної економіки термін, однак, в економічній теорії та підприємницькій практиці немає такого поняття, яке б використовувалося настільки часто й водночас – неоднозначно [5]. Отже, виходячи з ролі та завдань інвестицій, можемо визначити кінцеву роль інвестицій в розвитку сільських територій України. Наведемо авторську схему на рис. 1.



Рис. 1. Роль інвестицій в інноваційному розвитку сільських територій

Проаналізувавши цей рисунок, можемо чітко розуміти вплив інвестицій на розвиток сільських територій та прогнозувати позитивні результати привабливого інвестиційного клімату й необхідності стратегії реалізації такого клімату. А основними критеріями стійкого сільського розвитку є підвищення ефективності сільського господарства, диверсифікація сільської економіки, продовольча безпека країни, природний приріст сільського населення, підвищення рівня та якості життя на селі, дотримання соціального контролю над історично освоєними територіями, поліпшення родючості ґрунту й екологічної ситуації в сільських районах [6, с. 145].

Для забезпечення дійовості стратегій в нових укрупнених громадах слід ключову увагу приділити громадському моніторингу: доки не буде реальної управлінської відповідальності за виконання стратегії перед громадянами, ступінь їх виконання не підвищиться, а красиві стратегічні наміри залишаться обіцянками. Сьогодні вже існує багатий зарубіжний досвід з кращих практик громадського моніторингу, на основі якого нами систематизовано форми проведення моніторингу, зокрема антикризового, у професійному та громадському середовищі. Одною з ключових проблем укрупнення громад є забезпечення якості і доступності публічних послуг. Очевидно, що небезпека віддалення громадянина від центру надання послуг існує, тому важливим стратегічним завданням є вибір підходу до розв'язання такої проблеми [4]. Логічним висновком цього є пріоритет у будівництві доріг, що, в свою чергу, спирається на пріоритетний розвиток економіки території. Укрупнення громад – один з ключових процесів реформування місцевого самоврядування, однак він лише створює потенціал нормального функціонування та розвитку територіальних громад, у якому провідне місце посідають, зокрема, процеси співробітництва громад, що реалізуються інструментами стратегічного планування та проектного підходу. Безумовно, нові умови здійснення стратегічного планування та реакція на виклики до його якості забезпечуватимуть подальше відпрацювання методологічного базису отримання обґрунтованих стратегічних рішень, що відповідає вимогам європейського стилю публічного управління [2, с. 62].

Розробка інвестиційної стратегії є доволі творчим і циклічним перебігом, який ґрунтується на оцінюванні та прогнозуванні умов здійснення інвестиційної діяльності і передбачення відповідних ризиків на макрорівнях і макрорівнях. На обрання інвестиційної стратегії для організації впливають певний перелік факторів (рис. 2).

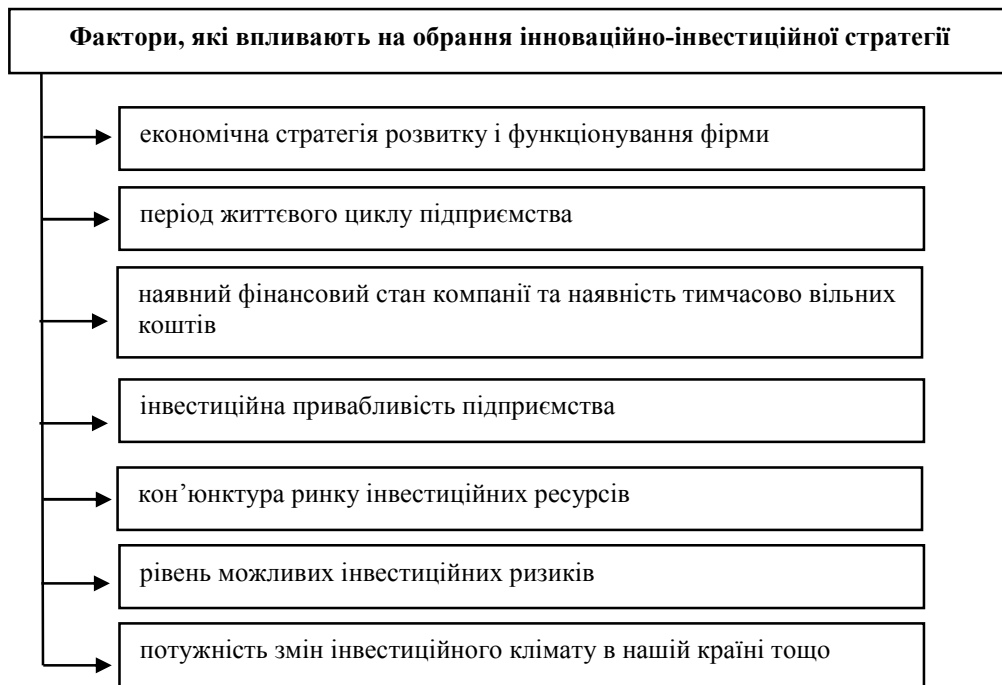


Рис. 2. Фактори, які впливають на обрання інноваційно-інвестиційної стратегії*

*сформовано автором на основі [5]

В умовах економічного спаду та кризи, розв'язання стратегічних завдань, організація потребує постійної уваги при реалізації основних функцій інвестиційного процесу:

- розробка і своєчасна корекція стратегічних напрямів інвестиційної діяльності;
- створення системи цілей інвестиційної діяльності та основних її напрямів на довгостроковий період із чітким формуванням пріоритетних завдань, які необхідно розв'язати в найближчій перспективі;
- передбачення загальної потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації розробленої стратегії на певних етапах її здійснення. Також знаходження можливостей формування власних інвестиційних ресурсів;
- пошук найефективніших інвестиційних програм і проєктів.

Висновки. Отже, стратегічне планування є базовою основою інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку сільських територій. В подальшому інвестиції можуть стати ефективним інструментом розвитку даних територій та виведенням їх на новий економічний рівень. Адже інвестиції стимулюють розвиток виробничих об'єктів на місцях, що додає додаткових доходів в місцеві бюджети, що в свою черзі сприяє позитивному іміджу села та демографічному прогресу. Тому можемо зробити висновок, що інвестиції являються необхідною важливою складовою інноваційного розвитку сільських територій України. А вдало підібрана стратегія є запорукою пошуку цих інвестицій та розробки результативного механізму їх залучення на розвиток сільських територій України в умовах реалізації євро інтеграційної стратегії.

Література

1. Vdovenko L., Herasymchuk V. Assessment of the current state of investment attractiveness of Ukraine. *The scientific heritage*. 2021. № 58. Vol. 4 P. 16–22. URL: <http://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2021/01/>
2. Балдинюк В. М. Сутність та особливості державного регулювання розвитку сільських територій. *The scientific heritage*. 2020. № 48. Vol. 4. P. 60–67.
3. Вдовенко Л.О. Фінансовий аспект діяльності підприємств малого і середнього бізнесу в аграрній сфері та їх роль у розвитку сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки та практики*. 2021. Вип. 2. С. 24–37.
4. Децентралізація в Україні: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua>
5. Інвестиційна діяльність в Україні: тенденції та перспективи. URL: http://www.economy.gov.ua/pdf/5_2019/48.pdf
6. Томашук І.В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. № 1 (38). С. 140–149.

Жук І. І.

**Навчально-науковий інститут менеджменту, економіки та фінансів
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад»
«Міжрегіональна академія управління персоналом»,
м. Київ**

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

Актуальність дослідження. Цифрова трансформація, що відбувається в країні означає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери її бізнесу. Ця інтеграція призводить до принципових змін у тому, як діють громадяни, підприємства та організації, як вони забезпечують цінність для себе, своїх працівників, клієнтів, партнерів, досягаючи власних та спільних, економічних та соціальних цілей швидше, дешевше та з новою якістю. В свою чергу цифрова економіка – це тип економіки, де ключовими факторами та засобами виробництва є цифрові дані (бінарні, інформаційні тощо) та мережеві транзакції, а також їх використання як ресурсу, що дає змогу істотно збільшити ефективність та продуктивність діяльності та цінність для отриманих продуктів та послуг.

Штучний інтелект (ШІ) (англійською Artificial intelligence, скорочено AI) є найважливішим аспектом Четвертої промислової революції і став явним фокусом дискусій на щорічних зборах Всесвітнього Економічного Форуму (World Economic Forum) [1] за останні кілька років. Фінансові

установи в усьому світі здійснюють масштабні інвестиції в розвиток штучного інтелекту, тоді як уряди та регулятори прагнуть подолати значні невизначеності, оскільки штучний інтелект стає центральним елементом організацій та ринків.

Всесвітній економічний форум має успішний досвід надання детального багатостороннього аналізу змін ландшафту фінансової екосистеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом 2017–2020 років аналітики досліджували вплив штучного інтелекту у сфері фінансових послуг і виявили, що його довгострокові наслідки можуть бути ще радикальнішими і перетворювальними, ніж уявили на початку. Дослідження базується на тому, що структура екосистеми фінансових послуг увійшла в період трансформації, яка значною мірою стимулювала можливості та вимоги штучного інтелекту

Мета статті. Дослідити та підтвердити те, що ШІ стає ключовою, фундаментальною та вирішальною технологією для людства [2], виділити ризики, що можуть виникати на ринку фінансових послуг у разі використання технологій штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект обіцяє стати самим проривним класом технологій протягом 10 років унаслідок досягнення у сфері обчислювальної потужності, обсягів, різноманітності та швидкості збільшення даних [3].

Масштаби використання штучного інтелекту в фінансовому секторі і в сфері FinTech розширюються, починаючи від послуг, орієнтованих на клієнта (таких, як чат-боти, персоналізований маркетинг), до внутрішніх процесів управління ризиками (наприклад, автоматизація операцій, аналіз контрактів, автоматичне управління ризиками). Загальна назва FinTech означає фінансові послуги на цифровому ринку, цифрові інфраструктури, які дозволяють впроваджувати нові типи угод та процедур у класичних сферах банківської діяльності, таких як кредитування, інвестиційні стратегії та платежі. Впровадження інноваційних фінансових технологій стимулює появу і розвиток нових ніш на фінансовому ринку, таких як альтернативні фінанси, краудфандінг і P2P-кредити, а також кредити, роботизовані консультації та автоматизоване управління інвестиціями.

Обсяг інвестицій у сферу ШІ у світі швидко зростає. У 2018 р. він склав \$27 млрд (з яких 55 % – інвестиції США). Згідно з результатами дослідження PwC «Штучний інтелект: не упустити вигоду» зазначено, що у 2030 р. глобальний ВВП зросте на 14 %, або на \$15,7 трлн внаслідок активного використання штучного інтелекту [1].

У фінансовій сфері алгоритмам штучного інтелекту, вже довіряють облік операцій, виявлення шахрайських схем, оцінку кредитоспроможності клієнтів, планування ресурсів і формування звітності.

Аналітика великих даних (Big Data) на основі штучного інтелекту надає постачальникам фінансових послуг небачені раніше можливості реагувати на вимоги споживачів та враховувати економічні тенденції в режимі реального часу. Системи автоматизації комплаєнса на основі штучного інтелекту різко скорочують витрати на велику кількість працівників юридичних департаментів і відділів ризику, а також зменшують відсоток людських помилок.

Згідно зі звітом Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ, WIPO) «Про стан трендів у галузі штучного інтелекту», Китай значно випереджає інші країни за показниками ШІ [4]. Серед Топ 20 академічних організацій у сфері патентування ШІ 17 є китайськими компаніями, а також 10 з Топ 20 кращих наукових публікаторів у галузі ШІ [5]. За фінансовими показниками загальний обсяг китайської індустрії технологій ШІ до 2020 р. перевищував \$22 млрд, до 2025 р. – має вийти на позначку \$60,3 млрд і до 2030 р. досягти 1 трлн юанів (приблизно \$150,8 млрд). Цей план взаємопов'язаний з іншими стратегічними документами Китаю, для нього встановлений шостий пріоритет серед 69 основних завдань центрального уряду Китаю, визначених у «13-му п'ятирічному плані розвитку національних стратегічних і тих, що розвиваються, галузей» (2016–2020 рр.) [6].

Щодо європейського досвіду, який стосується великих даних, то у своєму бізнес-плані на 2018/2019 роки Фінансовий орган з питань фінансової поведінки (FCA) заявив, що перегляне використання даних фірмами фінансових послуг, включаючи аналіз машинного навчання великих пулів даних, а також торгівлю та більш широкий штучний інтелект [1].

У звіті ВОІВ йдеться, що число зарахованих до університетів студентів, націлених на спеціальності в галузі ШІ, щороку зростає в кілька разів [7]. Особливо швидке зростання спостерігається в Китаї.

Експерти аналітичного агентства Gartner оцінили комерційну цінність ШІ-систем у компаніях, які представляють різні галузі. Глобальна вартість бізнесу, отримана від штучного інтелекту, складала \$1,2 трлн у 2018 р., що на 70 % більше, порівняно з 2017 р. До 2022 р. глобальна вартість ШІ досягне майже \$4 трлн (рис. 1) [8].

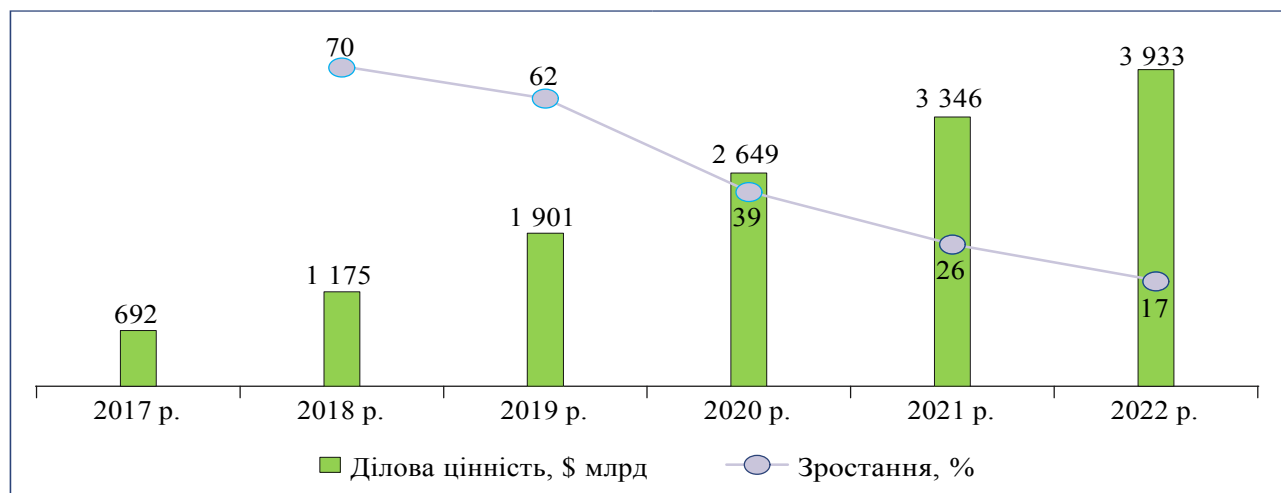


Рис. 1. Прогноз сумарного прибутку компаній, отриманого завдяки штучному інтелекту*
*розроблено на основі [7]

Фахівці Gartner вважають, що ШІ стане частиною стратегії цифрової трансформації і пріоритетом для інвестицій майже для третини компаній. До галузей, представники яких прогнозують максимальний ефект від інвестицій у технології ШІ, належать: ІТ, технології і телекомунікації (59 %), комерційні та професійні послуги (43 %), а також обслуговування споживачів і сектор фінансових послуг (32 %) [8]. Так, у липні 2018 р. Фінансовий орган з питань фінансової поведінки (FCA) та регулятор платіжних систем (PSR), висвітлили декілька прикладів використання штучного інтелекту у фінансових послугах, що ризикують посилити соціальне відчуження, наприклад, компанії, що займаються кредитними картками, скорочують кредитні ліміти, у разі коли з'являється оплата за консультування щодо розірвання шлюбу, що сильно корелює з дефолтом боргу [9]. Фінансові установи повинні стежити за таким використанням особистої інформації, що є порушенням Принципу FCA 6 та може призвести до позовів про дискримінацію. Крім того, при введенні нових інструментів фінансові компанії стикаються з ризиками, які раніше в їх практиці не зустрічалися та можуть призвести до фінансових і репутаційних витрат. Логічним постає правове питання про відповідальність у разі помилки: хто саме буде нести відповідальність – фінансовий спеціаліст, розробник ШІ чи колегіальний орган, який використовував технологію для прийняття рішення. Розглянувши практичний приклад, вбачається, що навчений алгоритм не завжди може уникнути упередженості. Так, згідно з історичною вибіркою, в останні десятиліття жінкам рідше схвалювали кредити. Ґрунтуючись на представлених даних, алгоритм зробить висновок, що жінки з дітьми є неблагонадійними позичальниками, і буде відмовляти навіть кредитоспроможним [10, 11].

Висновки. Підсумовуючи можна виділити такі ризики [12], що можуть виникати на ринку фінансових послуг у разі використання технологій штучного інтелекту: неправильне використання даних; дискримінація та упередженість; в) антиконкурентна поведінка; система управління у контексті розгляду автоматизованих інвестиційних послуг та щодо нагляду за алгоритмічною торгівлею на оптових ринках; відповідальність (за делікти та за якість продукції, коли товаром є технологія ШІ).

Потенційні переваги ШІ, очевидно, більші, ніж потенційні недоліки. Для безпечного закріплення технологічного розвитку і звільнення суспільства від упереджень та ризиків необхідно сформулювати та посилити чинне законодавство у цій галузі. Це створить етично правове середовище для розвитку інновацій.

Література

1. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 10.11.2021).
2. Некрасов В. Як прогресує штучний інтелект: звіт про останні досягнення. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/07/15/649648> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Влияние технологий искусственного интеллекта на экономику и бизнес. *Tadviser*. URL: <https://www.tadviser.ru/index.php/> (дата обращения: 10.11.2021).

4. Искусственный интеллект. *ВОИС. Тенденции развития технологий*. 2019. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_1055_exec_summary.pdf. (дата обращения: 10.11.2021).
5. Сверхдержавы искусственного интеллекта. Китай: Кремниевая долина и новый мировой порядок. URL: <https://www.yakaboo.ua/sverhderzhavy-iskusstvennogo-intellekta-kitaj-kremnievaja-dolina-i-novuj-mirovoj-porjadok.html>. (дата обращения: 10.11.2021).
6. State of AI Report 2019. URL: <https://www.stateof.ai>; <https://drive.google.com/file/d/1rdPH1/wf7d2Nx8Ax9sxd9eEypvMQu8cn7/view> (дата звернення: 10.11.2021).
7. Gartner Says Global Artificial Intelligence Business Value to Reach \$1.2 Trillion in 2018. *Gartner*, 2018. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2018-04-25-gartner-says-global-artificial-intelligence-business-value-to-reach-1-point-2-trillion-in-2018>. (дата звернення: 10.11.2021).
9. Стельмах С. Через несколько лет большинство приложений будет выпускаться со встроенным ИИ. *itWeek*, 2017. URL: <https://www.itweek.ru/idea/article/detail.php?ID=196421> (дата обращения: 10.11.2021).
10. Jon Truby, Rafael Brown, Andrew Dahdal. Banking on AI: mandating a proactive approach to AI regulation in the financial sector. *Law and Financial*. 2020. Vol. 14. Issue 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17521440.2020.1760454> (дата звернення: 10.11.2021)
11. Опитування українських банків та фінтехкомпаній. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12-12-2019.pdf. (дата звернення: 10.11.2021)
12. Овсяно Ю. О. Використання штучного інтелекту в банківській сфері. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24445/77-79.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.11.2021)
13. Право на інновації. Національна академія правових наук. URL: https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2020/09/Tezy_25_06_20/Tezy_25_06_20_300-305.pdf (дата звернення: 10.11.2021).

Коваленко С. В., Мустеца І. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Актуальність дослідження. Впровадження ефективної системи охорони здоров'я є головним завданням державного управління, адже саме через систему охорони здоров'я держава виконує основний конституційний закон і дотримується прав людини.

Правова і демократична держава із соціально-орієнтовною ринковою економікою активно забезпечує якість медичних послуг населенню, саме тому фінансові ресурси, які виділяються із держбюджету на медицину та охорону здоров'я потребують постійного вивчення і удосконалення.

Реформування системи охорони здоров'я України вимагає трансформації механізмів державного управління, що визначено в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 1031-р «Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я» [1, 2]. Особливо гостро питання стоїть щодо фінансового забезпечення, як реформ так і їх напрямів, що актуалізує пошук напрямів удосконалення системи фінансового забезпечення, в тому числі і в Чернівецькій області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового забезпечення медичних закладів знаходять відображення в працях: Бабченко В. Л., Андрушко О. Г. [3], Криничко Л., Мотайло О. [4]. Степанов М. відмічає, що оновлена Програма медичних гарантій почала діяти з 1 квітня 2021 р. [7]. Про необхідність фінансового забезпечення охорони здоров'я в наукових працях говорить Є. Іваненко [6], Панасицька О., Іванцова А. аналізують фінансування медичних закладів у 2021 році [8].

Метою статті є дослідження фінансування системи охорони здоров'я та визначення напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сфера охорони здоров'я України характеризується негативними трендами, що викликано системною кризою всієї сфери. Так на відміну від інших галузей, охорона здоров'я в Україні майже повністю залежить від державного бюджетного фінансування, а також частково покривається за рахунок грантів, благодійної та спонсорської допомоги. Розвиток та

залучення інших джерел фінансування стримується недостатнім зацікавленням приватного сектора та дещо негативним ставленням з боку державних органів управління охороною здоров'я до підприємництва у сфері охорони здоров'я в цілому. Бабченко В. Л. та Андрушко О. Г. зазначають, що у сфері фінансування галузі охорони здоров'я першочерговою проблемою є нестача державних коштів, що веде до зменшення обсягів безоплатної медичної допомоги [3].

Головними напрямками видатків державного бюджету є:

- апарат Міністерства охорони здоров'я України;
- Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками;
- Національна служба здоров'я України;
- Міністерство охорони здоров'я України (загальнодержавні видатки та кредитування).

Однак у 2021 р. оновлена Програма медичних гарантій, яка діє з 1 квітня 2021 р. Нею передбачено 35 пакетів медичних послуг, зокрема вакцинація проти коронавірусної хвороби, два абсолютно нові та п'ять пакетів послуг виокремлені з вже наявних і деталізовані для більшої зручності пацієнтів. Зокрема, з 1 квітня збільшили фінансову допомогу при пологах, дослідження статистичних даних виявило, що минулого року це становило 8 136 грн, тепер передбачено 10 382 грн. Також оплата екстреної медичної допомоги з розрахунку на одну людину збільшується майже у два рази: 1 квітня 2020 р. вона становила 116 грн, а сьогодні – 235 грн.

Програмою медичних гарантій також передбачено збільшення фінансування лікування серцево-судинних захворювань, які забирають найбільше життів українців. «У загальній структурі причин смертності смертність від цих хвороб складає 67 %. Якщо станом на 1 квітня 2020 р. на лікування інсульту держава витратила 19 332 грн з розрахунку на людину незалежно від стану й рівня тяжкості, то з 1 квітня 2021 року така допомога може скласти до 97 821 грн залежно від лікування.

Якщо порівняти з минулим роком, то значно збільшена оплата лікування онкологічних захворювань. У 2021 році ввели новий тариф на онкогематологію, де зазначена сума 54 000 грн, якщо ж йдеться про лікування дитини – сума збільшується до 162 000 грн. «На лікування онкології також передбачені препарати, які держава централізовано закуповує і передає в лікарні. Також суттєво, з 21 000 грн до 40 000 грн, збільшили тариф на лікування туберкульозу [7].

Як зазначає Степанов М. програма медичних гарантій – це гарантована державою соціальна й медична послуга, яка передбачає екстрену, первинну, спеціалізовану, паліативну допомогу та реабілітацію, медичну допомогу дітям, яким не виповнилось 18 років, та медичний супровід вагітності та пологів. Для цього Національна служба здоров'я укладатиме з медзакладами договори на пакети медичних послуг [7].

Порівняно з 2020 роком фінансування медичних послуг збільшили. Так, якщо минулого року на програму медичних гарантій в держбюджет заклали 70,4 млрд грн, то у 2021 р. – понад 120 млрд грн. Навіть з урахуванням інфляції, це на 62 % перевищує показники 2020 р. по видатках.

Відтак, фінансування охорони здоров'я зростає. Із цієї суми на первинку виділили майже 21 млрд грн, на екстрену медичну допомогу майже 14 млрд грн та на допомогу хворим з COVID-19 близько 10 млрд грн. Решта заплановано на пакети медичної допомоги, які законтрактували медичні заклади вторинної та третинної ланок [8].

Законодавцем в Україні прийнято ряд ефективних кроків на шляху реформування охорони здоров'я, а саме відповідно до Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я та ряду законів, підписаних Президентом України у грудні 2017 року, із 2018 року є стартувало втілення масштабної трансформації фінансування системи охорони здоров'я [1]. Нова модель фінансування орієнтована на пацієнтоцентризм, а також забезпечує виконання державних гарантій щодо медичної допомоги та дозволяє чітко визначити ролі та зобов'язання Уряду, органів місцевого самоврядування та керівництва медичних закладів.

Висновки. Враховуючи результати проведеного дослідження, а також висновки Світової організації охорони здоров'я та Світового банку встановлено, що структура реформи фінансування системи охорони здоров'я в Україні відповідає провідним міжнародним практикам покращення доступності, якості та ефективності медичних послуг. Фінансування системи охорони здоров'я добре узгоджується із загальними цілями розвитку України і, за умови її послідовної реалізації, вона також повинна принести дивіденди у вигляді поліпшення економічних результатів та забезпечення фінансової дисципліни. Також важливим важелем фінансування є стійкі політичні зобов'язання та сталі міжвідомчі відносини між Кабінетом Міністрів, Міністерством охорони здоров'я, Національною службою здоров'я України та Міністерством фінансів, що ефективно впливає на охорону здоров'я населення України загалом.

Література

1. Етапи впровадження реформи фінансування системи охорони здоров'я закладами ПМД у 2018 році. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/311/USAID_2018_interactiv_1.pdf
2. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я. Розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249626689>
3. Бабченко В. Л., Андрушко, О. Г. (2019). Пріоритетні напрями реформування галузі охорони здоров'я у Житомирській області. *Публічне управління та адміністрування*. 2019. № 3 (89). URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=657> (дата звернення 25.10.2021 р.)
5. Криничко Л., Мотайло О. (2021). Нові підходи до фінансування системи охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління*. Том 9. № 2. 2021. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/871-Article%/20Text-1299-1-10-20210527.pdf> (дата звернення: 25.10.2021 р.)
6. Іваненко Є. Фінансове забезпечення охорони здоров'я в умовах соціально-економічних трансформацій // *Світ фінансів* № 3. 2015. С. 71–81.
7. Степанов М. У 2021 значно збільшено перелік медичних послуг та їх фінансування URL: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/maksim-stepanov-u-2021-znachno-zbilsheno-perelik-medichnih-poslug-/ta-ih-finansuvannja>
8. Панасицька О., Іванцова А. Нові пакети та більше грошей: що змінилося в медреформі в 2021-му URL: <https://voxukraine.org/novi-paketi-ta-bilshe-groshej-shho-zminilosya-v-medreformi-v-2021-mu/>

Котляревська Д. С., Кравченко О. В.
Сумський державний університет,
м. Суми

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ
В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ**

Актуальність дослідження. В системі фінансового менеджменту будь-якого суб'єкта державного сектору (СДС) займає механізм управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Значні суми дебіторської та кредиторської заборгованості призводять до перерозподілу оборотних грошових коштів. Через ефективне управління грошовими потоками можна забезпечити успішне виконання функціональних повноважень будь-якої установи. Це призводить до необхідності оптимізації дебіторської заборгованості, в т.ч. й через формування достовірної та своєчасної облікової інформації про стан розрахунків з різними дебіторами, підвищенні рівня відповідальності і самостійності задля розробки механізму реалізації заходів для забезпечення ефективності таких розрахунків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та методичним питанням управління та обліку дебіторської заборгованості приділено увагу в багатьох працях вітчизняних науковців, таких як: Атамас П. І., Джога Р. Т., Лемішовський В. І., Левицька С. О., Свірко С. В. та ін. За умов неефективності існуючого механізму організації заборгованості, недосконалості ринкових регуляторів питання щодо її обліку та управління для установ державного сектору є дискусійними і потребують детального вивчення.

Метою статті є дослідження питань у сфері управління дебіторської заборгованості, а також розробка рекомендацій щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Дебіторська заборгованість є складовою оборотного капіталу установи державного сектору. Основною причиною утворення значних обсягів такої заборгованості є несвоєчасність оплати за надані СДС платними послугами. До визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» не існує єдиного підходу: з розвитком економічних відносин зміст дебіторської заборгованості дещо змінився, але основне тлумачення цього поняття залишається незмінним. Так, під дебіторською заборгованістю розуміють неспроможність виконати свої зобов'язання, суму зобов'язань, що підлягають погашенню, вкладення в оборотні активи, права на повернення боргу, оцінюють як показник фінансового стану бюджетної установи. в міжнародній практиці вся дебіторська заборгованість відноситься до фінансових активів. З юридичної точки зору, дебіторська заборгованість є наслідком цивільно-правових зобов'язань, що виникають внаслідок певної операції, що здійснюється угодою і є діяльністю суб'єктів, які беруть участь у ній (юридичних або фізичних осіб), що призводить до виникнення товарних і грошових зобов'язань [1].

Класифікація дебіторської заборгованості передбачає її розподіл на поточну та довгострокову, прострочену та безнадійну, за видами. Для СДС не розроблено відповідного НП(С)БОДС, а питання щодо організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості врегульовано Порядком бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ № 372 [1]. Даним Порядком закріплено наступні визначення:

- дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували установі певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів;
- дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів установі на певну дату;
- безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником, або дебіторська заборгованість, строк позовної давності якої минув;
- дебіторська заборгованість, строк позовної давності якої минув – дебіторська заборгованість, що обліковується після закінчення терміну позовної давності;
- прострочена дебіторська заборгованість – дебіторська заборгованість, що виникає на 30-й день після закінчення терміну обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена після виписування рахунку на оплату [1].

Тобто дебіторська заборгованість виступає як борги інших установ або фізичних осіб за виплатами установі. Основною причиною виникнення дебіторської заборгованості є здійснення попередньої плати за товари, роботи й послуги. За загальним правилом, керівники установ відповідно до ст. 49 Бюджетного кодексу України [2] приймають рішення про оплату товарів, робіт і послуг і дають доручення на здійснення платежу тільки після їх отримання, якщо інше не передбачено, зокрема, нормативно-правовими актами Кабміну. Також вона може виникати за розрахунками із бюджетом, з орендарями, учнями, студентами, підзвітними особами щодо відшкодування нанесених збитків, розрахунків за завдану установі шкодою у вигляді нестач і розкрадань грошових коштів, матеріальних цінностей, втрат від псування матеріальних цінностей. Поява дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом, який зумовлений існуванням ризиків під час проведення взаєморозрахунків між контрагентами за результатами господарської операції.

Вважаємо, що задля успішної реалізації функцій організації управління дебіторською заборгованістю необхідно закріпити основні положення стосовно економічної сутності дебіторської заборгованості та порядку її обліку через введення в дію окремого НП(С)БОДС.

Дебіторську заборгованість визнають активом, якщо існує ймовірність отримати установою в майбутньому економічних вигод, або досягнення поставленої мети або задоволення потреб установи; її вартість може бути достовірно оцінена.

Заборгованість, відповідно до нормативних положень з бухгалтерського обліку України, повинна відображатися на бухгалтерських рахунках в сумах, визначених угодою, тобто в сумах, які належать до отримання або виплаті на кожний конкретний проміжок часу. В балансі установ дебіторська заборгованість відображається за первісною вартістю. Таку вартість визначають в договорах, угодах і вона може бути зменшена внаслідок торговельних знижок наданих до і після операції, фактів повернення продукції.

Важливим етапом процесу бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в державних установах відводиться її поточному обліку. Поточний облік складається з операцій щодо:

- реєстрації інформації, отриманої в результаті первинного обліку, у системі рахунків бухгалтерського обліку;
- реєстрації інформації у носіях інформації даного етапу обліку – облікових реєстрах;
- групування та перегрупування показників інформаційних даних.

Саме тому з метою раціонального ведення поточного обліку, на нашу думку, установи повинні звернути увагу на розробку та використання субрахунків четвертого порядку, що дозволить систематизувати інформацію в розрізі основних видів дебіторської заборгованості, контролювати стан розрахунків, формувати інформацію необхідну для оперативного контролю та прийняття невідкладних управлінських рішень. Ці питання можна розв'язати і за рахунок автоматизації обліку дебіторської заборгованості, налагодження взаємодії різних інформаційних систем між собою, між різними рівнями і групами. Класифікація дебіторської заборгованості буде залежати від специфіки діяльності конкретної установи. Слід також враховувати і перелік факторів, які впливають на обсяги формування дебіторської заборгованості з урахуванням її виду. Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості несе за собою ряд негативних аспектів:

– ускладнення процесу прогнозування планової дохідної частини кошторису за конкретний період;

– наявність перелімітів в процесі розрахункових відносин з іншими суб'єктами господарювання;
– виникнення труднощів в процесі обліку та розподілу витрат, пов'язаних з продажем матеріальних цінностей;

– сповільнення розвитку взаємовідносин між суб'єктами державного сектору та суб'єктами підприємницької діяльності призводить до труднощів щодо ліквідації дебіторської заборгованості.

Всі зазначені чинники обумовлюють нагальну потребу щодо пошуку шляхів вирішення проблеми неплатоспроможності суб'єктів ринкових відносин та знаходження компромісу між державним сектором та господарювання ринкових підприємств [4].

Висновки. Отже, вирішення проблеми неплатоспроможності потребує вдосконалення діючого законодавство через:

– оцінювання стану розрахунково-платіжної дисципліни за всіма видами розрахунків з дебіторами установи;

– контроль за наявністю порушень нормативно-законодавчих документів (наприклад, недотримання умов договору);

– розроблення відповідних заходів щодо покарання неплатників.

Ефективність управління дебіторською заборгованістю передбачає правильне вирішення задач щодо оперативної організації системи руху грошових потоків та належної системи її бухгалтерського обліку. Саме розв'язання цих задач швидко та комплексно дозволить попереджувати виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.

Література

1. Заверуха Т. Дебіторська заборгованість бюджетних установ, шляхи її зниження URL: http://sophus.at.ua/publ/2016_03_31_lviv/sekcija_section_8_2016_03_31/debitorska_zaborgovanist_bjudzhetnikh_ustanov_ta_shljakhi_jiji_za/122-1-0-1840 (дата звернення: 09.11.20210).

2. Порядок № 372 «Про затвердження Порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14#Text> (дата звернення: 09.11.20210).

3. Бюджетний кодекс України від 09.07.2010 р. № 2478-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mainnreg=245617&p=12828473943099> (дата звернення: 09.11.20210).

4. Дебіторська заборгованість бюджетних установ: правові аспекти, повернення заборгованості та облік» Режим доступу: <https://rbb.radnyk.ua/posts/debitorska-zaborgovanist-byudzhetnyh-ustanov-pravovi-aspekty-povernennya-zaborgovanosti-ta-oblik/> (дата звернення: 09.11.20210).

Мельниченко Г. В., Мустеца І. В.

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці**

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ

Актуальність дослідження. З розвитком прогресу, все в світі стає автоматизованим. Новітні технології значно полегшують нам життя. Це дослідження є актуальним, адже держава завжди має бути однією із перших для того, щоб впроваджувати щось нове.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики розвитку технологій ШІ стало об'єктом вивчення багатьох вчених, таких як І. А. Твердохліб, С. М. Яцюк, О. В. Гладченко та багато інших.

Метою статті є висвітлення основних напрямків використання інтелектуальних інформаційних систем у державному секторі.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект – це унікальний продукт науково-технічного прогресу, який дозволяє машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов у межах свого застосування, виконувати різнопланові завдання, які раніше були під силу тільки людині, прогнозувати події та оптимізувати ресурси різного плану.

Оскільки він фактично може аналізувати величезні обсяги даних набагато швидше, ніж будь-яка людина, штучний інтелект наразі використовується в цифровому маркетингу, бухгалтерському обліку і різних фінансових галузях – там, де багато цифр, даних, які потребують точного аналізу [1].

Організація бухгалтерського обліку в бюджетних організаціях має ряд особливостей, які ґрунтуються на нормативних документах з обліку і звітності в бюджетних організаціях, а також їх галузевій специфіці. До особливостей обліку в бюджетній установі слід віднести такі фактори: організація бюджетного обліку відповідно до бюджетної класифікації в розрізі певних статей; систематична контрольна функція держави щодо виконання плану фінансово-господарської діяльності бюджетної організації; казначейська система виконання бюджету відповідного рівня; відмінний від комерційної структури план рахунків, звітів і документації; особливість обліку відповідно до галузі бюджетної діяльності; особливе регулювання облікової політики; суворий облік і контроль видаткових та прибуткових операцій; особливий характер обліку матеріальних цінностей, які були придбані з різних фінансових джерел. Система бухгалтерського обліку в бюджетній установі є однією з головних складових загальної системи менеджменту установи. Процес автоматизації бюджетного обліку дає змогу забезпечити підвищення ефективності процедур бухгалтерського обліку та якості й ефективності процесу управління в бюджетній організації.

Основними перевагами застосування сучасних інформаційних технологій для автоматизації облікових процедур у бюджетних установах є:

– обробка та збереження великої кількості однакових у структурному плані одиниць облікової інформації;

– можливість здійснення вибірки необхідної інформації з великої кількості даних;

– достовірне й безпомилкове здійснення математичних розрахунків;

– оперативне отримання даних, необхідних для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень;

– багаторазове відтворення дій.

Більше того, використання засобів автоматизації дає змогу повністю вирішити проблему точності формування й оперативності забезпечення обліковою інформацією державних службовців бюджетних установ для обґрунтованого ухвалення та реалізації ефективних управлінських рішень [2].

Використання штучного інтелекту в державному секторі включає такі сфери, як машинне навчання, глибинне навчання, комп'ютерний зір, розпізнавання мови та робототехніка. Практичне застосування досягнень у цих сферах дає реальні переваги. Обробка природної мови дозволить автоматично отримувати інформацію з аналітичних джерел та встановлювати зв'язки між елементами інформації, що дасть аналітикам можливість отримувати з неї корисні дані для конкретних дій. Прогнозування ймовірності відмови допомагає забезпечити належне обслуговування військової техніки та її готовність до розгортання у разі необхідності. Виявлення кібераномалій може здійснити революцію у стратегіях кібербезпеки для державних систем. Спектр можливостей безмежний, і ми лише починаємо його усвідомлювати.

Персонал не може вручну обробляти великі обсяги даних, зокрема величезні обсяги, зібрані у військовому, авіакосмічному та інших державних секторах. Однак штучний інтелект дозволяє швидко і точно виконувати завдання, що забирають багато часу і ресурсів. Машинне навчання та глибоке навчання відмінно підходять для чітко визначених завдань, пов'язаних з обробкою великих обсягів даних та багаторазовим повторенням операцій.

На українському державному сайті Дія висвітлені переваги штучного інтелекту для правління, а саме використання ШІ для:

1. Для створення та тренування моделей машинного навчання. Такі моделі надалі можуть перетворювати неструктуровану інформацію (зображення, відео, звук) у структуровані дані, які матимуть застосування для потреб бізнесу або уряду.

2. Для точного та ефективного аналізу даних. Алгоритми машинного навчання дозволяють знаходити патерни в датасетах, робити прогнози, визначати оптимальні рішення та інформувати про їх вплив.

3. Для підвищення ефективності державного управління. Наявність відкритих державних даних – перша передумова до використання можливостей штучного інтелекту для покращення якості державних послуг.

Інтернет-платформа «Дія» [3] надає нам приклади програм, які допомагають органам влади. WINCOURT – модуль автоматичного аналізу на платформі Суд на долоні. Він оцінює подібність судових документів, які завантажує користувач, до тих, на основі яких були вже вирішені подібні справи, та надає прогноз стосовно успішності їх розгляду. Verdictum PRO – сервіс з аналогічним функціоналом та спеціалізацією на господарському судочинстві. DeepGreen Ukraine – сервіс моніторингу

лісових насаджень, що використовує відкриті супутникові знімки та дані Держлісагентства для виявлення незаконних вирубок. Платформа DOZORRO розробляє модель машинного навчання для виявлення ризикових закупівель. Зі штучним інтелектом DOZORRO громадські активісти зможуть значно швидше виявляти «зраду» в закупівлях та звертатися до контролерів та правоохоронних органів. Також тут [3] наведені світові приклади програм. patenttranslate – сервіс перекладу патентів 32 мовами, що використовує технологію нейронного машинного перекладу. Інструмент розвивається в рамках співпраці Європейського патентного офісу, національних патентних відомств країн-членів ЄС та корпорації Google. На сьогодні база включає понад 9 мільйонів автоматично перекладених документів. Serenata.ai – це сервіс для громадського контролю публічних витрат бразильських парламентарів. Модель штучного інтелекту Rosie аналізує витрати депутатів та виявляє і знаходить серед них підозрілі серед них. Онлайн дашборд Jarbas дозволяє користувачам переглянути результати автоматичного аналізу та підтвердити або спростувати підозрілі випадки. За час існування ініціативи понад 600 волонтерів надіслали до парламенту офіційні скарги щодо майже 630 підозрілих відшкодування витрат від 216 депутатів на загальну суму понад \$65,5 тис. Kaggle – це платформа, на якій проводяться відкриті змагання зі створення моделей штучного інтелекту. Корпорації та дослідницькі інституції оприлюднюють набори даних та практичні завдання, які необхідно розв'язати на їх основі. Платформа включає понад 50 тис. наборів відкритих даних (як корпоративних, так і державних) та 400 тис. записників з кодом для виконання різноманітних аналітичних завдань. З початком пандемії COVID-19 Kaggle об'єднав низку дослідницьких конкурсів, метою яких є вивчення вірусу та запобігання його поширенню вірусу: 1) застосування алгоритмів обробки природної мови для пошуку відповідей на питання в наукових публікаціях; 2) глобальне прогнозування поширення та смертності від COVID-19; 3) пошук відповідей на питання, які допоможуть на передовій боротьби з вірусом.

Висновки. Державний сектор може отримати величезні переваги за рахунок інтеграції ШІ у всі аспекти своєї діяльності. При використанні ШІ в державному секторі необхідно враховувати питання конфіденційності, безпеки, сумісності зі старими системами та виникнення нових робочих навантажень. Інвестиції в штучний інтелект можуть дати величезні переваги державному сектору, включаючи федеральні, регіональні та місцеві органи влади. Штучний інтелект має потенціал допомогти організаціям ефективно працювати, контролювати витрати та досягати успіхів у дослідженнях.

Приватні компанії досягають неймовірних успіхів у сфері штучного інтелекту. Застосування викладених ними уроків до завдань державного сектора дозволить усім побачити переваги ШІ. Державний сектор часто стає двигуном впровадження найважливіших технологічних досягнень. Впровадження інновацій у державному секторі сприяє впровадженню ШІ та інших областях.

Література

1. Як AI трансформує бухгалтерський облік і фінанси. URL: <https://bakertilly.ua/news/id46419> (дата звернення: 04.11.2021).
2. Автоматизація бухгалтерського обліку: як обрати ПЗ бухгалтеру бюджетної установи? *Радник у сфері бюджетної бухгалтерії*. URL: <https://rbb.radnyk.ua/posts/avtomatizacziya-buhgalterskogo-obliku-yak-obrati-pz-buhgalteru-byudzhetnoyi-ustanovi/> (дата звернення: 02.11.2021).
3. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних. *Дія*. URL: <https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod> (дата звернення: 04.11.2021).

Назукова Н. М.

**Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ**

ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Необхідність модернізації системи професійної освіти, інноваційного прориву в пошуку організаційних структур і механізмів фінансування, що забезпечують її конкурентоспроможність, продиктована тим, що система професійної освіти є невід'ємною частиною інноваційної системи, а інвестиції в освіту – якщо вони ефективні – забезпечують умови для появи інноваційних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Накопичені проблеми у сфері професійної освіти в Україні вказують на актуальність її матеріально-технічної, навчально-організаційної, фінансової модернізації. Означені питання є предметом досліджень українських і зарубіжних вчених: В. Новікова, Ю. Карягіна, В. Черніченко [1], К. Дель Карпіо, О. Купець, Н. Мюллера, А. Олефір [2] та ін.

Мета статті. Ціллю цього дослідження є узагальнення основних шляхів і заходів, спрямованих на модернізацію професійно-технічної освіти в Україні, що сприятиме інноваційному розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останнього десятиліття у багатьох країнах, зокрема і у країнах з розвинутою економікою знань, значно збільшився сектор середньої професійної освіти. Це обумовлено, у тому числі, національними кампаніями із заохочування та підвищення престижності середньої професійної освіти. На сьогодні у більшості країн ОЕСР на другому етапі середньої освіти учні здобувають професійну освіту. Зокрема, йдеться про 50 % учнів у Польщі, Данії, Латвії, Італії, Австралії, Норвегії, більше 60 % – у Бельгії, Великій Британії, Німеччині, більше 70 % – у Словенії, Словаччині, Фінляндії, Чехії, та 75 % – в Австрії та Швейцарії.

Збільшення частки учнів, які обирають професійні програми, обумовлене перевагами професійної освіти. По-перше, наявність професійної освіти не перешкоджає продовженню навчання у вищих навчальних закладах, але при цьому дає можливість для гідного працевлаштування випускникам другого етапу середньої освіти та післясередньої невищої освіти (вік випускників в середньому складає від 16 до 19 років). По-друге, наявність професійної кваліфікації у випускників шкіл/ професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) скорочує терміни поповнення ринку праці новими кадрами, що позитивно впливає на економіку, особливо країн зі стрімким старінням населення. По-третє, гнучка система взаємодії роботодавців і ПТНЗ, а також відносно короткий термін навчання, дозволяють достатньо швидко реагувати на професійні запити ринку праці, тим самим сприяючи економічному зростанню.

Незважаючи на вказані переваги, в Україні рівень охоплення професійною освітою залишається невисоким. Так, станом на 2020 р., в Україні 54 % робочої сили у віці від 15 до 70 років мали вищу освіту, тоді як професійно-технічну – лише 27 %. Для порівняння, у 22 країнах ЄС, які входять до ОЕСР, в середньому у складі робочої сили 46 % осіб з професійно-технічною освітою.

Водночас, Україна за рівнем охоплення населення професійною і вищою освітою не особливо відрізнялась від розвинених країн у 1990-х рр. Натомість у 2000-х рр. відбувся стрибок в охопленні вищою освітою. Так, валовий показник охоплення вищою освітою¹ в Україні у період з 2000 р. по 2010 р. збільшився на 31,4 в.п.: з 48,8 % до 80,2 %. Тоді як у країнах з високим рівнем доходів цей показник зріс лише на 15,8 в.п.: з 56,1 % у 2000 р. до 71,9 % у 2010 р.[3].

Існуюча освітня структура робочої сили в Україні відображає конкретні суспільні і соціально-економічні процеси. Так, скорочення потреби у робітничих кадрах певних професій у 1990-х обумовлювалося скороченням обсягів виробництва, особливо промисловості, зменшенням державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників, різким погіршенням рівня життя працівників закладів професійно-технічної освіти та їх відтік з цієї сфери. У період з кінця 1990-х рр. по 2007 р. найбільші успіхи було досягнуто у наданні нормативно-правового обрамлення процесам підвищення якості і доступності професійно-технічної освіти, а також співпраці з роботодавцями, проте накопичені на той момент проблеми потребували комплексного підходу до їх вирішення. Наступна фінансово-економічна криза лише поглибила накопичені проблеми у професійній освіті, особливо гостро поставивши питання незацікавленості роботодавців і регіональних органів влади у підготовці кваліфікованих робітників, що супроводжувалося невідповідністю між програмами підготовки і потребами ринку праці. Зволікання із реформуванням професійної освіти, орієнтованим на співпрацю органів влади, освітян, роботодавців і учнів, призвело до значного дефіциту одних кваліфікованих робітників на ринку праці і надмірної кількості – інших. Так, у 2015/16 навчальному році (н. р.), порівняно з 2010/11 н. р., суттєво скоротилась частка випускників інженерних факультетів ПТНЗ: з 27,6 % до 16,8 %, що призвело до їх дефіциту на ринку праці.

Незважаючи на збільшення частки випускників інженерних факультетів у 2019/20 н.р. – до 25 %, у виробничій сфері і досі зберігається проблема нестачі фахівців з інженерії та технологій. Водночас,

¹Розраховується як кількість студентів у вищих навчальних закладах, незалежно від віку, виражене у відсотках від загальної чисельності населення п'ятирічної вікової групи, що продовжує навчання після завершення середньої школи.

саме фахівці з математичних та інженерних спеціальностей є критично важливими для досягнення країною світового технологічного стандарту. Для вирішення цієї проблеми, доцільно забезпечити державне фінансування витрат на підготовку визначеної Державним середньостроковим прогнозом потреби у фахівцях, інженерних і технологічних спеціальностей, розробленим спільно МЕРТ, МОН та Міністерством фінансів.

В Україні, як і в інших країнах, що розвиваються, працевлаштування стримується також і прогалинами у знаннях і вміннях («відрив знань», невідповідність навичок, skill gaps). Невідповідність навичок виникає та поширюється через інформаційну асиметрію в комунікації органів державної влади, освітян, роботодавців і працівників. Основним кроком у напрямі вдосконалення відповідності професійної освіти має стати розвиток постійних зв'язків між навчальними закладами та підприємствами з метою розробки професійних стандартів та адаптації навчальних програм. Попри те, що національними програмно-стратегічними документами визначено пріоритетність підвищення якості та відповідності професійно-технічної освіти², досягнення означених цілей стримується дефіцитом фінансових ресурсів (див. табл. 1) [4, 5].

Так, у 2017 р. на підготовку кваліфікованого робітника Ірландія витратила 35 тис. дол. (тут і далі – по ПКС), США – маже 16 тис., Україна – 5,2 тис. Країни, де професійна підготовка відбувається на рівні середньої школи, також витрачали суттєво більші обсяги коштів, ніж Україна: Нідерланди – 15,8 тис. дол., Велика Британія – 9 тис. дол., Словенія – 7,6 тис. дол. Отже, сума коштів, що припадає на одного учня/студента професійної освіти в Україні, суттєво нижча як від рівня розвинених країн загалом, так і від сусідніх країн ЄС, – зокрема. Крім того, необхідно враховувати, що у структурі витрат на фінансування професійної освіти в Україні, на відміну від розвинених країн, переважають поточні витрати. Тобто, більша частина цих витрат йде на заробітну плату і комунальні платежі, натомість матеріально-технічна база практично не оновлюється. Це свідчить про *низьку конкурентоспроможність* вітчизняної професійної освіти. У даному контексті, диверсифікація джерел фінансування, передбачена дуальною освітою, фінансове забезпечення якої планується у значній мірі перекласти на бізнес, може покращити ситуацію з капітальними інвестиціями у професійно-технічну освіту.

Таблиця 1

Фінансування професійної підготовки у закладах середньої та професійно-технічної освіти у розрахунку на одного учня/студента у 2017 р., дол. США по паритету купівельної спроможності

Країна	Фінансування на одного учня/студента, що навчається за програмами професійної підготовки у:	
	закладах середньої освіти (МСКО 3)	ПТНЗ (МСКО 4)
Австрія	18 054	5 700
Норвегія	17 000	21 200
Угорщина	9 500	13 650
Естонія	7 670	8 053
Словаччина	7 500	6 400
Польща	8 700	3 800
Нідерланди	15 800	немає
Велика Британія	9 000	немає
Словенія	7 600	немає
Ірландія	немає	35 312
США	немає	15 908
Україна	немає	5 250

Примітка. Розглядаються сумарні капітальні і поточні витрати на освіту; вказано обсяги фінансування лише програм професійної підготовки, фінансування загальноосвітніх програм до уваги не приймається.

²Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр. та Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. встановлює план дій для посилення системи професійно-технічної освіти та підготовки. У 2012 році Національна трестороння угода про зайнятість та робочі місця була підписана між соціальними партнерами та урядом відповідно до рекомендацій МОП щодо Глобального договору про робочі місця.

Література

1. Дуальна освіта: інституціональні особливості реалізації в Україні : монографія / В. М. Новіков, Ю. О. Карягін, В. В. Черніченко / за наук. ред. В. Новікова, З. Сіройча, Г. Собчука-Київ–Варшава, 2020. 79 с.
2. Del Carpio, Ximena, Olga Kupets, Noël Muller, and Anna Olefir. 2017. Skills for a Modern Ukraine. Overview booklet. World Bank, Washington, DC.
3. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR>
4. Educational finance indicators – EAG 2020. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_FIN_RATIO
5. Сателітний рахунок освіти в Україні у 2019 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ройбул К. П., Огренич Ю. О.
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя

**ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ:
ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ**

Актуальність дослідження. В сучасних умовах проблема податків є актуальною. Зокрема, податкові надходження забезпечують наповнення держбюджету. Важливим питанням є дослідження процесу оподаткування доходів фізичних осіб, визначення його особливостей для роботодавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало вчених досліджували питання нарахування та сплати податків і звертали увагу на процес оподаткування доходів фізичних осіб. Слід відзначити, що проблематика оподаткування доходів громадян висвітлена у таких наукових працях: Пархоменко-Цироцианц С. В. [1]; Юрчишена Л. В. [3]; Демиденко Л. М., Тюріна М. М. [4].

Мета статті полягає в здійсненні аналізу оподаткування доходів фізичних осіб, виявленні недоліки і переваги в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення, одним із найважливіших видів податків є податок з фізичних осіб, який є характерним для податкової системи будь-якої держави, та в Україні він трансформувався у податок з доходів фізичних осіб [1].

В Україні система прямого оподаткування зазнавала багато змін, використовувалася прогресивна та пропорційна шкала оподаткування особистих доходів. З точки зору фіскальної достатності та соціальної справедливості саме ПДФО у різні періоди сприймався неоднозначно.

Податок з доходів фізичних осіб – це прямиий та загальнодержавний податок, який стягується з доходів громадян за встановленими ставками [2].

Відповідно до Податкового кодексу України визначено, що платниками ПДФО є: фізична особа – це резидент, який може отримувати доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – це нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент – це юридична або самозайнята особа, які зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок від імені та за рахунок коштів платника [2].

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні та має дипломатичні привілеї і імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України [2].

Об'єктом оподаткування резидента є: загальний місячний оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), які отримані з джерел за межами України [2].

Об'єктом оподаткування нерезидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) [2].

При визначенні бази оподаткування платник має право скористатися податковою соціальною пільгою, на яку коригується загальний оподатковуваний дохід. Пільга використовується виключно до заробітної плати тільки за одним місцем роботи та для її отримання працівник повинен подати заяву роботодавцю. Держслужбовці можуть подавати лише підтверджувальні документи для встановлення розміру пільги [2].

Податкова ставка становить 18 % бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) у т.ч., але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат або інших виплат та винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами [2].

Регулювання податкових ставок залежить від ряду чинників, основними є політичні та економічні. Протягом тривалого часу в Україні застосовувалися прогресивні ставки щодо оподаткування доходів громадян, залежно від рівня доходу платників.

З 2016 року зі вступом в дію змін до Податкового кодексу України відбулося скасування прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб та відмова від диференціації громадян при оподаткуванні залежно від рівня їх доходів. Протягом двох років діє єдина ставка ПДФО у розмірі 18 %, за виключенням оподаткування деяких пасивних доходів (дивіденди за певних умов) за ставками 5 % та 9 % [4].

При аналізі виконання державного бюджету по Запорізькій області за 2020 та 2021 р. в частині податку та збору доходів фізичних осіб, ми бачимо вплив COVID-19 на зменшення доходів від податку ПДФО [5].

Чітко видно з рис. 1 та 2 застосування обмежень в праці, при введенні локдауну, що призвело до спаду в економіці України, а саме в Запорізькій області. Так, в 2020 р. в квітні місяці після виходу з локдауну, збори податку зросли та до кінця 2020 р. були на достатньому рівні [5]. Але з початку 2021 року динаміка не покращувалась, що засвідчує наявність кризи.

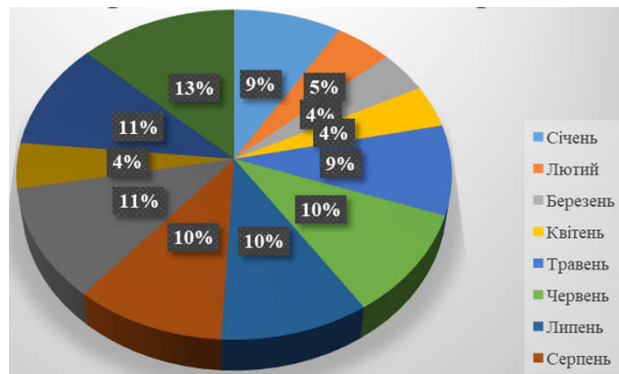


Рис. 1. Податок на доходи фізичних осіб по Запорізькій області за 2020 р.

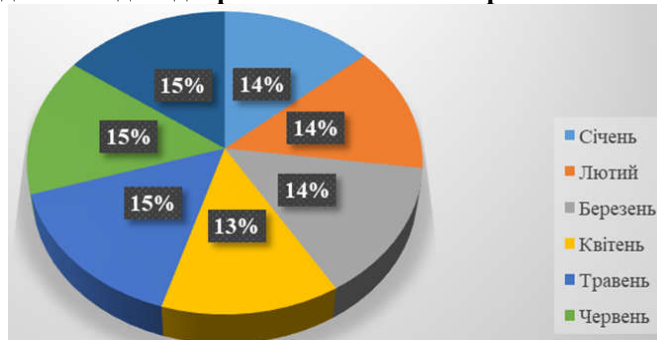


Рис. 2. Податок на доходи фізичних осіб по Запорізькій області за 2021 р.

Оподаткування доходів громадян має свої переваги та недоліки. Зокрема, до переваг слід віднести: соціальну справедливість, тому що він ставить рівень оподаткування на пряму залежність від обсягу доходу платників. Також за допомогою прогресивних ставок та пільг в оподаткуванні можна зменшувати податкове навантаження для малозабезпеченого населення та посилювати для осіб з високими доходами. Серед недоліків ПДФО слід відзначити такі: платники не завжди бажають показувати дійсні розміри свого доходу з метою зменшення оподаткування; достатньо складно визначити дохід, який має оподатковуватися, оскільки про отримання ряду доходів може свідчити тільки сам платник податку.

Висновки. З проведених досліджень можна зробити висновок, що важливу роль в наповненні державного бюджету відіграє ПДФО та він виконує регулюючу, стимулюючу функцію. Для

забезпечення стабільності надходжень ПДФО до державного бюджету необхідним є формування податкової культури населення, підвищення рівня контролю за надходженнями та їх розподілом. Загалом існує потреба в удосконаленні механізму справляння ПДФО, що можливо через роботу Державної податкової служби України.

Література

1. Пархоменко-Цироцианц С. В. Податок з доходів фізичних осіб у системі податків України. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр.* Одеса, 2009. Вип. 36. С. 101–09.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.08.2021).
3. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. *Фінанси, учет, банки.* 2016. Вип. 1. С. 215–24. URL: http://nbuv.gov.ua/JRN/ub_2016_1_25 (дата звернення: 15.08.2021).
4. Демиденко Л. М., Тюріна М. М. Оподаткування доходів громадян в Україні: фіскальні новації. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 16. С. 45–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pd_17_16_10 (дата звернення: 15.08.2021).
5. Головне управління у Запорізькій області. Державна казначейська служба України. URL: https://zap.treasury.gov.ua/ua/timeline/?type=posts&category_id=148 (дата звернення: 11.10.2021).

Ситенко Б. П., Мустеца І. В.

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці**

МОНІТОРИНГ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ З ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДЕРЖАВНИМИ МЕДИЧНИМИ УСТАНОВАМИ

Актуальність дослідження. В умовах проведення медичної реформи, задекларованої Міністерством охорони здоров'я України, особливої важливості набувають питання забезпечення сфери охорони здоров'я достатніми фінансовими ресурсами, оскільки саме вони безпосередньо впливають на результаті діяльності державних медичних установ. За плановими показниками державного бюджету на 2020 р., загальний обсяг видатків становив 115 889,9 млн грн [5].

В умовах інформаційного суспільства поняття доходів та витрат набуло великого значення та широкого дискурсу у працях науковців та дослідників, але економічний зміст та класифікація для цілей бухгалтерського обліку повинні відповідати потребам всіх користувачів інформації. Існують досить суттєві відмінності між бухгалтерським обліком доходів бюджетних установ та обліком результатів діяльності підприємств недержавного сектору. Усі питання, що пов'язані з особливостями обліку доходів бюджетних установ та відображенням результатів виконання кошторисів, раціонального та ефективного використання коштів, є актуальними в умовах законодавчих змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних аспектів фінансового забезпечення охорони здоров'я займається доволі широке коло вітчизняних вчених. Серед них слід виокремити: Бабченко В. Л., Андрушко О. Г. [4], Криничко Л., Мотайло О. [5], І. В. Мустеца [8]. Зокрема, оцінку в системі бухгалтерського обліку бюджетних установ досліджували такі вчені, як Дорошенко О. О., Єфіменко Т. І., Калюга Є. В., Кондратюк І. О., Куценко О. П., Левицька С. О., Ловінська Л. Г., Свірко С. В., Сушко Н. І. та ін.

Метою статті є дослідження нормативно-правової бази обліку державних медичних установ.

Виклад основного матеріалу. Основний нормативний документ, який регулює питання фінансування закладів охорони здоров'я це є Закон України про Державний бюджет у 2021 р. [1].

Бюджетні установи ведуть бухгалтерський облік відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі, Методичних рекомендацій, інших нормативних документів, в порядку, встановленому Міністерством фінансів (табл. 1).

Нормативно-правові акти, що регулюють облік в державному секторі

№ з/п	НП(С)БОДС [2, 3]	Діючі нормативно-правові акти
1	121 «Основні засоби»	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів в державному секторі
2	122 «Нематеріальні активи»	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів в державному секторі
3	123 «Запаси»	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів в державному секторі
4	125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок»	Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору
5	127 «Зменшення корисності активів»	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів в державному секторі; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів в державному секторі
6	128 «Зобов'язання»	Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ
7	129 «Вплив змін валютних курсів»	Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ
8	132 «Виплати працівникам»	Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ

Однак слід зазначити, що в Україні відчувається значний дефіцит спеціальних досліджень, які стосуються без посередньо економіки охорони здоров'я, зокрема організації її фінансового забезпечення, бракує конкретних методичних розробок щодо аналізу кошторисних видатків медичних установ, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Наявність значного дефіциту державного бюджету, зростання зовнішнього боргу, зростання цін на товари, низький рівень доходів громадян вказує на те, що економіка України на сучасному етапі розвитку потерпає від кризових явищ. Для вирішення проблеми необхідно трансформувати механізм функціонування системи державного управління. Одним з найважливіших елементів вдосконалення системи державного управління є посилення державного контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів.

Класифікацію функцій бюджетних установ визначено функціональною класифікацією видатків, яка передбачає фінансування органів державного управління; оборони; громадського порядку, безпеки та судової влади; охорони навколишнього середовища; житлово-комунального господарства; охорони здоров'я; освіти; духовного та фізичного розвитку; соціального захисту та соціального забезпечення. Значна увага до питань оцінки у бюджетній сфері приділяється і на державному рівні. Зокрема, оцінка розглядається у таких НП(С)БОДС, як 121 «Основні засоби»; 122 «Нематеріальні активи»; 123 «Запаси»; 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок»; 128 «Зобов'язання»; 133 «Фінансові інвестиції», а також у ряді Методичних рекомендацій і Положень визначених в таблиці 1.

Доходи бюджетних установ різні автори трактують по-різному. Однак, будь-яке визначення зводиться до того, що доходами є асигнування, отримані з державного або місцевого бюджетів. Зокрема, Левицька С. О. притримується думки, що доходи – це отримані з державного або місцевого бюджетів та генеровані бюджетними організаціями асигнування [6]. Лемішовський В. І. вважає, що діяльність установ фінансується за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, які надаються на безповоротній основі [7]. Свірко С. В. зазначає, що доходи бюджетних установ – грошові кошти, що отримуються від держави, для виконання кошторису доходів і видатків [9]. Витрати суб'єктів державного сектору в тому числі на оплату праці досліджувала Мустаца І. В. [8].

Визначення представлені у роботах українських вчених не відповідають представленим у міжнародній обліковій практиці. В міжнародних стандартах доходи суб'єктів державного сектору є валовим надходження економічних вигід або потенціалу корисності протягом звітного періоду, коли чисті активи/власний капітал зростають у результаті цього надходження, а не в результаті внесків власників. При цьому суми, зібрані представником органу державної влади чи іншої урядової організації, не є економічними вигодами або потенціалом корисності, що надходять до суб'єкта господарювання, і не ведуть до збільшення активів чи зменшення зобов'язань, тому їх виключають з доходу.

Питання економічної сутності видатків, досліджувалось в працях багатьох вчених. Міжнародні стандарти обліку у державному секторі використовують термін витрати, а їх відображення в обліку

здійснюється згідно із принципом нарахування, тобто в міру споживання ресурсів або вигід. Таким чином витрати у зарубіжній практиці – зменшення економічних вигід або потенціалу корисності протягом звітного періоду у вигляді вибуття чи споживання активів або у вигляді виникнення зобов'язань, що призводить до зменшення чистих активів/власного капіталу, за винятком зменшення пов'язаного з виплатами власникам.

Висновки. На нашу думку, видатки здійснюються установою для забезпечення виконання своїх функцій. Вони є одним з найважливіших показників фінансово-господарської діяльності, основою для визначення результатів виконання кошторису, його аналізу з метою виявлення резервів зниження видатків. На практиці облік видатків організують згідно із економічною класифікацією видатків. Відповідно до встановленої системи кодування ведуть їх аналітичний облік, складають звітність, здійснюють контроль і аналіз при автоматизованій системі обліку.

Література

1. Про державний бюджет України 2021 : закон України станом від 1.01.2013 р. прийнятий ВРУ № 265-ХІІ, із змінами. URL: [http://www.ligazakon.ua/fgt..00\)fggh/er/23/4/](http://www.ligazakon.ua/fgt..00)fggh/er/23/4/) (дата звернення: 24.10.2021 р.).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 «Доходи», затвердженого наказом від 24.12.2010 р. № 1629. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>. (дата звернення: 24.10.2021 р.).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати», затвердженого наказом від 24.12.2010 р. № 1629. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>. (дата звернення: 24.10.2021 р.).
4. Бабченко, В. Л., Андрушко, О. Г. (2019). Пріоритетні напрями реформування галузі охорони здоров'я у Житомирській області. *Публічне управління та адміністрування*. № 3 (89) 2019. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=657> (дата звернення: 25.10.2021 р.).
5. Криничко Л., Мотайло О. (2021). Нові підходи до фінансування системи охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління*. Т. 9. № 2. 2021. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/871-Article%/20Text-1299-1-10-20210527.pdf>. (дата звернення: 25.10.2021р.).
6. Левицька О. О. Фінансові результати діяльності одержувачів бюджетних коштів: економічна сутність, вітчизняна та міжнародна практика обліку. *Економічний аналіз*. 2008. № 2. С. 361–369.
7. Лемішовський В. І. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування : навч. посіб. / Мін-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка» ; ред. В. І. Лемішовський. – 3-тє вид., доп. і перероб. Львів : Інтеллект-Захід, 2008. 1120 с.
8. Мустеца І. В. (2020) Актуальні питання оплати праці суб'єктів державного сектору. *International Scientific Journal “Internauka”*. Series: “Economical Sciences”. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/14969039009005.pdf>
9. Свірко С. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 244 с.

Стойко І. О., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БОРГОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Нестабільність світової фінансово-кредитної системи потребує реорганізації напрямів вітчизняної боргової політики, дія якої на сучасному етапі має неефективне управління державним боргом, що здійснює прямий вплив на економічну безпеку України. Значні бюджетні дефіцити, необхідність збільшення валютних резервів, залежність від імпорту, кризові ситуації в економіці стали основними причинами зростання державного боргу України, тому управління боргом повинно стати одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави, що сприятиме забезпеченню стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійну увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників привертає значення місця державного боргу у фінансовій системі країни та управління

державним боргом/ Дану проблему у своїх працях висвітлювали такі науковці: західної економічної науки – Д. Рікардо, Р. Макконнелл, П. Самуельсон, А. Сміт, М. Фрідмен та ін. Питанням визначення векторів боргової політики, механізмам управління зовнішнім та внутрішнім боргом держави присвячено праці значної кількості українських науковців, зокрема, Т. Богдана, О. Василика, В. Дем'янишина, А. Крисоватого, І. Лютого, Ц. Огня, К. Павлюк, Л. Сідельникової, К. Швабія, С. Юрія та ін.

Мета статті полягає у поглибленні теоретичних засад сутності державного боргу та розробці практичних рекомендацій щодо оптимізації структури державного боргу України.

Виклад основного матеріалу. Проблема державного боргу є особливо актуальною для України сьогодні, оскільки наша держава не може покривати витратну частину бюджету за рахунок власних ресурсів. Державний бюджет в Україні щороку приймається із дефіцитом коштів, що ускладнює функціонування економічної системи України, тому для покриття бюджетного дефіциту Україна залучає додаткові джерела фінансування, як зовнішні, так і внутрішні. Державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань з повернення отриманих та непогашених кредитів(позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення[1].

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується загрозливим борговим навантаженням, яке є одним з найсерйозніших факторів гальмування розвитку економіки країни. Основними причинами зростання обсягу державного боргу в аналізованому (2015–2020 рр.) періоді стали наступні:

- політична та соціально-економічна кризи, анексія АР Крим та військовий конфлікт на сході країни;
- необхідність державної підтримки державних підприємств та банків, малого та середнього бізнесу в країні;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене збільшенням видатків на обслуговування державного боргу тощо [3].

Розглянемо динаміку обсягу державного боргу України за 2015–2020 роки (див. табл. 1).

У 2015 р. загальний державний борг України склав 1572180,2 млн грн, що у процентному відношенні є збільшенням порівняно з 2014 роком на 42,9 %. У 2016 р. продовжувалося збільшення боргу, який на кінець року становив 1929759 млн грн, але приріст був майже у 2 рази менший, ніж у попередній рік, і склав 22,7%, що вже вказувало на позитивні зрушення в економіці країни [4].

Таблиця 1

Динаміка обсягу державного боргу України за 2015–2020 рр., млн грн*

Рік	ВВП, млн грн	Державний борг			Відношення розміру державного боргу до ВВП, %
		Зовнішній борг, млн грн	Внутрішній борг, млн грн	Загальний борг, млн грн	
2015	1 979 458	1 042 719,6	529 460,6	1 572 180,2	79,4
2016	2 383 182	1 240 028,7	689 730,0	1 929 758,7	81,0
2017	2 982 920	1 374 995,5	766 678,9	2 141 674,4	71,8
2018	3 558 706	1 397 217,8	771 409,3	2 168 627,1	60,9
2019	3 974 564	1 159 221,6	839 053,8	1 998 275,4	50,3
2020	4 194 102	1 450 268,3	917 915,6	2 368 183,9	56,5

* створено автором на основі [4]

Протягом січня–грудня 2016 р. сума державного та гарантованого державою боргу України збільшувалася на 357,58 млрд грн, при цьому у доларовому еквіваленті державний та гарантований державою борг збільшився на 5,47 млрд дол. США.

Основною причиною таких змін було здійснення фінансування видатків державного бюджету за рахунок державних запозичень, капіталізація АТ КБ «Приватбанк» відповідно до Постанови КМУ від 18.12.2016. № 961 (зі змінами) та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до Постанови КМУ від 28.12.2016 № 1003, девальвація національної валюти, курс якої по відношенню до долара США зріс з близько 24,00 грн/дол. США на кінець 2015 року до близько 27,19 грн/дол. США на кінець грудня 2016 р.

На кінець 2017 р. державний і гарантований державою борг України становив 2141674 млн грн (76305,2 млн дол. США), з яких: зовнішній борг – 1374995,5 млн грн (64,2 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу); внутрішній борг – 766678,9 млн грн (35,8 %).

У 2018 році загальний державний борг України склав 2122476,5 млн грн, що у процентному відношенні показує зменшення у порівнянні з попереднім роком на -0,90 %. Протягом 2019–2020 рр. державний борг значно зростає, що вказує на негативні зміни в економіці України. Така ситуація може пояснюватись тим, що державні запозичення на фінансування державного бюджету за 8 місяців п.р. здійснені в обсязі 325,3 млрд грн (94 % затвердженого річного обсягу), з яких внутрішні запозичення – 262,6 млрд грн, що становить 130 % затвердженого річного обсягу та 97,3 % уточненого плану на звітний період. При цьому у структурі запозичень значною є частка короткострокових запозичень, хоча вона суттєво зменшилася порівняно з початком року /зокрема, у січні вона становила 76,5 % (31,9 млрд грн), у січні-серпні – 38,5 % (125,3 млрд грн), проте у Програмі управління державним боргом на 2019 рік (затвердженій наказом Мінфіну від 17.01.2019 р. № 26) короткострокові інструменти за прогнозними розрахунками передбачені на рівні 12,4 % і їх питома вага є найменшою.

Поряд з тим, у січні–квітні п.р. внесено зміни до розпису фінансування загального фонду державного бюджету в частині збільшення планових показників державних запозичень і погашення державного боргу загалом на 82,1 млрд грн, які Мінфін пояснює підвищеним попитом на короткострокові ОВДП з кінця 2018 р. (у т.ч. з погашенням у п.р.), що потребує додаткових коштів на погашення державного внутрішнього боргу у п.р. (які не передбачено у державному бюджеті на 2019 р.). Такі операції допускаються згідно з абзацом п'ятим частини першої статті 16 Кодексу, однак призводять до зменшення середньозваженого терміну обігу боргових зобов'язань.

За інформацією на офіційному сайті Мінфіну за 7 місяців п.р. обсяг ОВДП у власності нерезидентів з початку року зріс у 13,6 раза (з 6,3 млрд грн до 86,4 млрд грн), чому сприяли макроекономічна стабільність, виважена фіскальна і монетарна політики та приєднання України до мережі міжнародного центрального депозитарію цінних паперів Clearstream. Разом з тим, за Висновком РП зазначене збільшує ризики дестабілізації фінансової ситуації, зокрема знецінення гривні, у разі виходу нерезидентів з ринку внутрішніх запозичень.

При цьому, у серпні середньозважена дохідність гривневих ОВДП становила 16,04% річних і знизилась на 2,9 в.п. відносно січня п.р., проте ще залишається достатньо високою, що потребуватиме значних видатків державного бюджету на обслуговування боргу.

Зовнішні запозичення за загальним фондом надійшли у сумі 56,2 млрд грн (включаючи залучення другого траншу кредиту під гарантію Світового банку в обсязі 529,2 млн євро, розміщення ОЗДП 2018 року на номінальну суму 350 млн дол. США та здійснення випуску єврооблігацій на номінальну суму 1 млрд євро), або 45,8 % затвердженого річного плану та 84,4 % уточненого плану на звітний період [2].

Всього державні внутрішні запозичення становили 389,2 млрд грн, у т.ч. від розміщення облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП) на фінансування державного бюджету було залучено 382,4 млрд грн, а також відповідно до статті 16 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» та постанови Уряду від 23 вересня 2020 року № 881 для збільшення статутного капіталу акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк» було здійснено випуск ОВДП в обмін на акції додаткової емісії банку на суму 6,8 млрд грн [5]. У зв'язку з цим, важливою складовою дослідження боргової стійкості України є аналіз ризиків державного боргу України та розробка заходів щодо їх мінімізації та оптимізації (табл. 2).

Таблиця 2

Ризики державного боргу України та заходи її мінімізації

Ризик	Заходи мінімізації
Рефінансування	– розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів; – здійснення активних операцій з управління державним боргом
Ліквідності	– продовження співробітництва з МВФ; – фінансова підтримка в межах співпраці з іншими МФО
Валютний	– запровадження інструментів валютного хеджування
Відсотковий	– утримування частини боргу з плаваючою відсотковою ставкою;
Додаткових зобов'язань	– виважена політика управління державними банками; – поступове зменшення частки держави в банківському секторі України

Державний борг – складова ринкової економіки. Проблема управління державним боргом є однією з ключових при розробці стратегії розвитку держави. Вона є невід'ємною складовою економічної безпеки держави.

Висновки. Одними з найбільш актуальних питань сьогодення в Україні є Проблема підвищення ефективності управління державним боргом і пошук шляхів її вирішення.

Для розроблення системи управління борговими процесами в Україні та поступового відновлення економічної стабільності країни потрібно вживати низку заходів:

- розвиток внутрішнього ринку;
- розширення бази інвесторів та спрощення їх доступу та поглиблення взаємодії з ними;
- активні операції з управління державним боргом, у тому числі пропозиції з викупу ОЗДП з погашенням у 2019–2021 рр.;
- розширення співпраці з МФО та урядами іноземних держав щодо пільгового фінансування.

У найближчій перспективі заради вдосконалення боргової політики в Україні потрібно вжити ряд першочергових заходів: випуск нових боргових інструментів, номінованих у гривні, що забезпечить альтернативне джерело фінансування та зменшить валютний ризик державного боргу; диверсифікація іноземних валют в борговому портфелі України; залучення пільгового фінансування та проведення активної роботи з інвесторами та міжнародними рейтинговими агентствами.

Література

1. Бюджетний кодекс України : закон, Кодекс від 01.01.2021 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Висновок Рахункової палати про результати аналізу виконання закону про Державний бюджет України на 2019 р. у першому півріччі та щодо виконання держбюджету у поточному році. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/181910.html>
3. Державний борг та гарантований державою борг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>
4. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
5. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2020 рік. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-2021/>

Тітов Д. В., Вдовенко Л. О.
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця

ДЕРЖАВНА ФІНАНSOVA ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Стаття присвячена дослідженню фінансової підтримки зі сторони держави, котра направлена на розвитку територіальних громад в контексті реалізації реформи децентралізації державного управління. Важливим є приділення уваги, щодо визначення недоліків в розподілі коштів з державного бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку об'єднаних територіальних громад в контексті реформи децентралізації та забезпечення фінансової підтримки, що направляється на підвищення ефективного організаційно-економічного механізму розвитку регіонів досліджені в наукових працях низки вітчизняних та зарубіжних вчених. Теоретичні та практичні засади цієї проблеми широко відображені у наукових працях таких вітчизняних науковців, як: Жаліло Я. А., Мушеник І. М., Руснак А. В., Алещенко Л. О. та ін. Попри існуючий науковий доробок у дослідженні даної проблеми, досі існує потреба у поглибленому вивченні проблем ефективності здійснення фінансової підтримки розвитку громад зі сторони держави.

Мета статті. Дослідження основних напрямків державної фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічний механізм розвитку територіальної громади базуються на концепції сталого та збалансованого розвитку усіх сфер її соціально-економічного, політичного і культурного життя в поєднанні з ефективними механізмами управління. Враховуючи специфіку реалізації такого механізму саме в сільській місцевості, ми приходимо до висновку, що на даний час сталого та збалансованого розвитку усіх сфер досягти не вдається, через

недостатньо чітку подальшу стратегією новостворених громад, непрофесійність управлінського персоналу. Слід зазначити, що основою розвитку сільських територій є розвиток сільської економіки, сфери послуг, підвищення рівня життя сільського населення, створення для селян комфортного життєвого середовища. Проте зі сторони держави розвиток наведених напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій, дещо ускладнюється через скорочення останнім часом з державного бюджету фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури (рис. 1) [1].

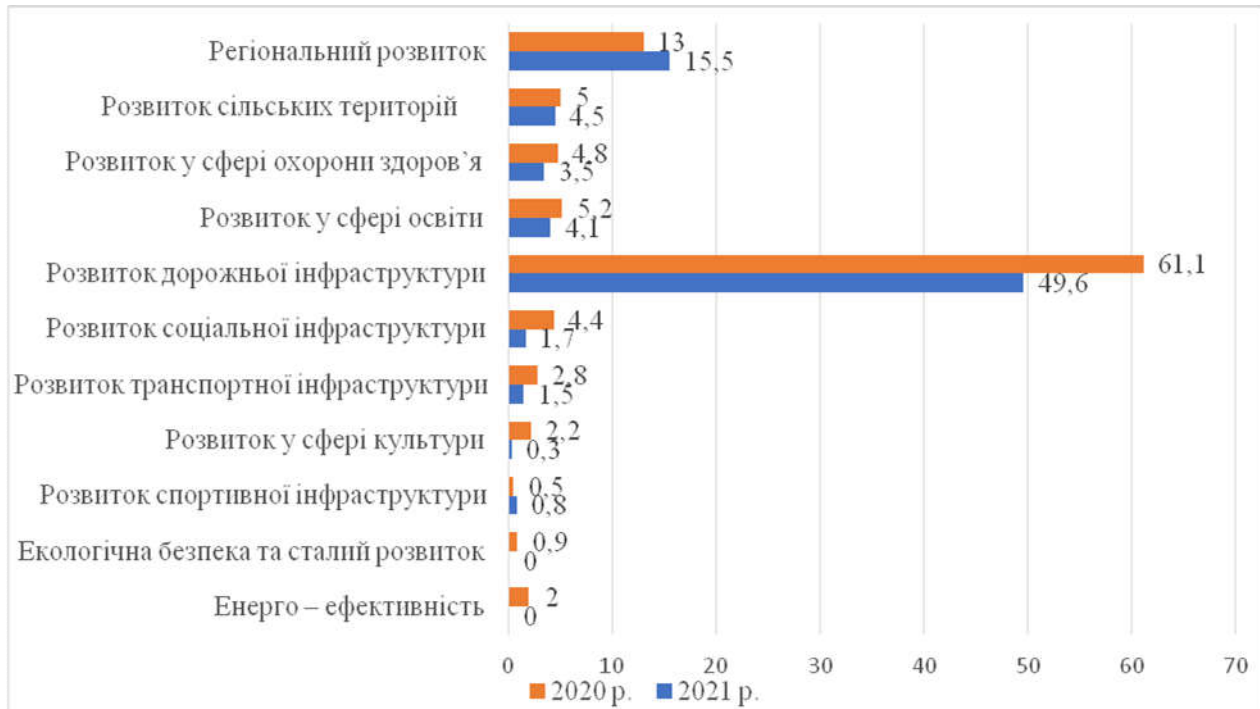


Рис. 1. Обсяги державної фінансової підтримки на розвиток громад і розбудову інфраструктури, млрд грн

Перше на що слід звернути увагу, так це на те що в 2020 р. було виділено державної підтримки на суму 101,9 млрд грн і дані кошти було заплановано розподілити між 1029 громадами (саме така кількість була станом на 01.01.2020 р., коли приймався державний бюджет), а в 2021 р. було виділено підтримки на суму 81,5 млрд грн і розподілили їх між 1470 громадами (така кількість була станом на 01.01.2021 р.). Таким чином, ми спостерігаємо не лише скорочення загальної суми підтримки розвитку громад зі сторони держави на 20,4 млрд грн, а й те, що частка, яка гіпотетично закладалася на підтримку однієї громади також значно скоротилася: якщо у 2020 р. вона складала 99,02 млн грн (101,9 млрд/1029), то у 2021 р. вона склала 55,44 млн грн (81,9 млрд/1470). Щодо частки, яка припадає на одну громаду, то даний показник не є об'єктивним, оскільки він розраховувався спрощено, беручи до уваги лише загальну суму підтримки і кількість громад яку її отримують, насправді ж при більш глибоких дослідженнях необхідно враховувати той факт, що сама підтримка не розподіляється рівномірно між громадами, проте сутність даного розрахунку була направлена на те, аби показати, що проблемою є не лише скорочення виділених коштів на підтримку, а й зростання кількості громад, що свідчить про проблемність в подальшому фінансуванні новостворених громад, оскільки гіпотетична частка підтримки, яку вони можуть отримати для свого розвитку буде меншою тієї, що надавалась в попередні роки.

Розглядаючи детально державну підтримку слід звернути увагу і на скорочення у вкрай важливих сферах. Зокрема в сфері охорони здоров'я, котра в умовах пандемії навпаки вимагає додаткової підтримки, сьогодні оперативне надання допомоги є вкрай важливим і людям котрі проживають у віддалених районах від великих міст чи районних центрів потрібно спростити процедуру отримання медичної допомоги, тому ми вважаємо, що в кожній об'єднаній громаді обов'язково має бути медичний пункт, який буде забезпечений базовим набором медичного обладнання і лікарських препаратів. Це все можливе лише за умови, що фінансова підтримка даної сфери зі сторони як держави та і самого ОТГ буде з року в рік зростати, а не навпаки скорочуватися і говорити про якусь

неефективність та непотрібність використання коштів про надання медичних послуг населенню та на утримання медичних закладів просто недоречно, для прикладу як показав Аудит економіки України, який був проведений в 2020 році то проблема стосується не лише громад, а і країни в цілому, оскільки Україна витрачає близько 3,2 % від ВВП на медицину з бюджету, що менше, ніж в порівнюваних з нею країнах, а саме в Польщі, яка витрачає 4,3 % від ВВП та Ізраїль яка витрачає 6,3 % від ВВП. Більше того, в перерахунку на одного мешканця Україна витрачає близько 120 дол. США на громадянина на забезпечення надання медичних послуг, що в 5 разів менше, ніж Польща, і більш ніж в 23 рази менше за Ізраїль [2]. Тому з впевненістю можна прийти до висновку, що нам є куди ще зростати в даній сфері оскільки ніхто не стане сперечатися з тим, що здорова людина є значно працездатнішою та ефективнішою, що в свою чергу позитивно впливає на економічний розвиток.

Продовжуючи аналіз державної підтримки, ми бачимо збільшення витрат на регіональний розвиток, що є позитивним аспектом, проте те що стосується безпосередньо сільських територій, то тут є негативний аспект, оскільки їх підтримка скоротилася на 0,5 млрд грн, а враховуючи занепад сільських територій в Україні то таке скорочення виглядає дещо дивним.

В загальному ми бачимо скорочення підтримки в усіх інших сферах, окрім спортивної, що в певній мірі змушує занепокоїтися, оскільки на рівні держави нівелюється підтримка для ефективного формування в громадах соціальної, транспортної, культурної та освітньої сфер, а особливої уваги заслуговує відсутність будь-якої підтримки в 2021 р. енергоефективності, екологічної безпеки та сталого розвитку.

Що стосується енергоефективності, то її роль з року в рік тільки зростає, підвищення тарифів на енергоносії є тягарем для населення України і пагубно впливає на розвиток економіки, тому очевидним є формування ефективного енергетичного комплексу. Проте попри все це на державному рівні таку підтримку не проводять у достатньому обсязі, що і спричиняє створення додаткового навантаження на процес підвищення енергоефективності виключно на бюджети громад, котрі і так не є дуже високими. Також хочеться додати пару слів і про екологічну безпеку, яка перебуває також у критичному стані не тільки на рівні громад, а і України в цілому, підтвердженням цього є також висновок із Аудиту економіки України, який вже згадувався нами раніше в даній статті, в ньому йде мова про те, що витрати на охорону довкілля в Україні в 2018 році становили 34,3 млрд грн, однак з цих коштів лише 4,5 млрд грн, або 13 % було витрачено бюджетних коштів, а решта – 29,8 млрд грн були власними коштами підприємств, організацій та установ. Сумарні витрати на охорону довкілля в Україні менше в 15 разів, ніж в Іспанії, в 7 разів, ніж у Польщі, та майже в 5,5 раза, ніж у Туреччині.

В результаті за комплексним індексом Environmental performance Index 2018 Україна зайняла 109 місце. Окремим пунктом можна виділити той факт, що українські екологічні податки формально є одними з найвищих у світі відносно ВВП, проте їх нецільове використання ставить під сумнів їхню ефективність у цілому [2]. Тому виникає відразу питання, чому держава не здійснює підтримку екологічної безпеки на рівні громад за рахунок того самого екологічного податку, адже це і сприятиме цільовому використанню коштів із бюджету.

Таким чином, аналіз оцінка державної підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури показує необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму розподілу коштів, тому що нарощення фінансового потенціалу має позитивно впливати на ефективність розвитку громад.

Висновки. Отже, забезпечення сталого розвитку в межах об'єднаних територіальних громад є пріоритетним завданням для гармонійного впровадження реформи децентралізації. Досягти подібного можливо лише за умов належної фінансової підтримки зі сторони державного бюджету. Таким чином, якщо наростити фінансову підтримку зі сторони держави то це значно посприє розвитку в межах громад, особливо на рівні сіл, зокрема громадам вдасться значно підвищити ефективність організаційно-економічного механізму, що дасть нові можливості та покращить добробут населення.

Література

1. Децентралізація в Україні: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Національна економічна стратегія 2030. URL: <https://nes2030.org.ua> (дата звернення: 10.10.2021).
3. Руснак А. В., Алещенко Л. О. Перспективи формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 22–27.

Токман Д. А., Антоненко В. М.
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Покровськ

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Щороку держава стикається з ризиками, пов'язаними з виконанням державного бюджету. Категорії ризиків різні. Це макроекономічні ризики, ризики, пов'язані із державним боргом та державними гарантіями, діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, виконанням плану надходжень від приватизації державного майна, фінансовим сектором, сферою пенсійного забезпечення. Для того, щоб бути готовими до можливих потрясінь, в рамках співробітництва з Міжнародним валютним фондом Міністерством фінансів було запроваджено обов'язковість визначення фіскальних ризиків та їх впливу на показники кошторису країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади дослідження бюджетної політики у кризових умовах сформовані у працях Г. В. Возняка, О. І. Барановського, В. Г. Дем'янишина, А. Х. Іляшенка.

Виклад основного матеріалу. Фінансовими ризиками є чинники, які можуть призводити до відхилення доходів, видатків, дефіциту державного бюджету та державного боргу від запланованих показників. Повне представлення інформації про наявні ризики у сфері державних фінансів підвищує ступінь обґрунтованості рішень під час проведення бюджетної політики і створює підґрунтя для вжиття адекватних заходів, спрямованих на мінімізацію можливого негативного впливу на бюджетні показники та забезпечення повного і вчасного фінансування основних зобов'язань держави.

Українська економіка постійно переживає зміни, тому наша бюджетна система більш схильна до ризиків, ніж в розвинених країнах. Міністерство фінансів зацікавлене в їх мінімізації, адже це дозволяє максимально ефективно управляти державними фінансовими ресурсами, реалізовувати державні програми, в тому числі соціальні.

Особливістю бюджету на 2022 рік вже другий рік поспіль є його створення в умовах кризи, викликаній пандемією COVID-19, та продовження в Україні та світі заходів, спрямованих на протидію поширенню пандемії та підтримку економік. Завдяки стимулюючим заходам державної політики та розгортанню масштабної вакцинації населення, економіка України поступово відновлюється.

У проекті бюджету за кожним розпорядником бюджетних коштів в рамках відповідних програм закріплено цільові показники державної політики [3]. Цільові індикатори дозволять суспільству контролювати ефективність реформ та в цілому підвищити прозорість державних фінансів.

Таблиця 1

Основні показники Державного бюджету на 2022 рік

Назва показника	Бюджет 2020 (факт), млрд грн	% ВВП	Бюджет 2021 (план), млрд грн	% ВВП	Бюджет 2022 (план), млрд грн	% ВВП	Зміна, % порівняно з 2021 (+ і –)
Доходи	1 076,0	25,7	1 097,5	22,8	1 267,4	23,6	12,6
Видатки	1 288,1	30,7	1 335,2	27,8	1 441,9	26,9	4,2
Фінансування, в т. ч.	217,6	5,2	246,6	5,1	188,0	3,5	-29,6
боргові операції	245,1	5,8	233,4	4,9	177,8	3,3	-30,3
приватизація	2,2	0,1	12,0	0,2	8,0	0,1	-33,3
Довідково							
Номинальний ВВП	4191,9		4809,0		5369,0		11,6
Прогноз				5,2		3,5	

Ризики виконання бюджету на 2022 рік:

– можливий надмірний рестрикційний поштовх від передчасного згортання стимулюючої фіскальної та монетарної політики, що вплине на звуження економічної бази доходів бюджету та матиме негативні соціальні наслідки, які вимагатимуть додаткових витрат бюджету;

- погіршення фіскальної стійкості державних фінансів у зв'язку з подальшим підвищенням вартості державних запозичень (зокрема, внаслідок жорстких параметрів монетарної політики), а також у зв'язку з активізацією виплат за гарантованими державою позиками корпоративних клієнтів;
- недостатня глибина ринку облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що може ускладнити виконання планового обсягу державних запозичень для фінансування Державного бюджету;
- зростання вартості запозичень на міжнародних ринках через очікуване проведення більш жорсткої процентної політики провідними центральними банками світу та відповідне зростання ставок запозичень для ринків, що розвиваються;
- розширення участі банків у фінансуванні дефіциту державного бюджету може вплинути на зниження активності банківського кредитування реального сектора економіки і відповідно на можливості підтримання процесів відновлення економічного зростання;
- зменшення частки прибутку Національного банку до перерахування до Державного бюджету України, що позначиться на недоотриманні запланованих доходів.

Висновки. Рекомендації щодо мінімізації ризиків виконання держбюджету:

1. Політика доходів:
 - удосконалення адміністрування податкових платежів, зокрема в частині контролю за наданням податкових пільг;
 - розширення податкової бази шляхом впровадження рекомендацій ОЕСР з протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутків за кордон;
 - внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет на 2022 рік» щодо частки прибутку, яка перераховується НБУ до рівня, що відповідає прогнозу НБУ. Удосконалення підходів до управління капіталом Національного банку, які б забезпечували досягнення визначених ним цілей.
2. Політика витрат:
 - оптимізація бюджетних витрат на державне управління, правоохоронні (антикорупційні) органи та судову владу;
 - удосконалення системи надання державних гарантій за позиками корпоративних суб'єктів, зокрема в частині визначення чітких критеріїв щодо надання таких гарантій і вимог до позичальників.
3. Дефіцит та фінансування дефіциту:
 - поглиблення внутрішнього ринку державних цінних паперів шляхом:
 - а) розроблення та впровадження стратегії участі НБУ в торгах на вторинному ринку ОВДП відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року;
 - б) реформування та розвитку інституту первинних дилерів та маркет-мейкерів на вторинному ринку ОВДП;
 - розширення участі фізичних осіб у придбанні державних облігацій з метою мінімізації ризиків внутрішнього фінансування;
 - удосконалення Національним банком інструментарію рефінансування банків, що полегшить навантаження на держбюджет в частині заходів, спрямованих на підтримку економічної діяльності.

Література

1. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.
3. Проект Закону про Державний бюджет України на 2022 рік. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72775.

Фрадинський О. А.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ

ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ: ФІСКАЛЬНИЙ ЕФЕКТ ТА ПРОБЛЕМИ СПРАВЛЯННЯ

Актуальність дослідження. Суттєвим джерелом фінансування соціальних видатків в Україні виступає єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав

застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід визнати, що дослідження питань справляння ЄСВ перебуває у фокусі наукових пошуків вітчизняних науковців. Варто виокремити роботи О. Бондаренка, М. Горної, Д. Ковалевич, Т. Остапенко, Е. Максимчук, В. Яценка та багатьох інших. При цьому найбільшу увагу в дослідженнях приділено порядку нарахування, обчислення та контролю за сплатою ЄСВ, у той час як недостатньо розглянутими залишаються питання адміністрування внеску в Україні, його впливу на «тінізацію» ринку робочої сили, схемам ухилення від його сплати.

Метою даної публікації є аналіз фінансової ролі ЄСВ, як джерела фінансування соціальних заходів в Україні та окреслення основних тенденцій у його адмініструванні у контексті протидії «тінізації» оплати праці.

Виклад основного матеріалу. Діюча система адміністрування єдиного соціального внеску була запроваджена в Україні з 01.01.2011 року. До цього часу система соціального страхування складалася із 4 незалежних позабюджетних соціальних фондів:

- Пенсійного фонду;
- Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності;
- Фонду загальнообов'язкового соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Кожен із цих фондів мав власне фінансове джерело формування, нормативно-правову базу діяльності, звітність, вимагав додаткових затрат людських та фінансових ресурсів у платників соціальних зборів у ході адміністрування платежів. Тому було прийнято рішення про суттєве спрощення взаємовідносин платників соціальних внесків та підвищення ефективності їх справляння шляхом заміни 4 існуючих внесків на один – єдиний соціальний внесок.

Динаміка планових та фактичних надходжень єдиного соціального внеску в Україні протягом 2014–2020 років (рис. 1) засвідчує, що лише у 2016 р. план надходжень було перевиконано на 1,78 млрд грн (надійшло 107,15 млрд грн при плані у 105,37 млрд грн) [3]. Таке перевиконання пояснюється, в першу чергу переходом з 2016 р. на єдину ставку ЄСВ у 22 %, яка була суттєво знижена з метою детінізації фонду оплати праці і чого на практиці не трапилося.

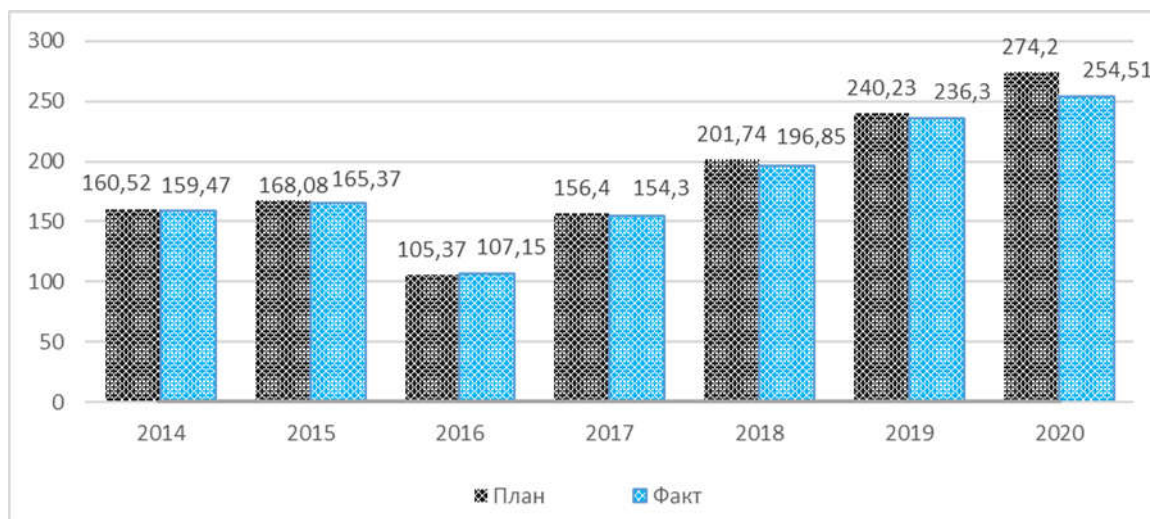


Рис. 1. Динаміка надходжень єдиного соціального внеску до бюджету Пенсійного фонду України за період 2014–2020 рр.

Держава чудово розуміла, що таке значне і одномоментне зниження ставки внеску не могло не відобразитися на сумах фактичного надходження ЄСВ, тому у 2016 році суттєво зменшила очікувані надходження – на 62,71 млрд грн, із 168,08 до 105,37 млрд грн, а в цілому, фактичні надходження ЄСВ виросли із 159,47 до 254,51 млрд грн, або на 95,04 млрд грн, що у відносному вимірнику складає 59,6 %.

Протягом усіх інших років план по надходженню ЄСВ не був виконаний, причому найбільшого свого розриву між планом і фактом він зазнав у 2020 році, коли різниця становила 19,69 млрд грн, або 7,2 %.

Основними причинами невиконання плану надходження ЄСВ є значні обсяги трудової міграції у сусідні країни, рівень тінізації економічної активності в Україні та величина неформальної зайнятості в офіційному сегменті економіки. Повна легалізація зайнятості в Україні дозволила б збільшити надходження Пенсійного фонду України на суму еквіваленту 2–2,5 млрд дол США [1, с. 78–79].

Окрім того, законодавче встановлення обмеження максимальної бази нарахування ЄСВ (15 мінімальних заробітних плат, або 90 тис. грн у 2021 році, при розмірі мінімальної заробітної плати у 6 тис. грн із 01.01.2021 року) призвело до активного використання схеми ухилення від сплати цього внеску, яка полягає в тому, що одному працівнику нараховується зарплата у сотні тисяч чи мільйони гривень, а десяткам (сотням) іншим – на рівні мінімальної заробітної плати. Після чого, зарплата цього одного працівника розподіляється між іншими шляхом виплати додаткової, так званої «зарплати у конверті». За оцінками контролюючих органів, лише ліквідація цієї схеми дозволить збільшити обсяги надходжень ЄСВ на 5 % від планової суми.

Висновки. Запровадження єдиного соціального внеску – важливий позитивний захід у реформуванні системи загальнообов’язкового державного соціального страхування, який значно спростив та полегшив взаємовідносини платників внеску із органами державного фінансового контролю. Проте його справляння супроводжується рядом негативних наслідків, серед яких – використання ЄСВ суб’єктами господарювання у схемах мінімізації власних обов’язкових платежів. Усе це вимагає виправлення недоліків в існуючому законодавстві у контексті вдосконалення існуючого механізму справляння, перерозподілу навантаження між роботодавцем і працівником, перегляду та диференціації ставок внеску.

Література

1. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України, її міжрегіональних територіальних органів за 2019 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2021)
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. Дата оновлення: 28.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 26.10.2021).
3. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2021).

Хрептієвська Є. В., Єгорова О. М.
Криворізький державний комерційно-економічний технікум,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. В умовах євроінтеграційних напрямків розвитку більшість українських малих та середніх підприємств, які працюють у нестабільному соціально-економічному та політичному полі, демонструють суттєве зниження виробництва, надання послуг та виконання робіт, підприємства перебувають у вкрай складному становищі, особливо на період пандемії стають не захищені [1]. У зв’язку з цим виникає гостра потреба у пошуку нових форм господарювання, які є більш маневровими та зможуть швидко та з більшою ефективністю адаптуватися до викликів сьогодення, що дозволить забезпечити підприємствам стабільно отримувати прибуток та поступово підвищувати рівень конкурентоспроможності на ринку. У цьому контексті малий і середній бізнес є перспективною моделлю організації виробництва, оскільки саме він поєднує основні цінності власника з бізнес-інтересами, забезпечує довіру партнерів у діловому полі, мінімізує затрати у певний проміжок часу та швидко реагуючим на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства, що є важелем мінімізації фінансових і економічних ризиків. Саме тому обрана для дослідження тематика є актуальною за сучасних умов господарювання й підприємництва та має стати підґрунтям для виведення з кризового стану економіки України [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти розвитку малого та середнього бізнесу привертають увагу певних науковців В. Сікора, Р. Шер, І. Абрамова [3], О. Дикань [4], А. Толстова [5], С. Кибальчич та інші дослідників, які визначають основні проблеми та перепони, що стримують розвиток малого бізнесу в Україні в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Розвиток малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції забезпечує фінансові стимули та надає гарантії приватним партнерам. Деталізація фінансового інструментарію публічно-приватно партнерства свідчить про досить широкі та різноманітні можливості для використання потенціалу як держави, так і приватного сектору.

На сьогодні основними джерелами фінансування проєктів малого та середнього бізнесу у світі є позикові кошти (фінансові ресурси банків та інших небанківських фінансових інститутів), акціонерний капітал (приватні кошти), гранти, субсидії і кредити МВФ. До відносно нових інструментів фінансування угод публічно-приватного партнерства відносяться інструменти сек'юритизації, проєктне фінансування. Водночас структура фінансових джерел залежить від сфери реалізації проєктів малого та середнього бізнесу, якщо проєкти є прибутковими з точки зору приватного партнера, то зростає частка акціонерного капіталу.

Зважаючи на суттєві переваги від публічно-приватної форми взаємодії у реалізації суспільно важливих проєктів, варто стимулювати їх розвиток в Україні. Для цього державі необхідно: удосконалити механізм управління публічно-приватним партнерством шляхом забезпеченні прозорості інвестування, об'єктивної оцінки ефективності проєкту та конкретизації переваг участі для приватного партнера, чіткого визначення меж відповідальності та наслідків порушення вимог договору, удосконалення механізму фінансування таких проєктів; забезпечити адресність бюджетного фінансування; стимулювати участь банків та небанківських фінансових посередників у реалізації проєктів; запровадити реальні важелі впливу на розвиток публічно-приватного партнерства; шляхом надання державних гарантій, податкових пільг; зменшити бюрократичні процедури.

Напряцювання конкурентних переваг малого бізнесу можливо досягти внаслідок кластерної їх організації. Це сприятиме посиленню ділових комунікацій, реалізації горизонтальної інформаційної політики, міжсекторного та транскордонного співробітництва.

Важливим заходом щодо забезпечення розвитку малого бізнесу є формування сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні за європейським зразком. Пріоритет у спрощенні доступу малого бізнесу до фінансування повинен надаватися шляхом заохочення фінансових установ до розширення програм мікрокредитування, зокрема через впровадження спеціалізованих регуляторних вимог до таких установ.

Важливе місце в розвитку малого підприємництва посідає формування сприятливого бізнес-клімату шляхом: формування довірчих відносин серед бізнес-гравців і з владними структурами, співпраці та підтримки один одного; забезпечення стабільної податкової системи: повинні бути припинені постійні експерименти з Податковим кодексом і встановлена проста, прозора, зрозуміла система; об'єднання зусиль для впровадження якісних змін: необхідно створити єдину платформу для обміну досвідом та спілкування між урядом, бізнесом і громадським бізнес об'єднанням; поширення інформації про наявні бізнес-можливості (різні гранти і підтримка з боку громадських і міжнародних організацій); формування бізнес-культури: ділові відносини вимагають рівної відповідальності всіх учасників процесу – як держави, так і підприємців.

Отже, одним із ключових напрямків розвитку економіки країни в умовах євроінтеграції є розвиток малого та середнього бізнесу. Дана форма підприємництва дозволить досить швидкими темпами наростити показники економічного розвитку, зокрема розмір ВВП, оскільки має можливість швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, участі у міжнародному поділі праці. з планами на випадок непередбачуваних ситуацій підтримують свою господарську діяльність під час пандемії.

Література

1. Форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів // Український юридичний портал: сайт. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/gospodarpravo/36-kravchyk/586-92.html> (дата звернення: 10.02.2021)

2. Шпильовий Є. О., Кабанець О. Ю., Губський М. Ю. Розвиток малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія: Економіка і менеджмент. 2020. № 1 (28), С. 15–22.

3. Абрамова І. М. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 12–17.

4. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С. 58–66.

5. Толстова А. В., Кибальчич С. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 60. С. 55–62.

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Богашко О. Л.

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань**

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ КРАУДІНВЕСТІНГУ ЯК СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Актуальність дослідження. Доступ до фінансування – фундаментальний фактор, що визначає можливості зростання малого та середнього підприємництва. Поряд з державними формами підтримки суб'єктів даного сегменту бізнесу, а також традиційними банківськими продуктами розвиваються механізми приватних інвестицій за допомогою становлення і поширення платформ краудінвестингу. Вони припускають залучення коштів населення як найважливішого ринкового агента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальноприйняте визначення поняття «краудінвестинг» в Україні відсутнє, оскільки ця дефініція не є юридичною. Вчений-економіст Клещова С. А. у своєму дослідженні «Краудфінансування як інструмент інвестування інноваційного підприємництва» зазначає, що «краудінвестинг – це не заміна діючих фінансових інститутів, це додатковий інструмент, який вбудовується в систему наявних і вже всім зрозумілих продуктів» [2]. Нині краудінвестинг максимально поширений в США (Майданчики EquityNet, AngelList, SeedInvest, Funders Club, CircleUP) і Великобританії (CrowdCube, Seedrs, Zora). Краудінвестинг, як самостійне поняття, вперше почало використовуватись у 2012 році. На думку Кузнецова В. А., цьому сприяв підписаний президентом Б. Обамою нормативний документ – JOBS (Jumpstart Our Business Startups) Act. Саме він легалізував інвестиційну діяльність непрофесійних інвесторів – американських громадян [3].

Мета статті – розкрити ключове значення інституційного розвитку ринку краудфінансів і краудінвестингу як сучасного інструменту підтримки малого і середнього підприємництва, відтворення заощаджень населення і доходів професійних інвесторів. Серед цілей дослідження – виявлення ключових переваг краудінвестингу; факторів, що стимулюють ріст його обсягів, а також ризиків, головним чином пов'язаних з недостатнім регулюванням нового інституційного механізму краудінвестингу.

Виклад основного матеріалу. Краудфандінг – це механізм залучення позикових коштів, спільного фінансування компаній або програм через інтернет-майданчики. В даному дослідженні під краудінвестингом розуміється альтернативний спосіб колективного венчурного мікрофінансування, що передбачає пайову участь щодо вкладення і повернення вкладених коштів з вигідними відсотками через проміжного агента (інтернет-майданчик, платформу).

Краудінвестинг меншою мірою (в порівнянні з класичним краудфандінгом) переслідує альтруїстичні й суспільні цілі та одночасно більшою мірою націлений на фінансування комерційних проєктів, перш за все малого і середнього підприємництва, на оплатній основі.

Попри законодавчі обмеження різних країн, нині у всьому світі налічується понад 300 майданчиків краудінвестингу. При цьому майданчик реалізує наступний можливий функціонал:

– надання виключно інформаційних послуг в межах кредитного договору, договору купівлі-продажу цінних паперів (акцій, облігацій);

– збір, з одного боку, пулу підприємств – позичальників і, з іншого боку, – групи інвесторів. В даному контексті має місце «потокове фінансування», при якому фінансові ресурси індивідуального інвестора збалансовано розподіляються між позичальниками – учасниками інвестиційного пулу. Автоматизована площадка формує оцінку майбутніх позичальників, приймаючи рішення про формування суб'єктного складу пулу. Надалі платформа виконує посередницьку функцію, взаємодіючи з інвесторами з питань погашення базової частини боргу, а також відсотків, сплати податкових платежів;

– формування фінансового результату з подальшою не фінансовою винагородою.

Разом з тим майданчики – це лише один зі способів залучення інвесторів для стартапу. Багато компаній використовують для залучення інвестицій власний блог або партнерську програму. Учасниками угоди в рамках краудінвестингу можуть виступити: венчурні фонди, професійні інвестори приватного характеру, бізнес-ангели, держава [4; 5].

Якщо проаналізувати особливості й привабливість краудінвестингу в закордонній практиці фінансового інвестування то, наприклад, в США фактори успіху краудінвестингових кампаній пов'язують з кількістю інвесторів, цільовими показниками фінансування, тривалістю кампанії, наданням відкритої фінансової інформації та орієнтацією проєкту [1; 6].

Факторами, що стимулюють зростання обсягів краудінвестингу в Україні з боку суб'єктів малого та середнього інноваційного підприємництва, виступають:

- труднощі отримання інвестиційних коштів в банківських інститутах;
 - недостатня увага до розробки альтернативних банківським і державним, інструментів фінансування малого та середнього підприємництва громадянами (фізичними особами);
 - складність залучення коштів для старту підприємства, що не має кредитної історії в традиційних фінансових організаціях;
 - недостатній розвиток (відсутність) регіональної інфраструктури фінансових організацій.
- Разом з тим, проведене дослідження дозволило позначити слабкі сторони краудінвестингу:
- традиційні інвестиційні ризики;
 - відсутність інституційних норм і контрольних вимог;
 - ймовірність шахрайства;
 - ризик банкрутства;
 - суб'єктивне позиціонування майданчиків;
 - недостатня фінансова грамотність населення;
 - суб'єктивна недовіра до електронної організації інвестиційного процесу.

Інвестуючи кошти в проєкт, необхідно спрогнозувати його успіх. Відмітна особливість краудінвестингу в тому, що інвестори отримують акціонерну частку з обсягу реалізованої продукції. При цьому зростання прибутку необмежене і ніяк не фіксується.

Слід позначити три базові види краудінвестингу:

– роялті – є частиною не фінансової винагороди. Крім нефінансових бонусів (продукту або послуги як результату діяльності бізнес-проєкту, спонсор отримує частку від доходів проєкту (фінансування музичних проєктів, фільмів);

– народне кредитування (краудлендінг) – орієнтоване на видачу кредиту власнику стартапу на розвиток його ідеї. Даний вид краудінвестингу відрізняє чіткість розробки плану-графіка повернення інвестиційного капіталу;

– акціонерний краудінвестинг – найбільш передова форма краудфандінгу, що припускає наявність посередника у вигляді спеціалізованої платформи, а в якості роялті певну частку власності, володіння акціями, що дає право голосування на загальних зборах і дивідендний прибуток.

Виділені особливості акціонерного краудінвестингу опосередковують фінансовий і репутаційний бізнес-інтерес, надаючи можливість суб'єктам, які не функціонують на організованому біржовому ринку, зручний і безальтернативний інструмент залучення фінансових ресурсів для старту або розширення підприємництва.

Висновки. Значущими підходами для регулювання краудфінансів і, зокрема, краудінвестингу, в Україні слід визнати:

- розвиток інструментів залучення традиційних (інституціональних) інвесторів у фінансовий механізм краудінвестингу при одночасному зміцненні позицій непрофесійних інвесторів;
- встановлення верхньої межі інвестицій для непрофесійних інвесторів;
- підвищення відкритості інформації для інвесторів про ризики реалізації проєкту, що фінансується в рамках краудфінансування;
- посилення механізму регулювання з боку держави проміжного учасника (платформи). Для вибудовування продуктивної системи державного регулювання важливо враховувати децентралізовану фінансово-економічну природу краудфінансів, отже, поетапне впровадження механізму їх регулювання.

Література

1. Богашко О. Л. Дослідження регіональної інноваційної політики зарубіжних країн, заснованої на кластерному підході. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.*

Серія «Економіка і менеджмент»: зб. наук. пр. Вип. 15. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 8–11.

2. Клещова С. А. Краудфінансування як інструмент інвестування інноваційного підприємництва. *Економіка та банки*, 2017. № 2. С. 40–46.

3. Кузнєцов В. А. Краудфандінг: актуальні питання регулювання. *Гроші та кредит*, 2017. № 1. С. 65–73.

4. Bogashko A. «The Nation's Human Capital is a Major Resource of the State's Innovation Potential». *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Vol. VI. Public Health and Sport. Researches in Economics and Management for Sustainable Education. May 22 th – 23 th, 2020. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2020, P. 544–553. DOI: 10.17770/sie2020vol6.5056.*

5. Bohashko O. «The «Knowledge Triangle» Is a Modern Concept for Managing the Development of Education, Science and Innovation. Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference (IBIMA), 1–2 April 2020, Seville, Spain, P. 5964–5971.

6. Lukkarinen A., Teich J. E., Wallenius H., Wallenius J. Success drivers of online equity crowdfunding campaigns. *Decision Support Systems*, 2016. P. 26–38.

Єгорова О. М.

**Криворізький державний комерційно-економічний технікум,
м. Кривий Ріг**

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Покращення інвестиційної привабливості малого та середнього бізнесу є одним із головних способів поживлення економіки України в умовах євроінтеграції й переходу до інноваційних прогресивних технологічних процесів, що потребує використання значних обсягів фінансових ресурсів. Оскільки кожному суб'єкту бізнесу доводиться самостійно обирати свій шлях економічного розвитку відповідно до чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, то важливим є пошук сучасних підходів до покращення інвестиційної привабливості. Застосування найновіших технологій та управлінських методик дасть змогу створити оптимальні умови для залучення інвестицій в малий та середній бізнес та сприятиме формуванню позитивного іміджу у потенційних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження покращення інвестиційної діяльності зробили такі вчені, як Л. Антонюк, В. Геєць, М. Мельник, О. Соскін, Н. Виноградова, В. Павлов, С. Писаренко, Н. Макарій [1].

В сучасних нестабільних, динамічних та конкурентних умовах ведення малого та середнього бізнесу у потенційних інвесторів виникає необхідність оперативно оцінити інвестиційну привабливість того чи іншого підприємства торгівлі як потенційного об'єкта майбутніх капітальних вкладень на основі аналізу його фінансових результатів та ефективності інвестиційної діяльності за минулий період. Для цього необхідно розробити зручний методичний інструментарій, який допоможе швидко оцінити поточну ефективність окремого інвестиційного проєкту та інвестиційної діяльності підприємства торгівлі за визначений період, спрогнозувати його інвестиційний потенціал за основними формами та видами інвестування, що в комплексі впливає на рівень інвестиційної привабливості.

На основі проведеного аналізу ключових показників ефективності реальних інвестиційних проєктів, з метою можливості проведення якісного оперативного експрес-аналізу інвестиційної привабливості малого та середнього бізнесу, нами розроблено матрицю, яка базується на попарному порівнянні та кількісній оцінці відхилень фактичних значень індивідуальних показників від оптимальних (середніх в групі) за визначеними групами цільових критеріїв: рентабельності, окупності, фінансової стійкості та ризику інвестицій, що дозволяє оцінити рівень інвестиційної привабливості конкретного підприємства в частині здійснення реальних (капітальних) інвестицій в статистиці та в динаміці (табл. 1).

Побудована за результатами експрес-аналізу векторна матриця, квадранти якої характеризують стан інвестиційної привабливості підприємств торгівлі в кожному конкурентному сегменті (рис. 1), дозволяє здійснювати ідентифікацію потенційно привабливих торговельних підприємств, їх

диференціацію та ранжування за рівнями інвестиційної ефективності та привабливості в межах конкурентних груп для внутрішніх і зовнішніх інвесторів [2].

Таблиця 1

Матриця цільових критеріїв та показників експрес-аналізу інвестиційної привабливості малого та середнього бізнесу в частині реалізації капітальних інвестицій

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства	Цільові критерії та показники експрес-аналізу інвестиційної привабливості реальних інвестицій			
	Рентабельність	Окупність	Стійкість	Ризик
I. Привабливе	$IRR_i > WACC$	$T_{OK_i} \leq \overline{T_{OK}}$	$K_{\Phi CI_i} \geq \overline{K_{\Phi CI}}$	$K_{\Phi PI_i} \leq \overline{K_{\Phi PI}}$
II. Частково привабливе	$IRR_i > WACC$	$T_{OK_i} \leq \overline{T_{OK}}$	$K_{\Phi CI_i} < \overline{K_{\Phi CI}}$	$K_{\Phi PI_i} > \overline{K_{\Phi PI}}$
III. Непривабливе	$IRR_i < WACC$	$T_{OK_i} > \overline{T_{OK}}$	$K_{\Phi CI_i} < \overline{K_{\Phi CI}}$	$K_{\Phi PI_i} > \overline{K_{\Phi PI}}$

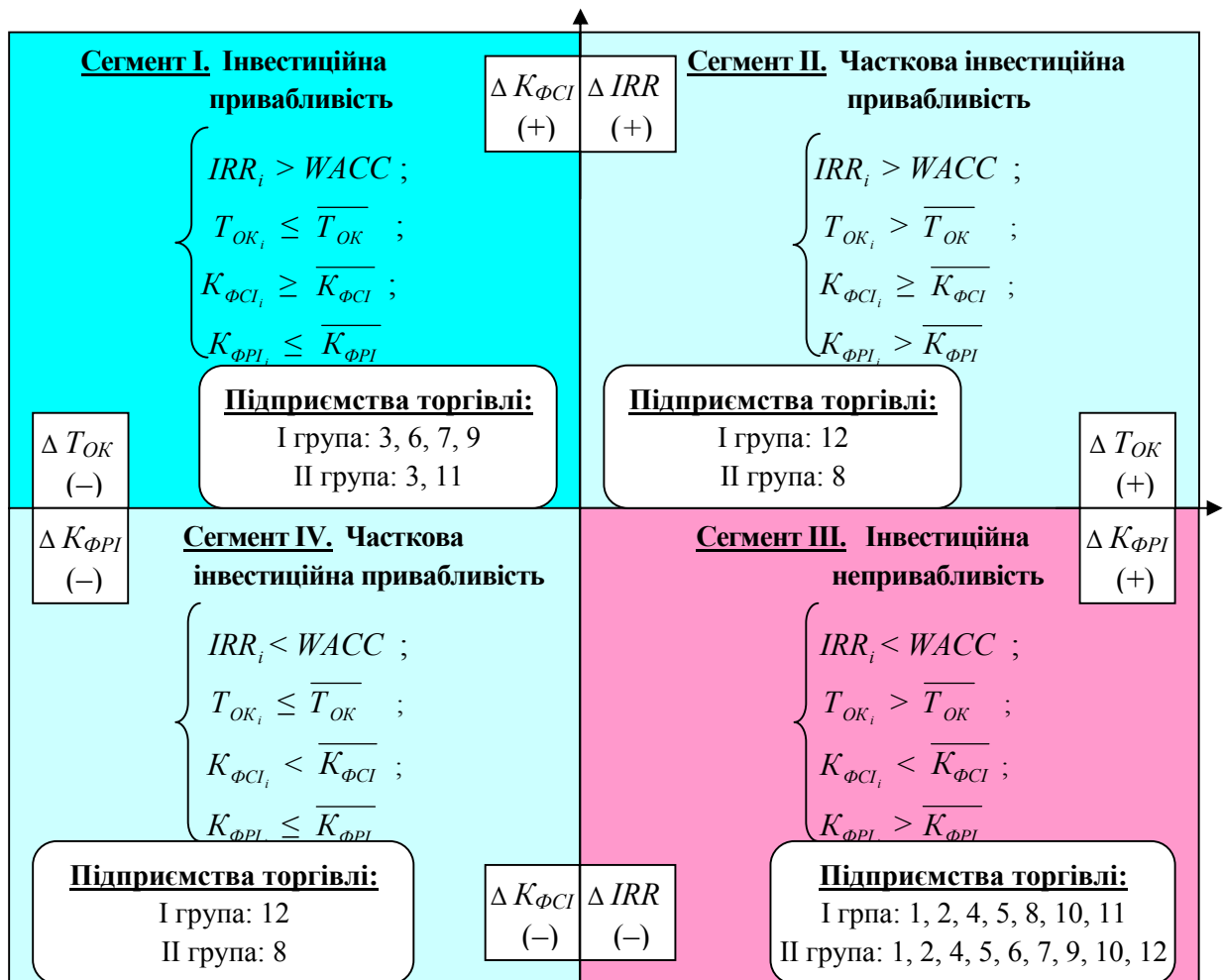


Рис. 1. Векторна матриця результатів експрес-оцінки інвестиційної привабливості підприємств малого та середнього бізнесу в частині здійснення ними реальних інвестицій

Висновки. Отже, обґрунтовано систему показників та удосконалено науково-методичний підхід до експрес-аналізу інвестиційної привабливості та оцінки конкурентних переваг підприємств малого та середнього торговельного бізнесу і в процесі управління реальними і фінансовими інвестиціями. Проведено експрес-аналіз та надано комплексну порівняльну оцінку інвестиційної привабливості та

конкурентних переваг і недоліків підприємств торгівлі вибіркової сукупності за цільовими критеріями ефективності інвестиційної діяльності (рентабельності, окупності, стійкості та ризику інвестицій), що дозволило побудувати векторну матрицю, квадранти якої відповідають конкурентній позиції підприємства у сегментах: «привабливе», «частково привабливе», «непривабливе», що надало можливість ранжувати підприємства торгівлі за ступенем їх інвестиційної ефективності, надійності, стабільності, привабливості для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

Література

1. Макарий Н. П. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. 2010. № 10. С. 52–0.

2. Єгорова О. М. Аналіз інвестиційної привабливості Дніпропетровського регіону. *Economic and Law Paradigm of Modern Society. Scientific Journal by Open Europe*. «Open Europe» (Slovenská republika). 2019. № 2. С. 13–20

Закревська Л. М.
Національний університет харчових технологій,
м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У всьому світі наслідки пандемії COVID-19 найсильніше вдарили по малому і середньому бізнесу. Україна не виняток. Якщо врахувати, що частка цього сегмента у ВВП за різними оцінками становить від 49 до 55 %, а частка зайнятих в бізнес-секторі – близько 63 % [1], то стає очевидним, що вихід країни з кризи прямо залежить від відновлення малого та середнього підприємництва. Велике значення для цього має політика кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі над проблемами кредитування малого підприємництва працювало багато вчених-економістів, зокрема: О. Вовчак, Р. Джуччі, С. Дрига, С. Реверчук, Н. Рушишин, В. Ступницький, В. Чевганова, В. Чеверда та ін. Проте безліч питань, пов'язаних із кредитною підтримкою малого підприємництва, що особливо назріли в період зростаючої невизначеності, спричиненої пандемією коронавірусу, так і не вдалося вирішити.

Мета статті – проаналізувати сучасні тенденції кредитування малого бізнесу в умовах дестабілізації економіки України, спричиненою пандемією коронавірусу.

Виклад основного матеріалу. Основною рушійною силою економіки, а отже, і джерелом матеріальних та духовних благ є мале підприємництво. На сьогодні цей сектор економіки не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється. Однією з найвагоміших перепон на шляху діяльності малих підприємств в умовах кризи є відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів. Натомість, офіційні відомості НБУ свідчать про те, що в 2020 р. банки активізували кредитування малого бізнесу [1]. Це стало наслідком того, що Уряд змінив умови держпрограми «Доступні кредити 5–7–9%», дозволивши отримати позику підприємствам з річним доходом до 20 млн євро та спростивши умови кредитування [2]. Зниження відсоткових ставок малому бізнесу разом з державними програмами підтримки кредитування дещо розширили перелік потенційних позичальників (рис. 1).

Слід зазначити, що на даний момент (навіть в рамках державної програми «Доступні кредити 5–7–9%») видається досить мало дійсно нових кредитів – велика частина таких портфелів формується за рахунок перекредитування діючих позичальників. Натомість майже всі укладені кредити є працюючими, позичальники переважно якісні, а рівень забезпечення заставою високий.

Якість кредитів малим підприємствам, що входять до складу великих бізнес-груп, є помітно гіршою, а рівень забезпечення заставою – нижчим. Значною мірою це результат того, що до категорії малих часто переходять великі та середні підприємства, що зазнали фінансових труднощів та втратили дохід.

Програма «Доступні кредити 5–7–9 %» доступна тільки якісним боржникам, яких банки готові кредитувати за ставкою не вище 13 % (поточне значення максимальної плаваючої ставки), яка потім частково або ж повністю має компенсуватись урядом. Це значення є нижчим за стандартні ставки за кредитами малому бізнесу на ринку.

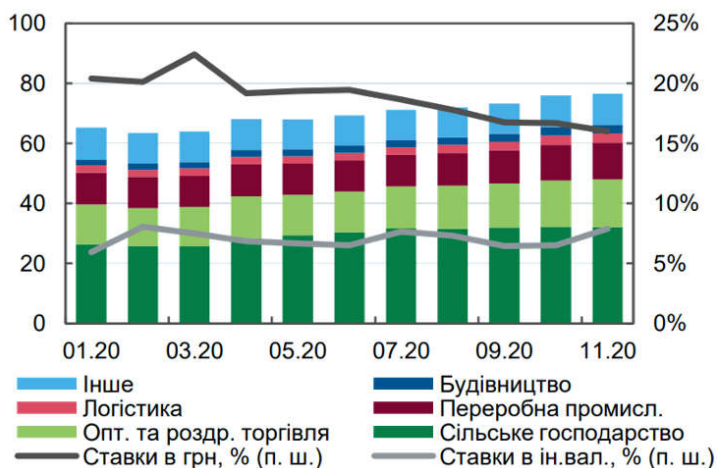


Рис. 1. Кредити мікро- і малим підприємствам у розрізі секторів економіки та ставки за новими кредитами, млрд грн*

* складено автором на основі [3]

Додатковим стимулом для кредитування малого бізнесу може стати затверджений урядом механізм кредитних гарантій на портфельній основі (до 70 % боргу за кожним окремим кредитом та 50 % за портфелем) [4]. Прийнята постанова визначає механізм надання урядом державних гарантій для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, що надаються суб'єктам господарювання мікропідприємництва, малого та/або середнього підприємництва. Банки-кредитори зможуть перекласти частину кредитного ризику позичальника на державу, але практично цей законодавчий акт не усунув перепону для кредитування платоспроможного малого бізнесу. На сьогодні банкам не вигідно працювати з кожним окремим представником мікро- і малого бізнесу за достатньою складною і довгою процедурою видачі кредитів, а налагоджені уніфіковані прозорі процеси в багатьох банках поки що відсутні.

Таким чином, мікро- і малий бізнес в Україні залишається недокредитованим. Це величезна ринкова ніша, яка залишається вільною, і де банки могли б отримати швидке і якісне зростання.

Висновки. Для багатьох країн підтримка мікро- і малого підприємництва сьогодні стала глобальною метою, яка розглядається як вкрай важлива для економіки. Але це завдання в Україні збігається з абсолютно прагматичними цілями банків – отримувати дохід від кредитування.

Література

1. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2021).
2. Бізнес. Дія. URL: <https://business.diiia.gov.ua/en> (дата звернення: 03.11.2021).
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 02.09.2021).
4. Як малому і середньому бізнесу пережити кризу. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2021/03/yak-malomu-i-serednomu-biznesu-perezhyty-kryzu.html> (дата звернення: 06.11.2021).

Калиба Д. В., Руденко І. В.
Харківський торговельно-економічний коледж
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Харків

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Європейський вибір Української держави на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовлює потребу у формуванні та запровадженні інноваційної моделі розвитку, яка має сприяти високим темпам сталого економічного зростання,

модернізації суспільства. Це дасть можливість забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищить експортний потенціал країни у світовому науково-технологічному просторі.

Інноваційний етап розвитку нерозривно пов'язаний з пошуком джерел фінансування та підвищенням ефективності використання фінансових важелів. Зважаючи на дефіцит фінансових ресурсів, який притаманний нинішній економічній ситуації в Україні, питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств є дуже актуальними і потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями аспектів інноваційної діяльності займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили такі фахівці, як Г. В. Возняк, В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова, А. Б. Почтовюк, М. І. Діба, О. М. Юркевич, К. Е. Борблік, Л. І. Федулова, та ін. [1–6]. Наукові розробки цих авторів містять серйозні напрацювання щодо питань фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Проте ряд проблем, пов'язаних з активізацією інноваційного розвитку, не знайшли свого остаточного вирішення. При змінюваній ринковій ситуації ці питання знову потребують наукового вирішення в інших аспектах, оскільки економіка є динамічною системою, яка постійно породжує нові проблеми. Це й обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є дослідження існуючих проблем інноваційного розвитку в Україні і розробка напрямів їх розв'язання з урахуванням вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Офіційні показники економічного розвитку України за роки незалежності, недостатнє фінансування вітчизняної науки та передових технологій свідчать про «відсталість» інноваційної сфери в порівнянні з розвиненими країнами світу. Проведені дослідження свідчать, що в Україні, починаючи з 2007 року, під впливом світової фінансової кризи та внутрішніх факторів (політична та економічна нестабільність) склалася тенденція до зниження питомої ваги підприємств, які впроваджують інновації, і питомої ваги реалізованої інноваційної продукції.

Однією з причин такого становища є той факт, що переважна більшість промислових підприємств України працює на застарілому обладнанні. До інших факторів, які стримують інноваційну діяльність підприємств нашої держави слід віднести дефіцит власних фінансових ресурсів підприємств для фінансового забезпечення інноваційних потреб; зменшення бюджетного фінансування та державної підтримки; недостатній досвід використання альтернативних джерел фінансового забезпечення; відсутність чіткого механізму вибору ефективного портфелю джерел фінансування та побудови оптимальної структури капіталу; недостатня кваліфікованість персоналу та інші.

У даному контексті доцільно звернутися до світового досвіду, оскільки в розвинених країнах світу вже тривалий час пріоритетним напрямом державної фінансової концепції є пільгова податкова та амортизаційна політика як засіб стимулювання та підтримки інноваційного розвитку. Так, у США, Японії, Франції, Канаді та Швеції видатки на науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи вираховуються з оподаткованого доходу. У Німеччині поширена практика перерахування прибутку підприємств у численні власні резервні фонди, які не обкладаються податками. У Японії підприємства вираховують з податку на прибуток 7 % обсягу інвестицій в інновації, а у Великій Британії за перший рік експлуатації інноваційного обладнання відбувається повне списання його вартості.

Відомо, що джерелами фінансування інноваційної діяльності можуть бути як власне підприємства, так і фінансово-промислові групи, венчурні компанії, кредитні установи, інноваційні та інвестиційні фонди, органи державної та місцевої влади, приватні та корпоративні інвестори. При цьому для розвинених країн Європи та США характерна комбінована модель фінансового забезпечення, яка включає приблизно однаковий обсяг фінансових ресурсів як з державних, так і з приватно-комерційних джерел.

Враховуючи світовий досвід, ми пропонуємо розширити типову структуру джерел фінансування інноваційного розвитку підприємств України, що дозволить швидко та ефективно впроваджувати та комерціалізувати інновації, забезпечуючи високу рентабельність інноваційної діяльності. Фінансова база інноваційної діяльності підприємства, окрім власних фінансових ресурсів, має включати «вивільнені» фінансові ресурси в результаті застосування державою пільгової податкової та амортизаційної політики; приватні та корпоративні інвестиції, у тому числі, іноземні; надходження від участі в інноваційних та інвестиційних фондах; венчурне фінансування; залучені кошти від розміщення та продажу акцій; доходи від реалізації короткотермінових інноваційних проєктів; цільові надходження, гранти, спонсорство та підтримку з боку міжнародних організацій.

Для активізації інноваційної діяльності підприємств України можна впровадити такі заходи: виробити та дотримуватися інноваційної стратегії розвитку підприємства з орієнтацією на результат; покращити кваліфікацію персоналу, зокрема, менеджерів; розширити фінансову базу інноваційної

діяльності, орієнтуючись на принцип множинності альтернативних джерел фінансування; оптимізувати структуру капіталу, оцінивши ефективність залучення кожного джерела фінансового забезпечення; використовувати переваги від створення малих венчурних підприємств; активно користуватися страховими, кредитними та іншими послугами, які пропонують фінансові установи; посилити маркетинг інноваційних проєктів [7].

Висновки. Проведене дослідження показало, що фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні є багатограним процесом, пов'язаним з управлінням капіталом щодо залучення різних його видів. Тому політика фінансування інноваційної діяльності потребує комплексного підходу до вивчення. Так, на нашу думку, на сьогодні необхідним є вирішення питань, пов'язаних із своєчасною діагностикою ефективності діючої на підприємстві політики фінансування. Особливо це важливо в умовах досить нестійкого становища ринкової ситуації в Україні і необхідністю швидкого реагування й адаптації до вимог ринку.

Якщо діюча політика фінансування інноваційної діяльності виявилася неефективною, то необхідно оптимізувати джерела фінансування. Для цього, зокрема, можна запропонувати: розробку комплексних інвестиційних проєктів на державних та регіональних рівнях; створення неприбуткових інституцій, які б сприяли залученню іноземних інвестицій; запровадження інвестиційних податкових канікул в пріоритетних напрямках тощо.

Література

1. Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю., Зянько В. В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України : монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2015. 172 с.
2. Возняк Г. В., Кузнєцова А. Я. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія. Київ : УБС НБУ, 2007. 183 с.
3. Почтовюк А. Б. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств в сучасних умовах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі* : 2016. № 3 (75). С. 133–140.
4. Колодяжна І. В., Борблік К. Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 448–453.
5. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / Дибя М. І. та ін. ; за ред. М. І. Дибя, О. М. Юркевич. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с.
6. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України. *Економіка і прогнозування*. 2012. № 1. С. 87–100.
7. Руденко І. В., Постольна Н. О., Голованова О. М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 30 листоп. 2018 р. : ХНАДУ, 2018. С. 158–160.

Медведева Ю. В., Єгорова О. М.
Криворізький державний комерційно-економічний технікум,
м. Кривий Ріг

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Сьогодні розвиток інноваційного управління відіграє важливе значення у формуванні глобального економічного європейського простору та в цілому поступальному розвитку держави. Значною мірою, комерційний успіх інноваційного продукту залежить від здатності підприємства фінансово підтримувати реалізацію всіх інноваційних задумів. Незважаючи на те, що потенційних інструментів залучення коштів є доволі багато, питання недостатності й невідповідності фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу при здійсненні інноваційної діяльності нині є дуже актуальними. Інновації перетворились на важливий атрибут сучасного європейського розвитку, з подальшим розширенням ринку збуту, виступаючи основним механізмом формування нових технологій, нових моделей поведінки, оновлення виробництва та організації знань, здійснення передумов для пошуку альтернативних шляхів розвитку країн, а також національної конкурентоздатності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу, через формування сучасної фінансової підтримки за європейським зразком займалися науковці Кавецький В., Козловський В., Полінкевич О., Бондарчук Н., Калініченко Л., Зайченко К., Жуков С., Сиваненко Г., Косенко О. та ін.

Виклад основного матеріалу. Для фінансування інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу Україні необхідна реалізація державної інноваційної політики, яка б вирішувала такі завдання, як формування законодавчого та нормативно-правового забезпечення; фінансової державної підтримки у сфері наукоємних технологій, в підготовці на міжнародних кваліфікаційних вимогах фахівців, наукових і педагогічних кадрів в області комерціалізації технологій і управління проектами, в застосуванні технологій подвійного призначення, у розширенні інноваційної інфраструктури; формування джерел фінансування інноваційного розвитку; забезпечення розвитку малого інноваційного підприємства шляхом формування сприятливих умов для створення і функціонування малих підприємств; створення ефективної франчайзингової мережі, оскільки відсутність певних знань та особистого досвіду щодо цього питання, не дозволяє переважній більшості вітчизняним малим підприємцям правильно використовувати цей потужний інструмент інноваційного розвитку [2].

За ступенем розвитку правового поля франчайзингові відносини в Україні відносять саме до законодавчо не підкріплених, оскільки на сьогодні ще немає жодного нормативно-правового акту щодо регулювання таких відносин – він знаходиться тільки на стадії затвердження. Тому, потрібна законодавча ініціатива з впровадження проекту Закону України «Про франчайзинг» (реєстр. N 7430 від 21 грудня 2017 р.), з метою реформування чинного законодавства для створення сприятливих умов для ведення і розвитку підприємницької діяльності в області франчайзингу, що дозволить малому та середньому бізнесу використовувати норми, що регулюють конкретний вид суспільних відносин [3]. Важливу роль відіграє держава у стимулюванні та фінансової підтримки малого та середнього бізнесу за наявності ефективного фінансово-кредитного забезпечення, тому важливо на макроекономічному рівні розробити комплексну та ефективну систему інвестиційної, фінансової й кредитної підтримки.

Висновки. Отже, використання фінансово-кредитних інструментів, серед яких можна виділити банківські кредити, мікрокредитування, кошти кредитних спілок, лізингові та факторингові операції, венчурне фінансування, франчайзингова мережа та бюджетне фінансування, що дають змогу забезпечити динамічну активність інноваційного розвитку малого підприємництва та швидку його адаптацію до внутрішніх і зовнішніх змін ринку.

Досвід європейських країн свідчить, що стан і динаміка перетворень в підприємницькому секторі, генерують прогресивні структурні зрушення в економіці, підвищують конкурентоспроможність країн у світовому науково-технічному просторі. Тепер майбутній шлях розвитку України виглядає як дилема: або вдасться створити конкурентоспроможну, високотехнологічну економіку, яка за рядом інноваційних напрямків знайде своє гідне місце на світових ринках, шляхом належної фінансової підтримки, або втрата цієї перспективи буде неминучою і входження України до європейських країн світу стане неможливим.

Література

1. Слабоспицька О. Ю. Особливості стратегічного планування на підприємстві з урахуванням системи державної підтримки українського експорту. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2014. Вип. 53. С. 60–65.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. URL: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
3. Верховна рада Україн. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63201.

Мікуляк К. А.

**Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв**

ДОСВІД КРАЇН СВІТУ ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Актуальність дослідження. У розвинутих країнах малий та середній бізнес виконує важливу системоутворюючу функцію інноваційної економіки. Попри те, що 90% витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки припадає на долю великих компаній, малий та середній бізнес

здійснює у 2,5 рази більше нововведень, ніж в корпоративних науково-дослідних інститутах та лабораторіях [1]. При цьому, інноваційна діяльність малого та середнього бізнесу потребує належного стимулювання на рівні держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іноземний досвід стимулювання інноваційного підприємництва досліджували закордонні та вітчизняні науковці: Л. Г. Воронецька [3], В. А. Барінова, С. П. Земцов, В. І. Дмитрів [5] та ін.

Мета статті. Метою статті є узагальнення наявної фінансової підтримки інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в різних країнах світу.

Виклад основного матеріалу. Унікальністю малого та середнього бізнесу в контексті інновацій є гнучкість, мобільність, швидкість прийняття рішень, вміння пристосовуватися до зміни умов ринкового середовища, здатність легко створювати творчу атмосферу за рахунок невеликої кількості персоналу. Дані характеристики дозволяють значно скоротити цикл «винахід – інноваційний продукт». Проте, через обмежені фінансові ресурси навіть в розвинених країнах малий та середній бізнес позбавляється можливості займатися генеруванням нових знань, натомість дана сфера є прерогативою великих корпорацій та держави. Розвинені країни дійшли висновку про доречність об'єднання малого та великого бізнесу в єдиному інноваційному циклі, де науково-технічні розробки продукуються малим бізнесом, середні – доводять їх до промислової стадії, великі ж налагоджують масове виробництво інноваційної продукції [1]. Відтак, невеликі компанії мають можливість отримати додаткові фінансові ресурси для розвитку та розширення бізнесу (нові робочі місця, доступ до фінансових ресурсів, збільшення обсягів збуту продукції), а великі компанії звільняються від необхідності налагоджувати випуск повного спектра складових, з яких формується кінцевий продукт [1]. При цьому, досвід розвинутих країн свідчить, що МСП в інноваційному аспекті є більш активними та схильні швидше засвоювати нові знання та впроваджувати нові технології. І навпаки, великі корпорації, зважаючи на певні ризики та значні витрати впроваджують нові розробки достатньо повільно. Так, аналіз структури продукції, що виробляється великими компаніями у США, демонструє, що 70 % нововведень – модифікації, 20 % – незначні інновації та лише 10 % нові продукти [1].

Малий та середній бізнес з одного боку більш чутливий до впливу зовнішніх факторів (зміна ринкової кон'юнктури, конкуренція, економічні кризи), з іншого за оцінками фахівців у США та Західній Європі МСП є продуцентом майже 50 % усіх інновацій на світовому ринку [1]. Проте без належного стимулювання на державному рівні малий бізнес на Заході навряд чи отримав би впливову роль на інноваційні процеси в економіці. Так, підвалини інноваційної активності МСП були закладені в США у 1982 р. завдяки федеральному закону «Про розвиток інноваційної діяльності в малому бізнесі», головними цілями якого були: стимулювання технологічних інновацій; участь малих підприємств у виконанні федеральних замовлень на виконання НДДКР; залучення талановитих винахідників до участі в розробці технологічних інновацій; допомога МСП у комерціалізації результатів НДДКР, виконаних за державним замовленням; залучення МСП до участі в спеціальних дослідженнях та розробках, які мають стратегічне значення для країни [1].

Слід зазначити, що адміністративні механізми в США при реалізації інноваційної політики передбачають розподіл коштів на користь інноваційних МСП, адже третина видатків на НДДКР, які здійснює малий бізнес, фінансується державою. Також, вагомим стимулом є податкові преференції, які дозволяють МСП виключати з суми податків витрати на придбання устаткування для проведення НДР. Крім того, податкові пільги передбачено і для інвестиційних компаній та венчурних фондів, які фінансують інноваційні проекти малого бізнесу [1].

У ЄС головну роль в стимулюванні інноваційних МСП мають цілком практичні заходи, наприклад податкові преференції. Детальний аналіз підтримки інноваційної діяльності МСП країн світу зазначено у таблиці 1.

Крім зазначеної підтримки, особливу роль для інноваційних МСП мають міжнародні фінансові організації та фонди, завдяки яким формується необхідний фінансовий капітал, як для безпосереднього інвестування інноваційних проектів МСП, так і для гарантування інвестицій, оскільки для багатьох МСП такі МФО є єдиним джерелом фінансування на початковому етапі. Європейська комісія розробляє заходи щодо об'єднання зусиль провідних європейських фінансових структур в напрямку наповнення сфери малого та середнього бізнесу необхідними коштами для підтримки та розвитку їх інноваційної активності [1].

У структурі Всесвітньої організації інтелектуальної власності створено Сектор екосистем інтелектуальної власності та інновацій, завданням якого є координація робіт з підтримки МСП, підприємців та дослідників щодо комерціалізації інтелектуальної власності.

Досвід країн світу щодо підтримки інноваційних МСП*

Країна	Підтримка інноваційних МСП
Німеччина	1. Сплата підприємствами, дохід яких не перевищує 2 млн євро на рік 50 % від загальної суми, яка підлягає сплаті у якості податку. 2. Пільгові умови амортизації, як головні джерела фінансування інноваційної діяльності МСП
Австрія	Агентство з просування наукових досліджень реалізує програми з підтримки малих високотехнологічних підприємств.
Данія	Система преміювання за ризики та державні гарантії.
Норвегія	Покриття ризиків інвесторів, які фінансують інноваційні проєкти малих підприємств забезпечує спеціальний державний фонд
Нідерланди	1. Створення кредитних схем, завдяки яким малий бізнес може отримати позичку (до 0,5 млн євро) на реалізацію інноваційних стартапів. 2. Потенційні виробники інноваційних товарів або послуг (МСП) можуть отримати інноваційні ваучери (сертифікат на максимальну суму 7,5 тис. євро), які здатні стимулювати дифузію наукових знань у рамках регіональних інноваційних систем
Велика Британія	1. Для інноваційних компаній, які тільки починають свій бізнес, податок на прибуток було знижено з 20 % до 1 %. 2. Піднята планка неоподатковуваних інвестицій на 50 %, до 150 тис. фунтів стерлінгів
Швеція	Надання безповоротної матеріальної допомоги у розмірі до 50 % зареєстрованого (пайового) капіталу з метою опанування нових ринків збуту МСП
Франція	1. Фінансування державою витрат на підготовку кваліфікованих кадрів для малого бізнесу. 2. Кредитуються дослідження та розробки нових продуктів, а також виведення їх на ринок

* побудовано за [1; 4]

Досвід України показує, що забезпечення інфраструктури для ведення бізнесу та впровадження інновацій вітчизняним малим та середнім бізнесом відбувається шляхом:

– створення національної мережі з 24-х дієздатних інноваційних бізнес-інкубаторів за стандартами Європейської мережі бізнес- та інноваційних центрів (EBN) за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також міжнародної технічної допомоги;

– створення дистанційної платформи доступу до інноваційних та цифрових інструментів ведення бізнесу з компонентами взаємного навчання та обміну досвідом (peer to peer case learning) за рахунок міжнародної технічної допомоги;

– підтримки розвитку інноваційних екосистем (наукові парки, бізнес-інкубатори, центри R&D і трансферу технологій) та інклюзивного доступу до ліцензійних прав на нові вітчизняні технології, створені за рахунок державного фінансування [2].

Висновки. Таким чином, встановлено, що належне, послідовне та дієве стимулювання малого та середнього бізнесу державою є запорукою їх інноваційного розвитку. Разом з тим, політика держави в контексті інноваційного розвитку повинна демонструвати цілеспрямованість, системність, стабільність та послідовність, які вкрай необхідні в інноваційній діяльності.

Література

1. Роль малих та середніх підприємств в розвитку інноваційної економіки. ДП «Український інститут інтелектуальної власності». Управління патентно-інформаційних послуг. URL: <http://surl.li/ardfo> (дата звернення: 12.11.2021).

2. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020–2022 рр. : постанова КМУ від 27 травня 2020 р. № 534. URL: <http://surl.li/ardfp> (дата звернення: 12.11.2021).

3. Вороньцька Л.Г. Іноземний досвід стимулювання інноваційного підприємництва. URL: <http://surl.li/ardfq> (дата звернення: 12.11.2021).

4. Інноваційні ваучери: зарубіжний досвід. URL: <http://surl.li/ardft> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Дмитрів В.І. Світовий досвід фінансового регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. *Ефективна економіка*. 2014. №7. URL: <http://surl.li/ardfu> (дата звернення: 12.11.2021).

Мотрук Д. А., Спіфанова І. Ю.
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Розвиток ринкової економіки і прагнення підприємств до повної господарської незалежності все більше концентрує увагу на управлінні джерелами фінансування діяльності в тому числі такого важливого джерела як власний капітал. Важливе значення власний капітал відіграє і в умовах інноваційного розвитку, виступаючи джерелом фінансування нововведень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження питання оцінювання власного капіталу як складової фінансової системи склали наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Горкавий В., Демиденко С., Озеран А. та ін. Питання, пов'язані із дослідженням власного капіталу, як фінансового забезпечення інноваційного розвитку досліджувались такими вченими як Бондарчук М., Варналій З., Возняк Г., Зимовець В., Колодізев О., Хрущ Н.

Мета статті. Метою статті є систематизація підходів до управління власним капіталом в умовах інноваційного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Основним фінансовим ресурсом усіх підприємств виступає власний капітал. Наявність достатнього обсягу власного капіталу надає можливість почати діяльність, збільшити обсяги існуючої діяльності та сприяє фінансовій незалежності від зовнішніх інвесторів, кредиторів.

Управління власним капіталом підприємства – це система узгодження елементів, задач, принципів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо руху власного капіталу в заданих параметрах [1].

Власний капітал підприємства – це підсумок першого розділу пасиву балансу, тобто перевищення балансової вартості активів підприємства над його зобов'язаннями. Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток [2].

Власний капітал є нагромадженням шляхом збереження запасу економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності [3].

Управління власним капіталом пов'язано не тільки з забезпеченням ефективного використання уже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів, забезпечуючи подальший розвиток підприємства [4].

Основним завданням управління власним капіталом є правильність забезпечення ефективної та інноваційної діяльності підприємства, а також фінансова самостійність та платоспроможність. В процесі управління власним капіталом підприємства досить важливим є здійснення аналізу ефективності його формування та використання, який є підґрунтям для виявлення напрямків підвищення рівня конкурентоспроможності [5].

На думку Горкавого В. К., залучаючи капітал із різних джерел, фінансові менеджери намагаються оптимізувати структуру капіталу, щоб зменшити середньозважену вартість капіталу. Середньозважена вартість капіталу – середня ціна, яку платить підприємство за використання сукупного капіталу, сформованого з різних джерел. Вартість капіталу і вартість підприємства взаємозв'язані [2].

Власними джерелами фінансування інноваційної діяльності, як правило, виступають нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування, внески засновників у збільшення зареєстрованого капіталу.

Управління власним капіталом показує узгодження елементів, задач, принципів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо руху власного капіталу в заданих параметрах. Залучення нових суб'єктів відносин інтелектуальної власності в інноваційну діяльність дозволить забезпечувати активізацію творчого потенціалу суспільства та посилювати інтеграційні процеси науки і виробництва.

Озеран А. В. вважає, що капітал чи чисті активи, отримані в результаті розрахунку, являють собою вартість поточного капіталу підприємства, оскільки майно підприємства, очищене від зобов'язань (чисте майно, чистий актив) і прирівнюване до власного капіталу, – фактично є поточним капіталом підприємства [6].

Серед інновацій для підприємств з точки зору підвищення рівня прибутку доречним є використання й таких інновацій як маркетингові. Маркетингові інновації передбачають використання інновацій у маркетингу в процесі створення та розповсюдження товарів.

Зважаючи на те, що більшість промислових підприємств має низький рівень прибутку, актуальним стає питання інвестування безпосередньо в працівників, а також організаційні об'єднання із іншими промисловими підприємствами у промислово-фінансові групи, створення об'єднань з метою здійснення спільних НДДКР [5].

Основними складовими власного капіталу, які можуть виступати джерелом інвестування, в умовах інноваційного розвитку є:

- кошти, унесені акціонерами (zareєстрований або статутний капітал);
- нерозподілений прибуток;
- резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку. У міжнародній практиці виділяють нормативні резерви, тобто передбачені законодавством (в Україні таким є, наприклад, резервний капітал) та ненормативні (створені на основі рішення власників підприємства, наприклад, фонди соціального чи виробничого розвитку підприємства);
- резерви, які відображають коригування збереження капіталу (до них можуть належати суми дооцінок або сума емісійного доходу).

Особливою складовою власного капіталу, яка може виступати джерелом інвестування, є резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку. Саме створення за рахунок нерозподіленого прибутку передбачає зменшення останнього та створення відповідних видів резервів у сумі, визначеній уповноваженими органами підприємства. Формування додаткового капіталу може здійснюватися у процесі використання необоротних активів з обраною моделлю переоцінки, що передбачає відображення у складі власного капіталу сум проведених дооцінок [2].

Для успішної реалізації інноваційної діяльності за рахунок власного капіталу підприємствам доцільно використовувати не лише такі традиційні джерела, як амортизаційні відрахування та нерозподілений прибуток, але і таку складову власного капіталу, як персонал. Крім того, підприємствам варто збільшувати власний капітал за рахунок кооперації, злиття з іншими підприємствами, формування ПФГ. Доцільним є формування також регіональних і державних програм співпраці підприємств із регіональними та державними органами влади щодо спільного фінансування інноваційного процесу, зокрема на стадії фундаментальних досліджень.

Таким чином, у процесі управління власним капіталом як джерелом інвестування в умовах інноваційного розвитку підприємства досить важливим є здійснення аналізу ефективності його формування та використання, який є підґрунтям для виявлення напрямків підвищення рівня конкурентоспроможності. Власними джерелами фінансування інноваційної діяльності, як правило, виступають нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування, внески засновників у збільшення зареєстрованого капіталу [3].

Висновки. Отже, досліджено аспекти управління власним капіталом в системі підприємства в умовах інноваційного розвитку. Визначено, що управління власним капіталом підприємства як джерелом фінансового забезпечення інноваційної діяльності полягає в системі узгодження елементів, задач, принципів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо руху власного капіталу. Підприємствам варто збільшувати власний капітал за рахунок кооперації, злиття з іншими підприємствами, формування ПФГ. Розглянуто основні складові власного капіталу, які можуть виступати джерелом інвестування, в умовах інноваційного розвитку, в результаті чого було виявлено, що особливою складовою власного капіталу, яка може виступати джерелом інвестування, є резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку.

Література

1. Міщук Є. В., Міщенко В. В., Особливості системи управління власним капіталом підприємства та шляхи її вдосконалення. *Агросвіт*. 2015. № 24. С. 46–49.
2. Горкавий В. К. Статистика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2017. 304 с.
3. Демиденко С. Л. Методичні підходи до стратегічного аналізу показників фінансової звітності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2015. Вип. 27. С. 218–225.
4. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.
5. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
6. Озеран А. В. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (2). С. 200–204.

Пашинний А. В., Пристемський О. С.
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Актуальність дослідження. Україна знаходиться на етапі становлення ринкової економіки, тому розвиток підприємницької активності та, зокрема, сектору малого бізнесу набуває першочергового значення, оскільки це обумовлює прискорення темпів розвитку економіки та ефективність її функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Чимало науковців останнім часом приділили увагу дослідженням розвитку малого бізнесу. Серед них найбільший внесок зробили: Білик В. В., Вашенко К. О., Колеснікова Л. А., Лібанов О. В., Варналій З. С., Іванов Ю. Б. та ін.

Мета статті. Охарактеризувати загальний стан, проблеми, шляхи їх вирішення та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні важливою складовою діяльності будь-якого підприємства є їх фінансове забезпечення, оскільки від цього залежить економічна ефективність та фінансовий потенціал суб'єктів господарювання. Фінансове забезпечення має безпосередній вплив на наступні категорії економічної діяльності: рівень прибутковості, ведення операційно-фінансової діяльності, формування фінансових ресурсів, залучення капіталу, а також виконання фінансових зобов'язань. Під фінансовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється сукупність форм і методів, принципів і умов фінансування підприємств. Фінансове забезпечення підприємництва – це управління капіталом, діяльність із його залучення, розміщення та використання [1].

Розвиток малого підприємництва є одним із перспективних напрямків для забезпечення конкурентного ринкового середовища. Для успішного функціонування ринкової економіки важливим є взаємодія та оптимальне співвідношення структур малого, середнього та великого бізнесу. Але найбільш динамічним елементом структури економіки є діяльність саме малих підприємств, оскільки їм притаманні постійні зміни, можливість швидко реагувати на мінливість ринкового середовища та пристосовуватися до появи нових суспільних потреб. Функціонування малого бізнесу має позитивний вплив на ефективність зростання національної економіки. Це виявляється у розвитку здорової конкуренції на ринку, впровадженні інновацій, створенні додаткових робочих місць, свободі ринкового вибору, сприянні послабленню впливу монополій, забезпеченні ринку товарами та послугами, залученні капіталу та інвестицій.

Кількість малих підприємств в Україні зберігається на відносно сталому рівні. Якщо зіставити структурні елементи сектору підприємництва, то малі підприємства займають найбільшу частку (>90 %) в порівнянні із суб'єктами середнього та великого бізнесу. Такий показник свідчить про високу мобільність малого підприємництва, а також про його значну роль у формуванні структури валового внутрішнього продукту України [2].

В Україні діяльність малих підприємств супроводжується низкою проблем. Це зумовлюється певними факторами, серед яких: нестабільна політична та економічна ситуація в країні; недосконалість чинного законодавства у сфері підприємництва та бухгалтерського обліку; складнощі, що виникають за період від реєстрації до початку діяльності суб'єкта господарювання; обмеженість фінансів і внутрішнього попиту; важкодоступність кредитних коштів у зв'язку з їх високою вартістю; криза збуту на ринку товарів; низька купівельна спроможність населення; слабка інфраструктура та невисока конкурентоспроможність у порівнянні із середніми та великими підприємствами. Проте вирішення перелічених проблем та усунення недоліків сприятиме розвитку та підвищенню ефективності діяльності суб'єктів малого бізнесу. Зараз в Україні запроваджено Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва, одним із напрямів якої є надання податкових пільг в рамках впровадження спрощеної системи оподаткування. Державою та місцевими органами має застосовуватися комплексний підхід, що передбачатиме заохоченні інвестицій, надання гарантій, удосконалення кредитування, спрощення реєстрації для суб'єктів малого бізнесу. Надання соціальних гарантій, демократизація ринкових відносин та пом'якшення напруги в суспільстві також вплине поживлення розвитку малого підприємництва. Якщо порівнювати розвиток малого бізнесу в Європейському Союзі та Україні, то в ЄС було розгорнуто програму дій стосовно усунення адміністративних перешкод для малих підприємств. Застосування інноваційних бізнес-ідей, врівноваження інтересів держави та бізнесу, забезпечення оптимальних умов підприємницької діяльності, зміцнення внутрішнього ринку та уніфікація законодавства є основними пріоритетами задля перспективного зростання економічної ефективності та розвитку малого бізнесу в Європейському Союзі [3].

Висновки. Отже, подолання перерахованих проблем шляхом збільшення державної підтримки, надання відповідних пільг та гарантій, поліпшення законодавчої та податкової бази, уніфікації законодавства з країнами-членами Європейського Союзу, покращення необхідної інфраструктури, створення нових структур на рівні галузі стане поштовхом для всебічного розвитку сектору малого підприємництва, що в підсумку знайде свій вияв у збільшенні ефективності національної економіки.

Література

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 352 с.
2. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010–2020). / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2021).
3. Воронич К. М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. С. 184–189.

Петрушеску Ю. В., Мустеца І. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Актуальність дослідження. Розвиток торгівлі значною мірою відображає здатність суспільства вирішувати найважливіші соціально-економічні проблеми, які в умовах ринкових відносин перетворюються в складну динамічну систему, яка вимушена функціонувати в межах надзвичайно великомасштабної, соціально-економічної системи ринкового середовища. Весь спектр складних позитивних і негативних процесів, суперечливих тенденцій, що відбуваються в економічному і соціальному житті як країни, так і регіонів, знаходить висвітлення в оптовій торгівлі, яка сьогодні потерпає від впливу світової пандемії.

Україна знаходиться в стані економічної кризи, саме тому об'єктивно в таких умовах найбільш вигідними є галузі, в яких період обороту капіталу мінімальний. Торгівля відноситься саме до таких галузей і в ситуації, що склалася, завдяки високому рівню рентабельності є дуже привабливою.

У 2019 р. в Україні оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі становив 2322,2 млрд грн, у 2018 р. і 2017 р. він склав відповідно 2215,4 млрд грн і 1908,7 млрд грн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний український оптовий ринок характеризується наявністю великої кількості оптових структур усіх форм власності, а також характерними на них є виникнення дебіторської заборгованості про, що в своїх працях обговорює коло науковців. В. Я. Куклішина та В. Я. Плаксієнко досліджують особливості обліку розрахунків з постачальниками на підприємстві, а також особливу увагу звертають на розрахунки між оптовими підприємствами [3]. М. Т. Теловата та О. В. Петраковська досліджують синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами [4]. Дослідженням напрямків удосконалення розрахунків з постачальниками та покупцями займався Телятник М. В. [5]. Є. Ю. Шара, І. Є. Соколовська-Гонтаренко в навчальному посібнику наводять багато практичних прикладів та наводять проблеми в обліку розрахунків з дебіторами [6]. Значний інтерес до питання дослідження свідчить про актуальність статті.

Мета статті. Дослідження проблем обліку дебіторської заборгованості на підприємствах оптової торгівлі та пошук шляхів її погашення.

Виклад основного матеріалу. Основним документом, що регулює порядок визнання, оцінки та відображення в обліку є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», яким передбачено, що дебіторська заборгованість є сумою заборгованості дебіторів на певну дату, а дебіторами, в свою чергу, визнаються юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [1].

Повне розуміння поняття дебіторська заборгованість передбачає детальний розгляд не лише процесу її виникнення (подій, що це спричинили), а й подальшого визнання та оцінки в обліку. Сам процес визнання на сьогодні залишається проблемним, так дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума.

Для обліку дебіторської заборгованості використовуються прийнятно здавальні акти із зазначенням номера накладної, дати оформлення, номера та дати договору, назви і реквізитів замовника, одиниць виміру, кількості, оптової ціни та вартості продукції. Форма та порядок розрахунків з покупцями і замовниками за відвантажену їм продукцію та виконані роботи визначаються заздалегідь, за укладеними договорами.

Оформляється виникнення дебіторської заборгованості транспортними документами на відвантаження продукції, актами виконаних робіт і платіжними документами.

Аналітичний облік розрахунків із покупцями та замовниками ведеться у Відомості 3.1 за кожним покупцем і замовником, за кожним наданим до оплати рахунком. Підсумкові суми Відомості 3.1 за кредитом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» записуються в Журнал 3 «Облік розрахунків, довгострокових і поточних зобов'язань» [6].

Розпочинаючи розробку плану організації документування обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, рекомендуємо скласти перелік господарських операцій підприємства та чітко уявляти організаційну структуру підприємства та кількість залучених для обліку та контролю посадових осіб, оскільки існують певні особливості в діяльності кожного підприємства.

Надходження товарів від постачальників оформляється товарно-транспортною накладною (ТТН), податковою накладною, або рахунком-фактурою, вантажною митною декларацією тощо. Приймання товарно-матеріальних цінностей, наприклад, виробничих запасів, що надійшли на склад, оформляється прибутковим ордером (ф. № М-4). Якщо, при прийманні товарно-матеріальних цінностей виявлені кількісні або якісні розбіжності з даними товаросупровідних документів постачальника, необхідно скласти акт приймання матеріалів (ф. № 2 М-7) [4].

Постачальник на відвантажену продукцію виписує товарні та платіжні документи, передає їх банку і направляє покупцю, тобто підприємству.

На етапі підсумкового обліку – інформація із журналів та відомостей потрапляє у Головну книгу, де вона узагальнюється на синтетичних рахунках. На цьому етапі між даними синтетичного (журнали і Головна книга) та аналітичного обліку (відомості та картки за кожним окремим рахунком, оборотні відомості до них) проводиться взаємна перевірка, після якої можна скласти Баланс (звіт про фінансовий стан) досліджуваного підприємства.

Для відображення поточних розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги застосовують такі субрахунки до рахунку 36 «Розрахунки з

покупцями та замовниками»: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»; 362 «Розрахунки з іноземними покупцями».

Залишок на рахунку 36 характеризує наявність заборгованості покупців та замовників за отриману ними продукцію (товари, роботи, послуги). Рахунок 36 – активний, балансовий, за дебетом відображають продажну вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизний податок та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації. За кредитом – суму платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків [6].

Сальдо рахунку 36 дебетове, показує заборгованість покупців та замовників за одержану продукцію, товари, роботи, послуги і відображається (з врахуванням коригування на суму резерву сумнівних боргів) в другому розділі активу балансу у складі оборотних активів. Особливістю цього рахунку є те, що він не може мати кредитового сальдо, тобто, якщо продукція не відвантажена, підприємство-продавець отримало попередню оплату (аванс). Для обліку отриманих авансів призначено інший рахунок, а саме 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

Висновки. Проведений аналіз стану ринку оптової торгівлі в Україні показав, що у 2019 році в Україні оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі становив 2322,2 млрд грн, у 2018 році і 2017 році він склав відповідно 2215,4 млрд грн і 1908,7 млрд грн, за рахунок вітчизняних виробників формується оптовий ринок також майже по всіх товарних групах спостерігається збільшення обсягу продажу товарів українського виробництва.

Узагальнюючи зазначене, потрібно відмітити, що організація первинного, аналітичного та синтетичного обліку на всіх підприємствах оптової торгівлі відіграє визначальну роль, оскільки у подальшому сприятиме забезпеченню прозорості та достовірної інформації про розрахунки з постачальниками і підрядниками, про стан погашення заборгованості перед ними, а це, в свою чергу буде відображено у фінансовій звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів, використано для аналізу фінансово-господарської діяльності, контролю розрахунків тощо.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти». URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 28.11.2021).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2021).
3. Плаксієнко В. Я., Куклышина В. Я. Особливості облікового відображення розрахунків з постачальниками на підприємстві. URL: http://nauka.com/11_NPE_2014/Economics (дата звернення: 28.11.2021).
4. Теловата М. Т. Фінансовий облік-1 (у схемах і таблицях). Ч. 1] : навч. посіб. / М. Т. Теловата, О. В. Петраковська ; за заг. ред. М. Т. Теловатої. Київ : Інтердрук, 2019. 217 с.
5. Телятник М. В. Напрями удосконалення розрахунків з постачальниками та покупцями. Вісник бізнесу і менеджменту. ХНТУСГ. 2018. № 2. С. 61–62.
6. Шара Є. Ю. Фінансовий облік II: навч. посібник / Є. Ю. Шара, І. Є. Соколовська-Гонтаренко; Держ. фіскальна служба України, Нац. ун-т Держ. податкової служби України. Київ : ЦУЛ, 2016. 308 с.

Плікус І. Й.
Сумський державний університет,
м. Суми

ЗВІТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА МСФЗ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Глобалізаційні економічні процеси безпосередньо впливають на систему фінансового звітування. Найбільше це проявляється у вигляді міжнародної конвергенції національних систем обліку, що зумовлено розширенням діяльності суб'єктів господарювання за

межами однієї країни. Це потребує якісного інформаційного забезпечення, формування якого ускладнюється наявністю розбіжностей стандартів обліку у різних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пов'язані з гармонізація, уніфікація, стандартизація, конвергенція облікових систем та фінансового звітування є досить актуальними серед українських фахівців, зокрема: Нищенко Н. П. узагальнила історичні етапи гармонізації міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності [1]; Петрук О. М. розглянула процес гармонізації бухгалтерського обліку ототожнюючи його з уніфікацією та стандартизацією [2]; Товкун Л. В. акцентує увагу на тому, що ідея стандартизації обліку вдало реалізується в межах уніфікації та зазначає, що має існувати уніфікований набір стандартів обліку і звітності [3]; є також погляди, які ототожнюють поняття уніфікації та конвергенції [4]; є дослідження де розглядаються види конвергенції стандартів фінансової звітності, їх основні відмінності [5]; Радова О. В. зазначає, що дієвим інструментом реалізації економічної політики є МСФЗ, основна мета використання яких полягає у забезпеченні транспарентності та зрозумілості інформації про діяльності суб'єктів [6]. Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень щодо процесу конвергенції національних систем обліку та фінансового звітування, актуальними залишаються питання щодо чіткого визначення сутності і значення конвергенції фінансового звітування з метою визначення тенденцій подальшого розвитку гармонізації обліку та звітності на міжнародному просторі.

Мета статті – вивчення стану глобальної конвергенції стандартів фінансової звітності на сучасному етапі, а також розгляд ключових моментів процесу об'єднання IFRS та GAAP.

Виклад основного матеріалу. В сучасній наукових публікаціях для характеристики новітніх світових облікових трансформацій використовують такі категорії як: адаптація, гармонізація, уніфікація, стандартизація, конвергенція облікових систем тощо. На рис. 1 представлено аналіз інтенсивності використання цих понять, які асоціюються саме з динамічним розвитком новітніх світових облікових трансформацій і основними трендами розвитку міжнародної конвергенції фінансового звітування.

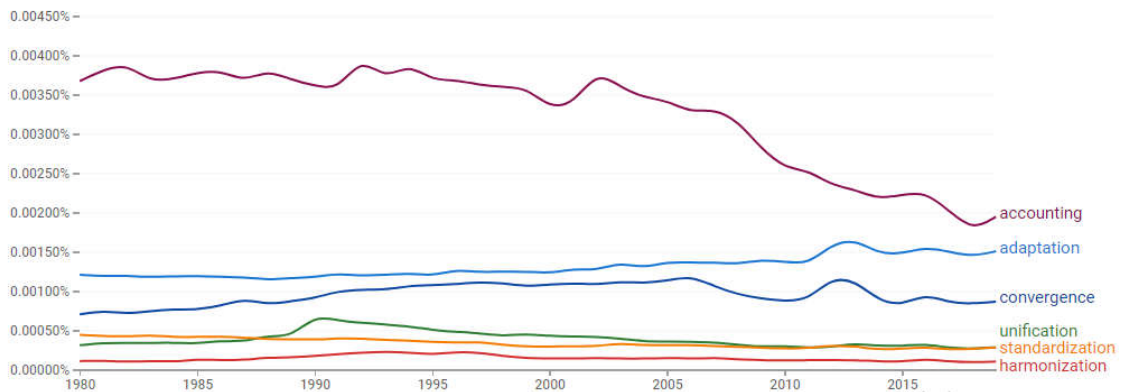


Рис. 1. Частота згадувань слів «адаптація» (adaptation), «гармонізація» (harmonization), «уніфікація» (unification), «стандартизація» (standardization), «конвергенція» (convergence), облік (accounting) в англійськомовних публікаціях, 1980–2019 рр.*

* побудовано автором за даними GNV

Критичний аналіз даних показав, що найчастіше в наукових публікаціях зустрічаються дослідження з назвою в заголовку «гармонізація бухгалтерського обліку до...», всі вони розкривають положення щодо можливості досягнення максимальної «гармонії» між існуючими стандартами бухгалтерського обліку різних країн світу. При цьому гармонізація може бути застосована як у світовому масштабі так і на рівні країни та регіонів. Прикладом гармонізації обліку на регіональному рівні є Директиви Європейського Союзу, які є законодавчими інструментами, що визначають загальні вимоги щодо складання, змісту та подання фінансових звітів. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, передбачає виконання зобов'язання щодо гармонізації законодавства, що регулює господарську

Під стандартизацією обліку розуміється такий порядок, коли країни ухвалюють правила, наприклад, стандарти МСФЗ, без будь-яких змін. Уніфікація зазначає, що має існувати уніфікований набір стандартів обліку і звітності, який прийнятний для будь-якої ситуації в будь-якій країні через

що зникає необхідність створення національних стандартів. Що ж стосується конвергенції, то це процес зближення моделей бухгалтерського обліку, який виражається фактично у зближенні систем національних стандартів з МСФЗ.

В основу конвергенції обліку та звітності покладено МСФЗ, які можуть стати єдиною глобальною економічною мовою та утворити фундамент для всесвітніх глобальних стандартів фінансової звітності. Проте на сьогодні існує також існують облікові стандарти США (US GAAP). Тому на другому зрізі нашого дослідження проаналізували інтерес науковців до проблематики конвергенції МСФЗ та US GAAP. На рис. 2 представлено аналіз інтенсивності використання понять IFRS та GAAP, які асоціюються саме з конвергенцією цих облікових систем.

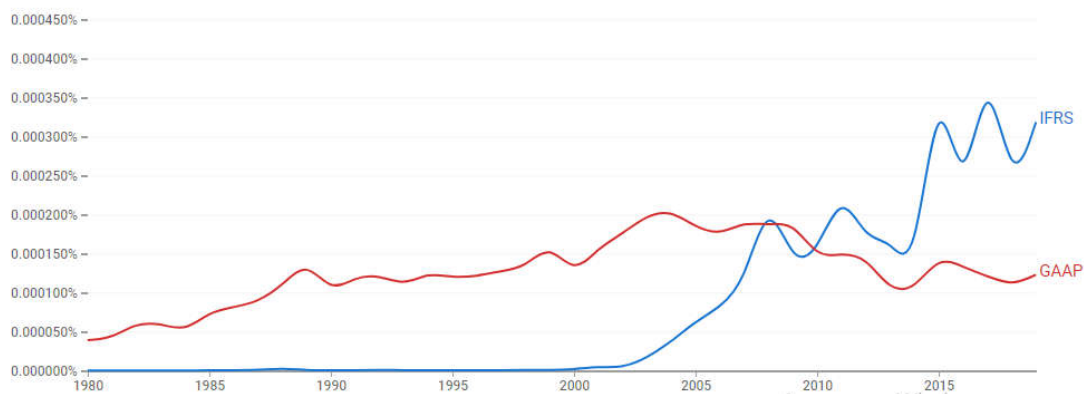


Рис. 2. Частота згадувань слів «IFRS», «GAAP» в англійськомовних публікаціях, 1980–2019 рр.*

* побудовано автором за даними GNV

Як бачимо, найвагоміші трансформації в бік конвергенції МСФЗ та US GAAP почали відбуватися в 2002 р. В цей період найбільшими аудиторськими компаніями світу (зокрема Pricewaterhouse-Coopers, Deloitte Touche Tohmatsu, KPMG, Grant Thornton, BDO, Ernst & Young) було проведено масштабне дослідження на основі 59 країн світу під назвою «GAAP 2002: Конвергенція», яке дозволило окреслити плани досліджуваних країн щодо досягнення конвергенції [7]. Важливою відправною точкою у питаннях конвергенції стало прийняття Директив 2002/51/ЄС Європейського парламенту та ради ЄС, що зобов'язували всі публічні компанії ЄС складати фінансову звітність у відповідності до вимог МСФЗ починаючи з 2005 року. У 2006 році SEC було підписано погодження про співпрацю та публічно оголошено про їх наміри перевіряти фінансову звітність складену на основі МСФЗ. Як результат, у 2007 році було перевірено понад 100 компаній та виявлено понад 30 розбіжностей у принципах підготовки звітності, через що компанії були змушені надавати роз'яснення щодо оцінки окремих позицій. Наступним кроком до конвергенції у 2008 році був намір SEC зобов'язати всі зареєстровані американські компанії приймати МСФЗ. У 2009 році тісний взаємозв'язок між IASB та FASB було розірвано, а процес конвергенції перейшов у стадію ослаблення. У 2018 р. було зазначено, що прогрес в застосуванні МСФЗ у всьому світі очевидний, проте, все ще залишилися кілька прогалів на глобальній карті МСФЗ і найбільша з них – це країни з US GAAP.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене очевидним є те, що процес створення глобальних принципів ведення обліку та складання фінансової звітності є неминучим. В той же час встановлено, що на формування системи бухгалтерського обліку впливають внутрішні та зовнішні фактори, до яких віднесено законодавче регулювання питань обліку та звітування та відкритість фінансової інформації. Лідируючими на сьогоднішній день є дві системи принципів обліку US GAAP та МСФЗ, які мають відмінності в підходах до оцінки об'єктів обліку та методики їх відображення у звітності, що потребує відповідної конвергенції.

Література

1. Гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами : дис... канд. екон. наук : 08.00.09 / Нищенко Людмила Петрівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007.

2. Петрук О. М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація: монографія. ЖДТУ, 2006. 406 с.
3. Товкун Л.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності: особливості впровадження в Україні. *Юридичний науковий*. 2019. № 4. С. 272–275. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/75.pdf (дата звернення 15.09.2021)
4. Курило Г. М. Перспективи конвергенції МСФЗ з ГААП США: зв'язок з інтеграційним процесом в Україні. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 152–161.
5. Пасько О. В. Глобальна конвергенція стандартів фінансової звітності: стан та перспективи. *Облік і фінанси АПК : бухгалтерський портал*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/globalna-konvergenciya-standartiv-finansovoi-zvitnosti-stan-ta-perspektivi.html> (дата звернення: 11.07.2021)
6. Радова О. В. Проблеми адаптації вітчизняної системи обліку до міжнародних стандартів. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 786–789.
7. Стрит Д. Л. GAAP 2002: Конвергенция. Исследование усилий разных стран по распространению и достижению конвергенции с МСФО.2002. URL: www.ifad.net (дата звернення: 05.09.2021).

Пономаренко Н. В.
Криворізький державний комерційно-економічний технікум,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Проблема становлення та розвитку підприємництва в економіці будь-якої країни, а тим більше України, що перебуває в умовах трансформації всієї економічної системи, належить до категорії надзвичайно актуальних, оскільки вона безпосередньо пов'язана з рівнем соціальної комфортності населення, частина якого зайнята в малому і середньому бізнесі. Процес формування сектору малого та середнього бізнесу є одним із найважливіших складових соціально-економічних трансформацій в країні у процесі євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, показав, що такі науковці як В. С. Будкін, Т. Г. Васильців, М. А. Дудченко, П. П. Мазурок, Я. В. Ромусік, А. С. Філіпенко та інші присвятили даній проблеми багато уваги.

Мета статті. Метою статті є дослідити чинники впливу євроінтеграції на розвиток малого та середнього бізнесу.

На рубежі XXI ст. вступ до Євросоюзу був найважливішим завданням для більшості країн Центральної та Східної Європи, з вирішенням якої вони пов'язували серйозні надії на прискорення темпів та покращення якості зростання національних економік. При цьому необхідно усвідомити, що переведення вітчизняної економіки на ринкові засади не здатне поліпшити умови життєдіяльності людей. Для цього необхідна зважена політика виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що має базуватися на пріоритетності людського розвитку.

Концепція людського розвитку передбачає «не просто переорієнтування мети суспільної діяльності, а формування нової філософії цієї діяльності, перехід від пасивних засобів матеріальної підтримки нужденних до активних методів сприяння їхньому розвитку і працевлаштуванню, створення для них можливостей самостійно заробляти собі на життя. Іншими словами, концепція людського розвитку передбачає заміну звичної для минулого моделі, коли, образно кажучи, бідним видавали в обмежених обсягах рибу, новою, згідно з якою треба навчити їх ловити цю рибу, передавши їм відповідне знаряддя» [1].

Сучасний етап системних соціально-економічних трансформаційних зрушень в економіці України ознаменований послідовними кроками у напрямі переведення у практичну площину стратегічного напрямку економічного розвитку – реалізації євроінтеграційної стратегії України.

Процес формування сектору малого та середнього бізнесу є одним з найважливіших складових соціально-економічних трансформацій в країні у процесі євроінтеграції. Малий та середній бізнес України також має сприяти створенню відповідного ринку європейського співтовариства.

Обравши європейський вектор розвитку, Україна повинна створити сучасні, демократичні і правові умови, в якій реалізація та збереження прав і свобод людини будуть головним обов'язком. В тому числі громадяни повинні мати умови безперешкодно реалізовувати конституційне право на підприємницьку діяльність. Структурним результатом інтеграції як глибокий процес структурних перетворень в економіці країн, завдяки якому повинно виникнути максимально збалансоване в територіальному, економічному і соціальному значенні господарство, що інтегруються.

Інтеграційний простір повинен складатися не з суми господарств, що інтегрується, а бути якісно новим господарським механізмом взаємодії країн [2, с. 10].

Реалізація євроінтеграційної стратегії потребує поглиблення і динамізації економічних реформ: формування сучасної економічної системи ринкового типу з ефективним механізмом державного регулювання та соціальною орієнтованістю економічного розвитку.

Європейський Союз бере на себе зобов'язання підтримувати і забезпечувати для європейських малих підприємств вигідні ринки на основі найменш обтяжливих вимог через спрощення доступу до фінансування, досліджень і технологій, а також створити найкраще бізнес-середовище у світі. Хартія передбачає реалізацію задекларованих принципів і зобов'язань за такими напрямками дій:

- освіта та тренінги з підприємництва;
- дешевше та більш швидке започаткування бізнесу;
- краще законодавство та регуляторна політика;
- поширення електронних зв'язків державних органів з сектором малого бізнесу;
- дійсно дієвий єдиний ринок, дружній до малого бізнесу;
- податкова система, адаптована для заохочення високотехнологічних підприємств, розширення малого бізнесу і створення нових робочих місць;
- співпраця між малими підприємствами та вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами;
- високий рівень підтримки малого бізнесу, зокрема, забезпечення доступу на всій території ЄС до наставників, у тому числі через вебсайт [4].

Світовий досвід і практика господарювання свідчать, що найважливішою ознакою ринкової економіки й необхідною умовою її ефективного функціонування є наявність і взаємодія великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найдинамічнішим елементом структури народного господарства є мале підприємство.

Угода про Асоціацію України та ЄС набула чинності з 1 січня 2016 року. Вона відкриває нові можливості для виходу на європейський ринок вітчизняному малому та середньому бізнесу. Проте, існує дуже багато складнощів і загроз, з якими вже сьогодні починають зустрічатися представники малого та середнього бізнесу. Для вітчизняного сектора такого бізнесу виникає перешкода у завантаженні виробничих потужностей замовленнями українських великих підприємств. Розвиток коопераційних зв'язків в умовах євроінтеграції є надзвичайно ефективним способом розширення конкурентоспроможної продукції, зменшення вартості виробництва та придбання високого рівня якості продукції і конкурентних позицій на українському ринку, забезпечення відповідності світовим стандартам і цінової конкурентоспроможності.

Напрямки розв'язання цієї проблеми запропоновані Т. Васильцівим у сукупності заходів та важелів удосконалення інституціонального базису МСБ:

- інформаційним, прийняття стратегічних рішень, методичне забезпечення розробки стратегій та програм;
- удосконалення нормативно-правової бази регулювання МСБ, підвищення ефективності регуляторної та податкової політики;
- мотиваційним, розширення можливостей і повноважень органів місцевої влади, асоціативних підприємницьких структур;
- зміцнення партнерства держави і бізнесу; розвиток галузевих, територіальних мереж страхових, гарантійних фондів, кредитної кооперації,
- центрів передачі технологій, інфраструктури інноваційного підприємництва [3, с. 256].

Висновок. Євроінтеграція дає великий поштовх для вітчизняних виробників, оскільки рух – це життя. В умовах євроінтеграції кожне підприємство, яке бажає не функціонувати на розвинутому і повному конкурентів ринку, має бути готовим до значних змін як самому виробництві та технічному оснащенні, так і в управлінні даними процесами. В даній ситуації, якщо малий та середній бізнес не

почне модернізуватися, вони зникнуть з ринку, оскільки їх витіснить більш розвинений конкурент, це має поживати бізнес, надати йому можливості і шляхи розвитку. Головне те, щоб вони зробили висновки щодо якості продукції, оскільки вона має відповідати усім технічним стандартам, або споживач не буде її купувати через велику кількість товарів-замінників більш високої якості. Звичайно, негативних наслідків євроінтеграції не уникнути, українські ринки зазнають великих змін та багато малих та середніх підприємств не витримують такого тиску, але євроінтеграція дасть можливості інноваційного та економічного розвитку, співпраці з розвиненими країнами ЄС, ріст експортного потенціалу і підвищення конкурентоспроможності наших підприємств у порівнянні з європейськими.

Література

1. Мазурок П. П. Соціально-інструментальні основи формування ринку праці в Україні : монографія / за ред. П. П. Мазурок. Київ, 2005. 425 с.
2. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності : монографія / А. С. Філіпенко (кер. авт. кол.), В. С. Будкін, М. А. Дудченко. Київ : Знання України, 2004. 304 с.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. Львів : Арал, 2008. 384 с.
4. Ромусік Я. В. Особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Донецьк, 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4319>

Сапожнік А. Р., Сачинська Л. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження В умовах інтеграції України до Європейського Союзу виникає потреба принципово нових підходів до розвитку підприємництва. Для України європейська інтеграція – це шлях залучення іноземних інвестицій і створення умов для розвитку новітніх інноваційних технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС, тобто тотальна модернізація економіки країни. Особливу увагу за таких умов необхідно звернути на фінансування малого та середнього бізнесу[5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі питання розвитку малого та середнього підприємництва, їх державного регулювання і фінансування досить актуальне, адже саме висвітленню цієї проблеми присвячено низку публікацій. Серед українських науковців це питання досліджували Н. Бондарчук, Л. Васильєва, Я. Гаврись, М. Дамірлі, Л. Івашова, М. Корецький, Д. Плеханов, І. Приходько, І. Рудкевич, В. Сиченко, Б. Пулковський, В. Чалий, Т. Черноштан, Н. Шевченко та ін. Однак ще недостатньо вивчене питання саме забезпечення якісного інноваційного розвитку малого й середнього бізнесу в інтеграційних процесах України. Сучасні євроінтеграційні умови розвитку підприємництва, впровадження інноваційної моделі економічного зростання країни створили передумови для формування нового бачення напрямів розв'язання теоретичних, організаційних, методологічних та прикладних проблем якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Метою статті є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої фінансової політики щодо інноваційного забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Макроекономічне становище України вже досить довго знаходиться в перехідній стадії, що заважає рухатися далі. Євроінтеграція несе великий позитивний вплив на дану ситуацію.

В умовах імплементації Угоди про Євросоціалізацію розвиток малого та середнього бізнесу є максимально сприятливою формою господарювання, яка дозволить забезпечити реалізацію стратегічно важливих задач економічного розвитку країни. Зокрема, ст. 379 Угоди передбачено співробітництво сторін для впровадження стратегій розвитку малих підприємств на принципах Європейської хартії малих підприємств, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності малого бізнесу, впровадження досвіду інноваційного підприємництва, кластерного розвитку [6]. Ці положення Угоди

дають підстави для розширення контактів між відповідними установами України та ЄС і окремих країн Євросоюзу, перш за все нових членів, по ознайомленню за європейським досвідом навчання управлінського персоналу, організації тренінгів і стажувань для представників бізнесу, залученню методичної підтримки для створення інституційного забезпечення сприяння малому та середньому бізнесу (фондів, сервісних, дорадчих установ), розширенню контактів між приватними та ЄС і т.п. Важливо, що згідно з положеннями Угоди можна пропонувати розширення частки фінансування програм розвитку малого та середнього бізнесу в рамках наданої технічної допомоги [1].

Розвиток інноваційного підприємництва є одним з важливих конкурентних переваг країн ЄС. Як свідчить європейська практика, використання цієї переваги вимагає спеціальних заходів державної політики. Адаптація вітчизняної системи підтримки до європейської моделі дозволить розраховувати на партнерську участь в реалізації європейських програм науково-технологічного та інноваційного розвитку. Зокрема, за підтримки ЄС можуть відбуватися [3]:

- розробка і впровадження бюджетних програм фінансування наскрізного інноваційного процесу – від наукової розробки до виготовлення дослідних зразків на технологічних напрямках, визначених пріоритетними;

- надання державних грантів для малих і середніх підприємств на освоєння інноваційної продукції (товарів або послуг) на пріоритетних технологічних напрямках, залучення до фінансування таких грантів коштів міжнародних програм (зокрема, європейських Horizon-2020 і COSME);

- формування ряду довгострокових кредитних програм по фінансуванню інноваційних проектів малого та середнього бізнесу, які будуть здійснюватися державними банками, із залученням для їх фінансування коштів міжнародних фондів та міжнародної технічної допомоги, при цьому важлива координація з технологічними пріоритетами програми відродження промисловості ЄС;

- створення спеціалізованого банку венчурного кредитування за участю державного капіталу з розгалуженою регіональною мережею, з орієнтацією на кредитування малого та середнього бізнесу, формування політики такого банку з наданням пріоритетності кредитування інноваційних проектів, спираючись на наявний досвід Великобританії, Німеччини, Франції, Нідерландів [2].

Важливим заходом щодо забезпечення інноваційного розвитку малого і середнього бізнесу є формування сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні за європейським зразком. Пріоритет у спрощенні доступу малого бізнесу до фінансування повинен надаватися шляхом заохочення фінансових установ до розширення програм мікрокредитування, зокрема через впровадження спеціалізованих регуляторних вимог до таких установ. Надання більшої частки прямої державної фінансової підтримки має бути оптимізовано шляхом делегування повноважень відбору її реципієнтів уповноваженому банку або новоствореній спеціалізованій державній установі.

Для залучення і використання коштів міжнародної технічної допомоги доцільно виділити ряд уповноважених банків, оптимально – з державним капіталом. Як альтернатива, можлива за погодженням з донорами створення окремої фінансової установи, наглядова рада і частина керівництва якої будуть представлені провідними європейськими фінансистами і яке буде розподіляти міжнародні кошти, що направляються на розвиток малого підприємництва в Україні. При цьому основну частину таких коштів доцільно використовувати на розвиток бізнес-інфраструктури, сприятливої для підприємництва: інформаційних, логістичних мереж, інститутів «посівної» підтримки і т.п. [4].

Висновки. Отже, слід зазначити, що одним із ключових напрямків розвитку економіки країни в умовах євроінтеграції є забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу. Сьогодні ЄС є прикладом для наслідування в створенні та поширенні інноваційного підприємництва. Тому на рівні інтеграційного угруповання діє значна кількість наднаціональних програм, які орієнтовані як на надання фінансової підтримки МСП, так і на створення сприятливого інституційного середовища. Крім того, заходи, що реалізуються на національному рівні разом із наднаціональними дають синергетичний ефект поліструктурної системи підтримки малого інноваційного підприємництва в ЄС. Дані форми підприємництва дозволяють досить швидкими темпами наростити показники економічного розвитку, зокрема розмір ВВП, оскільки мають можливості швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, участі у міжнародному поділі праці.

Література

1. Fortune global 500 [Електронний ресурс]. URL: fortune.com/global500/.

2. Дикань В. Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Збір наук. пр. Харків : УкрДУЗТ 2015. № 52. С. 9–20.
3. Євроасоціація та нові можливості для розвитку малого бізнесу в Україні. URL: <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/evroassociaciya-i-novye-ozmozhnosti-dlya-razvitiya-malogo-biznesa-v-ukraine-.html>
4. Жаліло Я. А. Євроасоціація і нові можливості для розвитку малого бізнесу в Україні. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/yevroassociaciya-i-novi-mozhливosti-dlya-rozvitku-malogo-biznesu-v-ukrayini-.html>
5. Потіха А. Україна – ЄС: підсумки засідання Ради асоціації та перспективи внесення змін до Угоди про асоціацію. *Україна: події, факти, коментарі*. 2021. № 3 С. 4–12.
6. Толмачова Г. Ф., Якуб'як О. В. Тенденції розвитку малого підприємництва у сучасних економічних умовах України. *Управління економікою: теорія та практика*: Зб. наук. пр. Київ : ІЕП НАНУ, 2016. С. 121–140.

Середа Т., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Під час пандемії COVID-19 економіки більшості країн світу зазнали значних змін. Карантинні обмеження справили великий вплив на економіку та суб'єктів підприємництва зокрема, і змусили їх пристосовуватись та змінювати традиційні заходи щодо реалізації власних функцій та внутрішніх процесів. Проте як можна вважати, пандемія мала не тільки негативні наслідки, а й позитивні, в свою чергу це стосується суб'єктів підприємництва. Завдяки цьому вони розвинули свої методи комунікації зі споживачами, а з ринку «відсіялись» неконкурентоспроможні компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження впливу пандемії на економічне життя країни на даний момент активно вивчається, а особливої уваги можна приділити працям таких вчених як М. Мальська, І. Падняк, Н. Городинський, М. Філь, І. Вагнер, А. Ташлик, І. Федулова та ін. Окремими аспектами дослідження тематики впливу кризи на бізнес займалися О. Квасниця, О. Костюк, С. Литвиненко та ін. Проте проблематика розвитку бізнесу в умовах кризи не є достатньо розробленою в науковій доктрині.

Мета статті проаналізувати та дослідити вплив пандемії на прибутковість та функціонування підприємств в Україні та світі, а також виявити основні напрямки покращення роботи вітчизняних підприємств для збільшення прибутку і уникнення виходу компаній з конкурентного ринку.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш складних проблем для роботи бізнесу є кризові ситуації. Зокрема, можна зазначити про економічні проблеми спричинені спалахом пандемії COVID-19, що впливають на підприємницьку діяльність. Разом з тим експерти зазначають, що для України перманентна криза є природним станом. Криза одночасно є вікном можливостей, оскільки в країну повернулися безліч трудових мігрантів, які створять додатковий попит на різні товари і послуги [1].

Світова спільнота зрозуміла про те, що вплив пандемії COVID-19 був вирішальним у багатьох сферах суспільного життя, зокрема і для підприємницької діяльності. Так, засоби масової інформації повідомляли, що валовий внутрішній продукт України в першій половині 2020 року скоротився на 6,5 % проти аналогічного періоду 2019 року, зокрема, в другому кварталі падіння становило 11 %, що менше, ніж очікувалося раніше (14 %) [2].

У міжнародному контексті варто зазначити про зарубіжний досвід США. Так, дійсно, із 22 мільйонів робочих місць, втрачених у березні 2020 р., майже 19 мільйонів були в підприємствах, що надають послуги, у тому числі на 8 мільйонів скоротилося у сфері туризму та дозвілля, що позначилося на прибутковості підприємств [8]. Так, не всім підприємствам загалом вдається вижити під час світової пандемії. Більшість закривається, а ті хто залишається приймає ряд рішень, щоб зберегти свій бізнес. Зазвичай ці заходи спрямовані на скорочення робочих місць, для цього приймають такі рішення: звільнення працівників, або скорочення зарплат, або відпустка за власний рахунок на невизначений термін. Це призводить до збільшення безробіття в Україні, за даними дослідження кількість непрацюючого населення становить 3 млн і ця цифра зростає з кожним днем [3].

Так, введення урядом різних країн карантинних обмежень справило вкрай негативний вплив на показники прибутковості підприємства, хоча мало й свої позитивні впливи, які виявили себе у вдосконаленні адаптивних можливостей підприємств набуття ними більшої гнучкості в організації трудової діяльності, використанні дистанційних форм комунікації, що у перспективі після подолання коронакризи стане одним з напрямків зміни існуючих підходів у напрямку поступової відмови від офісів на користь дистанційної зайнятості [5].

Отже, на рис. 1 ми бачимо, що найбільшою мірою вплив пандемії у розрізі забезпечення прибутковості діяльності відчувають на себе мікропідприємства та малі підприємства 66 % та 55 % прогнозовано втратять половину власних прибутків. Менш за все як з позицій скорочення персоналу, так і щодо прибутковості постраждають великі підприємства. Водночас скорочення персоналу характерне для малих та середніх підприємств [9].

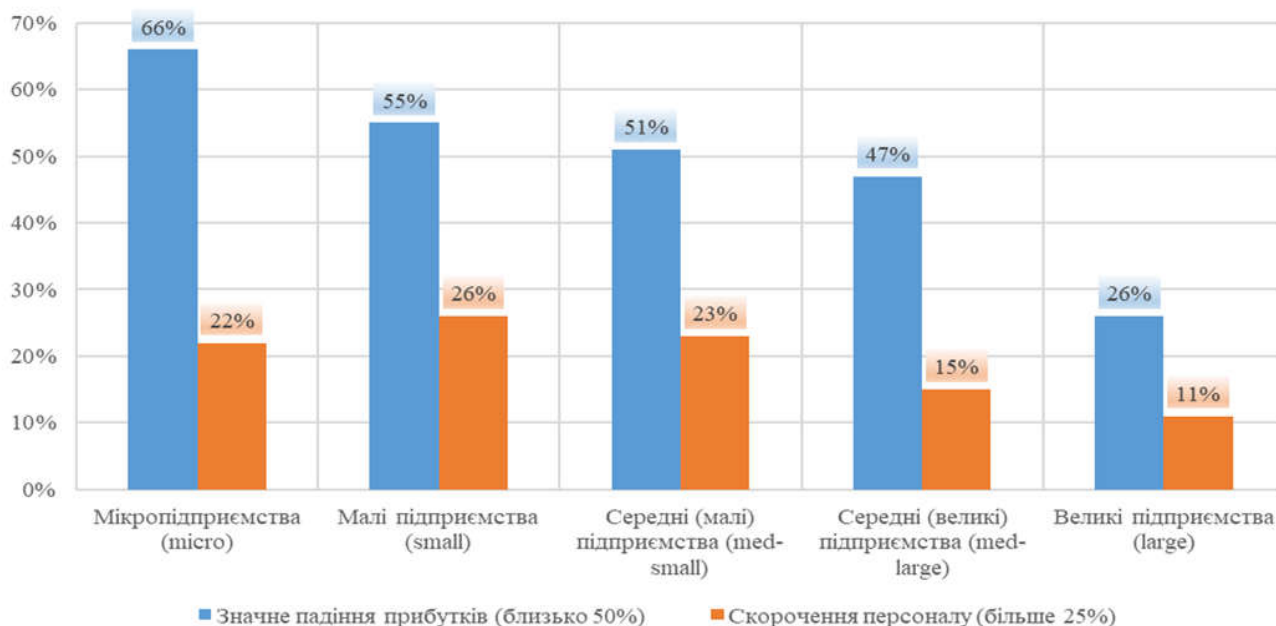


Рис. 1. Очікуваний вплив пандемії COVID-19 на показники прибутковості та зайнятості підприємств за їх розміром

О. М. Костюк зазначає, що з метою підтримки малого підприємництва необхідно вирішити наступні питання: послабити податкове навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності; законодавчо врегулювати спрощення ліцензування деяких видів діяльності; відновити довгострокове кредитування підприємств; активізувати діяльність з впровадження програм підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях [6].

Науковець, О. Квасниця зазначає, що функціонування підприємництва в умовах кризи вимагає поглибленого вивчення комплексу заходів держави з приводу підтримки та пошуку додаткових шляхів фінансового забезпечення малого підприємництва [3].

Слід зазначити, що згідно з положеннями Закону України «Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 30.03.2021 № 1358-IX [4], затверджено Порядок надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів [7].

Висновки. Пандемія коронавірусу внесла свої корективи в розвиток бізнесу в Україні та світі. Не всі підприємства змогли впоратись із кризою, що виникла за рахунок пандемії та карантинних обмежень, але для деяких це стало поштовхом до розвитку і допомогло знайти нові можливості, щодо реалізації своїх функцій. Тому не можна вважати її лише негативним явищем для підприємств, не зважаючи на те, що багато суб'єктів через це змушені були піти з конкурентного ринку. Тому я вважаю, що варто розвинути просвітницьку сферу на державному рівні та за рахунок проведення онлайн-навчання для підприємців ознайомлювати їх зі способами альтернативних способів ведення бізнесу в умовах карантину.

Література

1. Коронавірус vs бізнес: як коронакриза змінила український бізнес. URL: <https://mind.ua/openmind/20210451-koronavirus-vs-biznes-yak-koronakriza-zminila-ukrayinskij-biznes>
2. Українська економіка впала за півроку на 6,5 %. У другому кварталі – на 11 %. *Економічна Правда*. № 608. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/08/6/663774/>.
3. Квасниця О. Вплив світової фінансової кризи на стан розвитку малого підприємництва. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 5. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/14612/1/Вплив%20світової%20фінансової%20кризи%20на%20стан%20розвитку%20малого%20підприємництва.PDF>.
4. Литвиненко С., Цвик Ю., Грицик Т., Гущик О. Виклики та можливості для українського бізнесу в умовах продовження карантинних заходів. *Ефективна економіка*. 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/91.pdf.
5. Якісний вплив пандемії Covid-19 в контексті забезпечення прибутковості підприємств. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2020. URL: <https://cutt.ly/КТко7qW>
6. Костюк О. Діяльність підприємства малого бізнесу в умовах кризи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_6_1/pdf/079-082.pdf
7. Закон України «Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» № 1358-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1358-20#Text>.
8. Report 11 facts on the economic recovery from the COVID-19 pandemic Mitchell Barnes, Lauren Bauer, and Wendy Edelberg (29.09.2021). URL: <https://www.brookings.edu/research/11-facts-on-the-economic-recovery-from-the-covid-19-pandemic/>
9. Coronavirus: the economic impact – 10 July 2020. UNIDO. URL: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-10-july-2020>.

5. Фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів

Дудинець Л. А.
Університет банківської справи
м. Львів

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Актуальність дослідження. За даними Світового банку, понад 2,5 млрд людей у світі не мають доступу до якісних фінансових послуг. Для запозичень і страхування своїх активів вони використовують неформальні методи. Разом з тим доступність базових фінансових послуг для споживачів – важливий індикатор розвиненості фінансового сектору. Доступність фінансових послуг є важливим інструментом формування конкурентоспроможності будь-якої країни, адже фінансовий сектор стимулює зростання добробуту населення, сприяє розвитку бізнесу, допомагає розширювати ринки товарів і послуг [1]. Під час дослідження проблеми фінансової інклюзії зазвичай фокусуються на макроекономічному та національному аспектах. Проте надзвичайно важливим та недостатньо дослідженим є гендерний аспект фінансової інклюзії. Згідно з нещодавніми дослідженнями, жінки мають безліч необґрунтованих пересторог, що стосується підприємництва та фінансової галузі загалом. Разом з тим, за даними Світового банку, брак фінансової інклюзії жінок має негативний вплив на деякі малі та середні підприємства [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів проблеми фінансової інклюзії зазвичай присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: І. В. Абрамова, О. В. Акімова, А. А. Мазаракі, С. В. Науменкова, Т. І. Павлюк, О. М. Пахненко та ін. Теоретичну базу гендерних досліджень фінансової інклюзії сформували такі зарубіжні науковці, як: Д. Арнольд, С. Гаммідж, Дж. Гесс, Л. Клаппер.

Мета статті. Метою статті є розкриття особливостей фінансової інклюзії в гендерному розрізі.

Виклад основного матеріалу. Вибір моделі фінансової поведінки визначається умовами життєдіяльності людини: рівнем освіти, виховання, культури, соціальним оточенням, економічним досвідом, індивідуальними характеристиками особистості, віком та статтю. В світі поширений підхід виділяти жінок в окрему категорію користувачів фінансових послуг з особливими потребами. Відповідні заміри, що отримані в деяких країнах світу, доводять справедливість цього підходу і вказують на те, що жінки мають менше економічних можливостей. Дослідження [3] вказує, що менше половини всіх жінок, які мають на це право, беруть участь у робочій силі, порівняно з 75 % чоловіків. Жінки також частіше працюють у неформальній зайнятості та на вразливих, низькооплачуваних або недооцінених роботах. Вони також не мають такого ж доступу до фінансових послуг, як чоловіки. Згідно з даними Global Findex за 2017 рік, 65 % жінок у всьому світі мають фінансові рахунки в порівнянні з 72 % чоловіків [2]. Більш актуальний звіт Всесвітнього банку за 2020-й буде опублікований наступного року, що дозволить нам оцінити, як змінилася ситуація за три роки. Крім того, за оцінками Міжнародної фінансової корпорації, понад 70 % малих і середніх підприємств (МСП), які належать жінкам, мають недостатній доступ або взагалі не мають доступу до фінансових послуг [5].

Натомість в Україні не було виявлено жодної суттєвої різниці в рівні фінансової інклюзії чи фінансової грамотності за гендерною ознакою. У 2017 р. в Україні представники проекту Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Міжнародні партнерства заради стабільності фінансового сектору» провели загальнонаціональне репрезентативне опитування з питань фінансової грамотності, обізнаності та використання фінансових послуг. У ході цього дослідження вивчався рівень фінансової інклюзії, тобто включеності населення у фінансову систему, що означає не просто обізнаність, володіння певною сумою знань чи конкретними навичками, а активне їх використання у повсякденному житті [6].

За гендерним фактором практично всі види фінансових послуг в Україні представлені рівномірно. Незначні відмінності полягають у наступному: жінки на 3,5 % більше у порівнянні з чоловіками здійснюють оплату комунальних платежів; чоловіки на 5,5 % частіше звертаються до

послуг страхування ризиків, на 4,7 % – до послуг мобільного/інтернет банкінгу. Результати опитування також показали, що значного гендерного розриву не існує і у сфері фінансової математики. Кількість відповідей із результатом «добре» у чоловічої половини було на рівні 25,2 %, жіночої – 22,4 %. А за кількістю відповідей з оцінкою «відмінно» в Україні виявляється гендерна рівність: в обох статей вони взагалі відсутні. Найбільше українці давали відповідей з оцінкою «посередньо»: відповіло 36,9 % жінок і 36,8 % чоловіків. За визначенням ОЕСР, людина, щоб уважатися фінансово грамотною, повинна відповісти на п'ять із семи питань. На п'ять питань у країнах ОЕСР правильні відповіді дають 63 % респондентів як жіночої, так і чоловічої статі, в Україні – 24 % [7]. Також під час опитування вивчався рівень фінансової обізнаності, тобто володіння термінологією і певними юридичними аспектами фінансового життя. Щодо гендерного аспекту, то рівень фінансової обізнаності як чоловіків, так і жінок виявився практично однаковим. Подібні результати є досить нетиповими для подібних досліджень у країнах Європи, де виявляється значна перевага у рівні фінансової обізнаності серед респондентів чоловічої статі. У країнах ОЕСР чоловіки краще розбираються у фінансах: у 2017 р. 69 % чоловіків правильно відповіли на п'ять із семи питань, рівень правильних відповідей серед жінок – 56 %. У середньому в усіх країнах ОЕСР 63 % респондентів відповіли правильно на п'ять запитань, найгірший показник – у Північній Африці – 30 % та в Україні – 24 % [7].

Щодо вивчення фінансової поведінки, то результати опитування показали, що 61 % респондентів не має фінансових цілей, причому спостерігається значна різниця за гендерною ознакою: жінки є відповідальніші за чоловіків, особливо це стосується обліку доходів та витрат. Основну роль у складанні сімейного бюджету в нашому суспільстві виконують саме жінки, які також, як правило, вкладають більшу частину свого доходу в споживання домогосподарств, ніж їхні партнери-чоловіки. Що стосується визначення довгострокових фінансових цілей домогосподарств, то в більшості українських сімей цю функцію виконують чоловіки.

Висновки. Гендерних відмінностей у рівні фінансової грамотності населення України практично не існує, що є показником активного залучення представників обох статей до економічних явищ і процесів у суспільстві та фінансового ринку зокрема. Відповідно, запровадження програм підвищення фінансової інклюзії, поліпшення рівня грамотності чи обізнаності, спрямованих виключно на жіноцтво, в Україні не є виправданим.

Література

1. Дудинець Л. А., Верней О. Є. Фінансова інклюзивність та її детермінанти. *Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*. 2018. Вип. 2 (130). С. 8–13.
2. Klapper, L. and J. Hess. 2016. Financial Inclusion and Women's Economic Empowerment. Briefing for the UN Secretary-General's High-Level Panel on Women's Economic Empowerment.
3. Gender and financial inclusion. URL: https://www.ilo.org/empent/areas/social-finance/WCMS_/737729/lang--en/index.htm
4. Demirgüç-Kunt A., Klapper L. F., Singer D., Ansar S., Hess J. The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. Washington, DC: World Bank.
5. Arnold J., Gammage S. Gender and financial inclusion: the critical role for holistic programming, *Development in Practice*, 2019, 29, pp. 965–973.
6. Кодацька Н. О. Економічне мислення: гендерний аспект. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30 (2). С. 28–31.
7. Фінансова грамотність українців. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/economic-growth>.

Танасієнко В. П., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КОРОНАВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ

Актуальність дослідження. Світовий досвід доводить, що вагомим фактором підвищення інноваційної активності є залучення іноземних інвестицій, за допомогою яких вирішуються проблеми трансферу новітніх технологій, ноу-хау, досвіду, підприємницьких навичок.

Інвестиції сьогодні є важливим елементом економіки України, пірамідальною основою господарського розвитку країни, особливо в умовах коронавірусної кризи.

Світова практика стверджує, що без ефективного залучення іноземних інвестицій неможливо здійснити структуру перебудову економіки країни, впроваджувати інновації та зменшити науково-технологічну відсталість народного господарства та забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на міжнародних ринках. Тому прямі іноземні інвестиції виступають насамперед як один із основних чинників, який сприяє економічному зростанню та інноваційному розвитку країни в цілому. Без прогресивного розвитку інвестицій в основний капітал, без примноження темпів зростання і розвитку навряд чи варто чекати яких-небудь кардинальних покращень у механізмах взаємодії економіки і її інвестиційних складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних засад впливу іноземних інвестицій на інноваційні процеси присвячені наукові праці багатьох українських вчених, зокрема Гордієнко В.О. [1], Шевченко Н.І. [1], Сугакова Д.О. [1].

Метою статті є аналіз стану інвестиційних процесів в економіці України, їх вплив на розвиток інноваційної сфери, виявлення факторів, які негативно впливають на інвестиційний клімат країни.

Виклад основного матеріалу. Коронавірус став випробуванням для усієї світової економіки. Пандемія COVID-19 спровокувала найбільше економічне падіння з часів Великої депресії 1929–1933 рр., що негативно позначилося і на іноземному інвестуванні.

У період коронавірусної пандемії проблема інвестиційних ризиків є особливо гострою для української економіки, адже епідеміологічна ситуація супроводжується нестабільністю податкової політики, низькою купівельною спроможністю населення та зростанням рівня безробіття.

Проаналізуємо динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну протягом 2019–2021 років (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США

Рік	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США
2019	5860
2020	-868
За 10 місяців 2021 р.	2836

Отже, пандемія COVID-19 негативно вплинула на надходження прямих іноземних інвестицій в Україну. Протягом досліджуваного періоду відбулося значне скорочення обсягу іноземного інвестування. Згідно даних Міністерства фінансів України в 2020 р. зафіксовано відплив прямих іноземних інвестицій у розмірі 868 млн дол. США. За 10 місяців 2021 р. обсяг прямих іноземних інвестицій склав 2836 млн дол. США. Проте, Національний банк України наводить інші статистичні показники щодо відпливу прямих іноземних інвестицій. Згідно даних Національного банку України в I кварталі 2020 р. зафіксовано чистий відплив прямих іноземних інвестицій у розмірі 1,6 млрд дол. США, зумовлених вилученням реінвестованих доходів реального сектору [3].

Найбільший відтік коштів було спрямовано на Кіпр – понад 1,4 млрд дол. США, ще понад 400 млн дол. США в Німеччину [4]. Найбільше втратила промисловість, а саме компанії металургійного сектору – майже 740 млн дол. США, підприємства із виробництва хімічних речовин і хімічної продукції втратили понад 650 млн дол. США [4].

Висновки. Отже, можна стверджувати що епідемія COVID-19 суттєво вплинула на скорочення інвестиційних надходжень в економіку України, що в свою чергу негативно позначилося на інноваційних процесах в країні. Підтвердженням цьому є негативна тенденція у Глобальному інноваційному індексі для України. Так, в 2021 році за Глобальним індексом інновацій Україна, опустившись на 4 позиції з попереднім роком посіла 49 місце серед 132 економік, увійшовши до ТОП-3 країн економічної групи lower-middle income [5].

Література

1. Гордієнко В. О., Шевченко Н. І., Сугакова Д. О. Вплив іноземних інвестицій на розвиток інноваційної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/16-1.p>

2. Прямі іноземні інвестиції в Україну. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

3. Національний банк удосконалює обчислення статистики прямих іноземних інвестицій. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnyi-bank-udoskonalyuye-obchislennya-statistiki-pryamih-inoze/mnih-investitsiy>

4. Світ під час COVID-19 та хто інвестує під час пандемії в економіку України. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/gonkong_kytay_ta_ukraina_yak_zminylyasya_polityka_ta_ekonomika_pid_chas_covid19_112252.html

5. Глобальний інноваційний індекс 2021. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/globalnyj-innovacijnyj-indeks-2021/>

Швед І. В., Фостяк В. В.
Університет банківської справи,
м. Львів

ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Актуальність дослідження. Пандемія Covid-19 та карантин у різних його проявах суттєво позначилися на житті населення. Йдеться не лише про страх перед подорожами чи перед великими скупченнями людей, а й про втрату звичного рівня доходу та відчуття непевності щодо майбутнього. Населення по іншому почало витрачати і заощаджувати гроші, а це у свою чергу призвело до комплексних наслідків для економіки України та світу загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню сутності заощаджень у своїх працях та наукових посібниках присвятили роботи такі визначні українські та зарубіжні економісти як: Ю. І. Кашин, Д. Мілль, А. Сміт, Дж. М. Кейнс, Н. Сеніор, А. І. Фатіхова, Т. О. Кізіма та ін. Проте, згадані дослідження науковці не охоплюють усього комплексу проблем заощадження населення, що залишає дане питання актуальним.

Метою статті є виявлення особливостей заощаджуваної поведінки населення України та дослідження впливу пандемії на частку заощаджень українців.

Виклад основного матеріалу. Категорія заощадження є однією з ключових в економічній теорії. Вона відіграє важливу роль у поясненні загальної економічної рівноваги, короткострокових коливань ділової активності та економічного зростання. Найчастіше у науковій літературі термін «заощадження» трактують, як економічний процес, пов'язаний із збереженням певної частини грошових доходів населення, для забезпечення власних потреб у майбутньому [1, с. 19].

Д. Мілль запропонував визначення заощаджень як надлишкового продукту праці, який залишається після того, як усі, хто брав участь у процесі виробництва, забезпечені предметами першої необхідності, причому «...більше цього надлишку заощаджувати не можна за жодних умов» за винятком витрат на задоволення потреб, що відрізняються від насущних. Він також зазначав, що заощадження здатні збільшувати національний капітал, але тільки ті, які пов'язані з прагненням населення поліпшити умови життя або забезпечити майбутнє дітей чи інших осіб незалежно від їхніх власних зусиль [2, с. 447].

Характерними та незмінними для населення України є чинники, які впливають на ощадну активність, одним з яких є очікування домогосподарств щодо динаміки цін і кількості товарів на ринку. Якщо домогосподарство припускає ріст цін на певні ресурси або їх дефіцит на ринку, очікується, що його поточне споживання збільшиться, в наслідку чого, заощадження зменшаться.

Виділяючи сукупність чинників, які впливають на ощадну поведінку домогосподарства індивідуально на макроекономічному рівні, таких як: вік, стать, соціальний стан, тобто демографічний чинник, варто зазначити, що відсоткове співвідношення домогосподарств за віковими групами багато в чому визначає ощадну активність населення, адже саме група молодих сімей найчастіше бере кредити, а в зрілому віці відпрацьовує їх і накопичує заощадження, у літньому віці ці накопичення витрачаються, тому таку велику роль відіграє демографічний чинник [3].

Головним чинником, який вплинув на економіку кожної країни, зокрема й України – є криза викликана поширенням хвороби COVID-19, яка спричинила низку глобальних наслідків, а це у свою чергу змінило фінансові звички українців.

На початку карантину було проведено дослідження щодо наявності заощаджень у населення. Більша частина з опитаних не була готова до втрати частини прибутку та не мала заощаджень. Так, лише 10 % наших громадян роблять регулярні заощадження. А за опитування Gradus у березні 2020 р. 57 % українців немає заощаджень навіть на 1 місяць (рис. 1) [4].

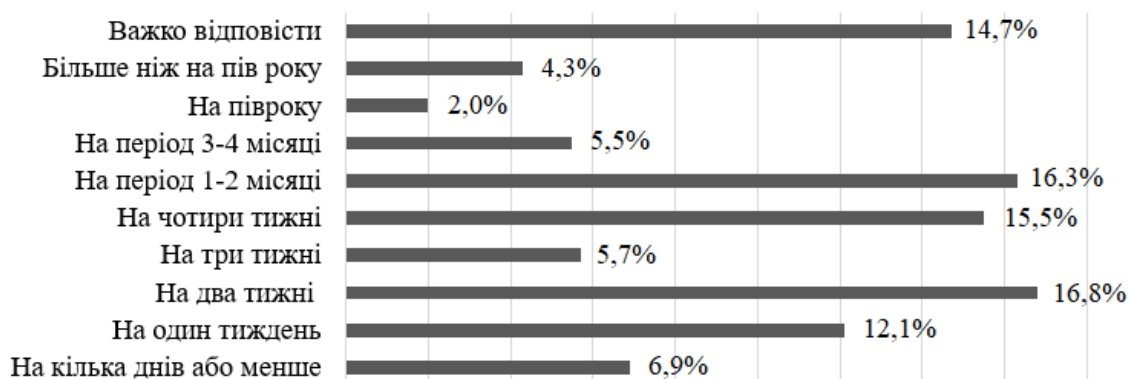


Рис. 1. Опитування Gradus щодо заощаджень населення*

* складено автором за матеріалами [4]

На жаль, сьогодні свій рівень добробуту українці оцінюють ще нижче допандемічного рівня. Попри те, що під час кризи спостерігається висока схильність населення до заощаджень, заощадження українців у 2020 р. скоротилися на 17 млрд грн порівняно з 2019 р., а продовж першого кварталу 2021 р. зменшилися на 83,4 млрд грн.

Вагомим недоліком в осядній поведінці населення України є перешкоди на шляху трансформації заощаджень в інвестиції у національну економіку. Причина цього недоліку криється як і у самих домогосподарствах, наприклад, низький рівень фінансового благополуччя, недовіра до фінансової системи держави через періодичне знецінення гривні. Так само вагомо на трансформацію заощаджень в інвестиції впливають проблеми загальнодержавного рівня, такі як: відсутність повноцінного національного ринку, недостатнє державне стимулювання осядно-інвестиційної поведінки домогосподарств тощо [1, с. 20].

Ще однією важливою проблемою, є відсутність умов для диверсифікації інвестицій, тому що потенційні інвестори високо оцінюють ризики вкладень у фінансові активи. В сучасних умовах, українській економіці вкрай необхідним є розроблення і впровадження дієвих та ефективних механізмів залучення заощаджень вітчизняних домогосподарств до економічних процесів. Накопичення заощаджень домогосподарств України відіграє важливу роль для подальшого відновлення споживчого попиту, з покращенням епідеміологічної ситуації [3]. Тому доцільно виокремити правила заощаджень, які допоможуть створити фінансову подушку безпеки або певний капітал для реалізації фінансових цілей:

- «Спочатку заплати собі». Перш ніж витратити кошти, потрібно відкласти хоча б 10 % для себе, в подальшому вирішити, як їх краще витратити (створити подушку безпеки, інвестувати);
- гроші мають працювати. Не потрібно зберігати великі суми готівкою вдома. По-перше – це небезпечно (їх можуть вкрасти, пошкодити), по друге – це недоцільно, адже гроші мають приносити дохід;
- відкрити депозит в банку для зберігання коштів, проте потрібно уважно обирати банк і читати умови договору, перевіряти чи підпадає вклад під умови гарантування вкладів;
- облік доходів та видатків. Існує безліч варіантів ведення бюджету, потрібно обрати той, що найбільше підходить та періодично проводити аналіз бюджету і відповідно коригувати його;
- потрібно уникати емоційних та спонтанних витрат. Перш ніж купити вартісну річ, потрібно зачекати 24 години, після чого переконавшись чи залишився намір купити дану річ [5].

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що українська економіка відчула значний вплив кризи спричиненої поширенням COVID-19. У вирішенні проблеми кризової ситуації, яка склалася, однозначно домінує сприяння пом'якшенню монетарної політики нашої держави, яка націлена на полегшення наслідків зростання безробіття, а відповідно завданням НБУ стане намагання дотримуватись мандатів цінової та фінансової стабільності, що допоможе збереженню реальної вартості заощаджень.

Література

1. Тропіна В. Б. Заощадження населення як основа формування інвестиційного потенціалу домогосподарств. *Економічна наука*. 2016. № 1. С. 18–21. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2016/5.pdf (дата звернення: 08.11.2021).
2. Милль Д. С. Основы политической экономии: в 3 т. М. : Прогресс, 1980. 495 с.
3. Маршук Л. М., Поліщук К. В. Особливості заощаджувальної поведінки домогосподарств України в умовах пандемії. *Економіка і суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/350/335> (дата звернення: 08.11.2021).
4. Gradus. Соціологія в смартфоні. Опитування Gradus щодо заощаджень населення. URL: <https://gradus.app/uk/> (дата звернення: 08.11.2021).
5. Фінкульт. Освітній проект з фінансової грамотності ФГВФО. URL: https://www.instagram.com/p/CVfFX_BN_ed/ (дата звернення: 08.11.2021).

6. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції

Nefodov Y. O., Shytikova L. V.
National University "Zaporizhzhya Polytechnic",
с. Zaporizhzhya

THE IMPORTANCE OF CREATING NEW INNOVATIONS IN UKRAINE

Relevance of research. Innovative development helps to increase competitiveness of enterprises in Ukraine and all over the world. It means to use modern scientific and technical advances and achievements in producing sphere, which are realized in innovative activity of subjects of managing.

Analysis of recent research and publications. There were a lot of works by domestic scientists such as V. Geets, I. Zyatkovsky, M. Chumachenko and others, where they pay attention to the problems and prospects of innovative development in Ukraine.

The main material. Modern trends of innovation processes predict the growth of enterprises that introduce and even produce innovations and share these products to others. The innovative type of economic development is becoming more and more foundation, which determines the economic power of the country and its prospects for world market. It is generally accepted today that innovative development must be perceived as an economic-forming process [2].

Researches which were held in developed countries show that more than 80 % of GDP growth is not due to investments, but due to technological innovations. Thereby, it is appropriate to talk about innovative type of development as one that is becoming more and more possible in today's economy.

The main types of innovations in the enterprise include innovation products, technological processes and management activities. The basic innovation policy in industrial enterprises is an exact innovation product. It is crucial in terms of purpose for enterprise to meet certain needs of society. It is necessary to take the connection with other types of innovation, because the product innovation leads to technical innovations, staff innovations and management activities. Also it should be noted that the level of risk is associated with technology innovation also depends on the source of idea of a new product. It was evidenced by numerous European and American researches that innovations based on direct needs are more successful and effective.

Factors that contribute to the growth of innovation efficiency include:

- the ability of business leaders to understand and evaluate economic, social and technological changes in the external environment;
- clear strategic goals of enterprises;
- evaluation of market ideas and ability to analyze them correctly.

The most important place takes marketing research and planning which describe company's advantages and competitiveness. That is why it is important to keep marketing researches frequently.

Over the years, different countries have developed comprehensive indicators of scientific, technical and innovative development. For instance, a generalized indicator for measuring the level of innovation in countries in terms of GDP is Global Innovation Index. According to the Global Innovation Index, in 2020 Ukraine has risen seven positions in the Global Innovation ranking, taking 45th place. The top-three countries were Switzerland, the Netherlands and Sweden. The neighbourhood countries, such as Hungary, Slovakia, Poland, Moldova and Romania took 33, 36, 39, 48 and 49 places [1].

According to the Order of the State Statistics Service of Ukraine №368 dated 28.12.2015, the method of calculating the total innovation index was developed. The method is used to rank enterprises according to the level of innovation in terms of regions of Ukraine. The summary innovation index is only a relative characteristic of the level of innovation, its average score [3]. There are the leaders among the regions of Ukraine on the total innovation index for 2019–2020 (Fig. 1).

The highest value for the period of 2 years is taken by Kharkiv region, valuing 48,4 % and 64,1 %. The lowest is in Volyn (11,1 %) and Chernivtsi (10,2 %) regions. The low level of innovative development of Ukraine is largely explained in its low level of professionalism in enterprises and not understanding of the importance of new innovations.

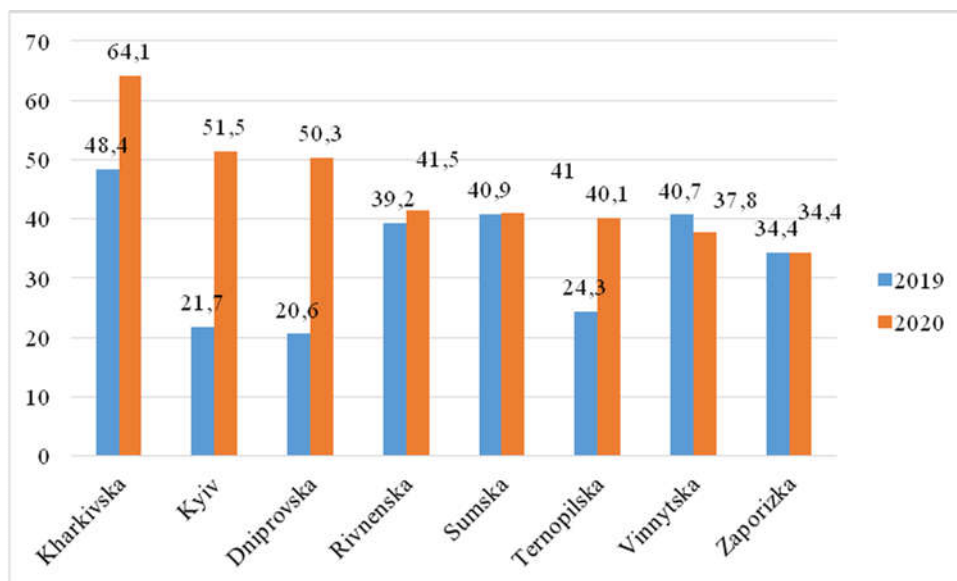


Fig. 1. Leaders of innovation index in Ukraine, %

Restraining the innovative activity of industrial enterprises of Ukraine explained primarily by the limited sources of funding associated with financial and economic instability in the state and the crisis of the majority enterprises that are forced to implement innovation processes at their own expense funds. Lack of own funds for enterprises to finance innovations complemented by other factors – high lending rates and failure to obtain long-term loans, the current bankruptcy banks.

Solving these problems is necessary because of the lack of innovation development will lead to a decline in the competitiveness of domestic enterprises in the world and national markets.

References

1. Ukraine in Global Innovation Index, 2020 [Electronic resource]. Access mode: <https://mind.ua/ru/publications/20223399-ukraina-v-global-innovation-index-kakovy-shansy-povysit-pozicii-v-rejtinge>
2. Kovalenko O. Tendencies of development innovations in Ukraine. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*. 2016. № 47. p. 194–202/
3. Global Innovation Fund, 2021 [Electronic resource]. Access mode: <https://www.globalinnovation.fund/>

Nytka S., Tulai O., Alekseyenko L.
West Ukrainian National University,
Ternopil

REALITIES AND PROSPECTS OF REALIZATION OF INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE SOCIETY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Relevance of research. The modern world demonstrates radical changes in the functioning of the economy under the influence of socio-political (transformation of the social function of the state), economic (the development of science contributes to increased government spending on innovation), historical (unforeseen government spending increases public debt and maintenance costs).

Analysis of recent research and publications. The process of economic growth is determined by the nature and quality of human development in accordance with the law formed by A. Wagner (1892), the essence of which is that social development must be accompanied by a steady increase in public spending [1].

In the context of financial globalization, the leading functional role is played by the reproduction of value in the world division of labor, which determines the dominance of reproductive relations. The process of reproduction is carried out within all independent entities that have assets. Kozyuk V. admits that low

long-term interest rates on debt obligations, as a reaction to global uncertainty about economic policy, confirm that the interaction of uncertainty and liquidity provoke a strong impact on asset prices [2, p. 20–22].

The main material. The post-pandemic period marked a new stage in the development of the social trend in the interpretation of the interaction between man and the economy. The Human Development Report 2020 “The next frontier Human development and the Anthropocene” updates and clarifies the essence of the concept of human development, which is seen as empowering people, creating conditions that would allow people to live long, healthy and productive lives and achieve other goals that matter; actively participate in the formation of fair and sustainable development on our planet [3].

The emphasis of research has shifted to the quality of life of people and the level of their provision of social benefits as important factors in realizing the innovative potential of society. Therefore, the state is obliged to create such conditions that would contribute to the social and economic components of development. Geets V. in the monograph “The phenomenon of instability – a challenge to economic development” (2020) rightly notes that the application of the phenomenological approach will help find answers to the challenges posed by global instability, exacerbation of globalization and national development, political and economic turbulence [4, p. 63–78].

The modern economy is characterized by the introduction of digitalization and innovative technologies. Digitization requires the development of a knowledge economy that focuses on meeting the personal aspirations of citizens and the needs of socio-economic development and alignment with the environmental interests of society. Some economists identify the “innovation economy” and “knowledge economy” in the context of projecting the paradigm of sustainable human development to the current political and economic situation in Ukraine [5, p. 396].

The human dimension is its defining dominant, and financial potential is a means to achieve socio-ecological and economic development. The modern vision of progressive social development gives man a central place not only in the spiritual life of society, but also in reproductive processes. In Ukraine, in the second quarter of 2021, the number of employed people aged 15 and older and aged 15–70 was 15.8 million; the number of unemployed population 1.6 million people; the employment rate of the population aged 15–70 years – 56.2 %, and the unemployment rate among the labor force aged 15 years and older and aged 15–70 years was 9.3 % [6].

The population not only stimulates the growth of production through the mechanism of aggregate demand, but also meets the demand for financial and investment resources needed for innovative development of the region, through their own savings. Incomes of the population in the second quarter of 2021 amounted to UAH 1,079.8 billion, expenditures - UAH 1,166.4 billion, reduction of savings – UAH 86.5 billion. The disposable income per person was UAH 18,969 [6].

State financial support of civil society institutions, the purpose of which is to introduce reforms in the field of health care in Ukraine. Improving the domestic health care system largely depends on combining two reforms from above (state action) and reform from below (carried out by the citizens themselves) to improve health services and improve their quality of life. An important place in the development of the Ukrainian state is given to higher education, as the institute of higher education is the foundation on the basis of which it is possible to form responsible and thinking people and specialists.

Conclusions. Summing up, we note that the change of methods and forms of state influence on social reproduction, the shift of emphasis on economic development of man-made type to innovational requires increasing the role of man in economic processes [7]. Implementation of the best practices of innovation opportunities of the European Union in domestic practice should be carried out according to the appropriate algorithm: application of the principle of proportionality in regulatory policy, development and implementation of procedures and criteria for selection of regulatory acts by importance and information support.

Література

1. Wagner A. Grundlegung der politischen Ökonomie / Adolph Wagner. Leipzig : Winter, 1892.
2. Козюк Віктор. Ціни на золото: чи справді геополітична напруга має значення. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 2 (67). С. 8–22. DOI: 10.35774/sf2021.02.008
3. Human Development Report 2020. “The next frontier Human development and the Anthropocene”. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Геєць В. М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку : монографія / В. М. Геєць. Київ : Академперіодика, 2020. 454 с.

5. Савельєв Є., Куриляк В. Реформування української економіки: невідкладність і пріоритетність. *Журнал європейської економіки*. 2014. Том 13. № 4. С. 390-398.

6. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html (дата звернення: 10.11.2021).

7. Никифорок Олена, Ляшенко Ольга. Підходи до оптимізації процедур аналізу регуляторного впливу: світовий досвід та українські реалії. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 1. С. 71–87. <https://doi.org/10.15407/eip2021.01.07>

Posternak A. S., Posternak I. M., Posternak S. A.
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture,
Odessa

**CORPORATE SCIENTIFIC AND TECHNICAL COMPLEX OF URBAN POWER ENGINEERING
RECONSTRUCTION AS AN ELEMENT OF INNOVATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION**

A problematic urgency – in Odessa isolated building contract organizations (constantly varying), performing works at low scientific and technical level, without the general vision of a specific problem of reconstruction of historical building of a city are engaged in reconstruction of historical building of a city.

Problem statement in a general view – as one of perspective forms of integration various complexes act in town-planning structure; in the course of formation of plans of social and economic development of large cities even more often there is a situation when for increase of efficiency used financial, material and a manpower concentration of efforts, but also new progressive forms of the organisation of building manufacture – corporate, scientific and technical is necessary not simply, power efficiency.

Allocation unresolved before parts of the general problem – in town-planning is shown the tendency to integration, both in sphere of production of goods, and in management sphere; the expanded reproduction demands the further increase of level a division of labor, concentration and specialization of building manufacture, an intensification of an exchange of results is industrial-economic activities.

Research objective – to offer the organizational structure using in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction of buildings of historical building of Odessa 1820–1920 years under standards power efficiency.

Analysis of recent research and publications. Tendencies of economy a modern information society are that, which the science [1, p. 29] becomes motive power innovative development of a society. For hi-tech, high technology, technically difficult goods and services the competitive potential is very important, as the enterprise, not capable to create the competitive goods in the future and services, it can appear in general the bankrupt. In the present it in the market can have competitive goods, but it a fruit of last works [2, p. 21–22]. The concept covers «a town-planning heritage» both separate buildings, and large quarters, zones of the historical centres and a city as a whole. «The city is the integral of human activity materialized in architecture...». Such capacious definition to a difficult city organism was given by architect A.K. Byrov [3, p. 103]. A new city – the instant phenomenon. Time having arisen, it becomes a historical category in the course of the development and is object of modern consideration. Value of a historical architecturally-town-planning heritage is defined by following positions [3, p. 105]: architectural and town-planning achievements of last epoch are one of the major components of a historical and cultural heritage; history and culture monuments, the historical architecturally-spatial environment enriches shape of modern cities; presence of the developed ensembles causes aspiration to harmony with surrounding context.

Presenting main material. According to varying social and economic conditions of a life in a city organism naturally die off old fabrics and are born new, therefore updating of cities occurs consistently, by replacement of an out-of-date supply available and gradual transformation by this basis planned structures in whole or its separate elements. The purpose of reconstruction and restoration of an architecturally-town-planning heritage is preservation of composite and aesthetic features of the historical city environment. Town-planning reconstruction is a purposeful activity on change before the generated town-planning structure, caused by requirements of development and perfection. The concept reconstruction of cities has double sense. On the first, it reflects development of the occupied places, improvement of their spatial organisation, proceeding long time. On the second, it is material result, a building condition at present. Only

having understood these parties of reconstruction in their interrelation, it is possible to approach correctly to an estimation of problems and to establish methods of a reorganization of cities. Reconstruction – the continuous process which is passing in each city differently depending on the previous growth and modern requirements. It predetermines value of a city as historical phenomenon in which various epoch intertwine. And in a modern city organism its components continuously change.

The first samples of the joint-stock companies (and they were called as corporate) have appeared in days the Middle Ages. Cities were which had the right to self-management, universities and monastic order. Their feature was that, having actives, they existed irrespective the members. In XV century in the Great Britain, which known for existence of system the capable right, the English court has generated unique line this organizational form: the limited liability principle became lawful, and in 1886 this norm has been legally fixed in the USA.

Corporate forms of modern type have appeared in 1850 in the railway industry, and in 1880 – in areas which develop consumer goods.

In XX century there are new forms the organisation of business, in particular holdings and financial and industrial groups.

The factor which provides formation new forms of corporate business, increasing globalization economic. The globalization beginning as scale historical process it has appeared in occurrence and development the transnational corporations, which steels almost the most effective and the most viable the form of the organisation of the general business and manufacture.

Formation of corporate sector in Ukraine was carried out mainly through privatization – transformation of the operating enterprises on joint-stock companies. The structure of such enterprises was far not optimum in this connection they required reorganization.

Such activity has got the "re-structuring" name; it represented many-sided work which concerned different aspects of activity the enterprises. Nevertheless in overwhelming majority cases under re-structuring understood processes downsizing the separate enterprises, formation on a place of complete legal bodies of several subjects of managing with certain functions.

Organizational structures which were formed on the basis the former state enterprises, various enough and depend on scales of manufacture, the purpose of development corporation, other powerful factors. Within the limits corporation variety the separate enterprises can function, and there can be, on the contrary, a rigid control system by a principle linearly-staff where acceptance level of all more or less important decisions becomes isolated on the first person. It is necessary to notice, that basically reorganization actions went on crushing the enterprises by creation separate legal bodies.

Feature of the Ukrainian integrated corporations is that they were generated on the basis of industrial complexes of the Soviet period as to disintegration of the USSR they had the highest level of branch integration whereas in the developed countries all big business functioned by a principle of interbranch integration, merge bank and industrial capitals. As a result all Ukrainian corporate structures represent complete industrial chains, but have not complete structure the financial block. Activity the integrated corporate structures is describe by instability the property rights as it is frequent those rights which are formally fixed, is the insufficient basis for realization by their owner.

Today search new forms of integration which would give the chance to strengthen and order relations the property and industrial-financial relations lasts. If to consider experience of the developed countries, it is possible to come conclusion, that there is no structure which would solve all these disagreements. At the same time in the course of evolution forms integration in the Western Europe and the USA began to prevail holdings and multidivisional structures. However in each of these structures constant search of an optimum parity and functioning its part for the purpose increase of efficiency activity all integrated corporation lasts.

The state (municipal) economic association - the association of the enterprises formed by the state (municipal) enterprises under the decision of the Cabinet of Ministers the Ukraine or in cases defined by the law by the decision of the ministries (other bodies to which sphere management the enterprises which form association enter), or under the decision competent local governments.

Be formed economic associations corporations, consortia, concerns and other associations can as association.

The corporation is the contractual association created on the basis association industrial, scientific and commercial interests the enterprises which have united, having delegated separate powers and the centralized regulation activity each of participants to controls.

Conclusions and scientific novelty. It is offered to create in the city Odessa "the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR" [4], as the innovative organizational structure using in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction buildings historical building of Odessa under standards power efficiency.

References

1. Buj, D., Biloshhie'kij, A. & Goguns'kij, V. (2014). Scopus ta inshi nauko metrichni bazi: prosti pitannja ta nechitki vidpovidi [Scopus and other scientometric base: simple questions and unclear answers]. Vishha shkola, 4, pp. 27–40 (in Ukrainian).
2. Chernov, S. K., & Koshkin, K. V. (2010). Konceptual'nye osnovy razvitija naukoemkih predpriyatij v konkurentnoj srede [Conceptual bases of development of high-tech enterprises in the competitive environment]. Vostochno-Evropejskij zhurnal peredovyh tehnologij, 1/2(43), pp. 20–22 (in Russian).
3. Prucyn, O., Rymashevskij, B. (1990). Arhitekturno-istoricheskaja sreda [Architectural and historical environment]. Moscow: Strojizdat (in Russian).
4. Posternak I. M., Posternak S. A. (2016). Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR" Odessa. *The development of international competitiveness: state, region, enterprise: materials of the International scientific conference.* Lisbon, Portugal: Baltija publishing. Part II. V. 1. Business economics and corporate management: innovation problem. pp. 6–8.

Бесса Діана Лурдес де Жесус, Джеджула В. В.
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Прибуток є досить важливим показником, який узагальнює ефективність функціонування кожного суб'єкта господарювання, оскільки саме в прибутку акумулюються резерви всіх сторін діяльності підприємства.

Діяльність підприємств за умов інноваційного розвитку пов'язана з підвищенням стимулюючої ролі прибутку. Отримання прибутку сприяє вирішенню важливих першочергових завдань – росту обсягів виробництва з метою всебічного задоволення виробничих і особистих потреб, зниження рівня суспільно необхідних витрат виробництва і реалізації продукції, а також підвищення її якості. Головним завданням кожного підприємця є опанування ефективними методами організації виробництва та реалізації продукції, за допомогою яких можна отримати найбільший прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання неодноразово піднімалось у різних підручниках, посібниках, періодичних виданнях, монографіях такими вченими як Антонюк Р. Р., Журавльова Т. О., Огійчук М. Ф., Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Зянько В. В., Кучер Л. Ю., Мелень О. В., Холондач Ю. Ю., Гайбура Ю. А., Загнітко Л. А., Власенко Т. Ю., Стародубцева О. С., Олійник Т. В., Тульчинська С. О., Ткаченко Т. П., Скоробогатий О. І.

Мета статті. Метою статті є узагальнення особливостей управління прибутком підприємств машинобудування в умовах інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Усі підприємства незалежно від організаційно-правової форми функціонування в сучасних умовах зацікавлені в максимізації фінансових результатів та підвищенні рівня рентабельності, оскільки ефективне функціонування підприємств є умовою їх існування.

Сутність прибутку є предметом досліджень протягом багатьох років. Ще А. Сміт розглядав прибуток, який на його думку є продукт праці, який привласнюється власником засобів виробництва [1]. Й. Шумпетер визначав прибуток як винагороду за нововведення, упровадження інновацій [2]. У працях вітчизняних вчених прибуток визначається переважно як частина доходу, що залишається на підприємстві після вирахування всіх витрат.

Отже, прибутком є сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати Прибуток виражає абсолютний ефект без урахування використаних ресурсів, а рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і

рівень використання капіталу в процесі виробництва [3]. Процес управління прибутком розділяють на дві складові (рис. 1):

- процес формування прибутку;
- процес розподіл прибутку.



Рис. 1. Складові системи управління прибутком*

*систематизовано на основі [3–9]

Машинобудівна галузь України відіграє значну роль в підвищенні стійкості та рівня конкурентоспроможності економіки України, оскільки саме машинобудування забезпечує інші галузі промисловості основними засобами.

Проаналізовано чистий прибуток підприємств машинобудівної галузі за 2015–2019 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Чистий прибуток підприємств машинобудівної галузі України за 2015–2019 рр.*

Рік	Чистий прибуток, тис. грн	Підприємства, які одержали прибуток	Підприємства, які одержали збиток
2015	-15373950,7	74	26
2016	-732211,9	76,9	23,1
2017	6119736,2	77,4	22,6
2018	7505295,5	76,7	23,3
2019	19852119,3	75,3	24,7

*сформовано на основі [10]

З таблиці 1 видно, що протягом 2015–2019 рр. чистий прибуток підприємств машинобудування мав динаміку зростання: якщо в 2015 р. кінцевим фінансовим результатом підприємств машинобудування був збиток в розмірі 15373950,7 тис. грн, то в 2019 р. – прибуток в розмірі 19852119,3 тис. грн. При цьому співвідношення між підприємствами, які отримали прибуток та збиток, є відносно сталим. Разом з тим, частка підприємств, які отримали прибуток, протягом 2016–2019 рр. мала незначну динаміку зменшення. В 2019 р. відсоток підприємств, які отримали прибуток, склав 75,3 %. Якщо аналізувати рівень рентабельності підприємств машинобудування, то можна помітити, що рентабельність підприємств машинобудівної галузі мала хвилеподібну динаміку: з 2015 р. по 2017 р. спостерігається зростання рентабельності підприємств, а протягом 2017–2019 рр. – скорочення.

У таблиці 2 наведено витрати на інновації підприємств машинобудівної галузі за 2020 р., з якої видно, що найбільші витрати на інновації здійснювались за таким видом економічної діяльності як виробництво машин і устаткування (1358,5 млн грн), з них 577,3 млн грн – НДП, виконані власними силами.

Витрати на інновації підприємств машинобудування в 2020 р., млн грн*

Вид економічної діяльності	Витрати на інновації	НДР, виконані власними силами	НДР, виконані іншими підприємствами	Інші витрати на інновації (за виключенням НДР)
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	289,2	37,2	51,4	69,3
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	349,4	116,0	13,1	63,0
Виробництво електричного устаткування	525,5	321,6	12,1	36,5
Виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.	1358,5	577,3	10,2	56,7
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	278,4	115,8	1,2	58,0
Виробництво інших транспортних засобів	341,0	147,8	110,0	24,4

* складено на основі [10]

За іншими видами економічної діяльності витрати на інновації були суттєво нижчими. Отже, підприємства машинобудування мають низький рівень впровадження інновацій. Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств фінансується в першу чергу за рахунок власного капіталу, що зумовлено високою вартістю банківських кредитів, відсутністю доступу до державного фінансування, низькою часткою коштів інвесторів

Висновки. Діяльність підприємств машинобудування потребує покращення. В першу чергу необхідним є збільшення кількості кваліфікованих та досвідчених спеціалістів. Важливим чинником є сприяння розвитку професій, пов'язаних з машинобудуванням. Удосконалення університетської освіти та технічно-професійної підготовки сприятиме підвищенню якості та рівня навичок, знань та компетенцій працівників, для задоволення потреб для розвитку машинобудівних підприємств. Важливим чинником також є активізація інноваційної діяльності підприємств машинобудування, Це зумовлене також і тим, що машинобудування виробляє продукцію, яка є основними засобами для інших підприємств. Тому застаріла продукція спричинить низьку якість продукції й інших підприємств.

Література

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: 1935. 112 с. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/smit/smit_1.pdf.
2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
3. Спіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3. С. 189–192.
4. Хринюк О. С. Прибуток як інструмент управління фінансовим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/45.pdf.
5. Кудренко Н. В., Маслюченко Д. І. Формування і розподіл прибутку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 982–985. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/199.pdf>.
6. Спіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.
7. Ситник Н. С., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. Фінанси підприємств : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
8. Маркіна І. А., Вороніна В. Л. Управління прибутком торговельних підприємств : монографія. Полтава : Вид-во ПП «Астрая». 2018. 167 с.

9. Тульчинська С. О., Ткаченко Т. П., Скоробогатий О. І. Основи управління прибутком підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_/2018/4.pdf.

10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Білець Л. В., Міщанчук С. А., Налутка П. В., Завербний А. С.
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження. За сучасних умов актуальності набуває розроблення і реалізування стратегії зміни пасивного накопичення інформації інноваційної сфери перетворенням її у цілісну, комплексну, зорієнтовану на користувачів високо ефективну систему знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці інформаційного, інформаційно-аналітичного забезпечення та діяльності, формування, розвинення інформаційних, інформаційно-аналітичних систем з метою використання їх в національній економіці, в т.ч. й супроводу інноваційних процесів, присвятили праці такі вітчизняні науковці економісти: Березняк Н. [1, 2], Гнилянська Л. [3], Голячук Н. [4], Квак С. [5], Кваша Т. [8], Корнева О. [6], Лободзинська О. [9], Писаренко Т. [8], Прудка О. [8], Смоляр Л. [9] та багато інших.

Мета статті. Метою статті є дослідження проблем, перспективи Інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку економіки України за умов євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційної сфери та її розвитку полягає у формуванні комплексної системи із одержання (збирання), оцінювання, зберігання (накопичування), оброблення, передавання інформації, що створена для розроблення високо ефективних рішень на всіх рівнях управління інноваційною діяльністю [1, 2].

Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає різновидом науково-інформаційної діяльності. Воно за умов євроінтеграційних, глобалізаційних інформаційних, економічних процесів повинно орієнтуватися на інноваційний розвиток нашої країни, на комерціалізування результатів наукових розробок і досліджень [1, 2].

Проведенню інформаційно-аналітичного дослідження інноваційної діяльності повинні передувати наступні процеси: ідентифікування об'єкта та предмета даного дослідження, цілей і завдань такого дослідження; формування чіткого плану роботи (із зазначенням термінів його виконання, встановленням інформаційних джерел тощо); формування виконавців, підготовки їх до аналітичної роботи [2].

Як показало дослідження, основними розділами української статистики інноваційної діяльності є наступні [7]:

1. Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності.
2. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств.
3. Впровадження інновацій на промислових підприємствах.
4. Витрати на інновації промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності.
5. Витрати на інновації за видами економічної діяльності.
6. Кількість інноваційно активних підприємств за видами економічної діяльності.
7. Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності.

В країнах же ЄС базу для інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності формують за допомогою так званого Європейського інноваційного табло (аббревіатура «ЄІТ»). ЄІТ сприяє забезпеченню порівняльного оцінювання досліджень, інноваційної діяльності країн ЄС. Встановлює сильні/слабкі сторони систем досліджень, інновацій. ЄІТ сприяє країнам в процесі оцінювання сфер, в яких вони повинні сконцентрувати зусилля для підвищення рівня ефективності власної інноваційної діяльності [5].

Результати порівняльного аналізування індикаторів української статистики інновацій [2] із ЄІТ визначають, що новітніми для застосування органами державної статистики України виступають наступні індикатори [2, 5]:

- співвідношення підприємств, орієнтованих на можливості, та підприємств, орієнтованих на необхідність (даний індикатор має мотивуючий характер задля встановлення відносного рівня, що зумовлений покращенням умов для підприємницької діяльності в інноваційній сфері);
- частка зайнятих у наукоміській діяльності;
- частка зайнятих у динамічно зростаючих галузях економіки країни;
- частка малих, середніх підприємств із запровадження інновацій у власних продуктах/процесах;
- частка малих, середніх підприємств із маркетинговими, організаційними інноваціями;
- частка малих, середніх підприємств, які активно впроваджують інновації;
- частка інноваційних малих, середніх підприємств, що співпрацюють з іншими підприємствами, організаціями [5].

Ці індикатори поки що є не представленими у статистичних звітах, виданнях України, що стосуються інноваційної сфери. Але для ЄС вони ефективно диференціюють інформаційно-аналітичне дослідження та забезпечення.

Доцільним, особливо за євроінтеграційних умов виступає розширення українських статистичних обстежень, досліджень шляхом запровадження вказаних індикаторів [5]. Це сприятиме забезпеченню гармонізуванню української статистики інноваційної сфери (діяльності) із європейськими практиками [5], спрощуватиме порівняльні, аналітичні дослідження інноваційної діяльності тощо.

Ще однією методологічною проблемою статистики інновацій є формування системи облікування інноваційної діяльності. Інновації досить часто формуються як міжгалузеві (виходячи за межі окремих галузей промисловості). При цьому реалізування даних інновацій сприяють примноженню економічного ефекту (синергічний ефект).

Одним з ефективних нововведень для вирішення вказаної проблеми в українській статистиці є розроблення і впровадження сателітного рахунку досліджень, розробок [5].

Ще однією проблемою є довгий лаг часу між встановленням реальних індикаторів та їх відображенні у статистиці України. деколи він сягає понад 11 місяців, що значно ускладнює вчасність та актуальність функціонування інформаційно-аналітичного забезпечення. Потрібно прискорити даний процес та за можливості максимально мінімізувати цей лаг.

Висновки. Україна проголосила інноваційне спрямування розвитку власної економіки. При реалізуванні даного напрямку розвитку важливим елементом при розробленні вітчизняної інноваційної стратегії має стати дієве інформатизування, діджиталізування. Воно повинно передбачати формування цілісного, прозорого інформаційного середовища інноваційної діяльності, інтегрованого до національних, європейських, світових мереж. Причому вказане інформаційне середовище повинно задовольняти не тільки виключно вимоги вищих органів національної влади, але й передусім інтереси інформаційного суспільства, загальноєвропейського інтегрування, що сприятиме об'єднанню інформаційних ресурсів, їх інформаційно-аналітичних складових для ефективного вирішення різного рівня складності завдань, забезпечуватиме ефективне підтримання інноваційних управлінських рішень.

Інтегрування України до європейських, світових мереж трансферту технологій повинна виступати пріоритетним напрямом інноваційної політики країни. Завдяки інтегруванню до відповідних європейських структур Україна зможе отримувати можливості формування стратегічних альянсів із крупними зарубіжними операторами ринку, доступ до сучасних баз даних бірж, фондів, інформаційних, фінансових ресурсів тощо.

Література

1. Березняк Н. В., Кваша Т. К. Дослідження теоретичних і практичних основ інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. Наукова доповідь. Київ : УкрІНТЕІ, 2017. 72 с.
2. Березняк Н. В. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності. *Наука, технології, інновації*. 2018, № 1. С. 37–42.
3. Гнилянська Л. Сучасні проблеми впровадження інновацій та шляхи їх подолання. *Науковий вісник*. 2011. Вип. 21.14. С. 177–180.
4. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством. *Економічний аналіз: зб. наук. пр. ТНЕУ*. Тернопіль ТНЕУ, 2010. Вип. 6. С. 408.
5. Квак С. А. Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2020. 289 с.

6. Корнева О. Інформаційно-комунікативна складова інноваційного процесу. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». 2001. № 417. С. 320–324.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2021).

8. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Березняк Н. В., Прудка О. В. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий та вітчизняний досвід: монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2015. 235 с.

9. Смоляр Л., Лободзинська О. Управління портфелем інноваційних проектів підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. Вип. 7, ч. 3, Херсон, 2014. С. 185–187.

Завербний С. А., Мицишин О. Л., Завербний А. С.
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГАРМОНІЙНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВ

Актуальність дослідження. В Україні динамічно відбуваються процеси адаптування економіки, її інтегрування до європейського простору, одночасно зміцнення економічної безпеки виступає важливою потребою України. Саме тому активне впровадження інновацій за умов євроінтегрування щоб залишатися конкурентоспроможною країною є надзвичайно актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню процесів інноваційного розвитку економіки України присвячено багато наукових праць. Вагомий внесок у розроблення науково-методологічного, методичного забезпечення інноваційного розвитку економіки України зробили такі науковці, як, Геєць В. М. [1], Вавіліна Н. І. [2], Гуржій А. М. [2], Каракай Ю. В. [2], Коваленко А. С. [3], Колеватова А. В. [3], Костецький В. [4], Кравець А. І. [6], Куранда Т. К. [2], Лапко О. О. [5], Манаєнко І. М. [6], Петренко З. О. [2], Примаченко І. [4], Склярів Р. [7], Юринець З. В. [8] та ін. Але, недостатньо дослідженими залишаються проблеми гармонійного розвитку інноваційної діяльності за євроінтеграційних умов.

Мета статті. Метою статті є дослідження проблем, перспективи для гармонійного інноваційного розвитку української економіки за євроінтеграційних умов.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що інноваційною є та економіка, яка гармонійно розвивається на активному застосуванні необхідних наукових знань, інноваційних продуктів (послуг), готовності щодо їх практичної реалізування, комерціалізування у різних сферах. Оцінюючи стан розвитку інноваційної сфери в Україні та порівнюючи його зі світовим рівнем, можна констатувати наявність в нашій країні освітнього, наукового потенціалу, який є спроможним для продукування наукових ідей, розробок.

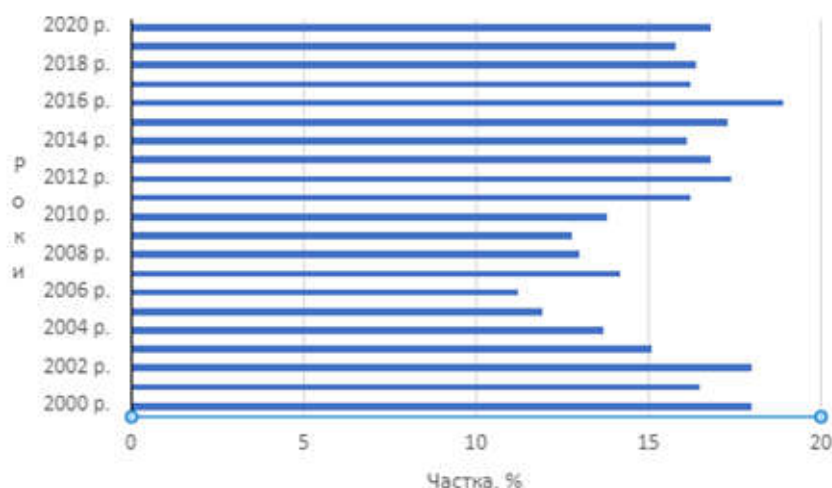


Рис. 1. Частка інноваційно-активних промислових підприємств у загальній кількості в Україні протягом 2000–2020 рр.

Динаміка інноваційно-активних промислових підприємств у загальній кількості в Україні протягом 2000–2020 рр., відображена на рис. 1, показує негативний тренд за 20 років, позитивні зрушення припадають лишень на 2002 та 2016 рр. [9].

Значно кращою є динаміка обсягів витрат на виконання наукових досліджень, розробок в Україні протягом 2010–2020 рр. (рис. 2). Однак, недоліком є реальне падіння даних обсягів (а не номінальний приріст), адже ж починаючи із 2014 р. курси іноземних валют по відношенню до гривні зросли втричі. Тому і у 2020 р. ще не досягнутого реального рівня витрат на інноваційну діяльність в Україні. Катастрофічно скоротилася частка фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств нерезидентами з 30 % у 2010 р. до 0,9 % у 2020 р. [9].

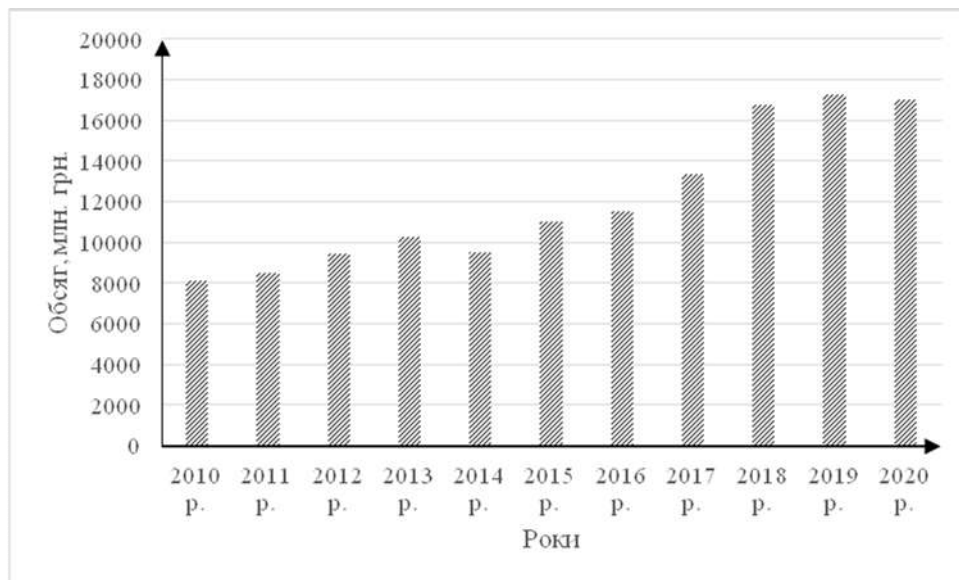


Рис. 2. Обсяги витрат на виконання наукових досліджень, розробок в Україні протягом 2010–2020 рр.

Зі сторони фахівців ЄС в Україні найсильнішу складову інновацій становлять людські ресурси, слабкою стороною ефективного інноваційного розвитку сфери України визнані незадовільна фінансова підтримка інноваційної сфери, інноваційна пасивність суб'єктів малого/середнього бізнесу [1].

І хоча в Україні науковий комплекс, й досі зберігає свою здатність (потенціал) ефективно продукувати результати навіть на світовому рівні, науково-технічна, інноваційна сфери не спроможна належним чином виконувати роль джерела гармонійного (не сталого, як вживають термін політики, не розуміючи, що незмінним розвиток є неможливим) економічного зростання. Як показало дослідження, існують основоположні проблеми, що заважають цьому [1, 2, 4]:

- низький рівень комерціалізування наукових ідей, розробок;
- суттєві розбіжності між темпами розвитку, структурою інноваційної сфери країни і рівнем попиту на інновації зі сторони економіки;
- наукових ідей, розробок навіть світового рівня не можуть знайти застосування в українській економіці через занадто низький рівень інноваційної сприйнятливості підприємницького сектору;
- суттєве скорочення матеріально-технічних засобів, їх моральне старіння у науково-технічній, інноваційній сферах;
- втрата кадрів інноваційної сфери;
- відставання від світових лідерів у фінансовому забезпеченні гармонійного розвитку інноваційної діяльності тощо.

Перспективами щодо покращення стану інноваційної сфери в Україні полягають в вжитті наступних заходів:

- активізування взаємодії виробничих підприємств із центрами наукових досліджень, ідей, розробок, стартапів, тощо;
- підсилення підтримки органами державної влади, місцевих громад розвитку інноваційної сфери;

- посилення співпраці центрів наукових досліджень, ідей, розробок із суб'єктами ринкової інфраструктури;
- посилення рівня конкурентоспроможності сфери наукових досліджень, розробок, ідей тощо;
- підвищення рівня ефективності бюджетного фінансування (за рахунок його прозорості, відкритості, контрольованості) наукової, інноваційної сфер;
- спрямування науково-технічного потенціалу України у русло забезпечення потреб національної економіки в гармонійному інноваційному розвитку;
- організування процесів виробництва експортно-орієнтованої високотехнологічної (інноваційної) продукції (послуг), а не лишень сировини;
- підвищення рівня ефективності інноваційної системи України;
- забезпечення інтегрування інноваційного сектору економіки до Європейського дослідницького простору;
- адаптування передового досвіду європейських країн в гармонійному розвитку інноватики тощо.

Висновки. Інновації в Україні повинні перетворюватися на атрибут сучасного соціально-культурного, підприємницького розвитку. Потрібно забезпечити формування механізму продукування і комерціалізування наукових ідей, розробок, новітніх моделей поведінки і взаємовідносин між учасниками інноваційної сфери, створення передумов для виявлення альтернативних шляхів розвитку України, підвищення рівня конкурентоздатності її економіки тощо.

Література

1. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*. 2014. № 12. С. 4–19.
2. Інноваційна діяльність в Україні / А. М. Гуржій, Ю. В. Каракай, З. О. Петренко, Н. І. Вавіліна, Т. К. Куранда. Київ: УкрІНТЕІ, 2006. 151 с.
3. Колеватова А. В., Коваленко А. С. Проблеми розвитку наукової та інноваційної діяльності в Україні, основні шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 23, частина 1. 2019. С. 130–134.
4. Костецький В., Примаченко І. Сучасні аспекти пошуку стимулів до інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. *Світ фінансів*. 2020. № 2. С. 134–144.
5. Лапко О. О. Проектне фінансування як інноваційний механізм реалізації інвестиційних проектів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2017. Вип. 4. С. 165–170.
6. Манаєнко І. М., Кравець А. І. Фінансування інноваційної діяльності підприємств: українські реалії та досвід ЄС. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 5. С. 109–115.
7. Скларов Р. Інноваційні парки: досвід України і світу. *Бізнес*. 03.07.2019. URL: <https://business.ua/strategies/5757-innovatsijni-parki-dosvidukrajini-ta-svitu> (дата звернення: 06.11.2021).
8. Юринець З. В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 460 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/11/dis_yurynets.pdf (дата звернення: 07.11.2021).
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.11.2021).

Захарченко Т. С., Шепель І. В.
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Інноваційна активність підприємств на даний момент визначає їх конкурентоспроможність у майбутньому, тому дослідження вирішальних показників інноваційної діяльності підприємств є важливим завданням для визначення основних тенденцій та проблем розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами інноваційного розвитку національної економіки привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Вагомий вклад щодо вивчення таких процесів внесли українські вчені: С. С. Арутюнян, В. М. Геєць, В. А. Гросул, Н. В. Данік, А. В. Ключник, Г. І. Мерніков, Л. І. Федулова та ін. Більшість з них вважають, що інноваційний розвиток економіки залежить саме від активності державної політики. Але не зважаючи на це, розробка заходів щодо інноваційного розвитку економіки та формування його стратегічних напрямів в контексті трансформаційних перетворень економіки залишаються актуальними.

Мета дослідження. Обґрунтування необхідності формування стратегічних напрямів інноваційного розвитку економіки та виявлення проблем, що виникають у ході вирішення цього завдання.

За сучасних умов, вирішальний вплив на формування економічної політики України та моделі її розвитку сприяють три основні фактори:

- перетворення провідних ланок світової економіки в постіндустріальну та інформаційний етап розвитку;
- інтеграційні процеси, що відбуваються в міжнародній економіці та окремих її регіонах;
- науково-технічний прогрес як провідний чинник міжнародного розподілу праці та інтеграційних процесів.

Євроінтеграція займає особливе місце у сфері міжнародних економічних відносин України, що засвідчує його вирішальну роль у світовій політичній системі, наявністю досягнень у соціально-економічній сфері, які свідчать про ефективність стратегії, яку обрали західноєвропейські країни, а також про ефективність механізмів та методів інтеграційного процесу, покращення, а також зростання кінцевих результатів підприємства.

Економічні передумови євроінтеграції:

- зростання обсягів традиційного експорту сільськогосподарської продукції в країни ЄС в результаті безмитного доступу для українських сільськогосподарських товарів у рамках тарифних квот;
- зростання обсягу поставок товарів та послуг українськими підприємствами згідно з договорами в рамках державних закупівель для країн Євросоюзу;
- підвищення рівня конкуренції у сфері закупівель, перерозподіл державних ресурсів на користь більш ефективних компаній, особливо малих та середніх, які за умови дотриманням принципу недискримінаційності (рівності) учасників зможуть отримати доступ до процедур закупівлі.

Протягом останніх двадцяти років наша держава хотіла усіма способами увійти до складу Європейського союзу. Позиція України щодо Євросоюзу була сформована вперше на законодавчому рівні в Основних напрямках зовнішньої політики України 2 липня 1993 р. Починаючи із цього моменту Україна почала прагнути до європейського інтеграційного об'єднання і від того моменту намагалась все ж таки приєднатись до ЄС.

Високий розвиток економіки є одним з найбільш важливих чинників, які сприяють розвиткові євроінтеграційних процесів, так як відсутність високорозвиненого потенціалу національного промислового комплексу унеможливорює торгівлю та внутрішньогалузеве співробітництво. Не так давно, Україна вступила на шлях євроінтеграції, і тому для багатьох підприємств стало необхідним забезпечення зміцнення виробничої потужності, а не її створення.

Економічним підґрунтям євроінтеграції України є те, що спеціалізація та кооперація виробничої галузі пов'язує країн-партнерів одна до одної. В разі, коли різні країни поєднані у спільному технологічному ланцюзі, їх відносини будуть надзвичайно міцними та стійкими.

Відкриваються нові можливості для підприємств, вони починають підвищувати якість і тим самим продукція, яка надходить країнам-партнерам має іншу вартість, більшу ніж на території України. За рахунок цього виграють усі країни, зростає рівень продуктивності праці та значно зменшуються витрати при здійсненні ЗЕД. Найбільш визначальним економічним підґрунтям євроінтеграційного курсу України стала перспектива створення зони вільної торгівлі.

Національна економіка із наближенням до євроінтеграції поступово інтегруватиметься в єдиний ринок із вільним переміщенням товарів і послуг. Такий принцип вільного руху товарів і послуг гарантує підприємствам доступ до ринку на території кожної із країн ЄС. Вільний рух капіталів та платежів дозволяє легко здійснювати фінансові операції, купувати акції інших компаній нерезидентів, відкривати рахунки в банках, купувати нерухомість у країнах Євросоюзу. Єдиний європейський ринок дає можливість усім нам громадянам без перешкод пересуватись територією країн-членів ЄС, навчатись або працювати в будь-якій із цих країн.

На теперішній час в Україні відбуваються процеси адаптації економіки у європейський простір, і тому зміцнення економічної безпеки це є головною особливістю України, тобто

впровадження інновацій в умовах глобалізації для того, щоб бути конкурентоспроможною країною. Інноваційна економіка – це економіка, яка розвивається на використанні необхідних наукових знань та інноваційних продуктів, готовності до їх практичної реалізації у різних сферах діяльності.

В Україні зберігся масштабний науковий комплекс, який здатний ефективно формувати результати світового рівня, науково-технічна та інноваційна сфера не виконує належним чином роль джерела економічного зростання, тож, до ключових проблем належать:

- темпи розвитку й структура науково-технічної та інноваційної сфери не відповідають попиту на передові технології з боку економіки;
- пропонувані наукові результати світового рівня не знаходять застосування в економіці через низьку сприйнятливості підприємницького сектору до інновацій;
- в науково-технічній та інноваційній сфері тривають втрата кадрів та скорочення матеріально-технічних засобів.

Існує загроза переорієнтації вітчизняної науки на вирішення проблем інноваційного розвитку інших країн та перетворення України на експортера товарів і послуг з низьким рівнем доданої вартості, зокрема у сфері інтелектуальної праці. Отже, можна сформулювати основні негативні властивості в Україні, що затримують інноваційний розвиток: невизначеність; ризикованість; нерівномірність.

Висновки. Стабільне соціально-економічне зростання в Україні може бути досягнуте лише інноваційним шляхом за активного використання сучасних науково-інноваційних розробок. Від того, наскільки значною буде інноваційна складова економічного розвитку країни, залежать її роль та місце у світовій економічній системі, стабільність і рівень розвитку національної економіки на цьому етапі та в майбутньому.

Література

1. Про інноваційну діяльність : закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. Київ : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2015–2017. 255 с.
3. Мельниченко О. А. Інноваційний розвиток національної економіки: виклики для держави, бізнесу та населення. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/02.pdf>.
4. Михайловська О. В. Світовий досвід державної підтримки інноваційних процесів. Актуальні проблеми економіки. 2005. № 11. С. 101–109.
5. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Яшкіна О. І. Інноваційна діяльність підприємств України: тенденції розвитку та чинники впливу. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_181_189.pdf.

Зеліско Н. Б.

**Львівський національний аграрний університет,
м. Львів**

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. На сьогодні перед Україною в умовах глобалізації виникає необхідність у переході економіки на інноваційну модель розвитку та функціонування. Такий перехід зумовлений посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграцією України у міжнародний економічний простір, що в свою чергу зумовлює необхідність формування інвестиційно інноваційної моделі розвитку сільського господарства. Адже у сучасних умовах інноваційна діяльність є основою стабільного й ефективного економічного зростання як окремо взятої галузі, так і країни загалом. Досягнення конкурентоспроможності в системі глобального світового господарства потребує посилення інноваційного спрямування виробників агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упровадження інновацій в умовах жорсткої конкуренції є передумовою успішного функціонування аграрних підприємств на конкурентних умовах зовнішнього і внутрішнього ринків. Значний вклад у дослідження теоретичних й практичних питань з організації та управління інноваціями на агропідприємствах України зробили такі відомі

вчені, як В. Александрова, О. Василенко, П. Гайдучий, Т. Зінчук, О. Кузьмін, М. Кропивко, В. Мессель-Веселяк, Ю. Лупенко, О. Лапко, А. Сухорукова, П. Саблук, А. Яковлева та ін.

Мета статті. Дослідження проблем забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери за умов європейської інтеграції України, створення конкурентних переваг шляхом впровадження інновацій.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор позиціонується у якості «локомотиву» зростання національної економіки, оскільки він забезпечує 14 % загального обсягу ВВП України та 42 % від загального обсягу українського експорту, підтвердивши статус експортної галузі номер один в українській економіці. Для прикладу у 2020 р. продаж аграрної продукції в інші країни за підсумками 2020 року приніс Україні \$22 млрд, що складає 45 % всього експорту України. За інформацією УКАБ, у загальній структурі експорту найбільше зріс експорт продукції категорії жири та олії – на 22 % до 5,8 млрд дол. Поставки готової продукції збільшились на 4 % до 3,4 дол. Поставки продукції тваринництва скоротились на 7 % і склали 1,2 млрд дол. Експорт продукції рослинництва зменшився на 8 % і склав 11,9 млрд дол.

Зовнішньоторговельний баланс агропродовольчої продукції склав 15,7 млрд дол. У 2019 р. частка сільськогосподарської продукції та продовольства (групи 1–24 УКТЗЕД) у загальних обсягах українського експорту становила 44,3 %, або 22,2 млрд дол. США. Порівняно з 2018 роком обсяги аграрного експорту в 2019 р. зросли на 19 %, тоді як загальний експорт товарів з України за цей період збільшився на 6 %.

Обсяги імпорту аграрної продукції до України у 2019 році були майже вчетверо меншими порівняно з обсягами її експорту та склали 5,7 млрд дол. США. Частка імпорту сільгосппродукції та продовольства у 2019 р. становила 9,4 % від загальних обсягів імпорту та зросла порівняно з 2018 р. на 13 %.

Агропродукція продається до 175 країн. При цьому 1/3 виробленої продукції залишається в Україні, а 2/3 експортується [10].

Сутність інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки полягає у розробці і впровадженні в аграрне виробництво прогресивних методів ведення господарства, в основі яких лежать методи ефективного виробництва продукції, застосуванні нового покоління техніки, використанні нової кадрової політики з врахуванням накопиченого наукового та інноваційного потенціалу [8]. Інноваційні процеси в агропромисловому виробництві мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманітністю регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей [9]. Так, наприклад, аграрна інновація (агроінновація) – це інновації, що реалізуються в аграрному секторі економіки з метою підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення агропромислового виробництва, реалізацією в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових технологій в рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики і лікування тварин і птиці, нових або покращених продуктів харчування, матеріалів, нових форм організації і управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва [2].

Дослідження дають змогу виділити наступні особливості інноваційного розвитку аграрних підприємств:

- різноманітність сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх виробництва;
- тривалий процес розробки новації;
- залежність від природної зони та клімату;
- дослідження живих організмів;
- значна диференціація окремих регіонів країни за агротехнологічними умовами виробництва;
- залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов;
- розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території;
- велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції;
- відокремленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково технічної продукції;
- відсутність організаційно економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам [5].

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для аграрних підприємств в контексті євроінтеграції необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК [1; 6]:

- розроблення системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;
- прискорення процесу упровадження європейських і міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування у сфері агропромислового виробництва;
- сприяння розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розробленні механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору.

Висновки. Дослідження сучасного стану діяльності агроформувань дає підстави стверджувати про наявність в аграрному секторі низки проблем, які перешкоджають підвищенню рівня його конкурентоспроможності. Гострою проблемою для України постає забезпечення та гарантування стандартів якості агропродовольчої продукції. Без суттєвого поліпшення якості продукції не може бути вирішена жодна значна економічна чи соціальна проблема в Україні.

Розвиток українського агропромислового комплексу залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, а в умовах посилення глобалізації роль останніх зростає. Досвід ЄС свідчить, що питання якості продукції є першочерговою проблемою для всіх країн-членів і найбільше – для претендентів на вступ до ЄС. Але все ж для України аграрний сектор залишається пріоритетним і перспективним. Поглиблення європейської інтеграції прискорить модернізацію української економіки, яка супроводжуватиметься поступовим прийняттям сучасного регулювання ринку сільськогосподарської продукції та аграрного бізнесу, що дозволить збільшити прозорість в економіці. Це у свою чергу призведе до зміцнення довіри українських та іноземних інвесторів і відповідно до зростання обсягів інвестицій у країну в цілому.

Література

1. Про інноваційну діяльність : закон України від 4 липня 2002 р., № 40-IV. URL: <http://www.zakon1rada.gov.ua>
2. Вініченко І. І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). Т. 1. С. 44–48.
3. Гуроров А. О. Інноваційний потенціал розвитку аграрного сектора економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 3 (2). С. 183–192.
4. Дудар Т. Розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 1. С. 60–69.
5. Єщенко П. С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки. *Економіка України*. 2013. № 10. С. 4–20.
6. Заходим М. В. Сучасний стан і тенденції розвитку молочного скотарства в Україні. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1–2. С. 53–59.
7. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
8. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49.
9. Радченко О. П., Карадобри Т. В. Стан і перспективи інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки України. *Економіка та управління національним господарством*. Вип. 47–1. 2019. С. 79–82.
10. Сіренко Н. М. Концептуальні засади інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>. (дата звернення: 1.11.21).

Корнева А. О., Жибер Т. В.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ

РОЗВИТОК СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Вдосконалення середньострокового бюджетного планування в Україні потребує особливої уваги в умовах світової економічної кризи, оскільки його повноцінне застосування з урахуванням актуального міжнародного досвіду дозволить використовувати широкий спектр інструментів впливу на фінансову стійкість і забезпечити посткризове відновлення економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню забезпечення фінансової стійкості, застосування системи середньострокового бюджетного планування і фінансових правил, а також боргової стійкості публічних фінансів присвячені праці європейських науковців: О. Бланшара, Е. Д'Елії, Н. Потрафке тощо.

Мета статті. Метою статті є визначення можливостей і перспектив вдосконалення системи середньострокового бюджетного планування в Україні на основі досвіду країн Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. В умовах наявності ряду економічних ризиків, що можуть вплинути в середньостроковій перспективі, загальноприйнятою практикою стало застосування фінансових правил і системи середньострокового бюджетного планування, як комплексу інструментів згладжування дисбалансів і запобігання надмірного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків. Пандемія COVID-19 призвела до поляризації наукових поглядів в рамках пошуку оптимальних рішень.

З одного боку, характерним є консерватизм, на думку ряду науковців: дизайн фінансових правил має значення, але не настільки, як їх дотримання [1], існуючі фінансові правила допомагають консолідувати бюджети в період після коронавірусу, зменшують фінансовий дефіцит і співвідношення боргу до ВВП, особливо ті, які обмежують свободу дій політиків щодо нових боргів - історично сприяли економічному зростанню [2]. З іншого боку, актуальним став пошук альтернативних рішень: реформування фінансового правила в бік розрахунку співвідношення боргу до доходів замість класичного показника боргу до ВВП, оскільки це дозволить врахувати особливості фінансової політики і обсяг економіки [3], оскільки правила не можуть передбачити всі можливі непередбачені ситуації, розглядається варіант заміни «стандартами», які «залишатимуть місце для врахування окремих обставин» [4], або взагалі існує погляд, що не має суттєвих відмінностей у ефекті фінансових правил незалежно від того, дотримується правило чи ні, оскільки вони працюють як якорем в рамках прийняття урядом управлінських рішень [5].

З іншої точки зору, Ч. Вінтуріс у статті підкреслює, що в пост-комуністичних країнах ЄС простої наявності фінансових правил і рамок само по собі може бути недостатньо, якщо вони не підтримуються заходами щодо покращення їх моніторингу, забезпечення виконання. Це пояснюється відмінностями, успадкованими від періоду холодної війни (застосуванням, наприклад, різних процедурних механізмів і довіри до політиків), особливостями організації державного управління [6].

Незважаючи на високу якість впровадження в країнах ЄС середньострокового бюджетного планування, практика державних установ окремих країн ЄС показує, що часто існують суттєві розриви між тим, що закладено в законодавстві, і тим, як на практиці функціонують фінансові та бюджетні процеси. Більше того, у кількох державах-членах ЄС механізм СБП перетворився на суто формальне завдання: воно зводиться до щорічного заповнення багаторічних шаблонів без подальшого підвищення якості. Існують і такі випадки (відповідно до опитування NIFI): у 7 країнах ЄС, які свідчать про незафіксовані законодавчо, проте політично визначені бенчмарки у країнах ЄС (наприклад, так звана політика чорного нуля в Німеччині, яка в умовах коронавірусної кризи знаходиться під критикою), а певні індикатори у 9 країнах стають причиною маніпуляцій і дебатів [7]. Окремим пунктом залишається проблема закріплення результативних показників і оцінка ефективності реалізації середньострокових планів.

На прикладі бюджетної системи Польщі Б. Відзевські підкреслює фінансові та організаційні складнощі в умовах тиску на публічні фінанси у період епідемії. У Польщі Міністерство фінансів або галузеві міністерства мають обмежені можливості перевести результати оцінки ефективності у форму бюджетів на наступний рік. Крім того, підзвітність за політику не завжди безпосередньо пов'язана з

підзвітністю за витрати. Міністерство фінансів кількість показників зменшило шляхом виключення неефективних, і для кількох видів діяльності чи програм взагалі показники не встановлюються [8].

У Естонії відповідно до Бюджетної стратегії на 2021–2024 роки містяться основні напрями бюджетної політики, із зрозумілим мінімально необхідним комплексом результативних показників відповідно до стратегічних цілей діяльності розпорядників бюджетних коштів і основних напрямів їх діяльності відповідно до Цілей сталого розвитку, сумісних з дотриманням боргової і бюджетної стійкості. Основною особливістю є орієнтація на опитування населення на предмет реалізації стратегії. Проте реалістичність прогнозних показників, основи для їх розрахунку залишаються під сумнівом [9].

Такі проблеми і напрями розвитку актуальні і потребують врахування для України. Бюджетна декларація на 2022–2024 роки, вперше схвалена Урядом [10], містить сумнівні прогнозні показники економічного розвитку, які не відповідають незалежним міжнародним прогнозам ЄБРР і Світового Банку [11, 12], а відповідно і щодо дотримання закладених у Бюджетному кодексі фіскальних правил щодо відношення закладених дефіциту і боргу до ВВП, які прямо залежать від темпів розвитку економіки, в свою чергу темпи зростання і розподіл видатків у представленому проекті Державного бюджету на 2022 рік [13] не відповідають Декларації і рамкам видатків на соціально значущі сфери, що говорить про формалізацію складання середньострокового плану, а ряд результативних показників не є реалістичним або взагалі не відповідає стратегічним цілям розпорядників бюджетних коштів, їх кількість є надмірною і необґрунтованою.

Висновки. Для забезпечення ефективної реалізації середньострокового планування в Україні в умовах посткризового відновлення і євроінтеграційної політики необхідно запобігти створенню додаткової невизначеності через розбіжності між середньостроковою стратегією і фактичною щорічною реалізацією, варто звернути увагу на відновлення дії фіскальних правил поряд з моніторингом фіскальних ризиків і темпів відновлення економіки, систему результативних показників в напрямку мінімізації кількості показників, оптимізації системи бюджетних програм, проведення повноцінних регулярних оглядів видатків в рамках середньострокового циклу з метою оптимізації структури і змісту програм, напрямів використання бюджетних коштів, запобігання формалізації складання середньострокових планів. Окремим питанням залишається поступове підвищення довіри до держави і уряду, мінімізації маніпуляцій бюджетними показниками з точки зору виконання річного бюджету.

Література

1. Larch, M., Orseau, E., & van der Wielen, W. (2021). Do EU fiscal rules support or hinder counter-cyclical fiscal policy? *Journal of International Money and Finance*, 112 doi:10.1016/j.jimonfin./2020.102328
2. Potrafke, N., & Schaltegger, C. A. (2021). Fiscal rules: Anchors of stability. *Economists' Voice*, doi:10.1515/ev-2021-0010
3. D'Elia, E. (2020). Reforming Europe's fiscal rules. *Social Europe Journal*. URL: <https://www.socialeurope.eu/reforming-europes-fiscal-rules>
4. Blanchard, O, Leandro, Á, Zettelmeyer, J. Revisiting the EU fiscal framework in an era of low interest rates. *European Fiscal Board*. [Online] 9 March 2020. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/s3-p_blanchard_et_al_0.pdf
5. Reuter, W.H., Tkačevs, O. & Vilerts, K. Fiscal rules and volatility: the role of stabilising properties and compliance. *Empirica* (2021). <https://doi.org/10.1007/s10663-021-09522-9>
6. Vinturis, C. (2021). A multi-speed fiscal Europe? Fiscal rules and fiscal performance in the EU former communist countries. *Post-Communist Economies*, doi:10.1080/14631377.2020.1867432
7. The Network of EU Independent Fiscal Institutions. Contribution to the EFB Annual Conference. 26 February 2021. How to strengthen fiscal surveillance towards a medium-term focus? URL: <https://www.euifis.eu/eng/fiscal/297/how-to-strengthen-fiscal-surveillance-towards-a-medium-term-focus>
8. Wiczewski B. (2020). Budget System in Poland: Challenges & Ongoing Reforms. *European Economy Economic Briefs*. Issue 060. doi:10.2765/57663 (online)
9. State budget strategy 2021-2024 of Estonia: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/state-budget-strategy-2021-2024-estonia.pdf?download=1
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 548 "Про схвалення Бюджетної декларації на 2022–2024 роки". URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>

11. Macro Poverty Outlook. Country-by-country Analysis and Projections for the Developing World. The World Bank Group. 2021. URL: <https://pubdocs.worldbank.org/en/226251492011114754/mpo-ukr.pdf>

12. Regional Economic Prospects in the EBRD Regions. Recovery gathering pace. June 2021. URL: <https://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/rep.html>

13. Уряд схвалив проект Державного бюджету України на 2022 рік та направив до Верховної Ради України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_proekt_derzhavnogo_biudzhetu_ukraini_na_2022_rik_ta_napraviv_do_verkhovnoi_radi_ukraini-3083

Мороз А. Р., Нестеренко В. Ю.

**Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків**

ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Однією з умов отримання стабільних конкурентних переваг для підприємства в сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби в умовах євроінтеграції та відкритих ринків є пошук нових способів і методів ведення їх діяльності. Застосування інновацій у виробництві вважається одним з найважливіших факторів, які можуть вплинути на конкурентоспроможність організації, тому що вони здатні суттєво покращити виробничу, науково-технічну, фінансову та соціальну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення інновацій як заходу підвищення конкурентоспроможності підприємства приділила увагу у свої дослідженнях велика кількість дослідників [1, 2]. Однак подальшого розгляду вимагає проблема побудови концепції інновацій в сучасних умовах господарювання.

Мета статті. Метою статті є визначення концепції інновацій як заходу підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний процес виключно важливий для підприємницьких структур. Не менш суттєві для досягнення максимальної ефективності цього процесу – напрям часу та ресурсів на створення саме тих новинок, які будуть затребувані ринком, підвищення швидкості розробки та впровадження нових продуктів, гармонійне включення їх у свою стратегію розвитку.

Протягом багатьох років підприємницькі структури змагалися між собою у випуску інноваційних продуктів. Безперервна поява на ринку корисних, зручних та високоякісних товарів суттєво змінила побут споживачів. Проте останнім часом компанії все частіше почали говорити про низьку окупність інвестицій в інноваційні продукти, оскільки на ринок виходить дедалі менше інноваційних товарів.

Для того, щоб успішно вивести інноваційний продукт на ринок, підприємницька структура повинна мати ряд певних характеристик, які закріплені як у місії компанії, так і в стратегії і тактиці. Філософією компанії має бути задоволення потреб та створення цінностей для споживача, а також інноваційність, причому як у галузі створення продуктового портфеля, так і в галузі управління бізнес-процесами компанії.

Інновація визначається як нове бачення продукту, послуги або бренду, а також процесу їх розвитку; як, насамперед, розгляд продукту, процесу чи стилю життя споживача з нетрадиційного погляду; як один із основних двигунів ринку. Це стосується як продуктивних інновацій, так і інновацій, пов'язаних з поданням продукту: тобто з упаковкою, дизайном, прийомами маркетингу та реклами.

Концепцію інновацій можна класифікувати за такими категоріями:

– інновація продукту: це товар або послуга, які нещодавно створені або значно розвинені з точки зору його цільового використання. Це включає значні покращення або розробки в технічних специфікаціях, механізмах та матеріалах, мікропрограмі, простоті використання та інших функціях;

– інновації в процесі: нещодавно або значно розвинене виробництво чи розповсюдження методу. Вони включають значні зміни в техніках, обладнанні та/або програмному забезпеченні;

– маркетингові інновації – це новий маркетинговий метод, який включає значні зміни в дизайні або пакеті продукту, розміщенні продукту, просуванні продукту або ціні. Даний тип

інновацій збільшує потоки нових клієнтів, завдяки чому збільшується об'єм продажу організації та вона отримує можливість у більшій мірі використовувати цінові методи конкуренції. Також виникає можливість збільшувати конкурентний тиск на постачальників завдяки збільшенню попиту на нових ринках на аналогічний тип послуг;

– інформаційні – даний тип інновацій дає можливість організаціям змінювати їх внутрішнє середовище, щоб підвищити ефективність їх внутрішніх процесів. Це дозволяє швидше реагувати на зміни зовнішньої середовища, тим самим випереджаючи конкурентів;

– управлінські – дозволяє швидше та точніше приймати управлінські рішення, порівнюючи з конкурентами;

– економічні (фінансові) – даний тип інновацій дозволяє організаціям більш ефективно використовувати їх фінансові кошти, за рахунок чого збільшується конкурентоспроможність організації завдяки підвищенню їхньої фінансової незалежності. Нарівні з цим виникає можливість фінансувати заходи щодо зміцнення або створення конкурентних позицій.

Висновки. За рахунок інновацій, описаних вище, організації можуть виробляти конкурентоспроможні товари (послуги), а завдяки інноваційній активності – підвищувати рівень власної конкурентоспроможності. Одне з головних завдань менеджменту будь-якої організації – маючи безліч гіпотетичних інновацій, визначити можливість впровадження даних інновацій у виробництво на основі масштабу інновацій, ступеня їх новизни, взаємодії даних інновацій у структурі організації.

Література

1. Бортнік С. М. Забезпечення конкурентної стратегії підприємства та підходи щодо її вивчення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. № 7 С. 40–44.

2. Ковальська Л. Л. Таран С. Ф. Інноваційне підприємництво регіону: сутність та характеристика. *Економічний форум*. 2019. № 1(3). С. 61–66.

3. Оболенцева Л. В. Методи формування стратегії управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12. С. 413–418.

Назарова Л. В., Ісаншина Г. Ю.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Стратегія успішного розвитку національних економічних систем держав-лідерів останніми роками тісно пов'язана з лідерством у дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва і створенням масових інноваційних продуктів [1]. Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2020 році, Україна на 56 місці серед 60 досліджуваних держав. При цьому наша держава виявилася майже найгіршою за продуктивністю праці (57 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю, потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями (58 місце) та посідає 57 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті. Водночас вона посідає 48 місце за ефективністю вищої освіти та 36 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблематики фінансування інноваційної діяльності зробили такі вітчизняні науковці: І. Алексєєв, А. Білюк, В. Глущенко, Н. Демчишак, Я. Дропа, І. Спіфанова, І. Жуган, В. Коваленко, О. Колодзів, В. Костецький, М. Крупка, О. Мельник, С. Онишко, В. Опарін, Ю. Пасічник, Я. Пилип'юк, І. Ревак, П. Свидерський, В. Стадник, В. Федосов та ін. Незважаючи на вагомість наявних наукових напрацювань, система фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки потребує подальшого дослідження у напрямі її удосконалення в контексті вимог євроінтеграції.

Мета статті. Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Технічні фахівці в НДДКР – це спеціалісти з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) і схожі працівники – це люди, яким для виконання основних обов'язків необхідні технічні знання та досвід в інженерії, природничих науках (спеціалісти) або соціальних і гуманітарних науках (схожі працівники). Вони беруть участь в НДДКР, виконуючи технічні завдання, які вимагають застосування відповідних принципів і методів під керівництвом дослідників.

Як свідчить рис. 1, технічні фахівці в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах (НДДКР) в Україні становлять менше 200 осіб в розрахунку на 1 млн осіб. Вказаний показник скоротився за 10 років майже у двічі: з 325 чоловік у 2007 році до 160 чоловік у 2017 р.

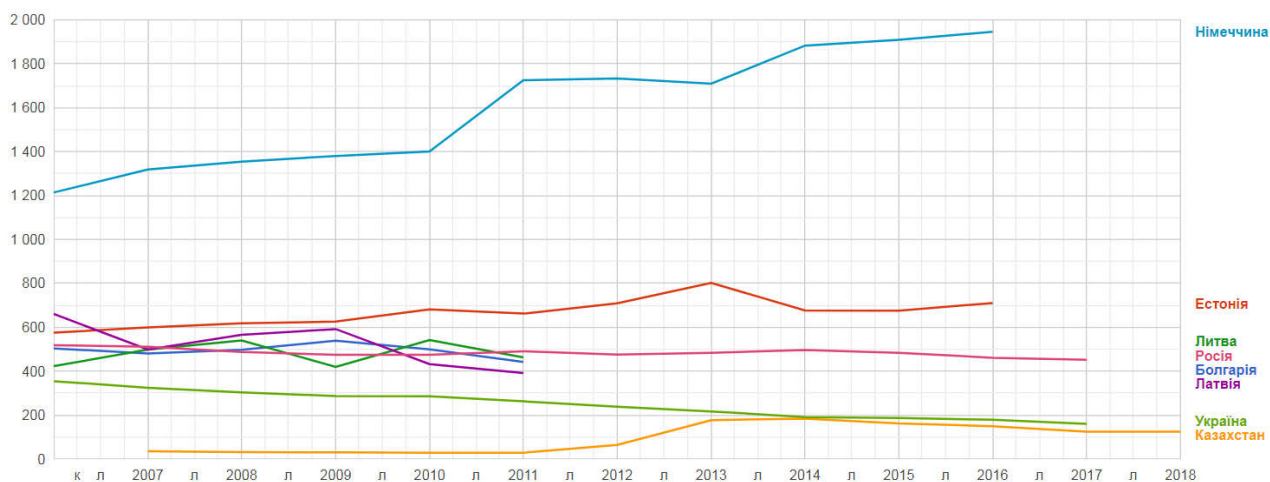


Рис. 1. Технічні фахівці в НДДКР

Дослідники в НДДКР – це фахівці, що займаються концепцією або створенням нових знань, продуктів, процесів, методів чи систем, а також керують пов'язаними проектами. У 2018 році даний показник для України становив 988 осіб на 1 млн осіб (рис. 2).

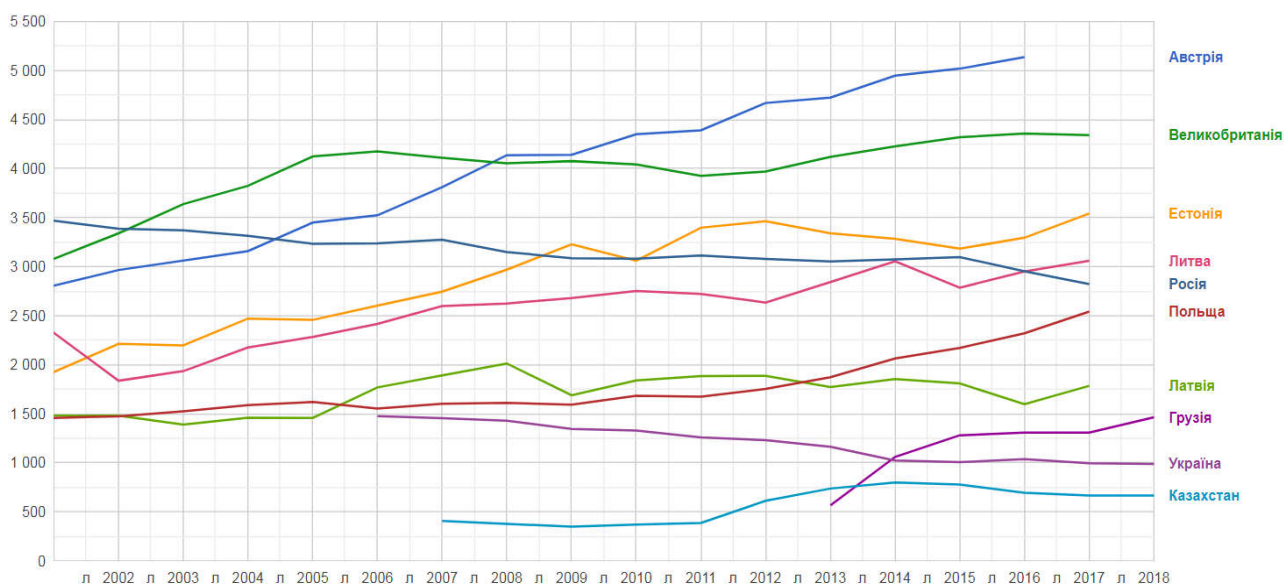


Рис. 2. Дослідники в НДДКР

Розглянуті дані свідчать про необхідність підвищення ефективності вищої освіти, розвитку технічного спрямування вищої освіти.

Очевидно, що для забезпечення виконання цілей економічного розвитку країни на базі інновацій необхідні масштабні фінансові вливання [2]. Як відомо, фінансування інноваційної діяльності державою можливе у двох формах, а саме: через непряме (надання податкових пільг) та пряме фінансування на безповоротній та поворотній основі. Через постійний дефіцит коштів у державному та місцевих бюджетів України, використання прямого фінансування інвестицій за рахунок бюджетних коштів є недоречним. Але без залучення державних інституцій подальший інноваційний розвиток економіки України не представляється можливим. Загально відомим є той факт, що більшість надходжень державного бюджету будь-якої країни становлять податки. Дослідимо, за рахунок яких груп податків формується значна частка бюджетних коштів (рис. 3 та 4).

За наведеними на рис. 3 графіками, 26,3 % податкових надходжень до бюджету України в 2018 році становили прямі податки з доходів та прибутку.

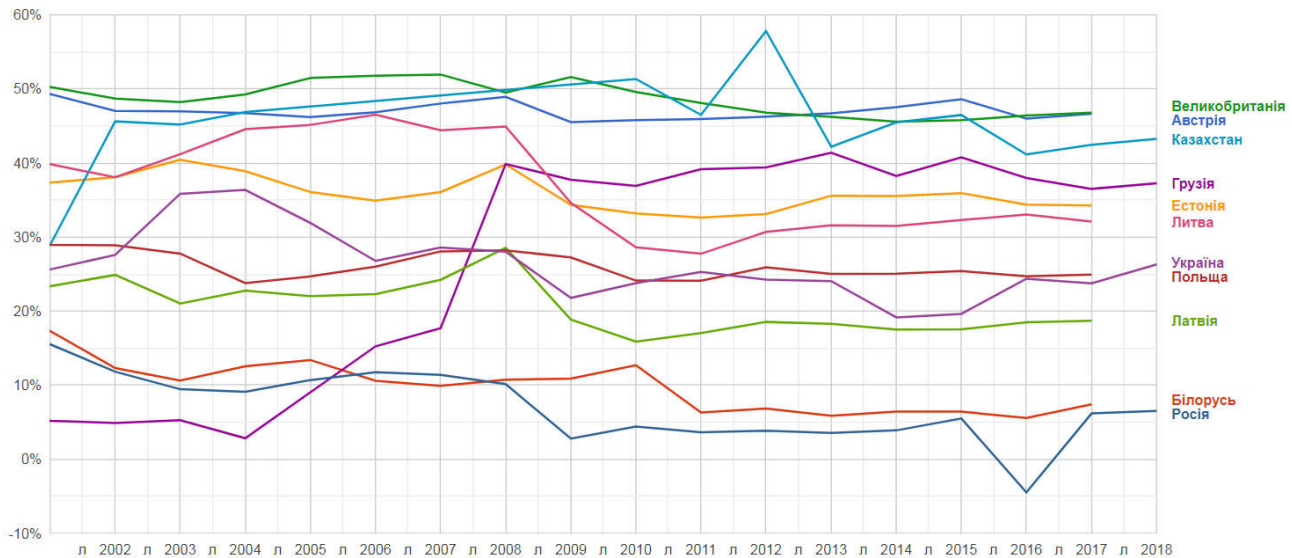


Рис. 3. Податки на дохід, прибуток і приріст капіталу (% від податків загалом)

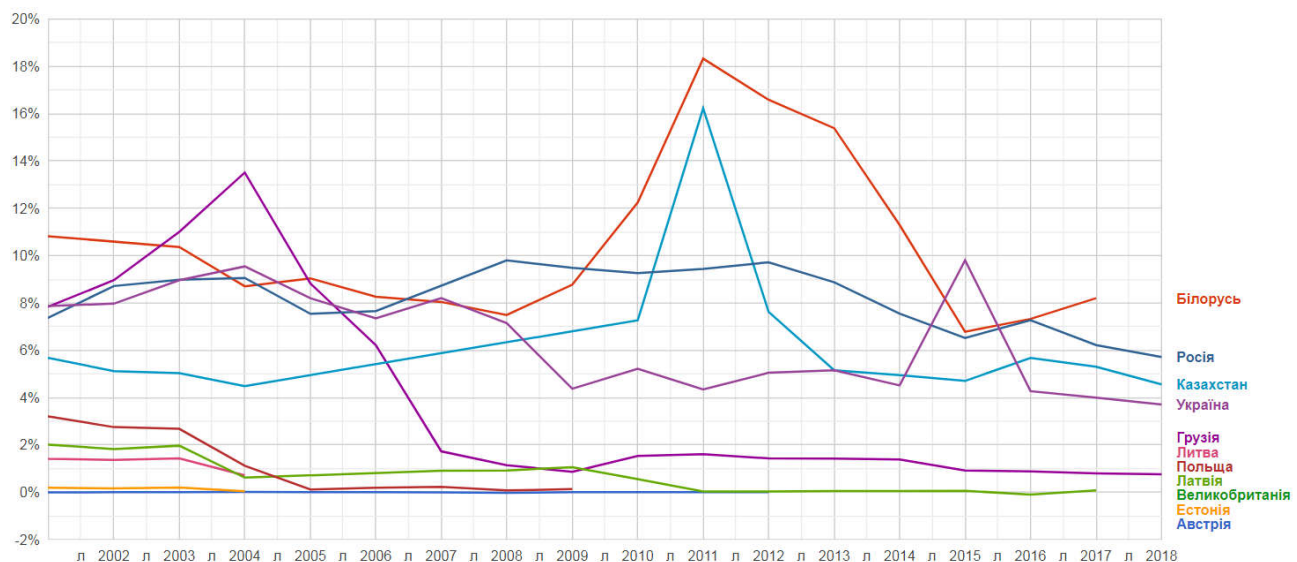


Рис. 4. Мито та інші імпорتنні збори (% від податкових надходжень)

Мита та інші імпорتنні збори – це будь-які збори з товарів, які надходять у країну, або послуги, які нерезиденти надають резидентам. До них включено збори, які стягуються для доходу або захисту й визначаються на спеціальній основі або основі «ад валорем», за умови, що такі збори обмежуються імпортованими товарами або послугами (рис. 4). В Україні за даними Всесвітнього банку вони становлять тільки 3,7 % загальних податкових надходжень.

Непрямі податки в Україні становлять близько 20 млрд дол. США, а це в свою чергу становить майже половину податкових надходжень Зведеного бюджету України [3]. Тобто найбільш ефективними будуть податкові пільги в сфері непрямого оподаткування, а саме податку на додану вартість (ПДВ).

Висновки. Активізація інноваційної діяльності можлива через підвищення ефективності освіти в країні, а також через задіяні сукупності податкових пільг, особливо в сфері непрямого оподаткування. Діюча система пільг для інноваційної діяльності здебільшого використовується для мінімізації податкового навантаження на суб'єктів оподаткування. Зменшення ставки ПДВ для інноваційної продукції (послуг) з 20 % до 0 % дозволить зменшити відпускну ціну, а отримання права на податковий кредит з ПДВ дозволить заощадити витрати. Така система дієва для експорту та збільшить обсяги інноваційної продукції. Також слід переглянути критерії для віднесення продукції до інноваційної, адже зміна пакування не є інновацією.

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р.
2. Пилип'юк Я. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2019. 263 с.
3. Ісаншина Г. Ю., Дубинська О. С. Міжнародне трансфертне ціноутворення та система оподаткування в Україні. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2019. № 35. С. 386–393. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/35-2019>

Осіпчук К. О., Глущенко Я. І.
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського,
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Актуальність дослідження. Цифрова економіка у сьогоденні займає важливе місце у всіх сферах діяльності людства як в Україні, так і у світі. Розвиток цифрової економіки – це інноваційне підвищення рівня ІТ-технологій у всіх напрямках праці, що дозволяє конкурувати на міжнародному рівні. В Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р зі змінами та доповненнями схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затверджено план заходів щодо її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Використання сучасних методів цифрової економіки набуває важливого значення і для розвитку оподаткування України: відбувається оптимізація державної податкової служби, скорочується час пошуку, подання та отримання необхідної інформації для платників податків. Оподаткування – це провідний процес в економічній системі, який забезпечує розвиток оборони держави, соціальної сфери, системи охорони здоров'я, освіти тощо. «Мега-розвиток» ІТ-технологій спонукає до трансформації цифрової економіки, так і системи оподаткування. Існують проблеми оподаткування у сфері Інтернет-бізнесу, створюються світові мобільні комунікаційні мережі зв'язки, інтернет-реклами, суб'єкти господарювання використовують офшорні зони. «Цифровий бізнес» здійснює свою діяльність, розвивається без використання фізичної сили та необхідності знаходження на певній території з використанням програмного забезпечення, бази даних, алгоритмів.

Принцип «витягнутої руки» в оподаткуванні в цифровій економіці не можна використати, так як важно визначити ціну «товару, послуги» суб'єктів господарювання у Інтернет-просторі. Головною проблемою є визначення типу та величини доходів Інтернет – компаній в цифровому бізнесі.[1]

На система оподаткування України не враховує особливості цифрової економіки. Крім того, недостатній рівень доходної частини держбюджету обумовлює пошук нових об'єктів оподаткування.

Багато країн вже запровадили податки на цифрові послуги. Так, в Італії у 2019 р. передбачений вебподаток у розмірі 3 % до наданих послуг (реклама, використання баз даних, платформ; не поширюється на роздрібну інтернет-торгівлю). У Франції з 2018 році існує податок у розмірі 2 % з інтернет-реклами. У Великобританії встановлений податок на переміщений прибуток у розмірі 25 %,

спрямований на контроль інтернет гігантів-компаній, показує зв'язок між місцем заснування суб'єкта та самим суб'єктом господарювання. В Бельгії чинить податок на справедливість ("Fairness Tax") – 5,51 % із розподіленого прибутку резидентів і іноземних компаній. Австрія у 2018 р. застосувала національний податок на рекламу, розширивши базу оподаткування в цифровій діяльності. У Словаччині діє податок на прибуток від посередництва через сайти та платформи (Intermediation Tax) [2, с. 80–83].

Країнами – учасниками Інклюзивного механізму ОЕСР/G20 10.08.2021 року завершена реформа міжнародної податкової системи. Мультинаціональні підприємства з 2023 р. будуть оподатковуватись за мінімальною ставкою корпоративного податку (розподіл прибутку) 15 %. Це дозволить перерозподілити прибутки мультинаціональних підприємств, понад 125 млрд доларів, до країн світу, не зважаючи на місцезнаходження вказаних. Україна підтримала реформу щодо запровадження на території рішень для вирішення податкових проблем в цифровій економічній сфері [3].

Висновки. На підставі вказаного, діджиталізація економіки, ріст ІТ-сектору, зміна формату праці в умовах пандемії (COVID-19), спонукають законодавчу та виконавчу владу до стрімких рушійних дій у зміні та впровадженні нових методів та баз оподаткування в цифровій економіці. В першу чергу необхідно визначити який прибуток буде визначено як база оподаткування і які методи контролю здійснювати. Для цього потрібно знайти шляхи удосконалення та узгодженості національного законодавства податкової політики між державами до міжнародних податкових принципів. Прийняти нормативні акти, які б регулювали «вузькі» напрямки цифрової економіки (наприклад: надання онлайн маркетингових послуг, податок на транзакції цифрового бізнесу) в податковій політиці держави. Програмістам зайнятися ґрунтовним вивченням та аналізом щодо створення найновітніших електронних сайтів адміністрування Інтернет-бізнесу.

Література

1. Цифровий Податок (Ч. 1) Основні проблеми оподаткування цифрового бізнесу. Finance business service: вебсайт. URL: <https://fbs-tax.com/uk/mediacenter/blog-uk/czifrovij-podatok-chastina-1-osnovni-problemi-opodatkuvannya-czifrovogo-biznesu/>
2. Кошук Т. В. Шляхи вдосконалення оподаткування цифрових компаній. Фінанси України. 2019. № 10. С. 73–88.
3. Курілов Є. Зміни в оподаткуванні в умовах цифрової економіки: міжнародна спільнота укладає безпрецедентну угоду. Офіційне видання Державної фіскальної служби України «Вісник». URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100027381-zmini-v-opodatkuvanni-v-umovakh-tsifrovoyi-ekonomiki-mizhnarodna-spilnota-ukladaye-bezpretsedentnu-ugodu>

Петрищева К. Г.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

ДІАГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ТА МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. На сьогодні в Україні значну частку промислового комплексу складають підприємства машинобудівної та металургійної галузі. Їх основним завданням є виробництво сільськогосподарської техніки, обладнання необхідного для гірничодобувної промисловості, верстатів, автобусів, машин та іншого обладнання, а також чавуну, сталі, сталевого прокату, коксу, ферросплавів, металевих лому, готових металевих виробів, тощо. Вказана продукція характеризується найбільш високою матеріалоемністю та енергоемністю, що потребує вкладення значних обсягів фінансових ресурсів. Вирішення проблем підприємств машинобудівного та металургійного комплексу базується на дослідженні джерел їх ресурсного забезпечення, насамперед фінансового.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження діяльності підприємств машинобудівної галузі здійснено такими авторами, як: Пекшин С. В. [1], Єфремова Ніна, Золотарьова Ольга, Дердуга Ірина [2] Карась П. М. [3], а підприємств металургії: Захаренко Н. С. [4], Якименко-Терещенко Н. В., Токмакова І. В. [5]. Однак вказані галузі є взаємопов'язаними і потребують комплексного дослідження.

Метою статті є порівняльний аналіз стану підприємств машинобудівної та металургійної галузі, шляхом дослідження їх обсягу реалізації та прибутковості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до рис. 1, загальна частка підприємств металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, виробництва машин та устаткування складає 32 % у структурі обсягу виробництва підприємств переробної галузі у 2020 р.

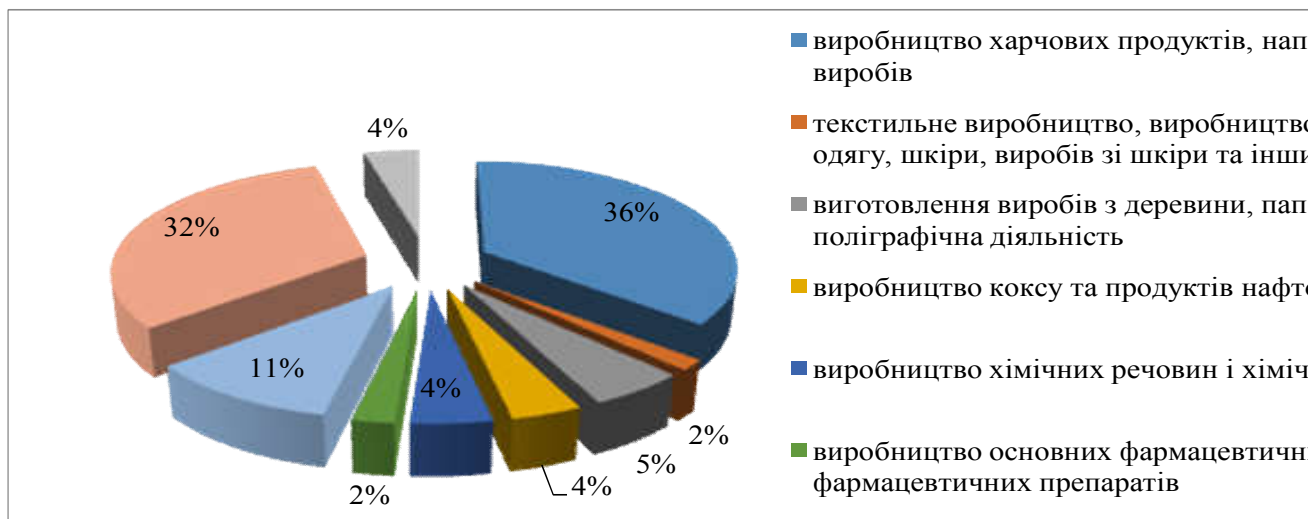


Рис. 1. Структура обсягу реалізованої продукції підприємств переробної галузі у 2020 р.*

* розроблено автором на підставі [6]

Аналіз динаміки обсягу реалізованої продукції підприємств машинобудування (рис. 2) свідчить про його зростання протягом 2013–2020 років з 113 926,60 млн грн до 194578,6 млн грн. Слід відмітити, що обсяг реалізованої продукції підприємств металургійної галузі майже вдвічі більший, ніж у підприємств машинобудування та протягом 2013–2018 років відбувалося його зростання з 207 205,3 млн грн у 2013 р. до 490 386,2 млн грн у 2018 р. Вказана тенденція свідчить про зростання попиту на продукцію металургійного виробництва та готових металевих виробів. У 2019 р. обсяг реалізованої продукції підприємств металургійної галузі зменшується з 490 386,20 грн до 395589,6 грн, що спричинене погіршенням зовнішньоекономічної ситуації, втратою ринків збуту, недостатньою кількістю обігових коштів, що спричинює неможливість виконання договірних зобов'язань.

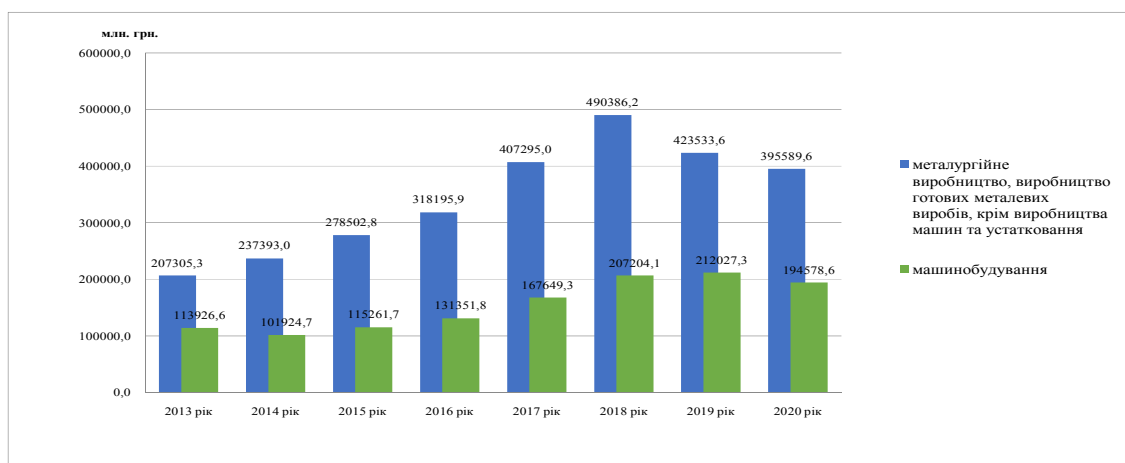


Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції підприємств машинобудівного та металургійного комплексу у 2013–2020 роках*

* розроблено автором на підставі [7]

Отже, продукція підприємств машинобудівної та металургійної галузі користується значним попитом, але незважаючи на це, їх прибутковість вкрай неоднорідна (табл. 1). В цілому металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування протягом 2013–2020 років є збитковим, лише у 2018 р. загальний прибуток підприємств металургійної галузі склав 689,6 млн грн, але поглиблений аналіз показує, що серед підприємств металургійної галузі, які одержали прибуток, найменша частка 62 % спостерігалася у 2014 р., що зумовлено нестабільністю політичної та економічної ситуації в країні, зміною як зовнішніх, так і внутрішніх зв'язків, та структури споживачів, незважаючи на це частка підприємств металургійної галузі, що одержали прибуток коливається в межах від 62 % у 2014 р. до 76,8 % – у 2018 р.

Таблиця 1

**Чистий прибуток (збиток) підприємств
машинобудівної та металургійної галузі протягом 2013–2020 років***

Галузь (характеристика)	Рік							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування								
Фінансовий результат (сальдо), млн грн	-13022,3	-41948,8	-44346,5	-8339,5	-9803,2	689,6	-30298,2	-1694,3
Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств	63,9	62	73,4	75,4	74,1	76,8	76,1	73,3
Підприємства, які одержали прибуток, фінансовий результат, млн грн	1895,1	5874,3	7901,2	12320,3	23211,8	34499,2	9062,5	10497,7
Підприємства, які одержали збиток, у % до загальної кількості підприємств	36,1	38	26,6	24,6	25,9	23,2	23,9	26,7
Підприємства, які одержали збиток, фінансовий результат, млн грн	-14917,4	-47823,1	-52247,7	-20659,8	-33015	-33809,6	39360,7	-12192,1
Машинобудування								
Фінансовий результат (сальдо), млн грн	2768,6	-22380,2	-15374	-732,2	6119,7	11536,4	19852,1	-8904,3
Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств	64,2	63,7	74	76,9	77,4	76,1	75,3	73,6
Підприємства, які одержали прибуток фінансовий результат, млн грн	7178,8	7622,2	12946,4	11773,7	15602,3	18914,1	24388,7	12902,9
Підприємства, які одержали збиток у % до загальної кількості підприємств	35,8	36,3	26	23,1	22,6	23,9	24,7	26,4
Підприємства, які одержали збиток фінансовий результат, млн грн	-4410,2	-30002,4	-28320,4	-12505,9	-9482,6	-7377,7	-4536,6	-21807,1

*складено автором на підставі [7]

Аналіз фінансового результату підприємств машинобудівної галузі свідчить про те, що вони мають від'ємний фінансовий результат у 2014–2016 роках та у 2020 році, внаслідок погіршення фінансово-економічних умов зовнішнього середовища. Аналогічно із металургійною галуззю найменша частка прибуткових підприємств склала 63,7 % у 2014 році, протягом 2015–2017 років вона збільшується з 74 % до 77,4 % й у 2020 році знову зменшується до 73,6 %. Отже, за наявності високих обсягів виробництва підприємств досліджуваних галузей частка збиткових підприємств має значний відсоток, що може свідчити про високий рівень собівартості їх продукції.

Висновки. Підприємства машинобудівної та металургійної галузі складають значну частку у структурі обсягу реалізації підприємств переробної промисловості. При цьому динаміка обсягу реалізованої продукції свідчить про те, що обсяг реалізації підприємств металургії є вдвічі більшим,

ніж машинобудівного комплексу. В цілому діяльність суб'єктів господарюванні обох галузей є збитковою і незважаючи на те, що частка підприємств, які отримали збиток коливається від 22,6% до 36,1%, в абсолютному вираженні величина фінансового результату в цілому є негативною протягом досліджуваного періоду за винятком окремих років, що свідчить про низьку ефективність діяльності підприємств машинобудівної та металургійної галузі.

Література

1. Пекшин С. В. Формування стратегії ефективної ресурсозберігаючої політики підприємств машинобудування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 18. С. 122-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_18_25 (дата звернення: 15.11.2018)
2. Єфремова Н., Золотарьова О., Дердуга І. Джерела формування фінансових ресурсів машинобудівного підприємства: їх склад та оптимізація структури. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_3_20 (дата звернення: 15.11.2018).
3. Карась П. М., Гришина Л. О., Приходько Н. В. Особливості управління фінансовими ресурсами підприємств машинобудівної галузі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22(2). С. 19–24. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22(2)_6) (дата звернення: 15.11.2018).
4. Захаренко Н. С. Методи антикризового управління фінансовими ресурсами металургійних підприємств. *Молодий вчений*. 2014. № 8(1). С. 109–112. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_8\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_8(1)_26) (дата звернення: 15.11.2018).
5. Якименко-Терещенко Н. В., Токмакова І. В. Принципи ресурсозбереження в металургійному комплексі. *Вісник ХНАУ. Економічні науки*. 2017. № 2. С. 312-318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnu_ekon_2017_2_35 (дата звернення: 15.11.2018).
6. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010–2017 роках URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik/_/u.htm (дата звернення: 25.07.2019).
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.12.2020).

Пікуль Н. В., Мирончук З. П.
Львівський національний аграрний університет,
м. Львів

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Актуальність дослідження. Формування облікової політики на підприємстві має велике значення ведення бізнесу в умовах ринкових відносин, наданням в нормативно-правових актах альтернативних варіантів щодо організації і ведення бухгалтерського обліку.

Основне призначення та головне завдання прийнятої облікової політики – сформулювати повну, об'єктивну і достовірну інформацію про діяльність підприємства. Ця інформація повинна стати корисною при прийнятті ефективних економічних рішень. Запаси є однією з найважливіших складових активів промислового підприємства, їм належить особливе місце у складі його майна, та до того ж вони мають значну питому вагу у структурі собівартості готової продукції [4].

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою підтримання ефективності діяльності будь-якої галузі на найвищому рівні є постійна наявність на підприємстві запасів. З однієї сторони, сформовані запаси забезпечують постійність, безперервність і ритмічність діяльності підприємства, гарантують економічну безпеку, з іншої – запаси на рівні великих підприємств потребують великих капіталовкладень. Тому від організації і ведення обліку запасів залежить точність визначення прибутку підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та ефективність роботи підприємства в цілому.

При формуванні облікової політики щодо виробничих запасів на підприємствах здійснюється відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування або однорідна група (вид). Отже, облікова політика підприємства має вплив на організацію обліку виробничих запасів за сортами, марками, фракціями, партіями поставки та іншими видами виробничих запасів.

Запаси визнаються активом лише тоді, коли підприємство отримає в майбутньому від їх використання економічні вигоди і вартість запасів може бути достовірно визначена [1].

Наступним елементом облікової політики щодо запасів є метод обліку транспортно-заготівельних витрат. Відповідно до п. 9 П(С) БО 9 «Запаси», до транспортно-заготівельних витрат належать витрати на заготівлю запасів і оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати на страхування ризиків транспортування запасів. Склад транспортно-заготівельних витрат для виробничого підприємства наведено у п. 20 Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості [2], а також Листі Міністерства фінансів України від 27.02.2003 р. № 053-2920 [3].

У П(С)БО 9 «Запаси» і у М(С)БО 2 «Запаси» порядок відображення транспортно-заготівельних витрат не залежить від того, чиїм транспортом перевозяться запаси. Відсутнє розмежування на «власні» та «сторонні» транспортно-заготівельних витрат у пп. 138.6 і 146.5 Податкового кодексу України. Транспортно-заготівельні витрати можна або прямо включати до первісної вартості кожної конкретної одиниці запасів, або обліковувати на окремому субрахунку і збільшувати собівартість запасів, що вибули, за середнім відсотком.

При здійсненні ремонту чи коли проводять покращення (модернізації, добудови, реконструкції тощо) та ліквідації основних засобів підприємство може отримати відходи. Їх можуть використовувати у подальшій господарській діяльності на підприємстві. Оцінюють такі запаси залежно від шляху їх подальшого використання – за чистою вартістю реалізації (при реалізації їх покупцям) або в оцінці можливого їх використання (при використанні у подальшій господарській діяльності). Остання може бути визначена виходячи з вартості схожих запасів, якщо вони є в наявності на балансі підприємства, з урахуванням ступеня їх придатності до експлуатації. Про обрану методику оцінки таких запасів потрібно зазначити в наказі про облікову політику підприємства.

Під час відпуску запасів у виробництво, з виробництва, у продаж та в разі іншого вибуття оцінка їх як відомо здійснюється за одним із таких методів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу. Проте найчастіше при оцінці запасів що списуються у виробництво підприємства користуються методом середньозваженої собівартості який на нашу думку є оптимальним при коливанні цін на ринку.

Виробничі запаси також оцінюються на кінець року за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. При цьому слід зауважувати, що розрахунок чистої вартості реалізації повинен враховувати мету, заради якої були придбані (виготовлені) запаси. Так, чиста вартість реалізації виробничих запасів, що утримуються для виконання контрактних зобов'язань, базується на ціні контракту. Проте чиста вартість реалізації виробничих запасів, що утримуються для продажу, базується на загальних цінах продажу. Це також рекомендуємо враховувати в наказі про облікову політику підприємства.

Висновки. Складаючи наказ про облікову політику, підприємству доцільно вказати наступний перелік напрямів методологічних засад формування інформації про виробничі запаси: визначення об'єктів обліку виробничих запасів (одиниці обліку); критерії визнання запасів активами; склад витрат, що не включають до первісної вартості витрат, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені; порядок обліку відсотків за користування позиками для придбання кваліфікаційних активів; оцінка запасів, отриманих в процесі ремонту, поліпшення та ліквідації основних засобів; оцінка надлишків запасів при інвентаризації; методи обліку виробничих запасів; методи оцінки вибуття виробничих запасів; методика обліку та оцінки інших витрат, що входять до первісної вартості виробничих запасів; періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці виробничих запасів; оцінка виробничих запасів на дату балансу; встановлення окремих норм виробничих запасів.

Під час формування розпорядчого документа про облікову політику необхідно враховувати всі переваги і недоліки кожного із елементів облікової політики і враховувати їх вплив на показники фінансової звітності.

Література

1. П(С)БО 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.11.1999 р. №751 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені Міністерством промислової політики України Наказом від 09.07.2007 р. № 373. URL: <http://industry.kmu.gov.ua>.
3. Лист Міністерства фінансів України від 27.02.2003 р. № 053-2920 на запит щодо окремих питань з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
4. Степаненко О. І. Облікова політика як інструмент управління виробничими запасами підприємства. Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 11 трав. 2016 р. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 239–241.

Предчук О. А., Бурковська А. І.
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв

**РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНИ
НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Актуальність дослідження. Підвищення рівня корупції є однією з найбільших проблем сучасності. Це негативне явище має вплив на усі аспекти соціального, економічного, та політичного розвитку як держави так і суспільства в цілому. Тому на сьогодні одним з найголовніших завдань України є подолання хабарництва. Впровадження ефективного реформування і відповідної антикорупційної політики здатне створити належні передумови для зростання економічного потенціалу, підвищення суспільної довіри до влади та покращення життя громадян.

Аналіз основних досліджень та публікацій. У статті проведено аналіз кількості громадян України, що мали досвід хабарництва протягом останніх двох років згідно з опитуванням Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, а також досліджено Індекс сприйняття корупції, постсоціалістичних країн Європи у 2020 р. За основу взяті інтернет-джерела, сучасні статті періодичних інтернет-видань.

Мета статті. Основним завданням даної роботи є аналіз корупції в Україні, а також розвиток антикорупційного менеджменту у нашій країні в умовах Євроінтеграції та пандемії COVID-19. Дослідження рівня Індексу сприйняття корупції в Україні порівняно з іншими постсоціалістичними країнами Європи.

Виклад основного матеріалу. Звернувшись до сучасних словників можна зробити висновок, що корупція – це підкупність, продажність посадових осіб та громадських діячів. У більшості своїх випадків основними передумовами для виникнення хабарництва є досить кризове становище різних галузей економіки, повільне, не послідовне та не завершене її реформування, що і спричиняє системну корупцію у країні.

Станом на сьогодні на думку українців проблема боротьби з корупцією входить до найважливіших завдань нашої держави і займає серед них ключове місце. Така оцінка населення є досить виправданою, адже згідно з опитуванням Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за останній два роки майже 40 % опитаних у своєму житті стикалися з корупцією (див. рис. 1).

Наявність великої кількості корупції у країні робить її не відповідною цінностям, що зазначені в договорі про Європейський Союз тим самим сповільнюючи європейську інтеграцію нашої країни. Провівши аналіз статті Угоди про асоціацію України з Європейським союзом. Можна зробити висновки, що сторони повинні здійснювати обмін ефективними практичними навичками та за потреби залучати фахівців по боротьбі з корупційними правопорушеннями. Разом з тим Угодою визначено співпрацю щодо обміну інформацією та досвідом, а також удосконалення методів, спрямованих на припинення та запобігання корупції [3].

З метою подолання корупції та підвищення економіки країни в цілому в умовах євроінтеграції в Україні усе більшої популярності набуває антикорупційний менеджмент, що є видом організаційно правової діяльності у таких сферах як: управління ресурсами, планування та організації діяльності,

управління персоналом, що спрямований на створення в державній організації систем запобігання та протидії корупції, а також усунення першочергових причин її виникнення.

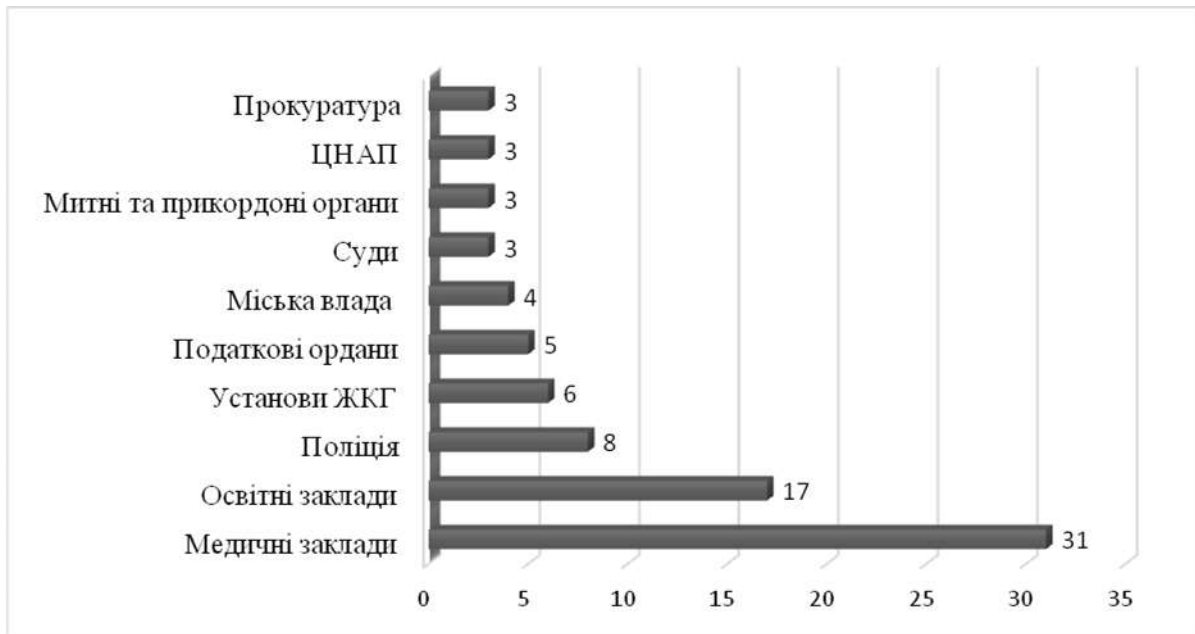


Рис. 1. Відсоток опитаних, які мали досвід хабарництва протягом 2019–2020 рр.*

* побудовано на основі [1]

Загалом антикорупційна програма – це комплекс відповідних правил, стандартів та процедур щодо виявлення та запобігання корупції у діяльності органів влади та державних організацій. Основним завданням сучасної антикорупційної політики управління є рівномірний розподіл обов’язків та їх системне виконання між центральними та місцевими органами влади, державним, комунальними підприємствами, а також господарськими товариствами. Відповідно до нової стратегії кожен із місцевих рівнів влади формулюють власну підходящу їм стратегію боротьби з корупцією.

Для кращого сприйняття та оцінки інформації необхідно порівняти Україну з іншими країнами світу. За допомогою Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index), який є щорічним рейтингом країн світу за показником рівня корупції, що ґрунтується на оцінках підприємців та аналітиків. За результатами 2020 р. показники Індексу сприйняття корупції в Україні покращилися, а саме підвищилися на 33 бали із 100 можливих, що є на 3 бали більше ніж у попередньому році. Звісно за цими результатами ситуація у сфері боротьби з корупцією покращилася, але усі антикорупційні процеси відбуваються досить повільно. Тому зміни у країні є не достатньо помітними. На покращення ситуації у країні вплинули заходи антикорупційного менеджменту а саме:

- початок роботи антикорупційного суду;
- перезапуск Національного агентства з питань запобігання корупції; надання НАБУ права самостійно здійснювати «прослушку»;
- посилення відповідальності за незаконне збагачення;
- початок активної роботи реєстру звітності політичних партій;
- відповідні міни у сфері публічних закупівель.

Для кращого сприйняття ситуації пов’язаної з корупцією у нашій країні проведемо аналіз Індексу сприйняття корупції порівняно з іншими постсоціалістичними країнами Європи (див. рис. 2).

За даними графіка серед зазначених країн Україна є передостанньою, за рівнем подоланням корупції. Це явище свідчить про те, що хоча в минулому році показник Індексу сприйняття корупції підвищився, але на жаль позитивні зміни відбуваються досить повільно.

Хоча більшість страхів і переживань спричинених захворюванням COVID-19 стосуються безпосередньо охорони здоров’я. Ця інфекційна хвороба також має вплив на поширення корупції. Під тиском пандемії змінюються умови введення бізнесу: закриваються кордони та підприємства, розриваються ланцюги постачання, порушуються контакти з клієнтами та партнерами. Усі ці явища створюють підґрунтя для збільшення корупційних ризиків.

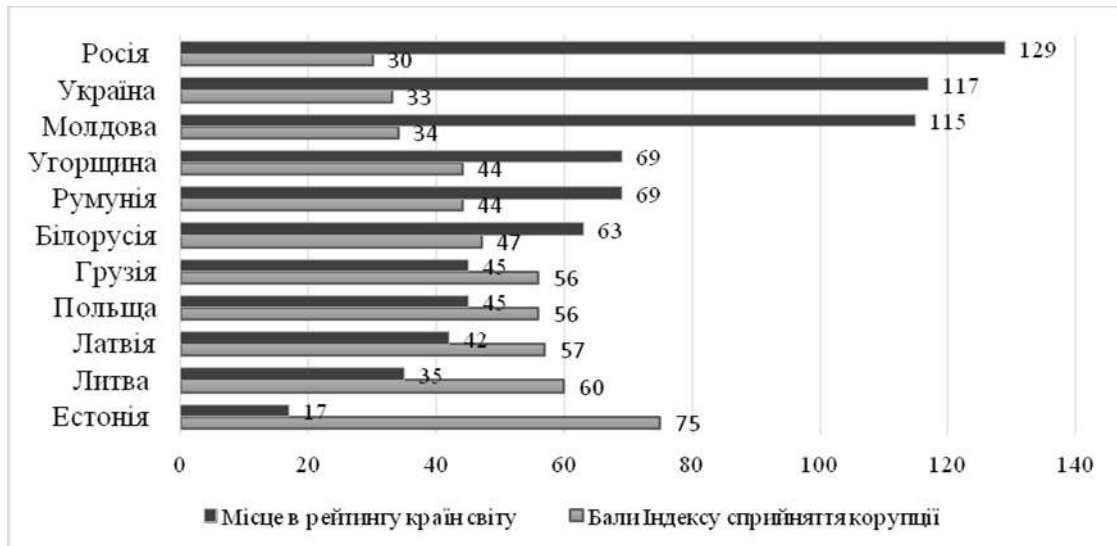


Рис. 2. Індекс сприйняття корупції, 2020 р.: постсоціалістичні країни Європи*

* побудовано на основі [4]

З метою запобігання широкого поширення корупції Верховна рада України 30 березня 2020 р. ухвалила низку антикорупційних законів, що передбачають судові покарання за вчинення незаконної корупційної діяльності. А саме: необґрунтоване підвищення цін, спекулятивний продаж та перепродаж протиепідемічних та соціально значущих товарів, заборону великої приватизації, надання можливості брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференцій, продовженні строків позовної давності на час карантину [5].

Висновки. В останні роки наша держава почала активну боротьбу проти корупції. Розвиток антикорупційного менеджменту, що є системою правління на шляху подолання хабарництва в Україні дає свої результати. За минулий рік Індекс сприйняття корупції зріс на три пункти, що є досить позитивним показником. Але інші негативні фактори впливу, що крім інших включають в собі і пандемію захворювання COVID-19 уповільнюють усі процеси боротьби з корупцією. Яка є однією із найголовніших перешкод для успішної євроінтеграції нашої держави.

Література

1. Стан корупції в Україні за оцінками населення, бізнесу та експертів України. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/stan-korupciyi-v-ukrayini-za-ocinkami-naselennya-biznesu-ta-ekspertiv> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Механізм подолання корупції на шляху до євроінтеграції України. URL: <chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpraecojofohoefgiehjai/index.html> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Антикорупційна програма як інструмент антикорупційного менеджменту державної організації. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/january/issue-1/article-14777.html> (дата звернення: 01.11.2021).
4. Індекс сприйняття корупції – 2020: результати України URL: <https://nabu.gov.ua/en/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-2020-rezultati-ukrayini> (дата звернення: 01.11.2021).
5. Коронавірус і корупція. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/660731.html> (дата звернення: 01.11.2021).

Ткачук Х. Д., Рилєєв С. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ЗАРОБІТНА ПЛАТА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Європейська інтеграційна політика, передбачає проведення системних реформ, відповідно до норм та стандартів ЄС для зближення української економіки з світовим економічним простором.

Відповідно до умов євроінтеграційного процесу Україна потребує ефективного та швидкого перетворення соціально – економічних процесів. Одним із елементів даного перетворення є ринок праці, одним із основних елементів якого є заробітна плата. Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить в собі умови – зобов'язання які ставляться перед державою щодо забезпечення продуктивної праці, покращення умов життя людей та зменшення матеріальної незабезпеченості, поступового наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей [1]. Зазначена угода була ратифікована Україною ще у далекому 2014 р. [2].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні спостерігається вкрай негативна тенденція щодо збільшення розриву між мінімальною та навіть офіційною середньою заробітною платою. Це обумовлено, насамперед, виплатою частини заробітної плати у конвертах, а також значним сегментом бізнесу, який перебуває у тіні. В результаті чого заробітна плата перестала виконувати свою соціальну функцію – захищати працівників від бідності та водночас адміністративно змушувати роботодавців платити дещо більше, ніж вони платили б в умовах повністю ринкового формування мінімальної заробітної плати.

Вирішення даної проблеми потребує дослідження та аналізу досвіду європейських країн, для того щоб поєднати найкращі методи та способи виконання соціальних потреб населення та ефективного поповнення бюджету країни, а також належного оподаткування заробітної плати в системі обліку суб'єктів господарювання.

Основною умовою інтеграції є зростання рівня заробітної плати, яка є основним джерелом доходу працівників та безпосередньо позначається на якості життя населення, та позитивно впливає на такі процеси економічного розвитку в країні як:

- зростання купівельної спроможності населення та розширення внутрішнього попиту, що призведе до зростання обсягів виробництва в секторі економіки та інвестиційної активності;
- підвищення якості робочої сили;
- зменшення зовнішньої трудової міграції;
- створення умов для легалізації трудових відносин та скорочення тіньових процесів в економіці тощо.

У сфері оплати праці вже відбулися певні зрушення, у вигляді Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Зокрема у якості цілей розвитку зазначені наступні положення: подолання бідності; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх тощо. Жодного пункту щодо гідної оплати праці, хіба що ...1) подолання бідності та 10) скорочення нерівностей [3]. Проте мінімальна заробітна плата й досі суттєво відрізняється від аналогічного показника країн ЄС (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Розмір мінімальної заробітної плати в європейських країнах в грн. станом на 01.01.2021 р.*

Країна	Розмір заробітної плати	Країна	Розмір заробітної плати
Люксембург	72512	Естонія	19231
Ірландія	56771	Чехія	19066
Нідерланди	55587	Хорватія	18540
Бельгія	53544	Латвія	16465
Німеччина	53149	Румунія	15082
Великобританія	52128	Угорщина	14555
Франція	51206	Сербія	12052
Андорра	36915	Болгарія	10933
Іспанія	36 486	Чорногорія	10 900
Словенія	33 720	Боснія та Герцеговина	10 241
Мальта	25 850	Македонія	9 286
Португалія	25 554	Албанія	7 969
Греція	24961	Україна	6000
Литва	21141	Молдова	4 972
Словаччина	20515	Росія	4 544
Польща	20219	Білорусь	4 149

*Розмір мінімальної заробітної плати до всіх утримань, переведений з європейської валюти на гривні по курсу НБУ на 25 березня 2021 р. (1 євро – 32,93 грн)

Євроінтеграційна політика ставить за мету формування умов щодо забезпечення високого рівня та якості життя населення України, а також створення сприятливих умов для трудової діяльності. Для оптимізації формування соціально-економічної політики необхідно в умовах світової та євроінтеграції досліджувати досвід передових країн з високим рівнем соціального забезпечення, у т.ч. оплати праці, та впроваджувати його у вітчизняні реалії, узгоджуючи при цьому інтереси всіх учасників трудових відносин.

Дані таблиці 1 показують, що розмір мінімальної заробітної плати є нижчим хіба що в таких пострадянських країнах як Молдова, Росія та Білорусь.

На сьогодні в Україні спостерігається низький рівень задоволення соціальних потреб населення, спричинений необґрунтованою диференціацією заробітних плат на всіх рівнях, неефективністю підтримки купівельної спроможності громадян через механізми індексації та оподаткування грошових доходів населення, хронічного зростання заборгованості з їх виплати, що призводить до подальшого масового збідніння та трудової міграції населення. Все це підвищує рівень загрози економічній та соціальній стабільності країни на тлі анексії Криму та окупації частини східних областей України, та потребує подальшої інтеграції нашої держави у європейський простір.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 21.03.2014 р. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 10.11.2021).

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення: 10.11.2021).

3. Про Цілі Стратегію сталого розвитку України до 2030 року : указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

4. Іванова С. Мінімальна зарплата в Європі в 2021 році: де в рейтингу Україна. *SMARTFIN.UA*. Дата розміщення: 25.03.2021. URL: <https://smartfin.ua/blog/minimalna-zarplata-v-evropi-v-2021-rotsi> (дата звернення: 12.11.2021).

Сидоренко А. О. Андрющенко І. Є.
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя

ПРОГНОЗУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ВЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність дослідження. В сучасних умовах ринку підвищення конкурентоспроможності та ефективної діяльності вітчизняних підприємств змушує до пошуку ефективних методів управління господарською діяльністю. Для забезпечення успішної діяльності підприємств в умовах негативних наслідків фінансово-економічної кризи особливу увагу необхідно приділити розробці та реалізації ефективних методів щодо прогнозування реалізації продукції підприємства.

Шляхи подолання існуючих проблем та необхідність вирішення нагальних питань, пов'язаних з ефективним функціонуванням підприємства, викликали посилення уваги до процесів прогнозування реалізації продукції як елемента управління підприємством та зумовили актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць з питань формування систем управління витратами та реалізації продукції показали, що дослідженню методичних засад управління витратами та реалізації продукції присвячено багато робіт зарубіжних і вітчизняних дослідників. Дослідженням теоретичних засад і розробкою методичних підходів до управління витратами та реалізації продукції підприємства займалися як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці як:

П. Й. Атамас, М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, Н. М. Бондаренко, Ф. Ф. Бутинець, В. В. Голомб, Т. О. Дзюба, І. Є. Давидович, В. М. Добровський, О. М. Збиранник, Г. В. Козаченко, Ю. С. Цал-Цалко та ін. [1].

Мета статті полягає у висвітленні найвагоміших причин виникнення помилок в прогнозуванні збуту продукції підприємства, та практичних рекомендацій щодо сучасних шляхів та методів які враховують вплив зовнішнього середовища підприємства в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Важливим розділом поточного плану є план виробництва і реалізації продукції [2]. При плануванні виробничої програми необхідно використовувати наступні матеріали:

- прогноз потреби у продукції підприємства, який складається на підставі досліджень змін ринкових елементів у часі: попиту, пропозиції, цін, кількості конкурентів тощо;
- перспективний план виробництва продукції і послуг;
- результати вивчення поточного попиту на продукцію;
- договори на виробництво та постачання продукції;
- заходи щодо спеціалізації і кооперування виробництва;
- заходи щодо збільшення виробничих потужностей підприємства;
- дані про залишки нереалізованої продукції у попередньому періоді.

Послідовність раціональної розробки виробничої програми представлено на рис. 1.

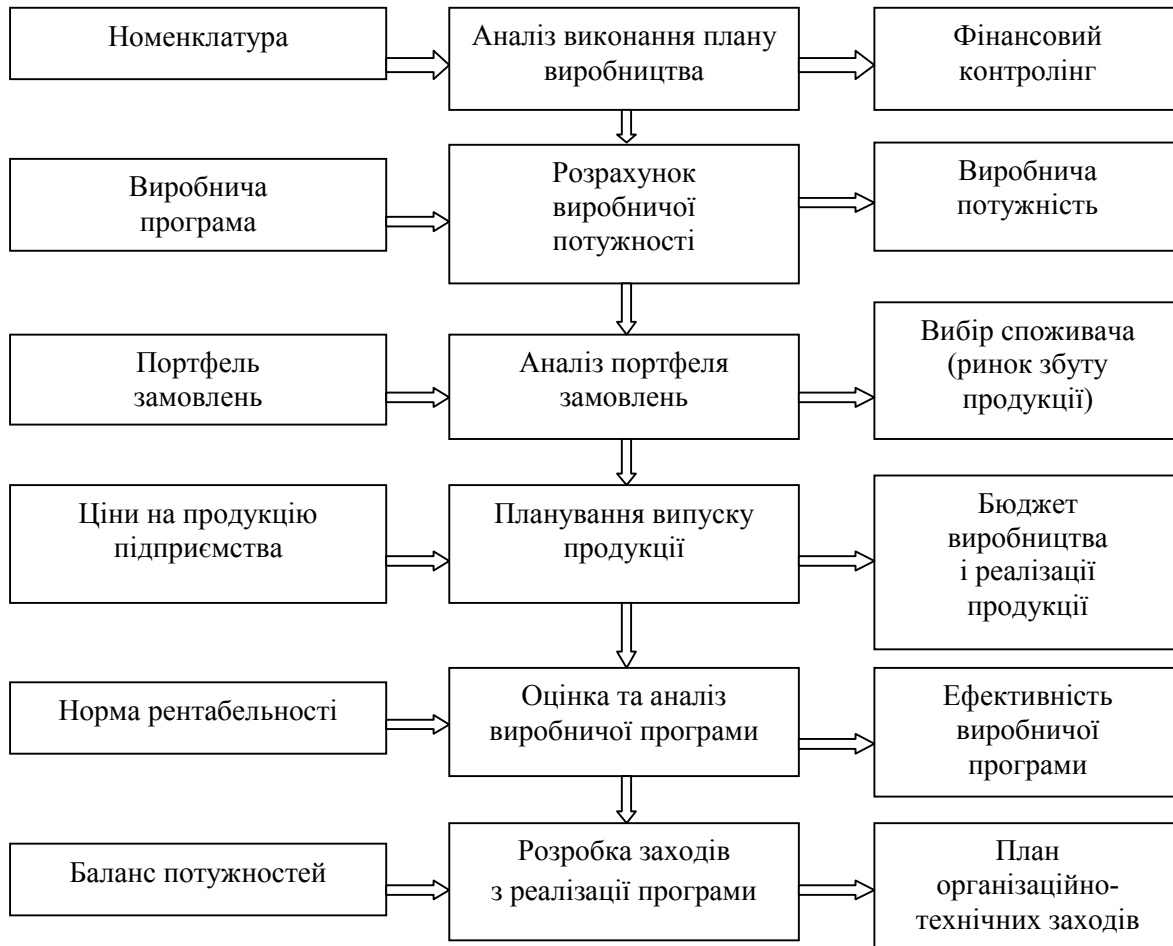


Рис. 1. Схема планування виробництва і реалізації продукції

Виробнича програма визначає необхідний обсяг виробництва продукції в плановому періоді у відповідній номенклатурі, асортименті та якості.

Виробнича програма визначає необхідний обсяг виробництва продукції в плановому періоді у відповідній номенклатурі, асортименті та якості. Вартісне вираження плану виробництва може визначитися показниками товарної, реалізованої і валової продукції. У загальному виді всю процедуру розрахунку від бюджету продажу до валової продукції можна представити у вигляді схеми, при цьому відправною позицією є бюджет продажу, сформований на основі прогнозу збуту.

Виходячи з фактичного запасу готової продукції на початок планового періоду і планової його величини на кінець цього періоду, розраховується виробнича програма. Виробнича програма – це саме та кількість продукції, яку потрібно виробити в плановому році, щоб забезпечити бюджет продажу. А для забезпечення безперервності виробничого процесу розраховуються величини незавершеного виробництва й валової продукції.

Процес вибору оптимального асортименту повинен бути ітеративним і розглядати кілька варіантів із різними обмеженнями.

Існує достатньо методик прогнозування реалізації продукції їх можна поділити на прості та комплексні. Група простих методів поєднує однорідні за змістом та інструментами, що використовуються. Комплексні методи відображають комбінації методів які реалізуються спеціальними прогностичними системами.

Для вивчення коливань замовлень продукції машинобудівних підприємств необхідно мати портфель замовлень на основі тендерів та аналізу ринку споживачів продукції. Для виміру таких коливань обчислюється коефіцієнт зміни реалізації продукції. Маючи інформацію про реалізацію продукції за поточний період (k) та прогнозований період ($k+1$), можна отримати коефіцієнт коливань реалізації продукції, який буде відображати зміну обсягів збуту майбутнього періоду по відношенню до теперішнього.

Таким чином коефіцієнт коливань зміни обсягів збуту можна визначити за формулою:

$$K_{кзо}^k = \frac{Q_{k+1}}{Q_k}, \quad (1)$$

де Q_{k+1} – реалізація за аналогічний прогнозованому періоду минулого року;

Q_k – реалізація за аналогічний теперішньому періоду минулого року.

На прогнозування реалізації продукції великий вплив чинять фактори зовнішнього середовища, зміна яких може відкинути дуже далеко фактичні значення показника від планових (мається на увазі вплив тих факторів, які виникають непередбачено, раптово, і можуть кардинально змінити ситуацію, яка склалася на ринку). Саме тому в дану модель прогнозування реалізації продукції вводиться факторний коефіцієнт (K_ϕ), розрахунок якого включає наступні етапи:

- визначення відділом маркетингу підприємства факторів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на зменшення або збільшення попиту на продукцію;
- проведення певних аналітичних розрахунків, спрямованих на отримання оцінки величини впливу на реалізацію продукції;
- розрахунок факторного коефіцієнту за формулою:

$$K_\phi = k_1 \times k_2 \times \dots \times k_n, \quad (2)$$

де $k_1 \times k_2 \times \dots \times k_n$ – вплив певних факторів;

n – кількість факторів.

Після визначення факторного коефіцієнту необхідно визначити прогнозний обсяг реалізації продукції (P) на наступний період з урахуванням коефіцієнта коливань зміни обсягів збуту, яке здійснюється по формулі:

$$P = P_{коз} \times K_{кзо}^k \times K_\phi. \quad (3)$$

Даний метод може використовуватися за умови високих професійних здібностей маркетолога – аналітика, його досвіду, великих знань нюансів машинобудівної галузі.

Використовуючи дану модель можна проаналізувати фактори, які впливають на обсяг реалізації продукції. Такими факторами можуть бути наступні: вихід з ринку конкурентів-виробників в силу певних причин, підвищення цін на сировину, напівфабрикати, матеріали, енергоресурси, зниження доходу споживачів.

Висновки. Дана методика, як і всі методи прогнозування, містить певну похибку, але в той час вона є дуже простою в застосуванні, не потребує спеціального програмного забезпечення, дозволяє скорегувати обсяги виробництва з урахуванням факторів ринкового середовища.

Література

1. Білопольський М. Г., Андрущенко І. Є., Зборовська О. М., Якименко О. В. Управління витратами машинобудівного підприємства на основі функціонально-процесного підходу : монографія. Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2011. 1688 с.

2. Турило А. М. Управління витратами підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 120 с.

Совінський Т. А., Сачинська Л. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Актуальність дослідження. Розвиток харчової промисловості є важливим аспектом сучасної політики держави. Необхідність досягнення рівня економічно розвинених країн світу змушує переглядати інвестиційні, інноваційні, фінансові орієнтири, які забезпечують функціонування підприємств харчової промисловості в Україні. Зважаючи на вагомe значення харчової промисловості у контексті розвитку економіки, забезпечення продовольчої безпеки, дослідження проблем та перспектив зростання вказаної галузі є актуальним напрямом вітчизняної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективності функціонування підприємств харчової промисловості присвячені праці відомих вітчизняних науковців таких як Т. Божидарник, З. Варналій, З. Герасимчук, Ю. Гудзь, Є. Лавров, Р. Момотюк, В. Савчук, П. Саблук, С. Салига, О. Терещенко, Н. Фарафонова, В. Черевко.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу чинників на розвиток та результативність харчової промисловості на Хмельниччині.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість – це стратегічно важлива галузь промисловості України, підприємства якої формують продовольчу безпеку країни, забезпечують населення необхідними продовольчими товарами, витрати та споживання яких складають понад 60% загальних грошових населення. Це є галузь переробної промисловості, сукупність виробництв харчових продуктів у готовому вигляді або у вигляді напівфабрикатів, а також тютюнових виробів, мила і миючих засобів. У системі агропромислового комплексу харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством як провайдером сировини і з торгівлею. Частина галузей харчової промисловості тяжіє до сировинних районів, інша частина – до районів споживання [5].

Хмельниччина є потужною аграрною областю, підприємства якої виробляють значну кількість різноманітних продуктів харчування. За статистичними даними у 2018 році обсяг реалізації харчової промисловості на Хмельниччині склав 9546392,6 тис. грн, але в 2019 році відбулося зростання на 1496187,8 тис. грн і він становив 11042580,4 тис. грн. В 2020 році обсяг реалізації харчової промисловості на Хмельниччині мав тенденцію до зростання і склав – 11241708,0 тис. грн, що на 199127,6 тис. грн більше порівняно із 2019 р. (див. рис. 1).

Для підтримання та покращення результатів діяльності галузі потрібні постійні інновації та розвиток. Сучасний простір підприємств харчової промисловості потребує більш широкого застосування методологічних та методичних підходів до оцінки функціонування та розробки напрямів її перспективного розвитку. Зважаючи на те, що підприємства харчової промисловості забезпечують продовольчу безпеку країни, і як наслідок соціальну стабільність, економіка галузі має забезпечувати виробництво високоякісних продуктів харчування для населення як основного засобу відтворення життєдіяльності людини [4]. Враховуючи важливе значення харчової промисловості в економічному та соціальному зростанні суспільства, необхідно забезпечити її прискорений розвиток з метою підвищення конкурентоспроможності виробництва [3].

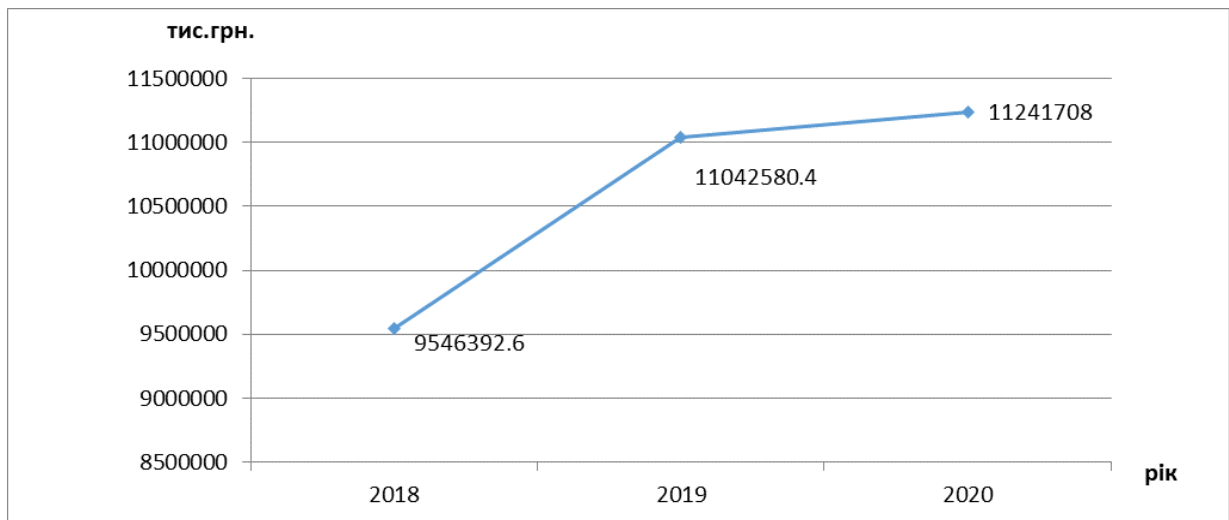


Рис. 1. Динаміка обсягу реалізації харчової промисловості Хмельницької області станом на 2018–2020 рр.

Для того, щоб стратегія розвитку харчової промисловості могла бути ефективно реалізованою, вона має узгоджуватись з реальними обсягами ресурсів, мати адекватний механізм здійснення регулятивних заходів в кожній конкретній ситуації та контролю виконання намічених дій.

Науковці виокремлюють такі чинники впливу зовнішнього середовища на господарську діяльність підприємств: підвищення рівня інфляції, зміна поведінки споживача, досягнення НТП, політичні, правові, соціокультурні та економічні фактори, вступ до СОТ, ресурсне забезпечення, споживання, конкуренція, вибір та поведінка постачальника і конкурентів, спад попиту на продукцію, інновації та інвестиції, методи організації. Завдяки дії таких чинників суб'єкт господарювання може визначити власні переваги, цілі своєї діяльності та свою місію [1]. Тому, на нашу думку, поряд із визначенням загальних та специфічних чинників функціонування досліджуваного виду економічної діяльності, слід виокремити групу комплексних чинників, які дозволяють виявити перспективні напрями розвитку підприємств харчової промисловості. Виходячи з цих позицій, вважаємо за необхідне включити до такої групи наступні чинники – вплив на розвиток харчової промисловості специфіки життєвого циклу організацій, життєвого циклу товарів, виробничо-територіальної локалізації підприємств, інституційних відносин та формування і реалізацію конкурентних переваг.

Чинники мають різний ступінь впливу на підприємства, але специфіка діяльності підприємств харчової промисловості дозволяє стверджувати, що чинники на які безпосередній вплив має держава є найбільш суттєвими для підвищення ефективності та покращення результативності підприємств галузі. В таких обставинах, враховуючи зарубіжний досвід розвитку підприємств харчової промисловості «має стати активна та виважена державна політика щодо розвитку малого підприємництва в харчовій промисловості з урахуванням його галузевих та регіональних особливостей. Розвиток малого і середнього підприємництва є особливо актуальним в умовах відсутності у держави інвестиційних ресурсів» [2]. Нажаль, сьогодні ми спостерігаємо у світі пандемію, яка здатна зміни все в одну мить і говорити про щось глобальне зараз важко, але на нашу думку, для підвищення ефективності розвитку харчової промисловості можна виділити кілька груп резервів підвищення: ефективності використання сировинних і матеріальних ресурсів, включаючи паливно-енергетичні ресурси; ефективності використання капітальних вкладень; ефективності використання трудових ресурсів; якості харчових продуктів.

Висновки. Отже, підсумовуючи сказане та аналізуючи сьогоднішній день, можна стверджувати, що розвиток харчової промисловості доволі важкий та багатогранний процес, особливо звертаючи увагу на те, що станом на сьогодні впродовж останнього року закрилося або на стані банкрутства дуже багато малих та середніх підприємств через епідеміологічну кризу. Це свідчить про відсутність необхідних інвестиційних вкладень, заходів державної підтримки, створюють несприятливих клімат для розвитку галузі. Глибока економічна, політична та епідеміологічна кризи загострюють існуючі проблем, що дестабілізують роботу підприємств та галузей харчової промисловості, змушують шукати нові можливості функціонування ринку збуту продукції.

Література

1. Бутко М. П., Бердар М. М., Підходи до визначення чинників формування ефективної виробничо-просторової організації підприємств харчової промисловості. *Економіка та держава* 2018. № 6. С. 28–32. URL: <http://aphd.ua/prykłady-oformlennia-bibliografichnoho-opysu-vidpovidno-dostu-83022015/>
2. Гринчуцький В. І., Блащак Б. Я., Харчова промисловість України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку. *Науково-виробничий журнал*. Серія: Інноваційна економіка. 2018. № 9–10 (77). С. 51–62. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/334/396>
3. Терещенко Ю. В. COVID-19: Вплив на харчову промисловість та агробізнес. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/04/vplyv-na-kharchovu-promyslovist.html>
4. Любович А. А., Тарасова К. І. Аналіз харчової промисловості України. *Статистика-інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць*. Вип. 4. Ч. І. Одеса : ОНЕУ. 2018. С. 128–135.
5. Семенчук І. М., Мала К. Ю. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. *Агросвіт*. 2019. № 4. С. 56–61.
6. Швець Ю. О., Бутенко А. А. Аналіз сучасного стану харчової промисловості України на внутрішньому та зовнішньому ринках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 30. С. 71–74.

Федоров Д. В., Семенова Т. В.
Національна Металургійна Академія України,
м. Дніпро

**СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ТА ВАРТІСНІ ПОКАЗНИКИ
УПРАВЛІННЯ ЧИСЕЛЬНІСТЮ ПЕРСОНАЛУ**

Актуальність дослідження. Одним з найважливіших завдань управління персоналом є забезпечення підприємства кадрами у необхідній чисельності відповідного професійно-кваліфікаційного складу. Реалізація цього завдання потребує планування потреби в персоналі в цілому та за окремими категоріями працівників, формування операційних стратегій й тактики, процедур прийому, розстановки та ротатції персоналу, прогнозування витоку персоналу за причинами звільнень тощо. В більшості випадків вартісна оцінка показників, пов'язаних з реалізацією цього завдання обмежується плануванням фонду оплати праці. Проте формування стратегічного бачення управління чисельністю потребує оцінки додаткових показників витрат та вигод, які є наслідком тих чи інших управлінських рішень в межах обраних стратегічних альтернатив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми досліджень щодо управління персоналом висвітлили у своїх наукових працях вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Балабанова Л. В., Бердникова Л. Ф., Вагонова О. Г., Гірман А. П., Єлисеєва Н. А., Коцалап С. О., Крамаренко А. В., Никифоренко В. Г., Письменна О. О., П'ятницька Г. Т., Чаплигіна Ю. С., Шаравський Д. В. та ін.

Дослідники проблематики управління персоналом зазначають, що оцінка результативності управління персоналом, ступінь вирішення HR- завдань, рівень забезпеченості необхідної якості та чисельності працівників має оцінюватись системою показників від продуктивності праці до ступеня мотивованості та лояльності працівників [1–3]. Відомі методики комплексної та інтегральної оцінки ефективності управління персоналом на підприємствах [4–5]. Проте існуючі підходи дозволяють оцінити поточний стан HR-діяльності та сформулювати коригуючі рішення з метою підвищення ефективності.

Мета статті. Оцінка поточного стану та обґрунтування стратегічних рішень щодо управління персоналом є метою статті. Розв'язання такого завдання перспективного планування і управління HR-діяльністю потребує опрацювання показників-критеріїв прийняття рішень щодо вибору стратегічних кадрових альтернатив на функціональному та операційному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Управління чисельністю та забезпечення підприємства кадрами може базуватись на різних стратегіях, найбільш поширена з яких полягає у закритті вакансій та поповненні персоналу відповідно до вибуття існуючих працівників або при виникненні потреби в додатковому персоналі за умов розширення діяльності. Альтернативним варіантом вирішення

завдання достатності персоналу та його відповідній є формування надлишку (профіциту) персоналу для миттєвого закриття потреб при вибутті працівників з різних причин. В більшості випадків рішення про дотримання тієї чи іншої стратегії базується лише на суб'єктивних оцінках доцільності того чи іншого сценарію. Отже, доречно виділити такі стратегічні альтернативи операційної стратегії щодо управління чисельністю персоналу за способом формування кадрового резерву:

1) реактивна стратегія управління чисельністю, що передбачає оперативне закриття вакансій при їх виникненні;

2) проактивна стратегія – формування кадрового резерву, надлишкової чисельності (профіциту персоналу), що в свою чергу може бути здійснено:

– із зовнішніх джерел (ринку праці) – прийом персоналу понад мінімальну граничну планову чисельність;

– із внутрішніх джерел – формування кадрового резерву для оперативного заповнення вакансій при звільненні або переміщенні працівника на іншу посаду;

3) стратегія універсалізації, що передбачає навчання працівників, формування базових компетентностей, знань та навичок у суміжних професіях, сферах діяльності для оперативного закриття вакансій в разі їх виникнення.

При використанні реактивної стратегії виникає ризик простою робочого місця в разі несвоєчасного заміщення вакансії, практичний підхід до управління чисельністю потребує додаткових витрат на утримання персоналу, який є недовантаженим, стратегія універсалізації передбачає витрачання коштів на навчання персоналу, що пов'язано з витратами на розробку програм професійного навчання, відрив працівників від виконання основних функцій на період такого навчання (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки стратегічних альтернатив

Стратегічна альтернатива	Переваги (вигоди)	Недоліки (втрати)
Реактивна стратегія	Відсутність витрат на оплату праці надлишкового персоналу	Виникнення дефіциту персоналу, простої робочого місця при несвоєчасному закритті вакансії, втрата доходів та прибутків
Проактивна стратегія	Своєчасне закриття вакансій, відсутність простоїв	Профіцит персоналу, додаткові витрати на оплату праці надлишкового персоналу
Стратегія універсалізації	Своєчасне закриття вакансій, відсутність простоїв	Додаткові витрати на навчання, втрата часу на виконання основних функцій під час навчання, обмеженість використання – тільки для управлінських видів діяльності

Рішення про вибір тієї чи іншої стратегічної альтернативи має базуватись на результатах ретельного аналізу вигід і втрат, порівнянні вартісних показників формування резерву або настання дефіциту персоналу. Вартість профіциту персоналу визначається, виходячи з контингенту надлишкової чисельності, середнього рівня оплати праці та тривалості перебування працівників у кадровому резерві.

Вартість дефіциту персоналу – це вартість втраченого доходу (за вирахуванням заробітної плати) від простою робочого місця.

Визначивши вартісні показники управління чисельністю, що характеризують втрати та вигоди тієї чи іншої стратегічної альтернативи, підприємство або організація має можливість обґрунтовано визначити операційну стратегію управління чисельністю на основі критерію максимізації результату (табл. 2).

Таблиця 2

Критерії вибору стратегічної альтернативи

Стратегічна альтернатива	Вимірник вигід	Вимірник втрат	Критерій вибору стратегічної альтернативи
Реактивна стратегія	B_n (вартість профіциту персоналу)	B_δ (вартість дефіциту персоналу)	$B_n - B_\delta > 0$
Проактивна стратегія	B_δ (вартість дефіциту персоналу)	B_n (вартість профіциту персоналу)	$B_\delta - B_n > 0$
Стратегія універсалізації	B_δ (вартість дефіциту персоналу)	$B_{навч}$ (вартість навчання)	$B_\delta - B_{навч} > 0$

Вимірник вигід і втрат може змінюватись відповідно до сутності стратегічної альтернативи. Так, при дотриманні реактивного типу стратегії управління чисельністю витрати полягатимуть у втраті доходів від простою робочого місця, тобто фактично це вартість дефіциту. В той же час підприємство не буде нести витрати на утримання надлишкової чисельності працівників, тобто вимірник вигід – вартість профіциту персоналу. Для проактивної стратегії в якості вимірника вигід запропоновано використовувати вартість дефіциту персоналу, який не виникає при дотриманні такого типу стратегії, а вартість профіциту відповідно характеризуватиме втрати підприємства.

Висновки. Визначення вартості дефіциту та профіциту персоналу, витрат на навчання то розвиток в умовах конкретного підприємства дозволяє обґрунтовано визначити, який спосіб формування контингенту працівників в довгостроковій перспективі є економічно доцільним. Такий підхід вибору стратегічної альтернативи із запропонованих (реактивної, проактивної та стратегії універсалізації) спрямований на максимальну синергію діяльності з управління персоналом та господарської діяльності в цілому в напрямку забезпечення ефективності підприємства та зростання його добробуту.

Література

1. Чаплигіна Ю. С. Етимологічний аналіз категорії «кадрова безпека». *Управління розвитком*. 2011. № 4 (101). С. 102–111.
2. Коцалап С. О., Уласевич В. Ю. Аналіз проблем плинності кадрів на підприємствах різних сфер діяльності. *Енергосбережение. Энергетика. Энергоаудит*. 2013. № 8. С. 67–71.
3. Бердникова Л. Ф., Ситдикова Г. М. Современные подходы к оценке системы текучести кадров. *Молодой ученый*. 2016. № 9.2. (113.2). С. 8–10.
4. Довбня С. Б., Письменна О. О. Теоретичне обґрунтування та формування стратегічної цілі управління персоналом. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. №4 (52). С. 161–169.
5. Письменная О. О., Кербікова А. С., Гриценко О.В. Вартісні показники управління чисельністю персоналу. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6 (11). С. 260–263.

Фесик Я. А., Шитікова Л. В.
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – ВИРІШАЛЬНИЙ ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. З кожним днем питання євроінтеграції стає все більш актуальною темою для обговорення так, як вступ України до Євросоюзу підтримує переважна більшість українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми впровадження інновацій в умовах євроінтеграції досліджуються в багатьох наукових статтях. Серед публікацій, присвячених проблемам глобалізації та європейської інтеграції, координації макроекономічної політики і співробітництва в інноваційно-технологічній сфері – праці таких відомих західних економістів як Б. Баласса, Р. Вернон, Дж. Гелбрейт, Дж. Даннінг, П. Друкер, Р. Лукас, А. Лундвалл, Р. Нельсон, М. Фрімен, Й. Шумпетер [1].

Мета статті. Дослідження інноваційного розвитку України в сучасних умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності в Україні є основою формування європейської економічної інтеграції.

З наукових праць вітчизняних дослідників, можна зробити висновок, що вирішальним фактором інноваційного розвитку України в сучасних умовах євроінтеграції є її інтелектуальний потенціал. Розвинені держави намагаються створити такі умови, що сприяють притоку до них інтелектуальних ресурсів і запобігають «витоку умів» [1]. В Україні ж спостерігається тенденція до зниження чисельності працівників, які задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок, динаміку та темпи змін щодо зайнятості працівників даної галузі за п'ять років наведено в таблиці 1 [2].

Таблиця 1

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок

Найменування	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок – усього, осіб	122504	97912	94274	88128	79262
Абсолютне відхилення, млн грн	×	-24592	-3638	-6146	-8866
Відносне відхилення, %	×	79,9	96,3	93,5	89,9

Таким чином, з даних Держстату видно, що у період з 2015 року до 2019 року спостерігається тенденція до зниження кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, так у 2016 році кількість знизилась на 24592 особи, а відносне відхилення становило 79,9 %, у 2017 році кількість працюючих знизилась на 3638 осіб, а відносне відхилення становило 96,3 %, у 2018 році та у 2019 році кількість працівників знизилась на 6146 осіб та на 8866 осіб, відповідно. Відносне відхилення становило 93,5 % та 89,9 % відповідно.

Отже, один з найголовніших чинників, що гальмують інноваційний розвиток національної економіки, є вплив кадрів з наукової сфери, також до проблем, які потрібно подолати на шляху реалізації інноваційних продуктів в умовах євроінтеграції можна віднести: відсутність науково-методологічної бази, яка формує наукову та технологічну галузь; високий економічний ризик; державне управління інноваційної діяльності здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики; нестача інформації про ринки збуту інноваційного продукту; нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності; відсутність попиту на українську інноваційну продукцію з боку вітчизняних та іноземних інвесторів; недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок. Тому доцільно подивитись на статистичні дані фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України, які наведені у таблиці 2 [3].

Таблиця 2

Фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Найменування	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Витрати на інновації, млн грн	13813,7	23229,5	9117,5	12180,1	14220,9
Абсолютне відхилення, млн грн	×	9415,8	-14112	3062,6	2040,8
Відносне відхилення, %	×	168,2	39,2	133,6	116,8

Таким чином, за даними Держстатистики видно, що найбільший показник фінансування був у 2016 році, а найменший у 2017 році, після 2017 року йде тенденція до збільшення цього показника. У 2016 році порівняно з 2015 роком, витрати на інновації зросли на 9415,8 млн. грн., а відносне відхилення становить 168,2 %, у 2017 році по відношенню до 2016 фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств зменшилось на 14112 млн грн, у 2018 році витрати зросли на 3062,6 млн. грн., а у відсотковому вираженні на 33,6 %, у 2019 році витрати на інноваційну діяльність збільшились на 2040,8 млн грн і зросли на 16,8 %.

Використовуючи 4 джерело можна сказати, що для подолання проблем на шляху розробки та впровадження інноваційної діяльності доцільним буде запровадити такі принципи:

- забезпечити фінансування основних досліджень і сконцентрувати ресурси на фундаментальних напрямках;
- необхідним буде розвивати вже наявні технологічні парки і створювати нові задля залучення вітчизняних та іноземних інвестицій;
- звернути увагу та внести зміни у податкову систему країни і забезпечити лояльні ставки для новаторів;
- надати більше інформації про ринки збуту та запровадити мотиваційні програми для винахідників [4].

Висновки. Отже, незважаючи на прагнення України вступити в Європейський Союз, необхідно сконцентруватися на подоланні проблеми, яка пов'язана з інноваційною діяльністю так, як основою в умовах євроінтеграції є саме інтелектуальний потенціал держави. Створення і запровадження системи надання пільг промисловим підприємствам, надання промисловим підприємствам, які реалізують інноваційну політику, кредитів зі знижкою кредитної ставки, забезпечення відповідності правилам та регуляторним механізмам, які діють в ЄС здатні забезпечити перспективи прискореного інноваційного розвитку. При дотриманні таких вимог українські промислові підприємства зможуть підвищити рівень прибутковості, зможуть стати сприятливим середовищем для співпраці з іноземними та вітчизняними інвесторами і вивести українську економіку на конкурентоздатний рівень.

Література

1. Шевченко О. О. Вплив Євроінтеграційного курсу України на стан і перспективи інноваційного розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. № 5. 2009. С. 110–119.
2. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок // Державна служба статистики. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств // Державна служба статистики. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Притикіна О. Л. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС. *Фінанси України*. № 5. 2008. С. 36–43.

Шаєв С. В., Остапенко Л. О., Нестеренко В. Ю.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Будівельна галузь є однією з ключових галузей економіки будь-якої розвиненої європейської країни. В сучасних умовах поширення євроінтеграційних процесів в Україні надзвичайно важливими стають проблеми забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних будівельних підприємств на відкритому світовому ринку. Однак сучасні підходи до ціноутворення на продукцію будівельних підприємств України не сприяють цьому і потребують впровадження сучасних інноваційних підходів до реформування цієї системи відповідно до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам реформування будівельної галузі України відповідно до вимог сучасних євроінтеграційних процесів приділяє увагу у своїх працях певна кількість науковців [1, 2]. Однак подальшого розгляду потребує саме проблема розроблення інноваційних підходів до реформування системи ціноутворення в галузі.

Мета статті. Метою статті є визначення особливостей сучасної системи ціноутворення у будівельній галузі України та формування переліку переваг та недоліків її існування на шляху поширення євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Будівництво є достатньо специфічною галуззю економіки України та будь-якої іншої держави. Ця специфічність знаходить проявлення в багатьох аспектах:

– значна тривалість виробничого циклу – це пояснюється тим, що технологічний цикл будівництва будь-якого об'єкта містить в собі велику кількість робіт, тривалість яких технологічно є значною і не підлягає скороченню без втрати якості, обсяги цих робіт, зазвичай, також є значними;

– велика матеріалоємність продукції – аспект проявляється в тому, що в структурі собівартості практично кожного виду будівельної продукції питома вага витрат на матеріали складає 70 % та більше;

– значні обсяги капіталовкладень не лише в основні, але й в оборотні фонди – для початку виробництва продукції в будівельній галузі необхідні значно більші, ніж в більшості інших, обсяги капіталовкладень, що обумовлюється великою кількістю необхідної будівельної техніки та її високою вартістю, а також підприємству необхідно сформувати такий фонд оборотних коштів, що дозволив би

купувати та транспортувати до місця будівництва значні за вартістю та кількістю обсяги будівельних матеріалів. Графічно інформація про особливості функціонування будівельного підприємства наведена на рис. 1.

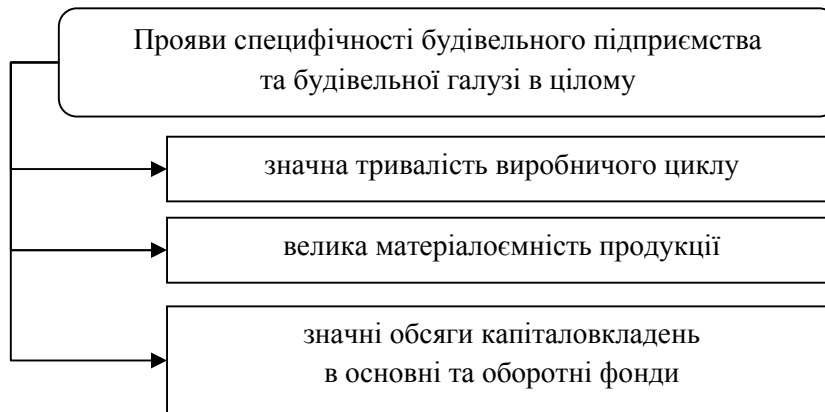


Рис. 1. Специфіка підприємств будівельної галузі

Однак в складі підприємств будівельної галузі можна також окремим блоком виділити підприємства, що займаються дорожнім будівництвом, що накладає на них додаткові аспекти специфічності.

Дорожньо-будівельні підприємства спеціалізуються, насамперед, на будівництві доріг, їх обслуговуванні, поточному та капітальному ремонті, однак більшість з них виконує ще й додаткові види робіт, а саме виготовляє будівельні напівфабрикати для інших споживачів, такі як асфальто- та цементобетон тощо, а також надає в оренду дорожньо-будівельну техніку.

Слід також відзначити, що значна частина потужних дорожньо-будівельних підприємств знаходиться в державній та комунальній власності та виконує роботи на державне або комунальне замовлення. Виокремлені ж з них структури недержавної організаційно-правової форми виконують, головним чином, менш значні за обсягами роботи для приватних замовників, однак на них також розповсюджуються усі вимоги, що стосуються державних дорожньо-будівельних підприємств.

Значний вплив держави на діяльність групи досліджуваних підприємств й обумовлює головні переваги та недоліки їх функціонування на сучасному етапі, зокрема й в системі ціноутворення на них. Розглянемо їх більш докладно.

До переваг існуючої системи слід віднести наступне:

- контроль над вартістю будівельної продукції;
- контроль над вартістю матеріалів, що закладається в розрахунки під час складання інвесторської кошторисної документації;
- контроль над кількістю використаних матеріалів;
- контроль над рівнем нарахованої заробітної плати та нарахувань на соціальне страхування працівників;
- контроль тих складових собівартості, що неможливо визначити прямим методом, шляхом прив'язування до відпрацьованих людино-годин, тощо.

Однак існуюча система ціноутворення має й велику кількість недоліків:

- відсутність стимулів до скорочення витрат та оптимізації виробничого процесу;
- недостатній рівень прибутку для оновлення виробничих фондів;
- «тінізація» розрахунків з постачальниками, насамперед за матеріали;
- низький рівень заробітних плат, що є непривабливим для висококваліфікованих спеціалістів;
- відсутність стимулів до впровадження нових технологій та енергозбереження;
- «тінізація» будівельної галузі в цілому.

Висновки. Отже, існуюча система ціноутворення на продукцію будівельної галузі України, не зважаючи на певні переваги, на сьогодні створює додаткові складності для інноваційного розвитку будівельних підприємств та не сприяє підвищенню рівня їх конкурентоспроможності в умовах відкритого світового ринку.

Література

1. Святенко Т. С. Алгоритм вдосконалення системи ціноутворення в будівництві. Активізація перспективного розвитку економіки України та її регіонів : зб. матеріалів I Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 квітня 2021 р.). Ужгород : Вид-во «Говерла», 2021. С. 25–26.
2. Шаєв С. В. Шляхи вдосконалення системи ціноутворення в будівельній галузі України. Активізація перспективного розвитку економіки України та її регіонів : зб. матеріалів I Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 квітня 2021 р.). Ужгород : Вид-во «Говерла», 2021. С. 29–30.

Шаєв С. В., Святенко Т. С., Нестеренко В. Ю.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків

**АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОСТІ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ
В БУДІВНИЦТВІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Актуальність дослідження. Розвиток будівельної галузі є надзвичайно важливим індикатором загального економічного стану економіки держави. Сучасні євроінтеграційні процеси, з одного боку, надають можливість вітчизняним підприємствам для виходу на міжнародні ринки, однак, з іншого боку, створюють умови для стрімкого доступу іноземних компаній на рівень будівельної продукції України. На цьому шляху надзвичайно важливою стає проблема фінансового забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних будівельних підприємств, що є головною умовою для їх виграву у жорсткій конкурентній боротьбі. Однак на шляху цього процесу постає проблема надмірного державного втручання у систему ціноутворення на підприємствах будівельної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження існуючої системи ціноутворення в будівництві та розробці підходів до її реформування приділили увагу у своїй роботі певні автори [1, 2]. Однак подальшого розгляду вимагає дослідження напрямів державного втручання у систему ціноутворення у будівництві з метою обґрунтування необхідності її реформування через створення нею обмежень для доступу до утворення джерел фінансування інновацій на будівельних підприємствах України.

Мета статті. Метою статті є дослідження напрямів державного втручання у систему ціноутворення на будівельних підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Будівельна галузь України характеризується високим рівнем державного контролю та втручання у економічні процеси підприємств. Зокрема, однією з найбільш контрольованих систем на будівельних підприємствах є система ціноутворення. Державне втручання розповсюджується на всі складові собівартості продукції і навіть на систему нарахування прибутку.

Систематизована за змістом втручання схема реалізації регламентування системи ціноутворення відображена на рис. 1. Розглянемо головні риси системи ціноутворення на підприємствах будівельної галузі більш докладно:

- регламентація вартості будівельних матеріалів шляхом встановлення граничних регіональних цін;
- повна регламентація обсягів та переліку використовуваних підприємством матеріалів в натуральному вимірі шляхом встановлення норм використання на певний обсяг робіт (складання дорожньо-будівельних норм, в яких чітко визначені ресурси для кожного виду будівельних робіт);
- регламентація кількості необхідного для виконання робіт робочого часу робочих-будівельників та персоналу, що обслуговує будівельні машини та механізми;
- регламентація рівня заробітної плати, що зазвичай нараховується за тарифною системою, тобто для кожного виду робіт чітко визначено розряд робіт та відповідну годинну тарифну ставку;
- регламентація переліку використовуваних будівельних машин, необхідної кількості їх робочого часу на певний обсяг робіт;
- регламентація вартості одного часу роботи будівельних машин та механізмів шляхом видання спеціальних відомостей вартості їх експлуатації, однак в цій складовій підприємства також можуть складати свої калькуляції, особливо у випадках, коли вони надають свої машини в оренду;
- чітка регламентація переліку загальновиробничих статей витрат та встановлення нормативів по кожній з них (всі правила визначення та нормативи визначаються відповідними відомчими будівельними нормами);

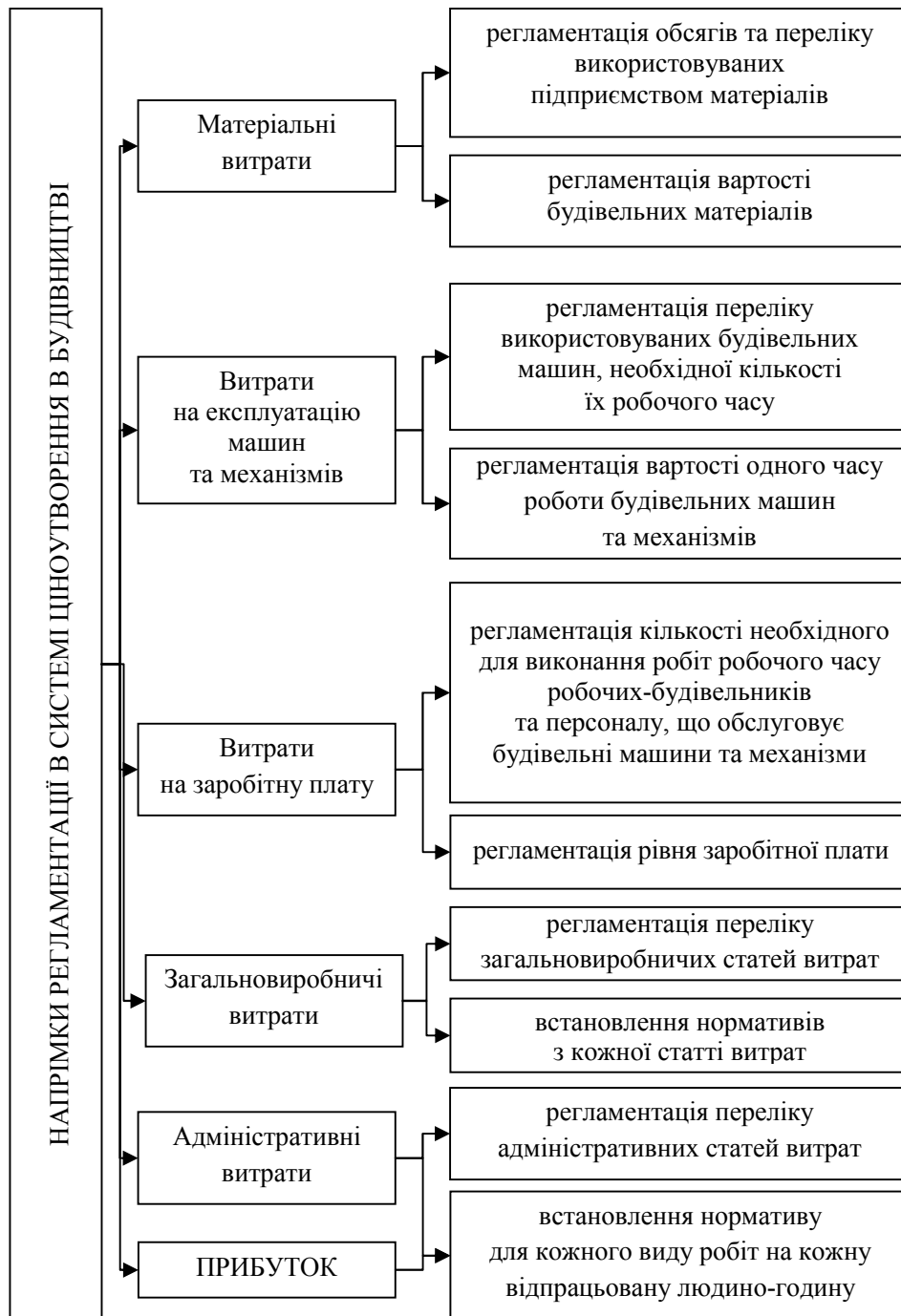


Рис. 1. Напрями регламентації ціноутворення в будівництві

- чітка регламентація всього переліку адміністративних витрат шляхом встановлення нормативів нарахування на кожен відпрацьовану людино-годину під час виконання будівельних робіт;
- регламентація прибутку, що може бути нарахований, шляхом встановлення нормативу для кожного виду робіт на кожен відпрацьовану людино-годину, тощо.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що система ціноутворення на будівельних підприємствах України є занадто регламентованою, що призводить до відсутності економічної свободи у підприємств та не створює передумов для їх розвитку та технологічного вдосконалення, що, в свою чергу, стає додатковим ускладнення для інноваційного розвитку будівельних підприємств України в умовах надзвичайно високого рівня конкурентної боротьби на відкритому ринку, який є наслідком стрімкого поширення євроінтеграційних процесів.

Література

1. Святенко Т. С. Алгоритм вдосконалення системи ціноутворення в будівництві. Активізація перспективного розвитку економіки України та її регіонів: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 квітня 2021 р.). Ужгород : Вид-во «Говерла», 2021. С. 25–26.

2. Шаєв С.В. Шляхи вдосконалення системи ціноутворення в будівельній галузі України. Активізація перспективного розвитку економіки України та її регіонів : зб. матеріалів I Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 квітня 2021 р.). Ужгород : Вид-во «Говерла», 2021. С. 29–30.

Шкабара Н. В., Капінос Г. І.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

**ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Актуальність дослідження. На сьогодні ми спостерігаємо стрімкий розвиток цифрової економіки. І бачимо, що переважна більшість підприємств є активними учасниками господарських відносин. Як показує практика для успішного економічного розвитку будь-якого бізнесу необхідна розробка актуальної стратегії, що опирається на основи цифрової економіки.

Цифрові технології в сучасних умовах – це як джерело енергії, відколи вони вступили в силу стало значно простіше дістатися до потрібної інформації, отримати нові навички, а що саме головне, то це велика економія власного часу, тому вони необхідні для зростання ефективності українського ринку промисловості, а певною мірою вони стають основою продуктових та виробничих стратегій. Завдяки їх перетворюючій силі, вони дозволяють змінити традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюжки та обумовлюють появу нових продуктів та інновацій.

Разом з невинним розвитком технологій виникають нові цифрові ризики у процесі здійснення господарської діяльності суб'єктами економічних відносин, що мають прямий вплив на стримування інтенсивного зростання економіки держави. На сьогодні основними проблемами, які стримують процеси трансформації економіки України є: відставання законодавчої бази у сфері цифрової безпеки від темпів розвитку цифрових технологій, відсутність регулятивного впливу з боку держави на середовище конкуренції, неготовність підприємств до внесення змін у бізнес-процеси тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність стратегічного управління в умовах цифрової трансформації економіки можна підтвердити словами засновника і голови Всесвітнього економічного форуму Клауса Шваба, який стверджує, що: «Мова йде про хвилю відкриттів, обумовлених розвитком можливостей встановлення зв'язку: роботи, дрони, розумні міста, штучний інтелект, дослідження головного мозку» [1]. Ці слова описують реалії сьогодення. Також дослідження проблем стратегічного управління в умовах цифрової трансформації економіки аналізується та досліджується роками зарубіжними та вітчизняними науковцями, серед них можна виділити: Н. Андрусак, Л. Болдиреву, І. Брітченко, А. Гулей, Т. Гірченко, О. Голобородько, О. Криворучко, М. Однорог тощо.

Метою статті є визначення основних ознак та властивостей цифрової трансформації економіки, аналіз її основних цілей та формування ключових напрямків стратегічних перетворень в умовах цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи наукову літературу або періодичні видання ми бачимо, що поняття цифрова трансформація сприймається по-різному, через що і немає загальноприйнятого визначення цифрової трансформації, адже кожен трактує його по своєму (див. табл. 1).

Дослідження терміна «цифрова трансформація», дає можливість зробити висновок, що головна мета полягає у наданні додаткового прискорення розвитку економіці; використанні та створенні нових можливостей для бізнесу та громадян; впровадженні високотехнологічних ініціатив, проектів, виробництв.

Цифрова трансформація підприємств, як складова цифрової трансформації економіки України, передбачає впровадження сучасних технологій в їх бізнес-процеси. Цей підхід передбачає не лише встановлення сучасного устаткування або програмного забезпечення, але і фундаментальні

зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікаціях. В результаті підвищуються продуктивність кожного співробітника і рівень задоволеності клієнтів, а компанія отримує репутацію прогресивної та сучасної.

Таблиця 1

Трактування поняття «цифрова трансформація» в різних джерелах

Автор	Трактування поняття
Ю. О. Нікітін [2]	Цифрова трансформація – це процес переходу до нових способів діяльності підприємства шляхом впровадження цифрових технологій та цифрових сервісів, що базується на стратегічному партнерстві всіх зацікавлених сторін та одночасної розробки програмного забезпечення, цифрової трансформації та оцінки рівня цифрової трансформації підприємства
Mary K. Pratt, Jason Sparapani TechTarget [3]	Цифрова трансформація – це впровадження сучасних цифрових технологій в продукти, процеси і стратегії
Експерти компанії Salesforce [4]	Цифрова трансформація – це процес використання цифрових технологій для створення нових або зміни існуючих бізнес-процесів, культури і досвіду клієнтів відповідно до нових вимог бізнесу і ринку. Це переосмислення бізнесу в цифрову епоху – цифрова трансформація
The Enterprisers project [5]	Цифрова трансформація – це інтеграція цифрових технологій в усі сфери бізнесу, які докорінно змінюють те, як працює підприємство і приносить користь клієнтам. Це також культурні зміни, які вимагають постійно оскаржувати статус-кво, експериментувати і влаштовувати невдачі
I-SCOOP [6]	Цифрова трансформація – це глибока трансформація ділової та організаційної діяльності, процесів, компетенцій та моделей для повного використання змін та можливостей поєднання цифрових технологій та їх прискорення впливу на все суспільство стратегічним порядком із урахуванням теперішніх і майбутніх змін
Михайло Федоров Віце-прем'єр-міністр – Міністр цифрової трансформації України [7]	Цифрова трансформація – це не тільки перенесення державних послуг в онлайн, а й цифровізація усіх державних процесів. Її ідея полягає в тому, щоб максимальна кількість сфер життя українців були оцифровані для зручної комунікації громадян з державою, громадян між собою та бізнесом

Стратегічні цілі цифрової трансформації підприємств:

– використання нових ринкових можливостей . При появі нових бізнес-можливостей підприємство з високим рівнем розвитку цифрових технологій може скористатися ними швидше ніж конкуренти;

– покращення якості обслуговування замовлень. Цифровізація покращує всі аспекти обслуговування замовників і сприяє її персоналізації. Це ключ до формування, збереження та розвитку зв'язків із замовником, необхідний для довгострокового успіху в агресивному, висококонкурентному середовищі;

– оптимізація бізнес-процесів. Цифровізація дозволяє прискорити процеси за рахунок виключення затримок, пов'язаних з людським фактором;

– розширення ринку збуту продукції. Цифрові технології дозволяють підприємствам контролювати і використовувати всі форми цифрових каналів, завдяки чому вони можуть розширити свою цільову аудиторію та збільшити ринок збуту.

На рис. 1 представлені цифрові технології, які найбільше застосовують вітчизняні підприємства в своїй діяльності.

Аналізуючи представлені на рис. 1 дані, можна переконатися, що хмарні технології з елементами штучного інтелекту в порівнянні з іншими цифровими технологіями, займають провідне місце на підприємствах України. Друге місце розділяють розумні датчики та система постійних поліпшень кайзен. З не великим відривом посідає третє місце система допомоги в прийнятті рішень. Роботи також бачимо набирають обертів у своєму використанні, вже активніше починають практикувати 3D-друк і найменше поки що застосовують блокчейн.

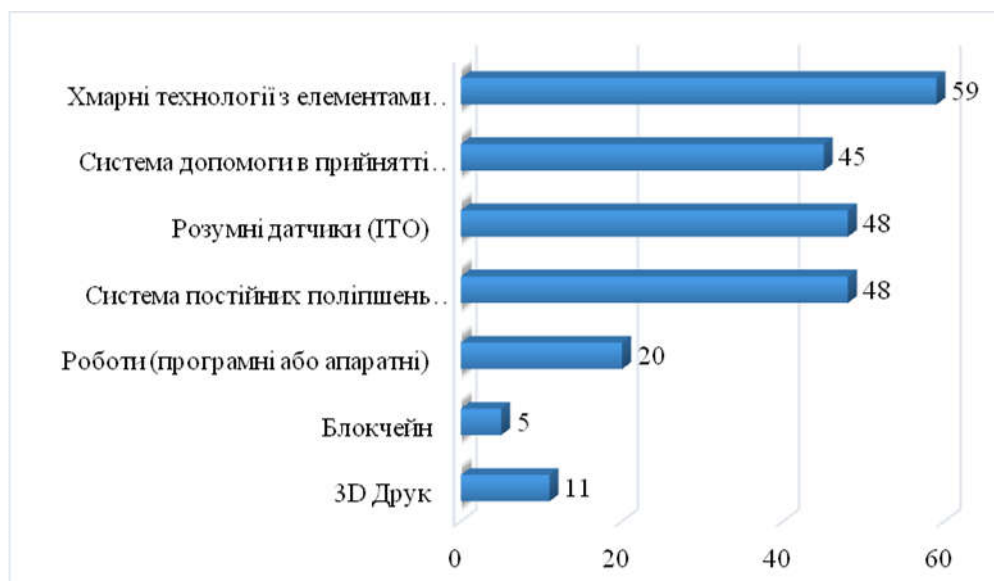


Рис. 1. Цифрові технології, які найбільше застосовують підприємства України

Розвиток цифрової економіки в Україні дасть можливість: створити умови для 8–10-кратного збільшення економіки протягом подальших 10 років; набагато збільшити продуктивність праці (за оцінками UIF, для досягнення ВВП \$1 трлн. продуктивність має зрости у 8,5 рази – до \$71 тис. на одного зайнятого. Це відповідає нинішньому рівню продуктивності у високотехнологічних секторах таких країн, як Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Швеція); здійснити технологічний стрибок української економіки; істотно підвищити конкурентоздатність української економіки на глобальних ринках; створити нові бізнес-моделі, нові сегменти та сектори, можливості швидко, зручно, дешево розвивати, масштабувати та капіталізувати будь-який бізнес [8].

Висновки. Життя у цифровій економіці надає громадянам нові можливості для ведення бізнесу та власної реалізації, навчання, творення, відпочинку. При складанні стратегічного плану дій розвитку підприємства на основі цифрової трансформації кожному підприємству необхідно вирішити декілька фундаментальних технологічних завдань, а саме: прискорення і спрощення ділових процесів за рахунок програмування в системі обчислювальної інфраструктури, засобів автоматизації та віртуалізації; забезпечення прозорості та передбачуваності процесів, що відбуваються в інфраструктурі; підвищення якості продукції, продуктивності праці та коефіцієнта завантаження обладнання з одночасним скороченням витрат на виробництво.

Література

1. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. New York: Crown Business, 2017. 192 p. <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/download/720/pdf>
2. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. *Маркетинг і цифрові технології*. 2019. Т. 3. № 4. С. 77–87. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/907558.pdf>
3. Mary K. Pratt, Jason Sparapani, (2021) Digital transformation. URL: [https://searchcio.techtarget.com/definition/digitaltransformation?_ga=2.173960\\$227.1880214391](https://searchcio.techtarget.com/definition/digitaltransformation?_ga=2.173960$227.1880214391)
4. Salesforce. What Is Digital Transformation? URL: <https://www.salesforce.com/products/platform/what-is-digital-transformation/#>
5. The Enterprisers project (2016) What is digital transformation? URL: <https://enterprisersproject.com/what-is-digital-transformation>
6. I-SCOOP. Digital transformation: online guide to digital business transformation. URL: <https://www.i-scoop.eu/dig>
7. Всеукраїнський форум Україна URL: <https://ukraine30.com/digitalization/>
8. Україна 2030-е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

Юхимець Р. С.
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ

КРИЗА ЦІН НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТА ЇЇ ПОДАЛЬШІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження зумовлена кризою цін на європейських ринках природного газу, що виникла внаслідок «провалу ринку» та зміною умов ціноутворення шляхом переходу від довгострокових контрактів на біржову торгівлю на європейських газових хабах. Це обумовлює необхідність визначення передумов, що спричинили даний «провал ринку» та які в подальшому сформована криза несе ризики для національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформуванню енергетичних ринків, реалізації міжнародних зобов'язань та імплементації європейських правил присвячені наукові праці О. А. Дячука, В. Е. Ліра, Р. З. Подольця, О. М. Суходолі. Аналізом функціонування світового та регіональних ринків природного газу, вивченням проблем інституційного забезпечення ринку в умовах лібералізації займалися А. А. Конопляник, Т. А. Мітрова, Л. М. Уніговський. Оцінка трансформації газового ринку країн Європи була предметом наукових пошуків М. Слаба, Н. Хаасе. Окремі аспекти функціонування газового ринку у сфері тарифоутворення, оптимізації діяльності підприємств галузі, оцінки ризиків та їх мінімізації вивчали Е. Абедіні, Х. Хамі, Г. Ауер.

Мета статті. Визначити передумови, що зумовили «провали ринку» природного газу в умовах інтеграції у єдиний європейський енергетичний простір та оцінити національну антикризову політику на ринку природного газу на відповідність дотримання принципів лібералізації.

Сформований дефіцит природного газу на європейських ринках був зумовлений низкою економічних та політичних факторів, які мали місце у минулі періоди: високою завантаженістю європейських газосховищ природним газом зумовлених можливими ризиками не продовження транзитного контракту між Україною та РФ; Covid пандемія знизила рівень ділової активності, а тому об'єктивно попит на природний газ суттєво знизився; сприятливі природні умови у зимовий період знизили споживання природного газу для потреб теплопостачання. Наявні фактори стали наслідком значного насичення ринку природним газом, а відповідно рекордним падінням цін на природний газ на європейських ринках. Разом з тим, низький рівень споживання природного газу зумовив падіння експорту російського природного газу до Європи на 12 % за результатами 2021 року. Окрім, зменшення самих обсягів експорту природного газу до Європи, ВАТ «Газпром» зазнав значних збитків через значне зниження ціни, що обумовлено умовами ціноутворення та залежністю цін на природний газ не від довгострокових контрактів, а від бірж та спотової торгівлі. У цей же період ВАТ «Газпром» здійснює активне будівництво трубопроводів в обхід України – Південний Потік та Північний Потік II. Накладені санкції на РФ та зменшення доходу російського монополіста у попередні періоди також вплинуло на обсяги інвестицій у видобуток природного газу та відповідно зменшення видобутку природного газу.

Цінова криза на природний газ 2021 року, окрім явних економічних передумов, має політичну складову. Використовуючи ринкову кон'юнктуру, ВАТ «Газпром» мав намір спершу переконати ЄС у необхідності добудови Північного Потіку II, а потім отримання сертифікації на умовах, що виводила би регулювання діяльності Північного Потіку II з-під умов Третього енергетичного пакету.

В Україні ціни на природний газ для різних категорій споживачів не до кінця формуються на ринкових умовах. Попри фактичні заяви, що ціни на природний газ для побутових споживачів та потреб теплокомуненерго не регулюються державою, фактично ще рік тому були введені тимчасові заходи, які адміністративно обмежують зростання цін для більшості побутових споживачів. Встановлені річні ціни та укладені контракти НАК «Нафтогаз» на пільгових умовах з постачальниками, що раніше виконували функції ПСО, гарантують стримування цін на природний газ для побутових споживачів до травня місяця 2022 року [1].

У підземних газових сховищах України нині накопичено 18,7 млрд м³ газу. 2,8 млрд м³ з них належать компаніям-нерезидентам. Дані обсяги природного газу за ринковою ціною може викупити НАК «Нафтогаз». Ще близько 5 млрд м³ газу в українських сховищах потрібні для підтримання постійного тиску у сховищах. Відтак Україна може впевнено розраховувати на запас у близько 10,9 млрд м³ газу, що за умов відсутності надмірних та тривалих холодів, цілком забезпечить потреби населення у природному газі.

Найбільшу загрозу надмірне підвищення цін на природний газ несе для промислових споживачів. Промислові споживачі буде вимушена здійснювати закупівлю за цінами імпортного паритету. Це може стати причиною втрати конкурентоспроможності окремих секторів промисловості або зумовить потребу у призупиненні своєї діяльності на період високих цін.

Встановлена ситуація зі стримуванням цін для окремих категорій споживачів зумовить значне навантаження на державні фінанси та фінансове становище окремих енергетичних державних компаній. Для покриття різниці цін між ринковими та встановленими цінами для побутових споживачів НАК «Нафтогаз», за оцінками експертів, може мати необхідність у залученні додаткових 50 млрд грн. Дані фінансові ресурси НАК «Нафтогаз» може залучити в рамках прискореного відшкодування своїх втрат від анбандлінгу з магістрального оператора ОГТСУ. За попередніми домовленостями ОГТСУ протягом 10 років мало відшкодувати НАК «Нафтогаз» близько 48 млрд грн. Наразі на рахунках ОГТСУ є лише 30 млрд грн, а під решту оператору доведеться залучати кредитні кошти. У середньостроковій перспективі такі заходи матимуть значні негативні наслідки, оскільки ОГТСУ необхідно виконувати плани з ремонтів, техобслуговування та здійснювати капітальні інвестиції у магістральну газотранспортну інфраструктуру в рамках оптимізації та редизайну в умовах високих ризиків втрати транзиту природного газу після 2024 року [2].

Висновки. Криза цін на природний газ спричинила шоки на європейських ринках, які в подальшому матимуть значні наслідки у формуванні відповідної європейської політики щодо недопущення подібних провалів ринку. Однак, поки ЄС доведеться робити вибір між рішеннями щодо поступок для ВАТ «Газпром» чи зазнавати економічних втрат на шляху реалізації встановлених цілей «зеленого курсу». Разом з тим, для України відкривається чергове вікно можливостей для залучення інвестицій у зростання внутрішнього видобутку природного газу на основі наявного потенціалу газових запасів. Український природний газ може бути надійним джерелом для ЄС на перехідному етапі трансформації енергетичних ринків задля досягнення цілей низьковуглецевого розвитку.

Література

1. Подолець Р. З., Письменна У. Є. та ін. Інтеграційні фактори трансформації інституційного середовища та структури ринків енергоресурсів України: монографія / за заг. наук. ред. Р. З. Подолеця. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2017. 208 с.
2. Юхимець Р. С. Ринки природного газу України та ЄС: лібералізація та інтеграція : монографія. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2021. 196 с.

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і
молодих учених**

Відповідальні за випуск:
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів
несуть автори публікацій*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету за адресою: <https://fbs.khnu.km.ua/>